

Державний університет
«Житомирська політехніка»

Правова політика України: історія та сучасність

Матеріали

IV Всеукраїнського науково-практичного семінару

6 жовтня 2023 р.

Житомир-2023 р.

УДК 342.5 (477) (042.5)

П 68

*Рекомендовано до друку Вченою радою Державного
університету «Житомирська політехніка»
Протокол № 14 від 30.10.2023 р.*

Правова політика України: історія та сучасність: матеріали
IV Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Житомир,
6 жовтня 2023 року). – Ж.: Житомирська політехніка, 2023. – 243 с.

ISBN 978-966-683-619-2

В збірнику опубліковано матеріали IV-го Всеукраїнського
науково-практичного семінару «Правова політика України: історія
та сучасність» (06 жовтня 2023 року).

Редакційна колегія: Л.В. Сергієнко, Т.В. Барановська,
І.М. Павліченко, О.В. Острогляд, В.С Коршак.

© Державний університет «Житомирська політехніка», 2023

Альонкін О. А.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Преамбула Конституції України від 28.06.1996 встановлює, що «Верховна Рада України від імені Українського народу..., виражаючи суверенну волю народу, ... на основі здійсненого... усім Українським народом права на самовизначення, ... підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, ... приймає цю Конституцію – Основний Закон України» [1]. Таким чином, за Українським народом, як суб'єктом правовідносин закріплюється належний йому правовий статус.

В теорії права поняття «правовий статус» в цілому визначається як сукупність суб'єктивних прав, юридичних обов'язків і законних інтересів суб'єктів права. До структури правового статусу особи варто віднести перш за все норми конституційного права, які визначають принципи правового статусу; громадянство; правосуб'єктність; основні права, свободи, законні інтереси та обов'язки особи; гарантії її прав і свобод; юридичну відповідальність; правовідносини загального (статусного) типу [2, с. 534-536].

У зв'язку з цим О. Ф. Скакун: зазначає, що «як суб'єкт права народ має загальний і конкретні правові статуси». При цьому наявність загального правового статусу вона пов'язує з тим, що народ визнається джерелом державної влади і має суверенітет як у середині держави так і за її межами. Разом з тим, О. Ф. Скакун наголошує на тому, що «говорячи про народ як суб'єкт права, слід врахувати, що ступінь персоніфікації, організованості народу не дозволяє вважати його безпосереднім суб'єктом юридичних відносин, оскільки в більшості випадків він діє через державу, державні утворення, громадські організації... Як правило, народ виявляє себе як безпосередній учасник політичних відносин (Помаранчева революція у грудні 2004 р. в Україні)» [3, с. 576-577].

З цією точкою зору можна не погодитися, оскільки: *по-перше*, Український народ наділяється не тільки загальним, але й конкретним правовим статусом, у зв'язку з чим має індивідуально-визначені права та обов'язки, може вступати у конкретні правовідносини; *по-друге*, те, що ступінь персоніфікації, організованості Українського народу не дає змоги вважати його безпосереднім суб'єктом юридичних відносин, свідчить, передусім, про недосконалість, застарілість правової системи, нормативно-

правових та законодавчих актів певної держави, що передбачають цей статус, а не низький рівень розвитку самого народу, його організованості; *по-третє*, Українська держава також є відносно абстрактним суб'єктом правових відносин, вона вступає у них через складові державного апарату, але ні в кого не виникає сумнівів стосовно визнання її суб'єктом права та суб'єктом конкретних правових відносин [4, с. 3].

Варто зазначити, що правовий статус Українського народу визначається більш ніж у сімдесяти статтях Основного Закону нашої держави. При цьому можна умовно розрізнити загальний правовий статус та спеціальний правовий статус Українського народу. Загальному правовому статусу притаманний складний структурований характер, обумовлений тим, що Український народ має лише йому належні права та обов'язки. Зокрема лише він є основою для утворення і функціонування Українського суспільства, права та держави; виступає носієм суверенітету та єдиним джерелом влади; тільки він може визначати та змінювати конституційний лад в Україні [4, с. 7-8] тощо.

Спеціальний правовий статус Українського народу має також складний структурований характер і пов'язаний з його спеціальними правами та обов'язками. Наприклад, Розділ I «Загальні засади» Конституції України від 28.06.1996 визначає, що «земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, ... є об'єктами права власності Українського народу...» (ст. 13); «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, ... збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави (ст. 16); «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є ... справою всього Українського народу» (ст. 17) [1]. Відповідні положення Основного Закону нашої держави розкриваються через норми адміністративного, цивільного, трудового земельного, екологічного, кримінального та іншого Українського законодавства.

Таким чином, можна стверджувати, що правовий статус Українського народу – це його правове положення, тобто місце і роль в Українському суспільстві та державі, серед інших суспільств та держав, їх міжнародних об'єднань, визначене шляхом закріплення його принципів, правосуб'єктності, прав та обов'язків, гарантій статусу в Українському законодавстві.

Сформульоване поняття передбачає наявність наступних ознак правового статусу Українського народу: *по-перше*, це правове положення Українського народу, адже це завжди його становище, сукупність стабільних та визначальних ознак та елементів, які демонструють його місце і роль в усіх сферах соціального життя (політиці, економіці, культурі), зносинах з іншими соціальними суб'єктами (внутрішніми і зовнішніми), певну ієрархію (зверхність), субординацію (підпорядкованість) та координацію (узгодженість) між собою; *по-друге*, воно деталізується через місце і роль Українського

народу в Українському суспільстві та державі, серед інших суспільств та держав, їх міжнародних об'єднань [4, с. 9].

Варто зазначити, що ці ознаки є взаємо проникними та логічними доповненнями одна одної, адже визначити правове положення Українського народу, насамперед, означає встановити його місце та роль у взаємовідносинах із Українським суспільством та державою, іншими суспільствами та державами, їх міжнародними об'єднаннями. У свою чергу, встановити місце і роль Українського народу можна лише послуговуючись певними критеріями до яких серед іншого належать сфери соціального життя, зносини з іншими соціальними суб'єктами, певна ієрархія, субординація та координація їх між собою.

Отже, Український народ – це суб'єкт правових відносини, які виникають за участі інших соціальних суб'єктів в середині держави та за її межами. При цьому визначається правовий статус Українського народу його місцем та роллю у відповідних відносинах, які характеризуються закріпленими в Українському законодавстві принципами, правосуб'єктністю, основними правами, свободами, та обов'язками і гарантіями їх реалізації.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права; редкол. О. В. Петришин (гол.) та ін. Харків: Право, 2017. 952 с.

3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Харків: Еспада, 2006. 776 с.

4. Альонкін О., Колодій О. Конституційно-правовий статус Українського народу [Електронний ресурс] / О. Альонкін, О. Колодій // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2019. – № 1. – С.5-12

Балобанова Д.О.,

д.ю.н., професор, професор
кафедри кримінального права і кримінології
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів

ІДЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

Кримінально-правова політика як тактико-стратегічний компонент державної правової політики має важливу для кримінального права в цілому місію – саме нею визначаються офіційні напрями змін кримінального права.

І хоча досить довго інститут кримінально-правової політики на теренах України був, по суті, більше зовні ідеологізованим [1, с. 174], але все одно він здійснював певний вплив на розвиток кримінального права. Саме ті парадигми, які обиралися кримінально-правовою політикою, підіймалися і підіймаються зараз «на гасла», виступають настановами кримінально-правової політики і, відповідно, стають реальними чи фіктивними напрямками розвитку кримінального права та правореалізації.

Термін «кримінальна політика» у радянській період використовувався навіть у кримінальному законодавстві. Так, наприклад, розділ 3 Загальної частини КК УРСР 1927 р. мав назву «Засади кримінальної політики УРСР» [2, с. 4]. Але поступово розпочався відхід від дослідження проблем кримінально-правової політики. Процес нівелювання ідеї виділення самостійної кримінально-правової політики досяг апогею у 50-х роках ХХ ст., коли навіть відповідний термін зник зі сторінок вітчизняних наукових видань. Лише в поодиноких випадках згадки про кримінальну (кримінально-правову) політику зустрічалися у літературі в ці роки.

Відродження наукового інтересу до питань сутності й ролі кримінально-правової політики спостерігається з кінця 1960-х – початку 1970-х років ХХ ст., а з 90-х років ХХ ст. ситуація докорінно змінилась, і дослідження кримінально-правової політики набули нового поштовху (праці М.І. Бажанова, В.І. Борисова, В.К. Грищука, А.Ф. Зелінського, О.М. Костенка, П.С. Матишевського, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, В.П. Тихого, П.А. Фріса й інших учених-криміналістів).

Неможна не погодитися з Н.А. Савіною, яка зазначає, що кримінально-правова політика (як і будь-яка правова політика) майже всіх без винятку країн світу, в сучасних умовах інтерактивних відносин влади та суспільства, зазнає низки видозмін. Це пов'язується з тим, що попередні комунікації влади із суспільством мали переважно односторонній характер: законодавець приймав певне рішення, правозастосовувач здійснював його безпосередню реалізацію, а суспільство виявлялося фактично мовчазним спостерігачем за тим, як право реалізовувалося щодо індивідуальних або колективних його

членів. Відкрите суспільство не допускає однобокої комунікації: всі дії влади в інформаційно-цивілізованих державах мають «зворотній зв'язок» від суспільства [3, с. 180].

Факт нівелювання вчення про кримінально-правову політику в період тоталітарної ідеологізації кримінального права певною мірою зрозумілий: фактично радянська ідеологія виступала стрижнем формулювання кримінально-правових приписів. Існування ж обґрунтованої кримінально-правової політики, з включенням наукового рівня, унеможлиблювало б ідеологізацію кримінального права.

Після зміни ідеологічної парадигми у вітчизняному кримінальному праві, з набуттям Україною незалежності, дослідження впливу кримінально-правової політики набули нового поштовху й на рівні реалізації в дисертаційних та інших монографічних дослідженнях, а саме – у працях І.В. Козича, К.Б. Марисюка, А.А. Митрофанова, О.В. Острогляда, Н.А. Савінової, П.Л. Фріса, а також в окремих, присвячених питанням політики чи її впливу на кримінальне законодавство, статтях та доповідях В.І. Борисова, О.О. Дудорова, В.О. Навроцького, Є.Л. Стрельцова, В.О. Тулякова та інших вчених.

За відсутності ідеологізації кримінального права, кримінально-правова політика як вчення набуває для суспільства особливої цінності, повертаючи собі привілей керування динамікою кримінального права, визначення напрямів його розвитку в демократичному суспільстві.

В Україні сьогодні основна доробка вчення про кримінально-правову політику належить школі П.Л. Фріса. І, власне, на його думку кримінально-правова політика – «...системоутворюючий елемент політики у сфері боротьби зі злочинністю, яка являє собою вироблену Українською державою генеральну лінію, що визначає основні напрями, цілі і засоби впливу на злочинність шляхом формування кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства, регулювання практики їх застосування, а також розробку й реалізацію заходів, направлених на попередження злочинів» [4, с. 393]. Важливо, що ідея генеральної лінії, а не обов'язкових стратегічних виписаних документів, визначається П.Л. Фрісом як основне змістовне наповнення оболонки такої політики.

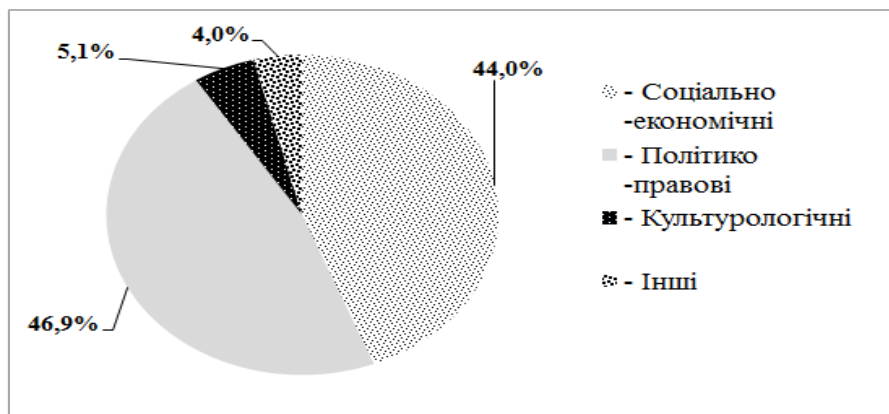
Адже «...не політика у своєму русі йде за правом, пристосовуючись до його логіки і системи, а навпаки, право розвивається у напрямі вироблених політичних установок, в реалізації яких воно повинне брати участь», і «...кримінальна політика знаходить своє вираження у відповідних законах та інших нормативно-правових актах, концепціях, програмах. У найбільш концентрованому вигляді вона фокусується у кримінальному законі» [5, с. 127-128]. Хоча сьогодні зустрічаються прибічники іншого підходу до оцінки кримінально-правової політики, зокрема в частині оцінки її як системи ідей і настанов, що дещо поширює розуміння кримінально-правової політики.

Але, на нашу думку, в даному випадку кримінально-правову політику слід вбачати як первинний рівень динаміки національного кримінального права, певну систему визначених цілей, напрямків і настанов щодо його розвитку, незалежно від того, закріплена вона в самостійних нормативних документах стратегічного характеру, чи ні.

Сьогодні дослідники всіх сфер кримінально-правової політики вважають необхідною розробку пріоритетів такої політики для подальшого розвитку кримінального права на базі її настанов. П.Л. Фріс підкреслює, що первинною завжди є політика (у тому числі кримінально-правова), що визначає зміст, напрями, методи та ін. конкретного інструментарію її реалізації. Саме кримінальне право є інструментом, за допомогою якого реалізується кримінально-правова політика, досягаються її цілі [6, с. 115].

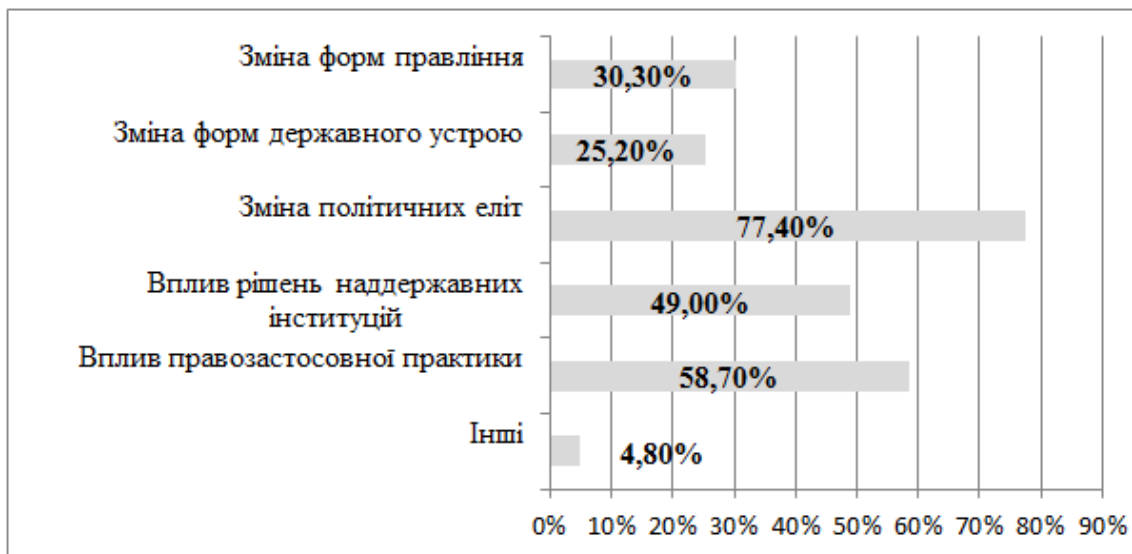
На думку більшості опитаних нами фахівців у сфері кримінального права (46,9 %) саме політико-правові механізми мають найбільший вплив на динаміку кримінального права (діаграма 1).

Діаграма 1. Які фактори впливу є визначальними в кримінальному праві та законодавстві?



Визначення конкретних політико-правових факторів впливу на динаміку кримінального права продемонстровано на Діаграмі 2.

Діаграма 2. До політико-правових факторів впливу в кримінальному праві та законодавстві можна віднести (можна обрати або запропонувати декілька варіантів):



Підсумовуючи наведене вище слід визначити, що під кримінальною політикою, на наш погляд, розуміється не тільки вся діяльність щодо організації й реалізації заходів з протидії злочинності, але, головним чином, законодавчо визначена й виконувана державною владою генеральна лінія в кримінально-правовій сфері, тобто адекватні існуючим у суспільстві потребам основні напрямки, пріоритети, найважливіші завдання, шляхи й засоби здійснення кримінально-правового регулювання. Зміст кримінальної політики значною мірою становить також здійснення комплексу соціально-економічних і ідеологічних заходів, покликаних впливати на причини злочинності й тим самим сприяти її зменшенню [7, с. 94-99].

Той факт, що зміна політичних еліт, порівняно з іншими політико-правовими факторами впливу на кримінальне право, поставлена на перше місце (77,4 % опитаних), свідчить про те, що кримінально-правова політика, яку несуть такі еліти, є дійсно головною рушійною силою динаміки кримінального права. І не має значення, визначена вона на рівні спеціальних нормативних документів чи ні, адже політична складова і є головним генератором ідей впровадження тих чи інших змін до КК.

Список використаних джерел:

1. Коломієць Ю.Ю. Кримінально-правова ідеологія: філософсько-правове дослідження: монографія. Арциз : ФОП Петров О.С., 2019. 467 с.
2. Кримінальний кодекс УРСР: офіційний текст з змінами і доповненнями на 1 листопада 1949 р. Київ: Держполітвидав, 1950. 168 с.
3. Савінова Н.А. Кримінально-правова політика та довіра: пошук підвищення ефективності з позицій рівноваги Неша. *Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18-19 жовтня 2018 р. Харків, 2018. С. 180-184.

4. Фріс П.А. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми: монографія. Київ : Атіка, 2005. 429 с.

5. Узунова О.В., Узунов П.П. Міжнародні договори України як джерела кримінально-правової політики. *Кримінально-правова політика держави: теоретичні та практичні аспекти проблеми*: матеріали міжнар. наук. конф., м. Донецьк, 17-18 листопада 2006 р. Донецьк, 2006. С. 127-131.

6. Фріс П.А. Проблеми глобалізації і міжнародна кримінально-правова політика. *Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 12-13 жовтня 2017 р. Харків, 2017. С. 112-116.

7. Балобанова Д.О. Розвиток поняття кримінальної політики. *Актуальні проблеми кримінології та кримінальної психології (к 10-леттю ОНЮА)*: сб. науч. статей. Одеса, 2007. С. 94-99.

Барабаш А.,

молодший науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінального процесу та судустрою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України м. Харків

НОРМАТИВНИЙ ТА ДОКТРИНАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ «ЦИФРОВОГО (ЕЛЕКТРОННОГО) ДОКАЗУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ»¹

У чинному кримінальному процесуальному законодавстві відсутня дефініція «цифрового (електронного) доказу». До процесуальної орбіти поняття «електронних доказів» було введено Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». У цих процесуальних акти «електронний доказ», визначають як інформацію, зафіксовану в електронній формі, що містить факти про обставини, які мають значення для справи.

Задля уніфікації нормативно-правової термінології законодавець запропонував відповідні зміни і до КПК, які викладені у тексті проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю та використання електронних доказів» № 4004 від 01.09.2020 р. Так

¹ Публікацію підготовлено у межах виконання фундаментальної теми дослідження «Теоретико-правові проблеми цифровізації кримінального провадження в Україні» (№ державної реєстрації в УкрІНТЕІ: 0121U114401)

законодавцем визначено, що «електронним доказом є інформація в електронній (цифровій) формі з відомостями, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження» та надано класифікацію електронних (цифрових) доказів, зокрема до них належать: електронні документи (текстові документи, графічні зображення, фотографії, відео- та звукозаписи); віртуальні активи; вебсайти, вебсторінки; текстові, мультимедійні та голосові повідомлення; метадані; бази даних [1].

Варто зауважити, що на теоретичному наявні розбіжності у понятійному підході до категорії «цифрового (електронного) доказу». Зокрема Д.М. Цехан наголошує на застосовуванні саме «цифрового доказу», розуміючи під ним фактичні дані у дискретній (цифровій) формі, що містяться на певному матеріальному носії та після оброблення стають доступними для сприйняття [2, ст. 257]. А.В. Столітній та І.Г. Каланча напроти використовують у своїх результатах дослідження дефініцію «електронного доказу», під яким розуміють «збережену в електронній формі інформацію, що розташовується на будь-якому матеріально-електронному носії, електронних пристроях чи інформаційних системах» [3, ст. 182].

Такий підхід поділяє й В.В. Мурадов і визначає електронні докази як «сукупність інформації, яка зберігається в електронному вигляді на будь-яких типах електронних носіїв та в електронних засобах» [4, с. 8].

У наукових джерелах зарубіжних країн широкого застосування набув термін «digital evidence» (цифрові докази), під якими розуміють «будь-які збережені дані або дані, що передаються з використанням комп'ютера і підтримують або спростовують намір чи алібі. Цифрові дані виявляються досить корисними під час розслідування злочинів, оскільки є текстовою, графічною, звуковою та відеоінформацією». Експертами Scientific Working Group on Digital Evidence було запропоновано під терміном «цифрові докази» розуміти будь-яку інформацію доказового значення, яка зафіксована чи передана у цифровій формі. Одне з найбільш змістовних визначень «електронних доказів» було надано проектом Evidence, який діє під егідою USAID, згідно з яким електронними доказами є будь-які дані, отримані в результаті виведення аналогового пристрою та/або цифрового пристрою потенційної можливості. значення, які генеруються, обробляються, зберігаються або передаються за допомогою будь-якого електронного пристрою. Цифрові докази – це електронні докази, створені або перетворені в числовий формат.

Слід зазначити, що виокремлення місця цифрового (електронного) доказу у КПК серед інших джерел доказів, його співвідношенням з іншими видами доказів є наріжним питанням, оскільки існуюче кримінальне процесуальне визначення цифрового (електронного) доказу як матеріального документу суперечить сутності такого виду доказів, нівелюється сутність

цифрової інформації як ключового елемента цифрового (електронного) доказу. Так відповідно до положення п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (зокрема комп'ютерні дані) є «документами» згідно чинної класифікації доказів. Разом із тим, відповідно до ч. 1 ст. 99 «документом» є матеріальним об'єктом, створений зі спеціальною метою, котрий містить відомості, зафіксовані знаками, зображенням, звуком, та які може бути застосовано у кримінальному провадженні [5].

Із приводу цього Д.М Цехан слушно зауважує, що законодавець встановлює цифрові (електронні) докази крізь матеріальну призму [2, ст. 257]. Тобто видовий перелік об'єктів (фото-, відео, аудіоматеріали, комп'ютерні дані), встановлених у п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК визначаються через родову категорію «документу», котрий за своєю об'єктивною сутністю є матеріальним об'єктом [2, ст. 99]. Автор зауважує, що зважаючи на специфічні та виняткові особливості цифрового доказу, його неможна віднести до жодної категорії процесуальних джерел доказів у кримінальному процесуальному законодавстві, а тому є підстави до законодавчого оформлення відповідних новел [3, ст. 259]. Цілком поділяємо цю думку та вважаємо за необхідне внести відповідні зміни щодо правового регулювання інституту цифрових (електронних) доказів.

Обґрунтовуючи використання терміну «електронний доказ» законодавець наводить такі характеристики цього виду доказів: 1) за своєю суттю електронний доказ є, насамперед, цифровим об'єктом, який: – був засобом чи знаряддям вчинення кримінального правопорушення (наприклад, вірусна програма, за допомогою якої було здійснено несанкціонований доступ до інформації; телеграм-канал, створений для збуту наркотичних засобів і т.п.); 2) зберіг електронно-цифрові сліди кримінального правопорушення (наприклад, відеозапис із цифрової камери відеоспостереження, на якому зафіксовано зображення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; метадані, в яких зафіксовано час входу ідентифікованого користувача в автоматизовану систему; інформація про електронний переказ коштів, які були надані як неправомірна вигода службовій особі тощо); 3) був предметом вчинення кримінального правопорушення (наприклад, вебсайт, на якому розміщені матеріали порнографічного характеру).

Безперечно, будь-яка цифрова (електронна) інформація стає доказом у кримінальному провадженні тоді, коли вона безпосередньо (речовий доказ) чи опосередковано (документ) пов'язана із вчиненням кримінального правопорушення, отримана у законодавчо визначеному порядку та пройшла відповідну процедуру оброблення. І в цьому контексті варто зауважити, що питання правової концепції цифрового (електронного) доказу прямо окреслюється основоположним та ключовим поняттям – цифрова або електронна інформація. Фундаментальною ознакою цифрового доказу

(інформації), є форма вираження таких даних – цифрова або електронна. Ця особливість обумовлює бінарну характерність вираження цифрового доказу. Зокрема, він має нематеріальний та кодований характер, однак задля необхідності його дослідження і безпосереднього сприйняття уповноваженими суб'єктами реалізується конвертування таких даних у матеріальний та нешифрований вигляд (копії цифрових документів, витяги з електронних даних тощо) Проте в цьому аспекті не слід плутати категорії «документу» і «цифрового доказу», тому що хоча цифрова інформація і може бути перетворена у матеріальний вигляд, але вона має своєрідну будову, механізм функціонування та середовище зберігання, а також не має якісних матеріальних особливостей [6, ст. 80].

Нормативне врегулювання поняття цифрових (електронів) доказів, їх видів та місце серед інших джерел доказів у кримінальному процесі є нагальним питанням і потребує внесення відповідних змін до КПК.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до КПК щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю та використання електронних доказів: проект Закону України від 01.09.2020 р. № 4004. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69771.
2. Цехан Д.М. Цифрові докази: поняття, особливості та місце в системі доказування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 5. С. 256-260. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_5_58.
3. Каланча І.Г., Столітній А.В. Формування інституту електронних доказів у кримінальному процесі України. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 146. С. 179-191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2019_146_17
4. Мурадов В. В. Електронні докази: криміналістичний аспект використання. *Порівняльне правознавство*. 2013. № 3–2. С. 313–315.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651VI (зі змін. і доп.). Верхов. Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 05.09.2023)
6. Метелев О.П. Гносеологічна та правова природа цифрових доказів у кримінальному процесі. *Правова позиція*. 2018. No 1(20). С. 75–86. URL: <http://www.legalposition.umsf.in.ua/archive/2018/1/9.pdf>.

Бауман Ю. Т.,

голова Комітету адміністративного права та процесу
Національної асоціації адвокатів України,
адвокат, аспірант II року навчання
Академії праці, соціальних відносин і туризму,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» із №64/2022 із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 р. в Україні було введено воєнний стан.

Діючи на момент введення воєнного стану, законодавство України не було належним чином адаптовано для повноцінного функціонування органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.

Відповідно до ч. 3 ст. 140 Конституції України, місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» наділяє органи місцевого самоврядування широкими **делегованими** повноваженнями виконавчих органів сільських, селищних, міських рад щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян.

Як приклад, згідно з пп. 3 п. «б» ч. 1 ст. 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», до повноважень органів місцевого самоврядування віднесено розв'язання питань про проведення зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій, спортивних, видовищних та інших масових заходів; **здійснення контролю за забезпеченням при їх проведенні громадської безпеки і порядку.**

В «особливих умовах» - війни, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування визначені Законом України «Про правовий режим воєнного стану».

Утім, механізми вищезазначеного закону не повною мірою відповідали викликам, які виникли після 24 лютого 2022р., як наслідок, у парламенті України був зареєстрований Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо функціонування місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» №7269 від 09.04.2022, який був прийнятий.

Короткий аналіз Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» від 12.05.2022 року № 2259-IX дає підстави стверджувати, що:

- розмежовано повноваження військових адміністрацій, що діють на території України спільно з місцевим самоврядуванням в обмеженому режимі (до прийняття окремого рішення парламентом України), а також військових адміністрацій, яким Верховна Рада України за поданням Президента України надала всю повноту влади на території України (у випадку неспроможності органів місцевого самоврядування забезпечувати заходи воєнного стану);

- закріплено повноваження голови громади бути начальником військової адміністрації населеного пункту;

- новелізовано порядок взаємодії військових адміністрацій та військово-цивільних адміністрацій як під час дії воєнного стану, так і в післявоєнний період;

- визначено запобіжники неприпустимості припинення повноважень органів державної влади, інших державних органів в умовах воєнного стану.

Так, Конституція України взагалі не передбачає можливості тимчасового припинення повноважень органів/посадових осіб місцевого самоврядування з передачею їх повноважень будь-яким іншим органам.

Відтак, органи місцевого самоврядування фактично діють постійно та безперервно навіть в умовах воєнного стану.

Частина перша статті 3 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» містить пряму вказівку на обов'язок військового командування разом з органами виконавчої влади, військовими адміністраціями, Радою міністрів Автономної Республіки Крим **та органами місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану.**

На мою думку, така «законодавча конструкція» є вірною, оскільки місцеве самоврядування по своїй конституційно-правовій природі є системою децентралізованих органів, що своєю діяльністю забезпечує наближене до громадян управління суспільними справами та їх участь в управлінні суспільними справами.

Утім, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» заклав механізм внутрішньої конкуренції повноважень між органами місцевого самоврядування та військовими адміністраціями.

Так, ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначено, що на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, охорони прав, свобод і законних

інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи - військові адміністрації.

Конкуренція полягає в тому, що військові адміністрації видають нормативні акти обов'язкові до виконання та фактично здійснюють представницькі повноваження органів місцевого самоврядування.

Ці положення дають підстави для висновку, що йдеться про поєднання у правовому статусі військових адміністрацій, як елементів правового статусу державних органів, так і елементів правового статусу органів місцевого самоврядування.

Чи є таке поєднання повноважень допустимим? Якщо так, то за яких умов?

На мій погляд, існує тільки один випадок, при якому може існувати таке поєднання повноважень, а саме: територіальна громада є зоною бойових дій чи/або є тимчасово окупованою.

Однак, тут виникає багато інших питань, до прикладу, Збройні Сили України звільнили певну територіальну громаду, і для забезпечення життєдіяльності громади на перехідному етапі до формування органів місцевого самоврядування потрібні військові адміністрації, бо основна мета їх діяльності – ефективно забезпечення керованості звільнених територій держави.

Разом з тим хотів би звернути увагу, що наразі чинне законодавство України не містить чіткого та прозорого механізму (відсутній спеціальний нормативно-правовий акт), яким було б передбачено відновлення функціонування місцевого самоврядування, що здійснюється територіальною громадою на звільнених (деокупованих) територіях.

З метою усунення вищезазначеної законодавчої прогалини, Верховна Рада України має якнайшвидше напрацювати та прийняти закон, який би закріплював механізми відновлення місцевого самоврядування на деокупованих територіях.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР// База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.10.2023).

2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон від 21.05.1997 №280/97-ВР// База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.10.2023).

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон від 12.05.2015 № 389-VIII// База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 06.10.2023).

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану: Закон від 12.05.2022 №2259-IX// База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text> (дата звернення: 06.10.2023).

5. Про правовий режим воєнного стану щодо функціонування місцевого самоврядування у період дії воєнного стану: Проект Закону про внесення змін до Закону України від 09.04.2022 №7269// База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39399> (дата звернення: 06.10.2023).

6. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 №64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 06.10.2023).

Більчук О.О.,

асистент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

Коршак В.С.,

Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир

ПРОБЛЕМИ ВИВЕДЕННЯ СТРАХОВИКА З РИНКУ, ЯКІ МАЮТЬ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ

Ринок страхових послуг представляє собою суттєвий компонент фінансової системи будь-якої країни. Страхові компанії, як головні учасники цього ринку, мають здатність залучати значні фінансові ресурси від своїх клієнтів та перетворювати їх на інвестиційні кошти, необхідні для розвитку реального сектору економіки.

В теорії фінансового права відсутня єдина концепція визначення основних принципів фінансово-правового регулювання сфери страхування. На сучасному етапі створення основних принципів регулювання фінансових відносин у галузі страхування необхідно вирішити завдання уніфікації цих принципів та їх пріоритетизації.

На сучасному етапі розвитку українського ринку страхових послуг спостерігається важливий процес трансформації у сфері нагляду та регулювання. Цей процес отримав назву «Спліт», що означає розкол або розщеплення. Суть «Спліту» полягає в припиненні функціонування Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг та перерозподілі повноважень з регулювання фінансового ринку між

Національним банком України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. На сьогодні уже можемо говорити про певні тенденції, які стали результатом процесу «Спліт», зокрема кількість страхових компаній зменшується і така тенденція до зменшення зберігається [1].

Однак правове поле не готове до економічного процесу зменшення кількості страхових компаній, що чітко ілюструє поведінка Національного банку України. Так, 02.10.2023 Національний банк України оприлюднив та розпочав громадське обговорення «Положення про добровільний вихід з ринку страховика та передавання страховиком страхового портфеля» [2].

Національне законодавство, яке дотичне до процесу виведення страховика з ринку, має наглядний, прудинційний ухил. Ядром такого законодавства є європейські системи оцінки платоспроможності страховика Solvency I та Solvency II [3]. На думку авторів, зазначена система обділяє увагою або ігнорує один із основних принципів-пріоритетів ринку страхування, а саме: захист прав страхувальників та отримувачів страхових виплат.

На сьогоднішній день, в Україні, відсутні ефективні механізми захисту прав отримувачів страхових виплат.

Україна взяла на себе зобов'язання докладати всіх необхідних зусиль для забезпечення впровадження міжнародних стандартів регулювання та нагляду у сфері фінансових послуг [4]. У сфері страхування, одним із таких стандартів є «Основні принципи страхування» Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю [5].

Розділ 12 вказаних принципів безальтернативно ілюструє направленість і мету законодавства про виведення страховика з ринку. Основне завдання такого законодавства спрямоване на захист прав і привілеїв держателів полісів (страхувальників та отримувачів страхових виплат в контексті договорів страхування), та мінімізації часових перебоїв у своєчасному здійсненні страхових виплат. Правові механізми за допомогою яких досягаються зазначені переваги, виокремлено в окремий інститут під назвою: «Policyholder Protection Schemes» - система захисту держателів полісів.

Галузеве, страхове законодавство України має норми загального характеру, які говорять про те, що метою страхування є захист інтересів страхувальників або отримувачів страхових виплат. Однак ефективні правові механізми захисту прав отримувачів страхових виплат - відсутні.

Наведене ілюструє, що національне законодавство не має комплексної системи захисту прав отримувачів страхових виплат та інфраструктури, яка б забезпечувала функціонування такої системи. Європейський вектор розвитку законодавства України, проблеми з застосуванням діючого законодавства, невідповідність діючого законодавства потребам актуальних суспільних відносин породили потребу у формулюванні та формалізації такого правового інституту, як система захисту прав отримувачів страхових виплат при виведенні страховика з ринку.

Список використаних джерел:

1. Небанківський фінсектор відновлюється повільно, кредитні спілки вперше за два роки наростили активи – Огляд за II квартал. *Національний банк України* : веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nebankivskiy-finsektor-vidnovlyuyetsya-povilno-kreditni-spilki-vpershe-za-dva-roki-narostili-aktivi--oglyad-za-ii-kvartal>

2. Розпочинається громадське обговорення положення про добровільний вихід страховиків з ринку. *Національний банк України* : веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozpochinayetsya-gromadske-obgovorennya-polojennya-pro-dobrovilniy-vihid-strahovikiv-z-rinku>

3. Біла книга. Майбутнє регулювання ринку страхування України. Національний банк України. 2020. 28 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_2020.pdf?v=4

4. Про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода від 21 березня 2014 р. № 984_011 / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України* : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n1017

5. Insurance Core Principles and Common Framework for the Supervision of Internationally Active Insurance Groups // International Association of Insurance Supervisors. 2019. URL: <https://www.iaisweb.org/uploads/2022/01/191115-IAIS-ICPs-and-ComFrame-adopted-in-November-2019.pdf>

Богатирьов І. Г.,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир

РЕАЛІЗАЦІЯ ЛЮДИНОЮ ПРАВА НА ОСОБИСТУ БЕЗПЕКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна – це явище, яке проникло в нашу матрицю 24 лютого 2023 року, і змінило наш уклад життя. Війна поставила людину в такі умови, коли поставила на порядок денний необхідність розв'язання низки проблем, пов'язаних з цією подією. При тому, як зазначають вітчизняні вчені йдеться не лише про питання суто військового характеру, й набагато інших проблем[1, с.9], зокрема і така проблема, як реалізація людиною права на особисту безпеку в умовах воєнного стану.

Назагал, реалізації права людини на особисту безпеку в умовах війни залежать від правильного рішення її самої. На жаль, проведений науковою школою «Інтелект» аналіз подій у місті Чернігові 19 08 2023 року показав певну неузгодженість дій тих хто проводив захід, і людей, які опинилися в зоні вибуху ракети. І ті і другі надіялись, що все буде добре. Як результат, є вбиті і поранені [2].

Варто нагадати, що інколи життя ставить людину в такі обставини, в яких її доля залежить лише від того, наскільки правильно вона реалізує своє право на особисту безпеку. Особливо це проявляється в умовах війни. Коли ми нехтуємо сигналом повітряної тривоги, їдемо збирати гриби там де заборонено, наражаючи себе на небезпеку, але рішення залишається за нами.

Однак, володіння правовим механізмом на особисту безпеку в умовах війни – це по суті збереження свого життя, життя рідних і близьких. З – поміж питань, які пов'язані з реалізацією людини права на особисту безпеку теоретики і практики звертають увагу на такі проблеми:

- саме російсько-українська війна вплинула на вимушене внутрішнє переміщення людей у межах України та вимушена міграція за кордоном. Найтяжче було тим, хто опинився в оточенні. Більшість з них втратила право на особисту безпеку, своє життя, поки діставалися в більш безпечне місце – під обстрілами, без зв'язку, води, їжі, без світла і тепла[3, с. 151]. Водночас саме вимушена міграція за кордон створила певні проблеми права на особисту безпеку, особливо в тих місцях де проживають російськомовні люди, особливо стали не захищені матері з дітьми;

- повноцінне життя людини пов'язано з її постійним рухом, а тому коли оголошують тривогу вона має право на укриття. На жаль, перевірки місць укриття показують, що органи місцевого самоврядування, територіальні об'єднані громади, поки що не в повному обсязі вирішують дану проблему, найскладнішими залишаються ті місця де людина не відчуває себе в безпеці;

- батьки віддаючи дитину в дитячий садок, або в школу чи ЗВО мають право на гарантію з боку держави на особисту безпеку, тому ми маємо навчитися жити по новому, хочемо ми цього чи ні, але особиста безпека має бути пріоритетом у всьому іншому.

- інформаційна безпека, її варто поєднувати з особистою, оскільки наш ворог р.ф. щоденно поширює різні чутки не лише про наших воїнів на полі бою, а й про військово-політичне керівництво країни. Тому варто звіряти кожен тривожну новину з офіційними джерелами. Інформацію про втрати можуть знати лише органи безпеки та оборони України.

Інформація на приватних акаунтах може не відповідати дійсності. Мета ворога — розколоти українське суспільство зсередини і знищити нашу віру у власні сили і нашу Перемогу. Ми дійсно різні й наші погляди можуть не збігатися, але ми маємо об'єднатися за ради нашої Перемоги над державою

агресором р.ф., за ради особистої безпеки, свободи, незалежності і права жити на рідній землі.

Російсько-українська війна має навчати нас реалізувати своє право на особисту безпеку, з цією метою мої поради, як кримінолога передбачають такі:

Порада 1. Ніхто не маємо права в умовах російсько-української війни нехтувати сигналом повітряної тривоги. Як засвідчило дослідження, саме ця порада зберегла життя тисяч людей.

Порада 2. В умовах російсько-української війни про власну безпеку та безпеку рідних подбайте самі, не надійтесь, що хтось прийде і захистить Вас і Ваших рідних. Зберіть валізу, речі першої необхідності та тримайте їх наготові. До речі, саме така поведінка зберегла багато людей від насилля та катування.

Порада 3. Найцінніша сьогодні порада нам, усім українцям, – це вміння не забувати, що робить рф з нами, але і не зациклюватися на незручностях, зокрема, таких як: відсутність світла, газу, тепла, води. Ворогу це на руку. Він спить і мріє, щоб нас подолати, принизити, створити умови геноциду.

Порада 4. Оскільки ворог під тиском Збройних сил України змушений був залишити раніше окуповані території, то на згадку про себе вчинив ще один злочин – здійснив замінування певної території. Отже, не варто ігнорувати настановами військовиків та правоохоронних органів про небезпеку перебувати в заборонених місцях, оскільки саме ця заборона зможе убезпечити наше життя (збирання в лісі грибів, розмінування мін, зупинка на узбіччі тощо).

Порада 5. Саме в умовах російсько-української війни ми маємо навчитися контролювати свої дії в будь-яких кризових ситуаціях і вирішувати проблему не емоціями та доведенням, хто більше зробив для Перемоги над ворогом, а згуртуватися й об'єднатися, щоб ворог назавжди забув дорогу на нашу землю.

Порада 6. Якщо Ви чи Ваші рідні під час облоги міста чи перебування в окупації захворіли, будьте обережні та терпимі до тих, хто хворіє. Найголовніше – це уникнути контактів із хворим, оскільки, наприклад, такий вірус як ковід швидко передається при великому скупченні людей. Тому прямуючи до укриття, запасіться профілактичними ліками та водою.

Порада 7. Кожна людина, перебуваючи у реальності російсько-української війни, має сама вирішувати, як їй поводитися в тій чи іншій конкретній життєвій ситуації. Це принциповий момент, на якому треба наголосити, оскільки він істотно змінює біологічне мислення кожного з нас. Настає момент істини: що я маю зробити, щоб уберегти себе і свою родину (виїзд у безпечне місце, заготівля води та харчів на певний період часу тощо).

Порада 8. Варто також знати, що під час сутички з окупантами, якщо ви вчиняєте спротив, у ворога з'являється бажання якнайшвидше його погасити. Тому ворог використовує не тільки силу, але і зброю, застосовує варварські методи до своєї жертви, насильство, катування, знущання та приниження. Щоб цього не відбувалося, потрібно діяти відповідно до

кримінальної ситуації. Наприклад відступити, а при нагоді діяти на випередження.

Порада 9. В умовах російсько-української війни активізували свої злочинні діяння шахраї. Шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (ст. 190 КК України).

Щоб уберегти себе від шахрайства необхідно: **обережно користуватися сайтами та інтернет-магазинами, у них є двійники; не звертайте увагу, коли вам пропонують забрати приз, який ви буцімто виграли; не варто вірити всім повідомленням, які надходять на ваш телефон. Якщо ви стали жертвою інтернет-шахраїв, необхідно звернутися до найближчого відділку поліції або зателефонувати 102.** [3, с. 220-221]

Висновок. Отже, в умовах російсько-української війни реалізація права людини на особисту безпеку дає тоді позитивні результати, коли всі свої зусилля людина спрямовує на досягнення поставленої мети. Убезпечити себе стати жертвою агресії з боку держави терориста р.ф.

Список використаних джерел:

1. Новели кримінального законодавства України: прийняті в умовах воєнного стану : наук. практ. комент. / А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, Р.О. Мовчан, С.С. Чернявський та ін. ; за заг. ред А.А. Вознюка, Р.О. Мовчана, В.В. Чернея. Київ 6. Норма права, 2022. 278с. С.9
2. Російська федерація вдарила ракетою по центру Чернігова. Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2023/08/19/novyna/suspilstvo/rf-vdaryla-raketoju-po-centru-chernihova> (дата звернення 15. 09. 2023р)
3. Богатирьов І.Г. Російсько-українська війна : погляд кримінолога К : ТОВ «Видавничий дім «АДЕФ-УКРАЇНА», 2023. 244с. С. 151, 220-221

Бондаренко Н. О.,

к.ю.н., доц., доцент кафедри правового забезпечення бізнесу
Державний торговельно-економічний університет

Ситниченко О. М.,

к.ю.н., доц., доцент кафедри правового забезпечення бізнесу
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Ефективна політика державного управління передбачає створення всіх умов для розвитку інформаційної безпеки в контексті європейської

інтеграції та здійснення стратегічних орієнтирів впровадження стандартів НАТО з метою корекції базових функцій держави. Ступінь захищеності суспільних інтересів країни, інформаційних прав людей і громадян, ефективність роботи національних підприємств залежать від правової організації інформаційної безпеки.

Сьогодні інформаційна безпека нашої країни в першу чергу пов'язана з військовою та інформаційною агресією проти України. Чинні нормативно-правові акти – Конституція України [1], Закони України [2-4], Кодекси України [5 – 9]; Укази Президента України [10; 11] врегульовують особливості взаємовідносин між суб'єктами інформаційної безпеки, визначаючи їхні права, обов'язки та відповідальність, встановлюють порядок застосування різних сил і засобів її забезпечення.

Аналіз нормативно-правового забезпечення інформаційної безпеки в Україні в цілому свідчить, що нині дана діяльність врегульована достатньою кількістю законів та підзаконних актів. Проте в правовому регулюванні спостерігаються недоліки – прийняття актів в різні часи, нечіткість та неузгодженість понятійного апарату. Зокрема, дефініція «інформаційна безпека» відсутня в нормативній базі України, хоча часто застосовується в юридичній діяльності. Складнощі у практичній діяльності суб'єктів господарювання створює ситуація, коли в Законі України «Про інформацію» визначено тільки дефініції «інформація», «захист інформації», проте досі не вирішеними залишаються питання щодо коректності визначення термінів «таємна інформація», «таємниця», «документована інформація», «автоматизовані системи», «системи інформаційних відносин» [12].

У 2021 р. Указом Президента була затверджена нова Стратегія кібербезпеки України у зв'язку із застосуванням Російською Федерацією технологій інформаційної війни проти України. Кібербезпека являє один з пріоритетних напрямків системи національної безпеки України, бо ворог веде пропаганду агресивної війни, закликає до зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, використовує найновіші інформаційні засоби впливу на свідомість громадян, розпалює національну і релігійну ворожнечу. Задачею Стратегії визначено створення умов для безпечного функціонування кіберпростору в інтересах держави, особи і суспільства [11].

Сучасне інформаційне середовище активно впливає на стан політичної, економічної, військової складових національної безпеки України. Наша держава змогла досягти певних успіхів в питанні нормативно-правового забезпечення інформаційної безпеки, аналіз котрої засвідчив, що вона виступає самостійною сферою національної безпеки та включає таку обов'язкову компоненту як організаційно-правове забезпечення інформаційної безпеки підприємств в Україні, їхніх інформаційних ресурсів, поширення та використання інформаційної інфраструктури, захист таємної та конфіденційної інформації.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96 – ВР. База даних «Законодавство України»/ ВР України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zacon2.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 09.03.21).
2. Закон України про інформацію. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. №48. Ст.650. База даних «Законодавство України»/ ВР України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>(дата звернення: 11.03.21).
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. / Відомості Верховної Ради України, 2018.-№ 31.-Ст.241.
4. Про доступ до публічної інформації [Текст] : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI // Голос України. – 2011. – № 24. – Ст. 7.
5. Цивільний кодекс України // Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. веб-сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#>
6. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 25 – 26. – Ст. 131.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. // Відом. Верхов. Ради Української РСР. – 1984. – Додат. до № 51. – Ст. 1122.
8. Господарський кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. №18. №19-20. №21-22. Ст.144. База даних «Законодавство України»/ ВР України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 10.03.21).
9. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
10. Доктрина інформаційної безпеки України: затверджено Указом Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>
11. Стратегія кібербезпеки України: затверджено Указом Президента України від 14 травня 2021 №447/2021 / офіційний сайт Президента України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>
12. Калюжний Р., Баєв О. Нормативно-правове забезпечення інформаційної безпеки України // *Правова інформатика*. 2009. № 4(24) С. 5 – 12.

Винник А. О.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права і кримінології
Львівський державний університет внутрішніх справ,
м. Львів

ЩОДО ПИТАННЯ ПІДСТАВ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

На сьогоднішній день в світі існує кілька найбільш поширених моделей кримінальної відповідальності юридичних осіб. Правовий аналіз чинного українського законодавства дозволяє стверджувати, що інститут кримінальної відповідальності в нашій державі орієнтується на модель відповідно до якої єдиним можливим суб'єктом кримінального правопорушення є фізична особа. Міністерство юстиції України у своєму Роз'ясненні від 26.11.2013 р. зазначило, що юридична особа сама не наділена правосвідомістю і волею приймати будь-які рішення і здійснювати ті чи інші діяння, а для реалізації його правомочності від імені та в інтересах юридичної особи діють відповідні фізичні особи, суб'єктивне ставлення яких до діянь, які вчиняються, і являє собою вираження волі юридичної особи [3].

Сама по собі сьогодні юридична особа не визнається суб'єктом кримінального правопорушення однак, це не означає, що вона знаходиться поза правового регулювання. Відносно такої юридичної особи нарівні з фізичними особами, які від її імені та в її інтересах вчинили кримінальне правопорушення, може бути відкрито кримінальне провадження, і у разі встановлення вини такої фізичної особи до юридичної особи можуть бути застосовані заходи кримінально-правового характеру.

Такі заходи кримінально-правового пливку передбачені у положеннях ст. 96-6 КК України і серед них зокрема є штраф, конфіскація майна та ліквідація. Штраф відповідно до вказаної статті залежить від ступеня тяжкості вчиненого діяння. При цьому, підставою їх застосування є вчинення уповноваженою особою компанії вичерпного переліку передбачених у ст. 96-3 КК України кримінальних правопорушень, які умовно можна поділити на три групи:

- **у сфері господарської діяльності або службових кримінальних правопорушення;**
- **пов'язаних з тероризмом;**
- **пов'язаних з посяганням на національну безпеку, державний устрій, мир, безпеку і міжнародний правопорядок.**

Вказаний перелік є вичерпним і саме ця його вичерпність не витримує критики. Перелік вказаних у ст. 96-3 КК України діянь не відповідають сучасним запитам суспільства на справедливість, не узгоджуються із іншими кримінально-правовими нормами, а відтак не може вважатися дієвим

інструментом впливу на юридичну особу.

Зокрема, серед усього переліку вказаних діянь, у ст. 96-3 КК України, відсутня вказівка на кримінальне правопорушення передбачене ст. 203-2 КК України, що власне унеможливає застосування до юридичної особи, у разі вчинення цього кримінального правопорушення від імені та в інтересах останньої, заходів кримінально-правового характеру.

Паралельно із цим звертають на себе увагу і положення ст. ч.1 ст.164 КУпАП [2], де передбачено відповідальність за дії, які полягають у провадженні господарської діяльності: без державної реєстрації, як суб`єкта господарювання, без одержання ліцензії на провадження певного виду господарської діяльності, здійснення таких видів господарської діяльності з порушенням умов ліцензування. Суб`єктом відповідальності в даному випадку є суб`єкт господарювання. Однак, Згідно ч.3 ст.20 Закону України "Про ліцензування видів господарської діяльності"[3], виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, без ліцензії чи здійснення таких видів господарської діяльності з порушенням умов ліцензування посадові особи суб`єктів господарювання несуть адміністративну відповідальність, передбачену Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Виходить ситуація, при якій юридична особа від імені та в інтересах якої вчиняється незаконна діяльність з організації та проведення азартних ігор, лотерей за будь-яких обставин знаходиться поза впливом кримінально-правових норм. Так само до неї безпосередньо не може бути застосоване і заходи адміністративного впливу.

Однак, очевидним і безспірним є той факт, що суб`єктами грального бізнесу (незаконної діяльності з організації чи проведення азартних ігор, лотерей) в широкому розумінні цього терміну є будь-які, в тому числі і юридичні особи. До їх числа відносяться наприклад ігрові клуби чи казино, зали з ігровими автоматами; підприємства, які випускають відповідне устаткування і аксесуари для проведення такої діяльності та інш. Більше того, саме і лише юридична особа може отримати ліцензію на здійснення такої діяльності, як проведення азартних ігор, а також стати оператором лотерей.

Вказане вище демонструє суттєву законодавчу прогалину, яка повинна бути піддана ґрунтовному правовому аналізу в рамках детального самостійного дослідження присвяченого, або тематиці кримінальної відповідальності юридичної особи, загалом, або ж, в межах визначення суб`єктного складу такого кримінального правопорушення, як незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей (ст. 203-2 КК), зокрема. В свою чергу, в рамках останнього підходу, одним із способів вирішення окресленої проблеми, вбачається в необхідності внесення змін до положень ст. 96-3 КК України, в якій серед числа кримінальних правопорушень **у сфері господарської діяльності передбачити ст. 203-2 КК України.**

Список використаних джерел:

1. Закону України від 02.03.2015 року 222-VIII «Про ліцензування видів господарської діяльності» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. No 8073-X. Дата оновлення: 20.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
3. Щодо надання роз'яснень положень Закону України від 23 травня 2013 року No 314-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб»: лист М-ва юстиції України від 26.11.2013 No 1169-0-3-13/11 // Головбух: бюджет: сайт. URL: <http://zakon.gbb.com.ua/regulations/1521/8205/8207/462247> (дата звернення: 30.10.2023р.).

Gornostay A. V.,

Candidate of Law, Associate Professor
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv

CONTINUITY OF CRIMINAL LAW RULES FOR ASSIGNING PUNISHMENTS FOR AN ATTEMPT TO COMMIT A CRIME

Continuity is the indisputable factor that directly affects the development and features of any legal system. Continuity in criminal law is what connects the past, present and future, brings into the life of a new generation the time-tested achievements in this field of law. At the same time, although innovations are directed to the future, their strength is in connection with the past and relying on national traditions and customs, which is a precaution against careless copying of foreign law in law - borrowing by the law of one or another state the provisions of past or contemporary legal systems [1, p. 539].

Legal experience is an important component of improving the law on criminal responsibility. Continuity in law unites and connects three components - past, present and future. The past is the embodiment of the accumulated experience and practice of applying the law, the future is the formation of goals and needs in the perspective of its development. The past shapes the present and influences the future. However, very often in criminal law, the present comes into confrontation with the past. The dynamic development of criminal legislation seeks the future, is guided by ideas about the future as a goal in the present, and each time in a new way applies the legal experience of the past to achieve this goal.

In the Criminal Code of Ukraine of 2001, Part 2 of Art.68 contained the rule that when imposing punishment for an unfinished crime, the court, guided by the provisions of Articles 65-67 of this Code, takes into account the degree of severity of the act committed by the person, the degree of implementation of the criminal intent and the reasons due to which the crime was not brought to an end, but is not obliged to reduce the punishment in the case of an attempt by a person.

In contrast to the criminal legislation of Ukraine, at that time the criminal codes of many other countries contained norms that stipulated a mandatory reduction of the penalty for an attempt to commit a criminal offense. Therefore, in connection with the trends of humanization of criminal legislation, the acquisition of specific weight by issues of protection of the rights and freedoms of a person and a citizen, the rules for assigning punishment for an unfinished criminal offense were improved, since they no longer corresponded to modern legal trends in the state. Thus, by the law of April 15, 2008, the legislator changed parts 2 and 3 of Art.68 of the Criminal Code. Thus, part 3 of Art.68 of the Criminal Code of Ukraine in the new version established: "For the commission of an attempted crime, the term or amount of punishment cannot exceed two-thirds of the maximum term or the amount of the most severe type of punishment provided by the sanction of the article (sanction of part of the article) of the Special Part of this Code." Therefore, the new version of Art.68 of the Criminal Code established a system of mandatory mitigation of punishment for an uncompleted criminal offense. In this case, we can talk about continuity in law, borrowing the best practices of other countries. At the same time, it should be emphasized that the legislation, which was previously in force in certain territories that now make up our state, in the past also established a system of mandatory reduction of punishment for an uncompleted criminal offense. Thus, according to the "Military Article" of Peter I of 1715, an unfinished crime was either punished less severely, or the punishment was the same as for a finished crime (for example, execution), but was committed in a more humane way (without torture).

Article 110 of the Regulations on Criminal and Correctional Punishments of 1845 provided that "the amount of punishment is determined by: 1) greater or lesser proximity to the commission of the crime, if the crime has not been completed; 2) from the special circumstances accompanying the attempted crime, which aggravate or mitigate the guilt of the criminal." The punishment for a crime that was not completed was reduced by one, two, three or four degrees. This approach to determining the punishment for attempted crime was followed by the majority of particular German codes of that time, Belgian, Italian, Hungarian, and Dutch codes. Moreover, the Dutch Code in most cases reduced the punishment for attempted murder by 1/3 compared to the punishment for a completed criminal offense. Thus, on the basis of these facts, it is possible to assert the heredity of the criminal law norms of legislation of the XVIII-XIX

centuries, the return and borrowing of historical experience for the formation of modern norms of criminal law [2, p.141-142].

Analysis of legislative provisions, as well as many years of judicial practice, show that the imposition of a less severe punishment for an unfinished criminal offense than for a similar finished one certainly corresponds to the principle of justice. In this regard, the legislator's approach to solving the issue of punishment for an attempt on him in the current Criminal Code of Ukraine appears to be justified: since the degree of public danger of an unfinished criminal offense is much lower than that of a completed one, the responsibility for them should also be differentiated.

This is due to the principle of justice, according to which the punishment must correspond to the nature and degree of public danger of the criminal offense, the circumstances of its commission and the person of the guilty.

Meanwhile, borrowing the leading experience of other countries and his own historical experience, the legislator did not take into account certain specificities of his own modern legislation. Thus, the Criminal Code of Ukraine of 2001 in Art. 15 established the division of duties for attempted murder into two types: completed (Part 2, Article 15 of the Criminal Code) and unfinished (Part 3, Article 15 of the Criminal Code). Instead, the current wording of part 3 of Art.68 of the Criminal Code of Ukraine provides for a mandatory reduction of the penalty for attempt without specifying its type. Taking into account a higher degree of public danger of a completed attempted crime when imposing a punishment is possible only on the basis of part 1 of Article 68 of the Criminal Code of Ukraine, but only in those cases when, after the application of Part 3 of Article 68, the amount of punishment does not become absolutely determined.

Such a provision seems unacceptable. Therefore, it is considered appropriate to add part 3 of Art.68 of the Criminal Code of Ukraine with reference to the fact that the term or amount of punishment for an unfinished attempt cannot exceed two-thirds of the maximum term or the amount of the most severe type of punishment provided for by the sanction of the article (sanction of a part of the article) of the Special Part of this Code, and the term or amount of punishment for a completed attempt may not exceed three quarters of the maximum term or the amount of the most severe type of punishment provided for by the sanction of the article (sanction of part of the article) of the Special Part of this Code.

Speaking about the prospect of the future development of norms on the imposition of criminal punishment for an attempt on him, it is impossible not to emphasize the position of the drafters of the new criminal code of Ukraine. Part 5 of Article 2.6.3 contains provisions on the mandatory reduction of punishment for attempted murder depending on its type: "The severity of attempted crime of 3-8 degrees of severity is reduced: 1) when the attempted murder is completed - by one degree; 2) in the case of an unfinished attack - by two degrees" [3].

References:

1. Velika ukrayinska yuridichna enciklopediya / Baulin Yu. V. Nastupnist u kriminalnomu pravi. T. 17: Kriminalne pravo. Harkiv, 2017. S. 538 –539.
2. Gornostaj A. V. Kriminalna vidpovidalnist za zamah na zlochin. H. : Yurajt, 2013. 232 s.
3. Konceptsiya reformuvannya kriminalnogo zakonodavstva Ukrayini. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/08/25/povnyj-tekst-kontseptsiyi-reformuvannya-kk-ukrayiny.pdf> (data zvernennya: 08.08.2023).

Гуменюк Т. І.,

доктор історичних наук,
професор, професор кафедри
права та публічного управління
Університет Короля Данила
м. Івано-Франківськ

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ДІАЛОГ ТА РІВЕНЬ ПІДТРИМКИ ДЕРЖАВАМИ ЄС

Війна, розв'язана країною-агресором, з одного боку, довела готовність українців захищати незалежність своєї країни, європейський шлях її розвитку, об'єднала українську націю і зміцнила громадську підтримку руху до ЄС. А з іншого – активізувала двосторонні процеси євроінтеграції, надала нової якості політики Брюсселя на українському напрямі, змусила переглянути підходи і пріоритети у сфері безпеки. Водночас війна, під час якої Україна зазнала колосальних людських та фінансово-економічних втрат, вплинула на характер просування до об'єднаної Європи, обумовила особливості «воєнної» євроінтеграції.

Характерною рисою нинішнього етапу співробітництва Україна-ЄС є те, що об'єднана Європа демонструє послідовну та незмінну політико-дипломатичну солідарність з Києвом, здійснює військово-технічну, фінансово-економічну, гуманітарну підтримку нашій країні. Однак темпи і обсяги цієї допомоги поки відстають від нагальних потреб України. Важливе значення для стабілізації внутрішньої ситуації має поглиблення економічного співробітництва з ЄС, поступове розширення присутності України на європейських ринках. Уже під час війни зроблено ряд важливих кроків у напрямі активізації економічних контактів Києва і Брюсселя. ЄС скасував квотні і тарифні обмеження, лібералізувавши торгівлю з Україною. Паралельно запроваджені безвізові режими на різних напрямках секторального співробітництва Україна-ЄС. Це сприятиме як процесу подальшої євроінтеграції України, так і зміцненню її протистояння країні-

агресору. У 2022 р. розпочався якісно євроінтеграції – Україна перейшла від новий етап політики сусідства, з «резервації» Східного партнерства до політики розширення. Рішення Європейської Ради щодо надання Україні статусу кандидата є актом стратегічної солідарності ЄС з нашою країною. Водночас це чіткий сигнал країні-агресору, «вирок» об'єднаної Європи планам імперської реінтеграції «пострадянського простору» [1, с. 43].

Провідні країни ЄС спільно з союзниками відстоюють інтереси України у форматі G7. На останніх засіданнях (вересень-жовтень 2022р.) «Велика сімка»: засудила російську атаку на енергетичну структуру України; заявила про невизнання референдумів на окупованих територіях України; застерегла росію від використання ядерної зброї; наголосила на продовженні санкцій проти країни-агресора і наданні допомоги Україні «стільки, скільки буде потрібно»; зазначила, що «ми притягнемо президента Путіна та винних до відповідальності». Військово-технічне співробітництво з країнами ЄС, насамперед надання зброї в умовах масштабних бойових дій на російськоукраїнському фронті, має для Києва вирішальне значення. Загалом поставки здійснюються на двосторонньому рівні. Значна частина зброї, яку Європа наразі надає Україні, походить із власних запасів країн. Держави ЄС постачають Україні досить широку номенклатуру зброї і військового обладнання – від реактивних систем залпового вогню, систем ППО і гаубиць до радарів, пристроїв до розмінування, медичного обладнання і зимового одягу. ЗСУ використовують танки, надані Польщею, самохідні артустановки «Zuzana 2» (Словаччина), «Krab» (Польща), «Caesar» (Франція), гаубиці «Panzerhaubitze 2000» (Німеччина), шведські ПЗРК, а також боєприпаси і техніку, які направили до України країни Балтії, Румунія, Чехія, Нідерланди, Іспанія та інші країни ЄС. Станом на вересень 2022р., лише дві країни Євросоюзу не допомагали Україні зброєю – Угорщина та Австрія [1, с. 12-13].

Маючи статус кандидата на вступ до ЄС, з 2022 року Україна отримує від офіційних донорів як фінансову допомогу на відбудову, так і на забезпечення роботи державного сектора й проведення інституційних реформ. А після завершення війни мають зрости вкладення ЄС у модернізацію і розбудову української інфраструктури, в підтримку зовнішньої торгівлі та приватного сектора, в сфері розвитку людського капіталу. При пошуку сфер спільних інтересів для України та ЄС чільне місце посідають політика безпеки і посилення оборонно-промислового комплексу (ОПК) із встановленням тісних військово-промислових зв'язків між виробниками України та ЄС. З одного боку, Україна після війни буде зацікавлена суттєво масштабувати виробництво озброєнь для потреб ЗСУ і модернізувати власний ОПК. А з іншого боку, ЄС вимушений буде активізувати виробництво товарів військового призначення для посилення власної оборони під впливом нових військових загроз. Тому кооперація України з ЄС у військово-промисловій сфері матиме міцне підґрунтя для

розвитку [2]. Початок роботи Міжвідомчої донорської координаційної платформи для підтримки реконструкції України в січні 2023 р. став вагомим позитивним зрушенням у цьому напрямку. Згідно з офіційними повідомленнями заснування платформи дасть змогу забезпечити тісну координацію між донорами та міжнародними фінансовими організаціями й забезпечить узгоджене, прозоре і підзвітне фінансування потреб України. Надалі органи ЄС працюватимуть над формуванням системи нагляду і моніторингу використання коштів в Україні. Але очевидним є й те, що з огляду на масштаби руйнувань в Україні та її потреби у фінансуванні, ЄС повинен буде заснувати постійно діючі фінансові механізми для допомоги Україні. Офіційно Єврокомісія вже виклала загальне бачення плану «RebuildUkraine», що передбачає створення спеціального фонду як доповнення до бюджету ЄС. Згідно з існуючими планами фонд наповнюватимуть спільні позики та гранти ЄС [2].

Важливою складовою стримування експансії путінського режиму є санкційна політика ЄС, яка координується з іншими країнами світу. Відповідні обмежувальні заходи Брюсселя останнім часом вдосконалювалися та посилювалися. Зокрема в жовтні 2022 р. ЄС запровадив 8-й пакет антиросійських санкцій, у грудні – дев'ятий, який передбачає: нові обмеження на постачання товарів і технологій (у т.ч. подвійного використання), що можуть використовуватися в оборонному секторі росії. Додаткові санкції проти 168 підприємств російського ВПК; відключення від SWIFT ще трьох російських банків; позбавлення ліцензій на мовлення для чотирьох російських каналів: НТВ/NTV Mir, Росія 1, REN TV та перший канал; заборона надання росії послуг ЄС у сферах реклами, ринкових досліджень; заборона на нові інвестиції в енергетичний сектор рф; санкції проти фізичних та юридичних осіб – представників держдуми, фізичних осіб і компаній військового сектору, членів уряду, губернаторів, п'яти російських парламентських партій, суддів конституційного суду тощо [3, с. 6]. Проте підтримка подальшої інтеграції України розподіляється нерівномірно. І в цьому випадку найбільша різниця в підтримці спостерігається між державами-членами: хоча підтримка висока серед сусідніх країн, вона зменшується, коли ми просуваємось далі від східних кордонів ЄС. Це дещо дивно, враховуючи зміни, які відбулися в останні десятиліття між міжнародним та наднаціональним поділом в європейській інтеграції. Після закінчення холодної війни лінії поділу навколо політичних рішень усе більше відображали транснаціональні ідеологічні розколи, а не географію. Різкий географічний розрив, який існує щодо України, є чимось рідкісним у сучасній політиці ЄС. Ілюстрацією цього розколу стало 28 лютого, коли лідери Болгарії, Чехії, Естонії, Латвії, Литви, Польщі, Словаччини та Словенії закликали негайно надати Україні статус країни-кандидата на вступ до ЄС. Ці близькі сусіди у середньому підтримують 90% впровадження глибшої інтеграції з

Україною в парламентських дебатах, навіть досягнувши піку в 96% у випадку Польщі. Там ми знаходимо велику єдність серед членів парламенту за часом і від усіх політичних прихильників щодо цього питання. Це вражає, враховуючи все більш поляризований характер політичних просторів [4, с. 84-85].

Загалом оцінюючи дії української влади, є підстави констатувати позитивні результати і помітний прогрес на визначених напрямках. Ідеться про ухвалення ряду євроінтеграційних законів (насамперед про медіа та національні меншини), просування реформи судочинства, здійснення прозорих процедур обрання керівників антикорупційних структур тощо. Але очевидною є необхідність запровадження на практиці ухвалених законодавчих актів, концентрації зусиль на ключових сферах євроінтеграції, вирішення комплексу внутрішніх проблем, що уповільнюють наближення до євроспільноти.

Список використаних джерел:

1. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. Національна безпека і оборона. №1-2. 2022. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf
2. Богдан Т. Євроінтеграція: крізь терени до зірок. 2023. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/549521_ievrointegratsiya_kriz_tereni.html
3. Євроінтеграція в умовах війни: виклики і перспективи. Аналітична доповідь. Грудень 2022 р. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/12/28/2022-MATRA-IV-KVARTAL-7.pdf>
4. Тимошук О.Г. Вплив російсько-української війни на євроінтеграційні процеси в контексті набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС.: міжнародно-правовий аспект. Південноукраїнський правничий часопис. 4-2022. Ч.3. С. 81-86. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_3/14.pdf

Загурський О. Б.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління
Університет Короля Данила
м. Івано-Франківськ

ЮРИДИЧНА ЕТИКА В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА

Досить часто відправною точкою сучасних роздумів про юридичну етику є зростання інтересу до предмета, що спостерігається в останні кілька років і такий підхід видається цілком виправданим щонайменше з двох причин. По-перше, напрями досліджень, особливо в практичних та прикладних науках, значною мірою визначаються і повинні визначатися потребами практики, а по-друге, практика постійно надає дані, які можуть слугувати обґрунтуванням для відхилення або прийняття тієї чи іншої тези концепції чи наукової теорії.

Для теорії, представленої в цьому науковому дослідженні та методології, що використовується в ній, це означає, насамперед, соціальну чутливість до потреб юридичної практики, з припущенням, що у випадку практичної філософії, практика, яку слід брати до уваги, як наслідок, це не тільки те, як люди діють, але й те, чи обґрунтовують вони свої дії і якщо так, то яким чином. У найрозвиненіших її галузях такі обґрунтування і цілі набори таких обґрунтувань можна знайти в ідеологіях чи доктринах і також підлягають поясненню та критиці.

На думку П. Скучинського, «у випадку юридичної етики навіть побіжне знайомство з літературою дозволяє зробити висновок, що фундаментальною проблемою практики в цьому широкому сенсі є панівна концептуальна плутанина, яка проявляється не тільки в неоднозначності використовуваних термінів, що є неминучим у сфері, яка знаходиться на межі між правом і мораллю, але, перш за все, в ігноруванні факту цієї неоднозначності. Оскільки вона не визнається і в теоретичних міркуваннях, це призводить до того, що сформульовані в науці тези і концепції є не стільки різними підходами до одного і того ж предмета, скільки дослідженнями на абсолютно різні теми» [1, с. 103].

«Професійна етика юристів України, так само як духовність і моральність, формується соціальним середовищем, суспільством, його ціннісними настановами, моральними принципами та нормами. Вона є одним з вагомих показників розвитку громадянського суспільства, його внутрішньою характеристикою, що визначається закріпленими в Конституції України правами та свободами громадян, законністю, рівнем правосвідомості і станом правосуддя. Професійна етика юристів виступає важливою передумовою реалізації можливостей і потенціалу правників у професійній

діяльності та є складанням певних морально допустимих стандартів поведінки членів кожної професійної групи юристів» [2].

До того ж, «Основні засади професійної етики юристів України», затверджені V з'їздом Спілки юристів України 16 травня 2001 р., встановлюють, що «Основні засади професійної етики юристів України є узагальненням моральних стандартів поведінки, що базуються на визнаних загальнолюдських моральних цінностях і основних принципах професійної діяльності юристів, які конкретизуються кодексами етики, правилами поведінки та дисциплінарними статутами окремих професійних груп юристів і морально зобов'язують усіх юристів України дотримуватися їх при здійсненні своєї професійної діяльності. Основні засади професійної етики юристів України слугують створенню передумов для укріплення престижу юридичної професії, зміцнення репутації юристів, в яких би ланках правової системи України вони не працювали, підтримки їх честі та гідності, а в кінцевому підсумку – для підвищення авторитету української держави» [2].

Проблема, таким чином, стосується взаємовідносин між загальною етичною теорією та теорією юридичної етики, однак було б спрощенням вважати, що це виключно проблема взаємовідносин між філософією моралі та філософією права, оскільки як передумови, так і висновки міркувань, за допомогою яких може бути досягнуто її вирішення, обов'язково є набагато ширшими за своїм обсягом. Це якраз і пов'язано з вимогами адекватності тобто в даному випадку, вести міркування необхідно так, щоб їх обсяг збігався з рівним предметним і методологічним обсягом проблеми, так що якщо це проблема всієї професійної етики, то вона повинна розглядатися як така в комплексі.

«Етика переживає трансформаційні процеси, починаючи з другої половини ХХ ст. Так, відбуваються процеси появи і формування прикладної етики, основними елементами якої є нормативна, ситуативна та професійна етика. За такого підходу загальнолюдські моральні норми і принципи конкретизуються та набувають нового змісту. Вони враховують особливості життєдіяльності різних професійних груп людей, специфіку рольової поведінки на різних ситуаціях (ділові, службові, міжпрофесійні стосунки тощо). Прикладна етика не ізолюється від теоретичної, а формується на її основі. Завдяки цьому вона стає моральністю категорією, долаючи постійні загрози примітивного прагматизму, технологізації, знелюднення професійно-ділових відносин» [3].

Таким чином, вважаємо, що юридична етика – це все ж таки, часткове вираження колективних зусиль, спрямованих на визначення значення морально виправданої юридичної практики, що показує шляхи одночасного, особистого та морального задоволення юриста і суспільної поваги, яка його оточує. В той же час, етика окремих юридичних професій, наприклад, «етика суддівської діяльності», хоча і називається частиною юридичної етики, проте, є адаптацією більш загальних норм юридичної етики до більш специфічних ситуацій юридичної професії, а отже, стосується лише нормативного аспекту такої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Skuczyński P. Wieloznaczność w teorii etyki prawniczej. w: Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy. red. H. Izdebski, P. Skuczyński. Warszawa. 2008. S. 103-120.
2. Основні засади професійної етики юристів України, затверджені V з'їздом Спілки юристів України 16 травня 2001 р. URL: <http://www.lawclinic.narod.ru/gazeta/gazeta9/3.htm>. (дата звернення: 30.09.2023).
3. Аболіна Т.Г. Прикладна етика. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/26043-61-profesyna-dyalnst-sotsologa-v-kontekst-aktualzats-profesyno-etiki.html>. (дата звернення: 30.09.2023).

Задорожня Г. В.,

доктор юридичних наук, професор
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

Задорожний Ю. А.,

кандидат юридичних наук, доцент,
Національний транспортний університет
м. Київ

ПРИНЦИПИ РИМСЬКОГО ПРАВА ЯК ВИСХІДНА ОСНОВА УНІФІКАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Україна зобов'язана у процесі уніфікації національного законодавства до загальноєвропейських стандартів використати потенціал римського права, що сприятиме правовому та ідеологічному зближенню національної системи права з нормами та принципами права країн ЄС. Це пов'язано з тим, що римські поняття та принципи зберігаються в цивільних кодексах фактично всіх європейських держав, діють в їх доктрині права та юриспруденції, а також об'єктивовані в міжнародному законодавстві.

Загалом принципи є надважливою нематеріальною спадщиною римського права, якою послуговуються багато поколінь правників, державних діячів, адвокатів, а також суддів. Римський юрист Модестін, акцептуючи до представників публічної влади та суддів, стверджував: «Ні в якому випадку сутність закону або милість справедливості не терпить, щоб те, що введено для користі людей, ми перетворювали шляхом жорсткого трактування в жорстокість, яка йде в розріз із благополуччям людей» (D. 1.3.25). Отже, суддя, вирішуючи той чи інший спір, не повинен порушити справедливість. Тут йдеться не про що інше як про принцип *bona fides*, тобто принцип доброї совісті, справедливості.

Дійсно, римське право виробило розгалужену систему принципів права:

а) *загальні принципи римського права*: принцип верховенства права, верховенства закону, принцип юридичної рівності громадян Риму перед законом і судом, принцип справедливості правосуддя, принцип неприпустимості повторного покарання за одне й те саме правопорушення, принцип чіткості та простоти юридичної техніки тощо;

б) *спеціальні принципи римського права*, які відображають вихідні засади врегулювання майнових відносин між конкретними особами: взаємне визнання юридичної рівності суб'єктів приватного обігу; свобода волевиявлення відповідно до правил поведінки, встановлених у суспільстві; повний контроль особи над власним майном; еквівалентність майнового забезпечення під час обміну товарами та послугами тощо.

Означена множинність принципів не спростовує їх змістовну єдність і векторну спрямованість. Чому? Тому що основою їх формування стали такі базові принципи моралі тогочасного суспільства як принципи: доброї совісті – *bona fides*, справедливості – *aequitas*, суспільної користі – *utilitas*, громадського обов'язку – *officium* [1, с. 12] тощо. Так, норми моралі не мають статусу правових, проте кожна норма права об'єктивує певну мораль, порушення якої є неприйнятним у суспільстві і визнається протиправною в державі.

Римські юристи визначали принцип доброї совісті (*bona fides*) першим і визначальним з-поміж інших. Якщо принцип *bona fides* початково був порушений, то ставилася під сумнів і правомірність відносин, що витікали з цієї ситуації. Чому? Тому що за правилами римського права: «Нічого законного не витікало з незаконного». До прикладу, якщо майно (будинки, картина, скульптура та ін.) початково було придбане неправомірно (як-от: крадене, підроблене і т. д.), то всі решта правочини (купівля-продаж, дарування і т. д.), пов'язані з цим майном, визнавалися неправомірними. Проте такий підхід римського права не дістав належного закріплення в національному праві.

Так, система пошуку ЄДРСР України, яка містить мільйони різних актів суду, за пошуковим означенням «*bona fides*» висвітлила лише 203 документи [2]. В основному це акти суду цивільної (понад 80 %) [3] та адміністративної юрисдикції (15%) [4], решта – інші юрисдикції.

Постає питання: чому принцип *bona fides* не «вмонтований» в національну правову систему настільки потужно та всеохоплююче як це мало місце в римському праві, яке виникло, утверджувалося і розвивалося не в правовій, а в рабовласницькій державі.

По-перше, римське право ґрунтувалося на природно-правовій світоглядній концепції, яка утверджувалася не державою, а доктриною права, зокрема, римськими юристами (Ульпіан, Павло, Модестін, Папініан, Гай та ін.).

Концептуальна сентенція Ульпіана така: «Право – це мистецтво добра та справедливості...» [5, с. 275]. Шкода, що не кожен правник, державний діяч, політик, суддя і навіть науковець у повній мірі зміг збагнути величність сутності

цих слів. Натомість Ульпіан обстоював думку, що право має бути справедливим, іншого права – немає. «Право» як «*мистецтво добра та справедливості*» призначене для забезпечення правосуддя, таке право відрізняє справедливе від несправедливого, дозволене від недозволеного, добро від зла, добрий намір від недоброго тощо. Зауважимо, що Ульпіан говорив про право, а не про «волю» глави держави як інструмент здійснення правосуддя.

Національне право, на відміну від римського, ґрунтується на позитивістській світоглядній концепції, що уможливає законодавчу функціональність держави трактувати справедливість на свій розсуд, утверджувати її у власній правовій системі, нав'язувати суспільству засобом законодавчого унормування своє бачення справедливості тощо.

По-друге, римське право висновувалося з доктрини права, як і нормотворча діяльність Римської держави, чого не можна зауважити про сучасні правові реалії. Основу національного права все ж таки становлять законодавчі акти, «нормотворцем» яких є сама держава, яка акцептує до доктрини права у крайніх випадках, зокрема, при урегулюванні нових відносин або на підкріплення власних законодавчих ідей, стратегій, програм тощо.

По-третє, принцип *bona fides* був флагманом у римському праві, натомість в національній правовій системі він є лише допоміжним принципом. *Bona fides* немає широкого застосування в національній практиці, він не належно висвітлений у доктрині права, не кожен дипломований юрист знає про існування *bona fides*, його сутність і надважливу практичну функціональність. Оминають його своєю увагою викладачі ЗВО, не висвітлюють підручники: «Римське приватне право», «Цивільне право», «Цивільне процесуальне право» та ін.

По-четверте, важливою є процесуальна складова цього принципу. Так, у римському процесуальному праві відомий позов *actiones donae fidei* (позов доброї совісті). Це були преторські позови, що давали змогу судді під час розгляду справи з'ясувати справжню волю сторін та обставини справи і на основі цього, керуючись принципами доброї совісті та справедливості, вирішити спір.

Важливо, що принцип *bona fides* та позов доброї совісті *actiones donae fidei* не ототожнювалися і не взаємозамінювалися, проте обоє «спрацьовували» на утвердження правдивої справедливості. Практичний вияв *bona fides* в судочинстві римської правової системи полягав у тому, що суддя, вирішуючи спір, мав право відійти від нормативного припису, якщо він суперечив *bona fides*, і вирішити судову справу не «за законом», а по совісті, тобто справедливо.

Натомість предметний аналіз судових рішень свідчить, що використання *bona fides* у національному правосудді здійснюється в іншій змістовній площині. До прикладу, у постанові Рівненського окружного адміністративного суду від 9 березня 2010 р. у справі № 2а-2052/09/1770 зазначено: «Прийняття рішення, вчинення (не вчинення) дії добросовісно (із лат.: *bona fide* – щиро, правдиво, чесно, без обману; *bona fides* – чесний та

щирий намір) – цей критерій-принцип вимагає від суб'єкта владних повноважень діяти добросовісно, тобто з щирим наміром щодо реалізації владних повноважень та досягнення поставлених цілей і справедливих результатів, з відданістю визначеним законом меті та завданням діяльності, передбачувано [4]. Отже, в національному судочинстві *bona fides* помилково підмінюється *actiones donae fidei*, натомість *bona fides* у римському праві становив висхідну правову основу здійснення правосудної діяльності.

У національній правовій системі такий формат судочинства наразі не спрацьовує. Чому? Пояснення цього питання дають норми процесуальних законів. До прикладу, приписи статті 7 КАС України визначили, що рішення національного суду має спиратися на «букву» закону, об'єктивовану у джерелах права, визначених у процесуальних кодексах [6]. Проте закон і справедливість, зокрема й *bona fides*, – не тотожні і не взаємозамінні речі. Їх застосування при вирішенні судових спорів, які навіть виснувалися з однакових юридично значимих обставин, може зумовити появу кардинально різних за своєю суттю судових рішень. Чому? Тому що закони не завжди об'єктивують у своїх нормах справедливість як головну цінність добросовісних відносин у суспільстві.

Висновки. Принцип *bona fides* в національній системі права, яка «працює» на функціональних правилах романо-германської правової сім'ї, не належить до тих джерел права, які є самодостатніми для прийняття судового рішення. Проте принцип *bona fides* чудово «працює» в англо-американській правовій системі, де на заваді утвердження справедливості не може стояти жоден національний чи міжнародний акт. Отже, суддя повинен мати свободу розсуду, повнота якого означає, що він може виходити за рамки закону у випадку необхідності застосування *bona fides*: якщо закон порушує принцип справедливості, суперечить (не відповідає) «букві» та/чи «духу» Конституції України або Конституція України оминає це питання своїм правовим регулюванням.

Список використаних джерел:

1. Задорожний Ю. А. Основи римського приватного права: навч. посіб. Київ: Істина, 2012. 344 с.
2. ЄДРСР України. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>.
3. Постанова Одеського окружного адміністративного суду від 10 вересня 2014 р. у справі № 815/4949/14.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/40456290>.
4. Постанова Рівненського окружного адміністративного суду від 9 березня 2010 р. у справі № 2а-2052/09/1770.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/12078291>.
5. Задорожний Ю. А. Започаткування римським правом принципів права у країнах романо-германської правової сім'ї. *Право України*. 2010. № 3. С. 272 - 276.

6. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35 – 37. Ст. 446.

Катеринчук К. В.,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир

СИСТЕМАТИЧНІСТЬ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА ОЗНАКА БУЛІНГУ

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», який набрав чинності 19.01.2019 р. були внесені зміни та доповнення до ст. 173-4. Булінг (цькування) учасника освітнього процесу Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Стаття містить термінологію, яка є оцінною, тим самим викликає суперечки у праворозумінні та правозастосуванні. На сам перед, хотілося зазначити про запозичення іншомовних слів у законодавчій політиці. Адже в українському законодавстві доречно використовувати українську термінологію, тобто у назві та у статті зазначити – «цькування учасника освітнього процесу» або «застосування насильства до учасника освітнього процесу» замість терміну «булінг».

Законом України «Про освіту» (п. 3-1 ч. 1 ст. 1) визначено типові ознаки булінгу (цькування):

1. Систематичність (повторюваність) діяння.

2. Наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності);

3. Дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого. Зазначені у Законі типові ознаки булінгу або відсутні в ст. 173-4. Булінг (цькування) учасника освітнього процесу КУпАП – (систематичність), або ніяким чином не впливають на формулу кваліфікації (наявність сторін), або не відповідають положенням КУпАП та переобтяжують зміст правової норми (визначена шкода). Отже, можна зазначити, що дана норма є бланкетною, тобто часткове викладення змісту й «відсилання» до норми іншого нормативно-правового акта, а саме Закону України «Про освіту». Однак з наведеного у Кодексі визначення булінгу (цькування) чітко випливають всі його ознаки, крім однієї – систематичність. Тому, чи є доречним вважати, що ця норма є бланкетною? Крім того, визначення булінгу, що міститься в Законі України «Про освіту» п. 3-1 ч. 1 ст. 1 повністю

дублює визначення, що міститься у Кодексі, і лише наступним абзацом визначені його типові ознаки.

Дана ознака – систематичність є «специфічною», бо її наявність обов'язкова для кваліфікації. Судова практика щодо встановлення в діяннях учасника освітнього процесу булінгу складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-4 КУпАП, визначає наступне. «05 серпня 2020 р. Золотоніським міськрайонним судом Черкаської області розглянуто справу № 695/878/20 про притягнення до адміністративної відповідальності вихователя дошкільного навчального закладу, яка відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення вчинила психологічне насильство відносно вихованців закладу, а саме у сонну годину підняла дітей з ліжка та відвела в іншу кімнату, де, зі слів дитини, він перебував у кутку та змерз. Дії вихователя працівниками поліції кваліфіковані за ч. 1 ст. 173-4 КУпАП. Постановою суду від 05.08.2020 р. провадження у справі № 695/878/20 відносно вихователя дошкільного навчального закладу за ч. 1 ст. 173-4 КУпАП закрито у зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення. При розгляді матеріалу про адміністративне правопорушення судом застосовано приписи ст. 173-4 КУпАП та п. 3-1 ст. 1 Закону України «Про освіту», що закріплюють поняття булінгу (цькування) та його типові ознаки. А саме, відсутність однієї з ознак – систематичність дій вихователя» [1].

Аналізуючи цю справу можна говорити і про кримінальну складову у діях вихователя, бо саме даний вид насильства – психічне, враховуючи, що дитина (вік до 6 років) була позбавлена вільно пересуватися (незаконне позбавлення волі) та змерзла, що призводить до фізичних страждань. Таким чином, ці діяння підпадають під ознаки кримінальних правопорушень передбачених статтями 146 КК України, а при визначенні спеціальної мети – покарання за неналежну на погляд вихователя поведінку дітей за ст. 127 КК України.

Інша справа «відносно учня 11 класу школи, який під час уроку висловлювався в присутності інших учнів на адресу вчителя нецензурною лайкою, чим вчинив психологічне насильство відносно останньої, Очаківський міськрайонний суд Миколаївської області у постанові від 23 червня 2020 р. у справі № 483/119/20 зазначив, що правова кваліфікація дій особи за частиною 1 статті 173-4 КупАП як булінг (цькування) учасників освітнього процесу не знайшла свого підтвердження під час судового процесу через відсутність такої ознаки як систематичність» [1].

Актуальним залишається питання щодо відмінних ознак булінгу та конфлікту. На сайті Міністерства юстиції України міститься інформація, «варто пам'ятати, що не кожен конфлікт є булінгом. Цькування – це тривалі, повторювані дії, а одинична сутичка між учасниками таким не може вважатися. Наприклад, якщо друзі посварилися та побилися чи діти разом весело штовхалися, але одна із них впала і забилася – це не вважається

булінгом. Проте, якщо однолітки на чолі з булером регулярно насміхалися, принижували або ховали та кидали речі дитини, штовхали, не вперше нецензурно обзивали та били, викладали в соцмережі непристойні чи відфотошоплені знімки дитини – потрібно негайно діяти».

До типових ознак булінгу ще відносять одну ознаку, яка відмежовує булінг від конфлікту/сварки це – відсутність розкаяння у кривдника [2]. Я не можу погодитися з даною ознакою, так як розкаяння, це суб'єктивна ознака, тобто суб'єктивне відношення булера до вчиненого діяння. У випадку, якщо особа систематично, протягом дня, принижує іншу особу тим самим спричиняючи їй фізичні та психічні страждання, але згодом зрозуміла це та щиро розкаялася. Дана ознака може бути приводом для зменшення виду чи розміру адміністративного стягнення, а не відсутності події та складу адміністративного правопорушення.

Отже, систематичність слугує ключовою відмінністю булінгу від конфлікту між учасниками освітнього процесу. Якщо булінг має чітко визначені ознаки, то конфлікт в законодавчому полі визначається наступним чином:

- 1) Конфлікт – зниження чи можливе зниження повітряного судна нижче мінімальної безпечної абсолютної висоти [3];
- 2) Конфлікт/спір – розбіжності, протилежність інтересів сторін, відмінна позиція двох або більше суб'єктів правовідносин, у зв'язку з якими одній зі сторін чи обом сторонам може бути завдано моральної та/або матеріальної шкоди [4].

Аналіз положень Кодексу доводить, що законодавець все ж використовує термін «систематичне» в статтях 7, 30, 98, тому дане поняття не є новим для адміністративного законодавства. Крім того, в юриспруденції дана ознака є оціночною та дискусійною, яка немає чітко виражених та описаних ознак, а кожен науковець, залежно від фаху пояснює його з різної точки зору.

Враховуючи вищезазначене пропоную, внести відповідні зміни до законодавства України, яке регулює дане питання, для правильної, повної та чіткої кваліфікації.

Список використаних джерел:

1. Гретченко Лариса. Конфлікт чи булінг: ключові відмінності в огляді судової практики. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/konflikt-chy-buling-klyuchovi-vidminnosti-v-oglyadi-sudovoyi-praktyky>.
2. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. Як розпізнати булінг та конфлікт у школі? URL: <https://pzmrujust.gov.ua/novyny/2562-yak-rozpiznaty-bulinh-ta-konflikt-u-shkoli>
3. Як відрізнити: вчитель цькує чи дисциплінує? Освіторія. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-vidriznyty-vchytel-tskuye-chy-dystsyplinuye/>

4. Про затвердження Правил обслуговування повітряного руху з використанням систем спостереження: Наказ Мінінфраструктури від 07.11.2011 р. № 521. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1382-11#Text>.

5. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації): Наказ Мінсоцполітики України від 17.08.2016 р. № 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16#Text>.

Кисельова М. С.,
молодший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності імені
академіка В. В. Сташиса НАПрН України
м. Харків

ЩОДО ПИТАННЯ МІКРОМОБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ¹

Електросамокати, електровелосипеди, гіроборди, моноколеса — вже давно стали звичним явищем на вулицях українських міст. З року в рік кількість користувачів засобів мікромобільності зростає у геометричній прогресії, але всі спроби законодавчо врегулювати користування цим видом транспорту як на національному так і на місцевому рівні залишаються відкритими.

За результатами дослідження, проведеного в межах Програми розвитку ООН в Україні, було встановлено наступне: 63% опитаних віддали перевагу засобам мікромобільності через їх швидкість, мобільність, можливість об'їжджати затори та автономність від громадського транспорту, 21% зазначили, що користування згаданими засобами позитивно впливає на їх здоров'я, понад 50% опитуваних мали власний засіб мікромобільності, 23% користувались прокатними електросамокатами, 8.8% планували купити у їх майбутньому [1].

Така ситуація свідчить про популярність засобів мікромобільності, а отже вимагає від нас, як від фахівців галузі з'ясування стану досліджуваного нами питання.

Однією з ключових проблем користування згаданими засобами є відсутність відповідної інфраструктури, а саме велодоріжок, спеціальних стоянок, окремих смуг на головних дорогах, тощо.

І дійсно, практично щодня можна спостерігати ситуацію, коли електросамокати кидають посеред дороги, створюючи перешкоди, як для

¹ Примітка. Тези підготовлені у межах розробки фундаментальної теми дослідження «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні» відділу кримінологічних досліджень НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України

приватного так і для громадського транспорту. Нерідкими є ДТП, причиною яких стали електросамокати.

За результатами опитування українці до проблем у сфері вуличної інфраструктури віднесли наступні фактори: автомобілецентричність наявної інфраструктури, неінклюзивний міський простір, запаркованість крайніх смуг та тротуарів, відсутність занижень бордюрів, погана якість покриття, надто тривалі фази світлофорів для пішоходів, погане освітлення, небезпечне облаштування люків та зливної каналізації, бруківка, бюрократія та корупція у дорожній сфері [2].

Наразі в українському законодавстві відсутня нормативно-правова база, яка регулювала б порядок використання згаданих транспортних засобів. Незадекларованими є питання законодавчого визначення поняття «мікромобільності», прав та обов'язків учасників дорожнього руху, які користуються засобами мікротранспорту, правила використання мікротранспорту на дорогах із інтенсивним рухом. Прогалиною залишається і стратегічне бачення розвитку мікромобільності в нашій країні.

В цілому, питання мікромобільності в Україні є актуальним і потребує комплексного підходу в рішенні викликів, пов'язаних з безпекою наших громадян.

Список використаних джерел:

1. Біла книга мікромобільності. Що це таке і навіщо вона потрібна. <https://pro-mobility.org/dumka/bila-knyha-mikromobilnosti-shcho-tse-take/структурою та регулюванням>.
2. Біла книга мікромобільності. URL: file:///C:/Users/Acer/Downloads/WhiteBook_fin.pdf

Корягіна А. М.,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

ФАХОВІСТЬ ЯК ПРИНЦИП КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРАВОВИХ АКТІВ

Сучасне життя українців в умовах війни суттєво відрізняється від умов існування пересічного європейця на мирних територіях. Кожного дня ми отримуємо виклики про які раніше не замислювалися, такі, що містять у собі безліч небезпек для життя і здоров'я наших громадян. Тож, реагування на ці виклики на всіх рівнях адміністрування має бути адекватним, максимально відповідальним, фаховим і виваженим. Це стосується також і законотворчості.

Станом на зараз перед Україною стоїть завдання забезпечити проведення юридичної експертизи актів законодавства та їх проектів, а також підзаконних нормативно-правових актів на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).[1] Здійснення такої експертизи має на меті унеможливити подальші порушення Конвенції, спричинені недосконалістю правового регулювання в національному правовому полі. Єдиним суб'єктом проведення правової експертизи щодо відповідності правових актів Конвенції та практиці Європейського суду є Міністерство юстиції. Ми можемо спостерігати, що Міністерство юстиції дійсно докладає не аби-яких зусиль щоб охопити увесь спектр правотворчості в Україні та унеможливити прийняття актів, що порушують права людини.

Але відповідність українського законодавства Конвенції це не єдина вимога до наших правових актів. Так, в Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки від 11 травня 2023 року включено пункт 2.8. в якому міститься вимога щодо «забезпечення обов'язкового проведення кримінологічної експертизи проектів законів про внесення змін до кримінального, кримінального процесуального та суміжного законодавства України».[2] І це цілком зрозуміло, бо дуже часто прогалини і недопрацювання законодавців в нормативних актах сприяють злочинній діяльності, а іноді призводять до виникнення нових злочинів, які не передбачені чинним законодавством а отже і притягнення до відповідальності за їх вчинення є проблематичним. Тож, справедливо вважається, що однією з багатьох умов розвитку злочинності є недосконалість законодавства, що стосується всіх сфер суспільних відносин. Кримінальні наслідки, які вимагають відповідної кримінологічної оцінки, настають не лише в разі законодавчих прогалин, а й у результаті реалізації недопрацьованих законів. [5]

Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів має стати новим і перспективним напрямом у запобіганні злочинності, що покликаний запобігти прийняттю законів, котрі детермінують злочинність і створюють умови для суспільно-шкідливої діяльності в усіх сферах.

Наразі ми маємо проект Закону «Про кримінологічну експертизу проектів нормативно-правових актів». Цей Закон визначає правові та організаційні основи діяльності суб'єктів щодо здійснення кримінологічної експертизи нормативно-правових актів та їх проектів та використанням її висновків в нормотворчому процесі.

Кримінологічна експертиза нормативних правових актів та їх проектів повинна ґрунтуватися на принципах наукової обґрунтованості; дотримання принципу законності; незалежності, обґрунтованості та повноти висновку експертизи; відповідальності та фаховості експерта та ін.

В даному дослідженні пропонуємо розглянути один з принципів, а саме – фаховість.

В межах цього дослідження ми не будемо акцентувати увагу на тому, що сама по собі кримінологічна експертиза поки-що не відповідає принципу законності, оскільки спеціального закону про кримінологічну експертизу ми наразі не маємо. Тож, можемо припустити, що до прийняття такого закону даний вид експертиз буде проводитися на підставі Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу». [3]

Але ж чим є фаховість у відповідності саме до кримінологічної експертизи нормативно-правових актів? Академічний тлумачний словник української мови презентує фах як 1. Вид заняття, трудової діяльності, що вимагає певної підготовки і є основним засобом до існування; професія. 2. Основна кваліфікація, спеціальність. [4]

Підготовка фахівця-юриста та отримання ним спеціальності відбувається під час навчання у вищому навчальному закладі відповідно до державного стандарту вищої юридичної освіти та кваліфікаційного паспорту юриста.

Стандартом вищої юридичної освіти є типова модель юриста-професіонала, що служить орієнтиром для підготовки кадрів в юридичних вищих, навчальних закладах та факультетах. Він являє собою сукупність норм, що визначають: *зміст вищої освіти* (система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і цивільних якостей); *зміст навчання* (структура, зміст і обсяг навчальної інформації); *засіб діагностики якості освіти* (методики оцінки якості знань, умінь і навичок); *нормативний термін освіти* (термін навчання на денній формі, що необхідний для засвоєння особою змісту навчання, встановлений стандартом вищої освіти).

До системи стандартів вищої освіти входять:

Державний стандарт вищої освіти.

Галузеві стандарти вищої освіти.

Стандарти вищої освіти вищих навчальних закладів.

Базуючись на державному стандарті вищої освіти, загальному для всіх вишів і стандарті юридичної вищої освіти загальному для юридичних вишів і факультетів, кожен юридичний виш залежно від його спеціалізації і відомчої підлеглості може розробити свій варіант кваліфікаційної характеристики професіонала даного напрямку. [5] З одного боку це дає навчальним закладам можливість впроваджувати в навчальний процес дисципліни, які він вважає більш актуальними для даної спеціальності та розробляти необхідні курси, а з іншого – дуже часто це відбувається за рахунок скорочення фундаментальних юридичних дисциплін, таких як кримінологія. В багатьох вишах України кримінологія є вибірковою дисципліною, або не викладається взагалі.

Кримінологія не є однією з галузей права, на які зазвичай робиться акцент при розробці стандарту освіти вищого навчального закладу. Кримінологія – це наука, що досліджує злочинність, особу злочинця, жертву злочину, детермінанти злочинної поведінки та розробляє заходи запобігання проявам злочинності.

Тож, говорячи про дотримання принципу фаховості під час проведення кримінологічної експертизи нормативних актів варто почати з підготовки фахівців. Навряд чи буде експертний висновок відповідати вимогам науковості, обґрунтованості та фаховості якщо дослідження документу буде проведене не професійним кримінологом.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 02.10. 2023).
2. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text> (дата звернення: 02.10. 2023)
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 9, ст.56). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-вр#Text> (дата звернення: 02.10.2023).
4. Словник української мови. Академічний тлумачний словник: в 11 томах. Том 10. 1979р. 570с. URL: <http://sum.in.ua/s/fakh> (дата звернення: 02.10. 2023).
5. Затверджені стандарти вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti> (дата звернення: 02.10. 2023).
6. Шакун В. І. Кримінологічна експертиза в механізмі запобігання корупції. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/5037/1/PE%20АЛІЗАЦІЯ%20ДЕРЖАВНОЇ%20АНТИКОРУПЦІЙНОЇ%20ПОЛІТИКИ%20В%20МІЖНАРОДНОМУ%20ВИМІРІ_p128-134.pdf (дата звернення: 02.10. 2023).

Ландіна А. В.,

к.ю.н., відділ кримінального права, криминології та судоустрою
Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України,
м. Київ

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БОРТЬБИ ІЗ ЗЛОЧИННІСТЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Суспільні відносини в умовах воєнного стану, особливості економічного розвитку, докорінні зміни у ставленні до загальноприйнятих соціальних цінностей, особливості зовнішньо-політичних відносин і т.д. потребують реформування та удосконалення усіх сфер державної політики відповідно до вимог реалій сьогодення в Україні. Не стоїть осторонь таких від таких вимог і кримінально-правова політика, основним завданням якої є боротьба та запобігання злочинності кримінально-правовими заходами.

Необхідність нових розробок як у законодавчій, так і правозастосовчій сферах у межах кримінально-правової політики обумовлені якісними і кількісними змінами у динаміці злочинності за останні роки. Особливо це стосується періоду дії воєнного стану в Україні внаслідок початку повномасштабної війни росії проти України. Станом на березень 2023 року за даними Міністерства внутрішніх справ загальна кількість кримінальних правопорушень в Україні зменшилася на 10 %, а злочинів проти власності – аж на 40 %; також зменшилася кількість ДТП із летальними наслідками. В той же час значно зросла кількість кримінальних правопорушень проти порядку несення військової служби, злочинів проти миру і безпеки людства, насильницьких злочинів як серед і щодо військових, так і щодо цивільного населення, спостерігається сплеск мародерства [1].

При цьому зросла кількість кримінальних правопорушень, що вчинюються спеціальними суб'єктами, зокрема насильницьких злочинів. Українське суспільство в умовах повномасштабної війни стикнулося із проблемами недосконалості засобів кримінально-правового характеру у сфері протидії насильницьким злочинам. При цьому від надзвичайного за своєю жорстокістю і брутальністю насильства страждають переважно цивільні, хоча і військові не є виключенням. Для притягнення до відповідальності за вчинення різних видів насильницьких злочинів потрібно виробити чіткий дієвий механізм призначення необхідного, достатнього і справедливого покарання за ці них. І у цьому механізмі мають бути враховані не лише специфіка окремих видів злочинів, але і ознаки особи, що їх вчинює (тобто суб'єкта). І тільки такий комплексний підхід дозволить призначити справедливе, достатнє і необхідне покарання за насильницькі злочини (як, власне, і за всі інші кримінальні правопорушення).

Вчинення цілої низки кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану враховано у нормах КК України як обставина, що обтяжує покарання, на чому і наголошується у низці досліджень [2]. Сюди належать деякі злочини проти основ національної безпеки, проти власності, у сфері господарської діяльності, у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Пропонується передбачити таку кваліфікуючу ознаку також для низки військових злочинів, злочинів проти миру і безпеки людства, кримінальних правопорушень проти довкілля тощо. Але для насильницьких злочинів такої кваліфікуючої ознаки не передбачено.

насильницька злочинність періоду військового стану якісно дещо відрізняється від цього виду злочинності в інших соціально-політичних умовах. Серед насильницьких злочинів найчастіше вчинюються побої, катування, з'валтування та інші види сексуального насильства, вбивства. Тут варто зазначити, що насильницька злочинність з боку окупантів і щодо цивільного населення, і щодо військовополонених не лише відрізняється особливою жорстокістю, але і має специфічну мету – залякування. Серед наших військових насильницька злочинність теж є нажаль досить розповсюдженим явищем, при цьому, як зазначається, військові кримінальні правопорушення вчиняються щодня з ще більшою жорстокістю, ніж це було з початком повномасштабного вторгнення [3].

Під спеціальними суб'єктами, що вчинюють насильницькі злочини в умовах воєнного стану в даному дослідженні, в першу чергу, маються на увазі військовослужбовці. Адже потреба притягнення до відповідальності саме цієї категорії людей наразі різко зросла, оскільки різко зросла і кількість військових-злочинців, особливо тих, хто воює на боці загарбника. І тут логічно постає питання щодо специфіки покарання для таких злочинців. Зокрема, відсутня спеціальна норма, яка б встановлювала кримінальну відповідальність за насильство (у тому числі і сексуальне), скоєне в умовах війни. В КК України є 2 норми, які застосовуються кримінальною юстицією у випадках вчинення таких злочинів: ст. 438 (встановлює відповідальність за жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій) та ст. 442 (встановлює відповідальність за геноцид). А це не відповідає ані вчиненням кримінальним правопорушенням, ані міжнародним вимогам у сфері боротьби із ними [4].

За вчинення насильницьких злочинів українськими військовослужбовцями, то притягнення їх до відповідальності за це теж пов'язано з певними складнощами. Зокрема, яке покарання обрати для

військового за вчинення насильства проти цивільного: лише спеціальні покарання (службові обмеження для військовослужбовців та тримання в дисциплінарному батальйоні) чи і інші покарання (позбавлення волі на певний строк, тощо).

Удосконалення в частині притягнення до відповідальності вимагають і інші сфери кримінально-правового регулювання. Це, зокрема, стосується злочинів проти основ національної безпеки (державна зрада, колабораціонізм), проти життя і здоров'я людей, екологічних кримінальних правопорушень, злочинів проти громадської безпеки, службових злочинів та інших.

Вочевидь, чинне кримінальне законодавство виявилось не готовим до викликів, які постали перед нашим суспільством в момент повномасштабного вторгнення військ окупантів та ведення воєнного стану. При цьому, на даний момент ситуація у цій сфері практично не змінилася на краще. Тому першочерговим завданням кримінальної політики України в сучасних умовах є удосконалення механізму кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень практично у всіх сферах життєдіяльності в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. За час великої війни в Україні зменшилася кількість злочинів – Клименко. 11 березня 2023 року. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/11/novyna/suspilstvo/chas-velykoyi-vijny-ukrayini-zmenshylasya-kilkist-zlochyniv-klymenko>
2. Вознюк А.А. Воєнний або надзвичайний стан як обставина, що впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення або призначення покарання: актуальні питання вдосконалення кримінального законодавства. 20203. С. 43 (с.43-54) URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/21474/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%2026.05.22_%D1%88%D0%B0%D0%BF%D0%BA%D0%B8_%D1%80%D0%B5%D0%B4_p044-055.pdf
3. Морозюк Н. С., Собко Г. М. Військові насильницькі кримінальні правопорушення в Україні, проблематика їх класифікації та кодифікації. Південноукраїнський правничий часопис. 4-2022, Ч. 2. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_2/13.pdf
4. Протидія сексуальному та гендерному насильству в умовах конфлікту в Україні. URL: <https://krkut.com.ua/archives/23782>

Луцький Р.,

директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
доктор юридичних наук, професор
Університет Короля Данила
м. Івано-Франківськ

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ПРАВОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

Політика держави реалізується через правову сферу, здійснюючи правовий вплив на суспільні відносини. Правова політика держави відзначається не тільки самим процесом здійснення впливу на суспільні відносини, а також і можливістю його спричинення. Для того, щоб даний вплив був дійсно ефективним і сприяв досягненню позитивного результату – розбудові правової держави та громадянського суспільства в Україні – необхідно встановити зв'язок між правом і політикою в аспекті розуміння правової політики як суспільного явища.

Сучасна правова політика розуміється як організаторська, регуляторна і контрольна сфера суспільства в межах якої здійснюється соціальна діяльність спрямована головним чином на досягнення, утримання і реалізацію влади соціальними групами завдяки юридичній легітимізації та закріпленню їх в законодавстві. На думку Ю. Шемшученко, правова політика має державно-владний характер і спрямована на створення ефективно діючого механізму правового регулювання суспільних відносин, найбільш повне забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зміцнення дисципліни, законності, правопорядку, формулювання правової свідомості на правової культури населення, тощо [2].

У широкому розумінні – це діяльність, перш за все, державних і муніципальних органів, громадських об'єднань, окремих осіб, включаючи систему ідей, цілей, заходів та способів, що забезпечують функціонування та відтворення правового механізму, яка спрямована на здійснення інтересів, прав та свобод особи у взаємодії з її обов'язками.

А. Крижанівський наголошує на тому, що правова політика багато в чому полягає у виробленні та здійсненні юридичних ідей стратегічного плану, у прийнятті, вдосконаленні та реалізації Конституції і чинного законодавства. Правова політика являє собою систему пріоритетів у правовій сфері та ґрунтується на загальновизнаних нормах міжнародного права. Вона необхідна для формування повноцінної й ефективної правової системи суспільства, а стрижнем цієї системи виступає саме Конституція. Можна вирізнити дві основні складові правової політики в досліджуваній сфері. Перша є цілеспрямованою і системною діяльністю державних органів і громадянського суспільства щодо створення механізму правового

регулювання. Друга виявляється у діяльності зазначених суб'єктів з використання права як такого, що результативно впливає на весь комплекс різноманітних соціальних відносин і процесів. Усе це дозволяє зробити висновок, що правова політика в будь-якій сфері суспільних відносин «неможлива не тільки без ефективного використання державою юридичних засобів для вирішення певної мети», а й без діяльності суб'єктів громадянського суспільства [4, с. 18].

Більш точно, за змістовим навантаженням, сутність правової політики, на наш погляд, розкривається у широкому підході. Однак, слід зазначити, що автором чітко не визначено об'єкт правової політики та мету її функціонування. У зв'язку з цим, складається враження про неповний, частковий характер дослідження цього питання. У такому випадку, доцільніше було б зробити акцент тільки на дотриманні інтересів, прав та свобод особи.

Під поняттям правова політика розуміється «науково обґрунтовану, послідовну і системну діяльність державних і муніципальних органів по створенню ефективного механізму правового регулювання щодо цивілізованого використання юридичних засобів в досягненні таких цілей, які найбільш повно забезпечують права і свободи людини і громадянина, зміцнення дисципліни, законності і правопорядку, формування правової держави, високого рівня правової культури і життя суспільства та особистості». Вона розглядається як діяльність, пов'язана з правом, складається з певних напрямків і виражається в певних правотворчих, правозастосовних, правоінтерпретаційних формах.

На наш погляд, науковці зосередили увагу у своєму визначенні на напрямках розвитку правової політики, а не на самій її сутності. Визначена форма, а не зміст правової політики. Крім того, не визначено яким саме чином вона здійснюватиметься, тобто не наголошено на механізмі реалізації правової політики.

Наголошується на тому, що правова політика багато в чому полягає у виробленні та здійсненні юридичних ідей стратегічного плану, у прийнятті, вдосконаленні та реалізації Конституції і чинного законодавства. Правова політика являє собою систему пріоритетів у правовій сфері та ґрунтується на загальноновизнаних нормах міжнародного права. Вона необхідна для формування повноцінної й ефективної правової системи суспільства, а стрижнем цієї системи виступає саме Конституція.

Можна вирізнити дві основні складові правової політики в досліджуваній сфері. Перша є цілеспрямованою і системною діяльністю державних органів і громадянського суспільства щодо створення механізму правового регулювання. Друга виявляється у діяльності зазначених суб'єктів з використання права як такого, що результативно впливає на весь комплекс різноманітних соціальних відносин і процесів. Усе це дозволяє зробити висновок, що правова політика в будь-якій сфері суспільних відносин

«неможлива не тільки без ефективного використання державою юридичних засобів для вирішення певної мети», а й без діяльності суб'єктів громадянського суспільства.

Проведений аналіз тлумачень категорії «правова політика» дозволяє зробити висновок про те, що серед авторів немає одностайності в її розумінні, вони по-різному визначають її зміст, зміщуючи акцент з політики на право і навпаки. Крім цього, висловлені думки вчених відзначаються різними підходами до тлумачення правової політики в цілому. Одні з них ґрунтуються на пріоритетних напрямках, інші характеризують правову політику через призму діяльності її суб'єктів, треті наголошують на створенні механізму правового регулювання, четверті не уточнюють на що саме спрямовується правовий вплив держави і які наслідки можуть наставати у зв'язку з її реалізацією.

Н. Железняк під правовою політикою розуміє диференційовану та міжгалузеву юридичну категорію, що являє собою засновані на загальних та специфічних закономірностях розвитку національної правової системи принципи, стратегічні напрями та шляхи створення і реалізації правових норм, зміцнення режиму законності та безпеки, формування у громадян розвиненої правової культури, здатності використовувати правові засоби для реалізації та захисту своїх інтересів, прав і свобод [3, с. 39].

Спроба Н. Железняк розтлумачити зміст правової політики охоплює всі аспекти, пов'язані з процесами її формування та реалізації. Автором враховуються як теоретичні, так і практичні особливості функціонування правової політики. Однак, висловлена думка потребує свого логічного впорядкування з точки зору постановки акцентів на структурі та змісті правової політики, стадіях та критеріях ефективності її практичної реалізації, визначенні мети та пріоритетів тощо. Аналіз правової політики за критеріями, що запропоновані нами сприятиме кращому усвідомленню населенням того змістового навантаження, яке несе в собі правова політика держави, а також визначенню шляхів її практичної реалізації.

Правова політика – це особлива форма вираження державної політики, засіб юридичної легітимації, закріплення та здійснення політичного курсу країни, реформування різних галузей суспільного життя. Ця політика має державно-владний характер і спрямована на створення ефективно діючого механізму правового регулювання суспільних відносин, найбільш повне забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зміцнення дисципліни, законності та правопорядку, формування правової свідомості та правової культури населення тощо.

Висловлена думка зайвий раз підтверджує наше припущення щодо відсутності наукового тлумачення категорії «правова політика», що враховувало б всі аспекти її формування та практичної реалізації. Зазначені положення відзначаються однобічністю аналізу правової політики, зокрема через призму її

пріоритетних напрямів. Зміст, структура, стадії, критерії ефективності реалізації, мета функціонування залишаються поза увагою наукового аналізу.

В. Селіванов вважає, що головною метою правової політики демократичної, соціальної, правової держави, з багатопартійною системою має бути сприяння досягненню громадянської злагоди в суспільстві на основі утвердження й забезпечення законних прав і свобод людини, які не порушують, насамперед, права і свободи інших людей, а також моральні підвалини суспільства. Зміст правової політики пов'язаний з цілеспрямованим, вибором пріоритетів, формуванням моделей розвитку правової системи, правового розвитку держави та суспільства в цілому відповідно до об'єктивних потреб соціального прогресу та суб'єктивних інтересів владарюючих сил, суперечностей між першими і другими. Однією з важливих об'єктивних суспільних потреб, що обумовлюють необхідність розроблення і здійснення правової політики, є обмеження правом свавілля державної влади у формі її рішень та практичних заходів щодо їх реалізації [5, с. 10].

У залежності від предмета регулювання суспільних відносин, правова політика набуває відповідного забарвлення. Це, знову ж таки, підкреслює універсальність та плюралізм правової політики, те, що, незважаючи на сферу відносин, яка потребує впорядкування, дана політика покликана своїм правовим інструментарієм реалізувати поставлену мету.

А. Митрофанов наголошує, що кримінально-правову політику варто розглядати як складову частину державної політики в сфері протидії злочинності, яка здійснюється засобами матеріального кримінального права. У широкому значенні цим поняттям охоплюється загалом здійснення протидії злочинності з використанням засобів кримінальної репресії. У вузькому ж значенні кримінально-правова політика саме і є політикою протидії злочинності з використанням засобів матеріального кримінального права [1].

Згідно з Конституцією України адміністративна політика в сучасних умовах має сприймати і активно реалізовувати існуючі в суспільстві позитивні тенденції демократизації, гуманізму, соціальної справедливості, підвищення ролі та цінності особистості, посилення охорони прав і законних інтересів громадян. Це, у свою чергу, дає можливість сформулювати основні напрями адміністративної політики в боротьбі з деліктами.

У всіх розглянутих нами підходах щодо визначення категорії «правова політика» є одна спільна ознака – державно-вольовий характер, який формує її владно-імперативний зміст. Слушно також зазначити, що до ознак правової політики можна віднести: базування на праві; здійснення правовими методами; охоплення головним чином правової сфери діяльності; підкріплення, коли це потрібно, силовими методами, примусом; публічність, офіційність; вона має зовнішнє вираження у вигляді правових та організаційних форм її здійснення.

Таким чином, проведений аналіз та узагальнення наукових інтерпретацій

правової політики держави дозволив нам визначити дане поняття у теоретичному та практичному аспектах. Так, правова політика держави у теоретичному аспекті – це правова ідеологія держави, що включає в себе ідеї, теорії, концепції, доктрини, стратегії, програми тощо, закріплені здебільшого у формі нормативно-правових актів. У практичному аспекті пропонується під правовою політикою держави розуміти діяльність держави по здійсненню ефективного правового впливу на всі сфери суспільного життя.

Список використаних джерел:

1. Адміністративно-правова політика і стратегія боротьби з адміністративними деліктами URL : http://www.pravo.vuzlib.net/book_z806_page_11.html.
2. Відновне правосуддя в контексті правової політики в Україні. URL: <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=36653&pg=0>.
3. Железняк Н. Міністерство юстиції України – провідний орган у забезпеченні реалізації державної правової політики. *Право України*. 2000. № 8. С. 38 – 41.
4. Крижанівський А. Правова політика і правопорядок: сфери перетину і взаємопідсилення. *Актуальні проблеми політики: зб. наук.праць*. 2017. Вип. 30. С. 36 – 39.
5. Селіванов В. Правова політика України (деякі теоретичні питання сутності, змісту та технології). *Право України*. 2001. № 12. С. 6 – 14.

Медвідь Ф. М.,

доктор наук в галузі політології, кандидат філософських наук,
проф. МКА, професор кафедри теорії держави і права та конституційного
права, академік Міжнародної академії безпеки життєдіяльності
Міжрегіональна академія управління персоналом

Твердохліб А. І.,

аспірант
Міжрегіональна академія управління персоналом

Красун А. Р.,

Міжрегіональна академія управління персоналом
м. Київ

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КУРСІ «ПРАВОВА ПОЛІТОЛОГІЯ»

Правове виховання як складний соціально-педагогічний процес, провідними елементами якого є правова соціалізація, правова культура та правосвідомість, посідає особливе місце у системі громадянського виховання. Воно виступає як цілеспрямована діяльність держави, громадських організацій, окремих громадян щодо передачі юридичного досвіду; систематичний вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних позитивних уявлень, поглядів, ціннісних орієнтацій, установок, що забезпечують додержання, виконання і використання юридичних норм постійний вплив на людину з метою формування у неї належного рівня правосвідомості, правової культури і активної правомірної поведінки[1, с.533; 2, с.261-265]. В юридичній літературі знаходимо різні підходи стосовно цілей правового виховання. По-перше, правове виховання визначається як організований ідейновиховний процес, покликаний формувати певний обсяг правових знань, правові переконання, виховувати почуття поваги до норм права та переконаність у необхідності їх виконання. По-друге, це формування такого рівня правової культури, на якому прищеплюються навички і вміння правомірної поведінки, виробляється звичка дотримуватися правових норм та виконувати їх. По-третє, метою правового виховання вважається вплив правових інститутів на свідомість індивідів та соціальних груп, який перетворює політико-правові ідеї та вимоги права на особисті переконання громадян. По-четверте, метою цієї діяльності виступає формування соціально активної особистості в правовій сфері[3, с.16]. Правове виховання, як відомо, тісно пов'язане з усіма видами соціального виховання: моральним, політичним, естетичним та ін. їх можна назвати «субправовими», тобто такими, що «прилягають до правового», «пов'язані з правовим», оскільки всі вони втягуються в орбіту правового виховання.

У контексті глобальних викликів об'єктивно зростає роль права і політики, їх взаємодії у різних поєднаннях та проявах. Спільними завданнями політики і права є регулювання суспільних відносин, створення стабільних і сприятливих умов життєдіяльності людини і громадянина в державі. В умовах формування правової держави політика і право як регулятивні системи співпрацюють у досягненні спільних цілей та цінностей з метою побудови справедливого суспільства.

Важливими завданнями правової політології у сучасних умовах є: аналіз закономірностей формування, шляхів і механізмів реалізації права в політиці; дослідження того, як процеси суспільної трансформації впливають на зміну теоретичних уявлень про право; виявлення тих явищ і процесів у політичній системі суспільства, які зумовили відповідні зміни у правовій системі; аналіз правових параметрів поведінки і діяльності суб'єктів політики; виявлення тих суспільно-політичних відносин, які потребують належного правового регулювання й оформлення; вивчення політико-правових суперечностей у процесі трансформації сучасного суспільства[4, с.38-62].

Формуючись на стику політології і правознавства, правова політологія постає комплексною наукою, яка претендує на вагомую роль в осмисленні політичних процесів і суспільних відносин у цілому. У межах правової політології політика і право, як її ключові категорії, розглядаються в єдності та взаємопроникненні їх ціннісно-сміслових характеристик. Особливістю правової політології є те, що вона звертається до гуманістичного розуміння політики – не тільки як суперництва і боротьби за владу, а як управління суспільством задля забезпечення справедливого соціального порядку. Власне, знання про право – фундаментальна основа правової політології, оскільки саме право постає для неї критерієм оцінки всієї політики. Від права залежить легітимність, дієздатність політики, її прийняття всіма членами суспільства. У межах правової політології право розглядається як втілення справедливості та гуманності, як важлива складова демократичного розвитку суспільства, механізм забезпечення прав і свобод людини і громадянина [5, с.17-19].

Правова політологія виходить з того, що за сучасних умов суспільно-політичного розвитку спільною рисою функцій політики є те, що вони покликані сприяти налагодженню взаємозв'язку між державою і громадянами, узгодженню інтересів різних соціальних груп, інтеграції суспільства задля забезпечення суспільного порядку й організованості, регулюванню, вирішенню і подоланню найгостріших конфліктів, що дезінтегрують країну. Адже саме в здатності осмислювати і вирішувати найбільш складні проблеми соціуму і проявляється сутність політики, об'єктивність її буття [6]. Правова політологія має поєднати у своєму об'єкті політичну систему суспільства та правову систему держави із постійно змінюваними уявленнями про місце і роль позаправових (таких, які

неможливо ідентифікувати юридичними методами) чинників впливу на державу, внести чіткі критерії та ознаки в ті правові механізми, що містять значний елемент політичного, регламентувати діяльність специфічних суб'єктів політико-правової системи (етнічні, релігійні групи, територіальні громади) та інститутів громадянського суспільства.

Серед важливих напрямів досліджень, які формують предметне поле правової політології, можна виокремити: порівняльний аналіз політичних і правових систем та інституціоналізації, політологічна теорія держави, концептуалізація трансформації політичних інститутів і політичної системи в цілому, створення цілісної політологічної концепції гармонійного розвитку та організації держави і громадянського суспільства, теорії політичного розвитку і соціального прогресу, проблеми глобалізації і модернізації національної державності, правові аспекти політичної та етнічної конфліктології, етнодержавознавство, національно-державне будівництво, демократія і права людини, адміністративно-територіальний устрій держави тощо.

Тобто предмет правової політології має охоплювати форми політичної участі, розвиток громадянського суспільства, вплив цих процесів на еволюцію правових систем, політичні механізми формування суспільної волі, віддзеркалення у правових нормах політичних інтересів різних соціальних груп [7, с.85-150]. В силу цього правова політологія покликана охоплювати досить широке коло питань державно-правового будівництва. Водночас специфікою правової політології є те, що вона орієнтується на дослідження політичної складової права, вивчаючи соціально-політичні умови реалізації права, вплив політичних явищ і процесів на створення і функціонування правових норм. Тобто її цікавить політична обумовленість права всією системою суспільних чинників, його ефективність у регулюванні політичних відносин.

Отже, комплексний міждисциплінарний аналіз діалектики взаємозв'язку правового виховання із правосвідомістю і правовою культурою як базовими чинниками державотворчого процесу в сучасній Україні дає можливість авторам для виділення ключових завдань і напрямів щодо оптимізації правовиховної роботи в сучасних умовах, серед яких найбільш значущими є: обґрунтування державної правової політики, а на її основі - випрацювання концепції правового виховання населення; створення багатоступеневої системи правової освіти; зміцнення моральної єдності суспільства; популяризація правових знань і підвищення їх доступності.

Список використаних джерел:

1. Кельман М.С., Мурашин О.Г., Хома Н.М. Загальна теорія держави та права: Підручник. – Львів: «Новий Світ-2000», 2003. – 548с.

2. Медвідь Ф.М. Національно-патріотичне виховання студентів в умовах воєнного стану // Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання. Збірник тез методологічного семінару (м. Київ, 6 квітня 2023 р.). – Івано-Франківськ: НАІР, 2023.- С.261-265.

3. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін. ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2013. – 440 с.

4. Правова політологія. Академічний курс: підручник / авт. кол.; за ред. І.О. Кресіної. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2021. 480 с.

5. Політика, право і влада в світлі правової політології: монографія / Кол. авт.: за ред. .О. Кресіної. Київ: Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2022. 370 с.

6. Дюверже М. Политические институты и конституционное право. Антология мировой политической мысли : в 5 т. Москва, 1997. Т. II. С. 644–661.

7. Недюха М.П. Правова ідеологія українського суспільства: Монографія / М.П. Недюха. – К.: «МП Леся», 2012. – 400 с.

Мельниченко Р. В.,

к.ю.н., завідувач кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ЧЕРЕЗ ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ

У сучасному демократичному світі, громадянська свідомість є наріжним каменем громадянськості. Її сутність полягає в усвідомленні особистих прав і обов'язків у контексті суспільства та правової системи. Це поняття включає у себе знання про конституційні права та свободи, розуміння соціальних правил і норм, а також усвідомлення відповідальності перед собою та іншими громадянами за свої дії, які обов'язково тягнуть наслідки [1, с. 2].

Тобто громадянська свідомість – це сукупність знань, переконань, цінностей та умінь, що формують громадянина, який готовий брати участь у житті суспільства, дотримуючись відповідних правил і законів. Одним із ключових факторів формування громадянської свідомості є правове виховання, яке відіграє важливу роль у підготовці свідомих одиниць до активної участі в житті громади [1, с. 3-4].

Правове виховання – це система заходів та програм, спрямованих на просвіту громадян, що у свою чергу сприяють формуванню та засвоєнню у них навичок, які стосуються дотримання вивчених норм. Зокрема, це

інструмент формування громадянської свідомості. Правове виховання починається з дитинства і триває протягом усього життя [2, с. 18-23].

Основні цілі правового виховання можна умовно виділити на такі:

- знайомство з основними принципами та структурою правової системи (розуміння основних принципів правової системи, таких як презумпція невинуватості, принцип законності, недоторканність прав людини тощо. Ознайомлення зі структурою та органами правосуддя, законодавчими органами) [5];

- плекання поваги до прав та свобод інших людей (формування та розвиток уявлення про загальнолюдські права та свободи, а також їхню важливість. Виховання толерантності та поваги до інших громадян, незалежно від їхньої раси, релігії, національності, статусу тощо) [6, с. 40];

- розвиток розуміння та навичок дотримання законів (пояснення важливості дотримання правил і норм правової системи у повсякденному житті. Вивчення етики та моралі як елементів, які супроводжують правові норми. Розвиток здатності до саморегулювання) [4, с. 4, 11];

- виховання відповідальності перед суспільством та законом (усвідомлення особистої відповідальності перед суспільством і державою за дотримання законів і правил. Засвоєння принципів громадянської відповідальності та готовності робити внесок у покращення суспільства) [8, с. 18];

- запобігання правопорушенням та конфліктам (розвиток навичок вирішення конфліктних ситуацій мирним шляхом і з використанням законних засобів. Створення умов для попередження правопорушень та підтримки безпеки в суспільстві) [6, с. 40];

- підготовка до активної громадянської участі (розвиток софт-скілс, формування розуміння необхідності участі у виборах, суспільних обговореннях) [8, с. 19].

Загалом правове виховання має багато форм і методів, які включають в себе навчання, воркшопи в школах та університетах, інформаційні кампанії, сімейні обговорення, інтерактивні соціальні заходи тощо [2, с. 129].

Так, серед найпопулярніших форм правового виховання можна відмітити:

- вдосконалення освітніх програм у навчальних закладах, а саме включення до них правничих дисциплін;

- позашкільна освіта, яка включає організацію семінарів, тренінгів та курсів для громадян на відповідну тематику за межами основних навчальних закладів;

- інформаційна кампанія у ЗМІ: використання телебачення, інтернет-ресурсів, соціальних мереж для поширення та пропаганди суспільно необхідної інформації, просування таких публікацій;

- публічні лекції та виставки із залученням відомих людей задля привернення уваги до тематики;

- проведення правозахисних акцій: участь в мітингах, протестах, громадських обговореннях із правовою спрямованістю [8, с. 13-20].

Що ж стосується методів правового виховання, то найбільшу ефективність показали:

- рольові ігри: сценарії, симуляції судових засідань [8, с. 21];
- дебати: публічні обговорення правових питань із дискусіями, аргументаціями і протистояннями різних точок зору;
- кейс-методологія: розв'язання правових питань на прикладах реальних ситуацій [7, с. 8];
- менторство: співпраця з досвідченими юристами або правозахисниками для набуття практичного досвіду, їх наставництво [7, с. 8].

Варто зазначити, що існує чимало досліджень, за допомогою яких було розкрито істинний вплив правового виховання на громадянську свідомість молоді, зокрема, в Україні. Одне з таких показало, що студенти, які мали можливість брати участь у правових тренінгах та семінарах, мали значно більшу схильність до подальших активних проявів у суспільному житті та більш розвинуту, стійку та аргументовану громадянську позицію [3]. Вони частіше брали участь у різноманітних ініціативах та виявляли інтерес до правових питань.

Відтак, спираючись на дослідження, які виправдано підтверджуються особистим досвідом, можна виділити кілька найкращих практик у правовому вихованні:

1. Інтерактивні уроки: використання інтерактивних методів навчання, таких як обговорення судових справ, рольові ігри та дебати, сприяє кращому засвоєнню правових понять та розвитку аналітичних навичок, особливо у дітей.

2. Використання ЗМІ: засоби масової інформації, такі як телебачення, радіо та інтернет є відмінним ресурсом для поширення будь-якого виду інформації, зокрема, знань з правових питань, питань суспільства та громадянськості.

3. Тренінги та семінари: організація правових тренінгів та семінарів для різних груп населення сприяє розширенню кругозору та розумінню правових аспектів у повсякденному житті [7, с. 14-16].

Таким чином, правове виховання відіграє ключову роль у формуванні громадянської свідомості. Це не просто передача знань про права та обов'язки, але й розуміння структури та функціонування суспільної правової системи. У свою чергу інтерактивні методи, є важливим інструментом у забезпеченні ефективного правового виховання. Вони дозволяють студентам взаємодіяти з матеріалами, ділитися своїми думками та набувати досвіду. Окрім вже зазначених методів, ми пропонуємо впровадити стажування студентів на юридичних фірмах, у юридичних клініках, створивши їм можливість застосовувати теоретичні знання на практиці, розширюючи їх реальне розуміння. Також цікавим та рекомендованим підходом є судове волонтерство, оскільки воно дозволить розуміти процеси правової системи зсередини. А ще наголошуємо на впровадженні дуальної освіти. Саме дуальна освіта відіграє

важливе значення в контексті правового виховання, дозволяючи студентам отримувати не лише теорію, але і навички, які вони можуть застосовувати в майбутній професійній діяльності. До того ж треба виділити і самоорганізаційну учнівську складову, а саме студентське самоврядування, самостійні гуртки, проведення заходів між однолітками, адже це широкий майданчиком для обговорення важливих питань та побудови міцного зв'язку одне з одним. Отже, комбінація інтерактивних методів правового виховання, застосування практичного досвіду та активна участь студентів можуть значно покращити ефективність такого виховання та сприятимуть формуванню високої громадянської свідомості серед молодого покоління.

Список використаних джерел:

1. Боришевський М. Виховання громадянської свідомості особистості: пед. газ. 2001. № 5. 5 с.
2. Бех І. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : наук. вид. К. Либідь, 2003. 280 с.
3. Заболотна О. Students' civic engagement in Ukraine and Canada: a comparative analysis: наук. дослідження Multidisciplinary Journal for Education Social and Technological Sciences. 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/350578858_Students'_civic_engagement_in_Ukraine_and_Canada_a_comparative_analysis (дата звернення: 30.09.2023).
4. Kirlin M. The Role of Civic Skills in Fostering Civic: наук. стаття. 2011. URL: https://www.researchgate.net/publication/237540667_The_Role_of_Civic_Skills_in_Fostering_Civic (дата звернення: 30.09.2023).
5. Chapman A. Introduction: Reclaiming Civic Education: підручн. Social Media for Civic Education. 2022. С.1-16.
6. Etienne C. Toussaint. The Purpose of Legal Education: наук. стаття. California Law Review, Vol. 111, No. 1. 2023. С.1-70.
7. Duncan, N. Ethical practice and clinical legal education: наук. стаття. International Journal of Clinical Legal Education. С.7-19.
8. Civitas International Programs: brochure. URL: https://www.civiced.org/pdfs/civitas/Brochure_Civitas_International_Programs.pdf (дата звернення: 30.09.2023).

Михайліченко Т. О.,

к. ю. н., доцентка, старша наукова співробітниця
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України,
м. Харків

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ: ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Питання стабільності та динамізму, наступності та новелізації в праві є одвічними темами для дискусії. Вбачається, що досить часто законодавцю достатньо складно зберігати баланс між ними. У той же час, злочини проти здоров'я населення під час введення в дію КК України 2001 р. являли, на нашу думку, собою достатньо гармонійну систему, яка в цілому забезпечувала належним чином охорону суспільних відносин. Насамперед, злочини проти здоров'я, на відміну від радянського кримінального закону (гл. X «Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я» КК УРСР), були виокремлені та розміщені в окремому розділі КК України. По-друге, частина їх було віднесено до розд. II та розд. VIII Особ. ч. КК України. Більш того, окремі злочини проти здоров'я населення були декриміналізовані (ст. 209 «Посягання на здоров'я громадян під приводом виконання релігійних обрядів» КК УРСР), а деякі навпаки з'явилися (ст. 323 та ст. 326 КК України). Достатньо успішно, хоч і не ідеально, законодавець свого часу зреагував і на поширення такого явища як наркоманія¹.

Однак після прийняття у 2001 р. КК України, розд. XIII Особ. ч. КК вже неодноразово зазнавав змін. Часом мотиви законодавця не завжди є зрозумілими, достатньо часто в пояснювальних записках обґрунтування доцільності тих чи інших змін або взагалі відсутні, або ж воно вказане загальними, малозначущими фразами та належним чином обґрунтованими, що В. Гацелюком пояснюється як «наслідок відсутності зрозумілої методології аналізу та оцінки факторів криміналізації на етапі розробки законопроекту та його проходження етапами законотворчої процедури» [1, с. 45]. Найчастіше зміни обґрунтовуються необхідністю виконання міжнародних зобов'язань держави. Часом законодавець шляхом криміналізації також реагував на такі події, як значна поширеність фальсифікованих лікарських засобів, поява та стрімке поширення коронавірусної інфекції, перевантаження органів

¹ Радянський кримінальний закон вперше криміналізував діяння, пов'язані з незаконним обігом цих засобів та речовин у 1974 р., ввівши до КК УРСР поняття «наркотична речовина». У подальшому суттєве розширення предметів цих злочинів відбувалося у 1987 р. за рахунок «одурманюючих засобів», окрім цього наркотичні речовини було переіменовано в наркотичні засоби. У 1995 р. до кримінального закону були включені «психотропні речовини», «прекурсори», а також КК було доповнено низкою норм щодо контрабанди та незаконного поводження з вказаними предметами.

кримінальної юстиції та значна кількість засуджених до покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства, а також бажання посилити захист сім'ї та дітей.

Загалом же у розд. XIII Особливої частини КК основна новелізація стосувалася поставлення лікарських засобів під кримінально-правову охорону (поява статей 321-1 та 321-2 КК, розширення предметів злочину, передбаченого ст. 305 та ст. 306 КК), що є абсолютно виправданим і потрібним кроком. Так само позитивно ці новели були сприйняті й науковцями (Г. Болдарь [2], С. Лебедь [3], В. Мельничук [4] та ін.). Водночас імплементація Конвенції *Medicrime* все ж так і не була здійснена остаточно та повно¹. Окрім того, злочин, передбачений ч. 1 ст. 321-1 КК України, завдяки ЗУ № 5065-VI від 05.07.2012 р. став злочином не з матеріальним, а з формальним складом, у свою чергу виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут фальсифікованих лікарських засобів у великому чи особливо великому розмірах стали відповідно кваліфікованим та особливо кваліфікованим складами (ч. 2 та ч. 3 ст. 321-1 КК України відповідно).

Відносно ж групи так званих «наркозлочинів» (нині – «наркотичних» кримінальних правопорушень), то тут мали місце як декриміналізація, так і криміналізація. І хоча ці правопорушення постійно перебувають у фокусі уваги науковців та практиків, та найбільш обговорюваним стало питання (не)доцільності виокремлення та (не)повноти переліку кримінальних проступків у розд. XIII Особл. ч. КК України (Б. Задорожний [7], І. Красницький, Г. Яремко [8], В. Лутчин [9] та ін.). Наразі ж гостро обговорюється питання декриміналізації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 309 КК (А. Сербіною [10], Н. Гуторовою [11] та ін.).

Значну динамічність кримінального закону можна спостерігати в частині караності діянь: національний законодавець достатньо часто вносить зміни насамперед щодо караності діяння. Так, санкція ч. 1 ст. 306 КК України змінювалася кілька разів, постійно посилюючи кримінальну відповідальність. А вводячи до КК таку категорію як кримінальний проступок, законодавець лише у розд. XIII Особл. ч. КК України аж у 10 випадках збільшив суворість санкцій. Водночас примітною рисою стало те, що ЗУ № 270-VI від 15.04.2008 дійсно був спрямований на гуманізацію в частині злочинів проти здоров'я населення (розширено перелік видів покарань альтернативних позбавленню волі).

Значні зміни закладено і в проєкті нового КК України [12]. По-перше, робочою групою пропонується нова назва «Кримінальні правопорушення проти публічного здоров'я» (книга 5)². Дискусія щодо (не)вдалості понять «здоров'я населення», «громадське здоров'я» чи «публічне здоров'я» є тривалою

¹ Більш детально див. роботи Г. Болдарь [2], Н. Гуторової, О. Житного, О. Соловйова [5], Т. Михайліченко [6] та ін.

² Книга п'ята авторами поділяється на три розділи: Розділ 5.1. Кримінальні правопорушення проти порядку охорони здоров'я людей; Розділ 5.2. Кримінальні правопорушення проти порядку обігу психоактивних речовин; Розділ 5.3. Кримінальні правопорушення проти безпеки довкілля [12].

в науці. Та, як видається, в контексті євроінтеграції варто брати саме публічне здоров'я» (public health). По-друге, в проєкті спостерігається як тенденція до наступності в праві, хоч і з елементами певного новаторства та удосконалення/уточнення назв та/або диспозицій статей (приміром, ст. 5.1.7 «Діяльність у сфері охорони здоров'я без належного дозволу», ст. 5.1.8 «Підроблення медичної продукції та поводження з нею», ст. 5.2.4 «Незаконний обіг наркотичного засобу, психотропної речовини або їх аналогу з метою збуту» та ін.), так і до новелізації (ст. 5.1.4 «Примушування до надання згоди на вилучення анатомічних матеріалів людини», ст. 5.1.5 «Пропозиція або надання неправомірної вигоди за просування медичної продукції», ст. 5.1.6 «Одержання, прохання або вимагання неправомірної вигоди за просування медичної продукції» та ін.).

Таким чином, процес євроінтеграції та потреба в повній імплементації всіх наразі підписаних та ратифікованих міжнародних актів, зокрема у частині кримінальних правопорушень проти здоров'я населення, вимагатимуть у національного законодавця потужних зрушень та новацій. Збереження ж традиційних підходів у цій царині теж матиме місце, адже частина норм є достатньо якісними та ефективними.

Список використаних джерел:

1. Гацелюк В. Криміналізація суспільно небезпечних діянь протягом дії Кримінального кодексу України 2001 року: останні сюжети на фоні загальної палітри законодавчих рішень. К.: ВАІТЕ. 2021. 228 с.
2. Болдарь Г. Є. Імплементація положень Конвенції Ради Європи про підроблення медичної продукції та подібні злочини, що загрожують охороні здоров'я, у кримінальне законодавство України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2021;53:101-105. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.53.20>
3. Лебедь С. О. Історичні аспекти та сучасний стан фальсифікації лікарських засобів в Україні. Рівне: Волин. Обереги, 2018. 329 с.
4. Мельничук В. М. Кримінальна відповідальність за фальсифікацію лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Київ, 2017. 273 с.
5. Gutorova N., Zhytnyi O., Soloviov O. Falsification of Medical Products: Criminal Law Mechanism Combating Threats to Public Health. *Wiadomości Lekarskie*. 2019, tom LXXII, nr 5 cz I, p. 856–861.
6. Михайліченко Т. О. Відповідальність юридичних осіб як обов'язкова умова імплементації Конвенції Медікрайм. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2021;16 (2):68-83. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2021.16.244390>

Матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного семінару (Житомир, 06 жовтня 2023 р.)

7. Задорожний Б. Кримінальні проступки: швидке розслідування без реального захисту. *Закон і бізнес*. 2019;43(1445). URL: <https://zib.com.ua/ua/139881.html>
8. Красницький І. В., Яремко Г. З. Кримінальний проступок: нові виклики тлумачення поняття. *Соціально-правові студії*. 2020;4 (10):49-56.
9. Лутчин В. Критерії класифікації кримінальних правопорушень на злочини та кримінальні проступки у кримінальному праві України та Республіки Польща. *Підприємництво, господарство і право*. 2020;2:292-299. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.49>
10. Сербіна А. В. Підвищення небезпеки інфікування віл під час збройної агресії рф в Україні. Постконтакта допомога. Законодавчі виклики. *Правові питання епідемічної безпеки під час воєнного стану* : матеріали міжнар. круглого столу. (16 черв. 2022 р.) електрон. наук. вид. / уклад.: Т. О. Михайліченко, П. П. Нога. Харків : Право, 2022. С. 72-75. DOI: <https://doi.org/10.31359/978-966-998-416-6>.
11. Гуторова Н. О. Правові обмеження щодо людей, які живуть з ВІЛ або хворіють на інфекційні захворювання, як фактор негативного впливу на епідемічну безпеку. *Правове регулювання епідемічної безпеки в умовах війни та поствоєнного відновлення* : матеріали міжнар. круглого столу 29 черв. 2023 р. : електрон. наук. вид. / уклад.: Т.О. Михайліченко, П.П. Нога, А.В. Салашна. Харків : Право, 2023. С. 43-45. DOI: <https://doi.org/10.31359/9789669985873>.
12. Проект нового КК України: станом на 14.09.2023. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/09/14/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-14-09-2023.pdf>

Мовчан Р. О.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права

Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця

ПРО СИСТЕМНУ УЗГОДЖЕНІСТЬ САНКЦІЙ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНО КАРАНИХ ПОРУШЕНЬ ЛІСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА (СТАТТІ 201-1, 245, 246 КК)¹

Як відомо, одними з основних вимог до побудови санкції кримінально-правової норми є те, що конструкція санкції має: 1) враховувати характер і ступінь суспільної небезпечності посягання; 2) бути узгодженою з санкціями за вчинення інших, зокрема і близьких за видом і характером злочинів (системність підходу) [1, с. 85–86]. Однак, завдяки *системному* аналізу санкцій, які передбачені за вчинення кримінально протиправних порушень лісового законодавства України, ми можемо переконатись як у повній *безсистемності* законодавця, так і неадекватній оцінці ним суспільної небезпеки розглядуваних кримінальних правопорушень. Не торкаючись багатьох інших кричущих неузгодженостей [2; 3, с. 828–830], поясню свою позицію лише за допомогою декількох прикладів.

Так, внаслідок ухвалення Закону України від 13 квітня 2020 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу» розмір штрафу, передбаченого ч. 1 ст. 245 Кримінального кодексу України (далі – КК), був збільшений із «від 300 до 500 НМДГ» до «від 5 400 до 9 тис. НМДГ». У пояснювальній записці до відповідного законопроекту такий крок мотивувався тим, що «розмір більшості санкцій чинних на той час норм у сфері охорони природи не відповідав вимогам сучасності та не міг виконувати карну функцію через занадто малий розмір».

Однак, визнаючи логічність наведених аргументів та навіть не беручи до уваги ні довільність оновлених показників, ні доцільність одномоментного підвищення штрафів майже в 20 разів, водночас хотілося б адресувати вітчизняним парламентаріям два наступних запитання, які пов'язані з ухваленням згаданого нормативно-правового акту:

1) як можна пояснити той факт, що у ч. 1 ст. 245 КК, якою регламентовано відповідальність за діяння, які найчастіше вчиняються з

¹ Тези підготовлено за підтримки Національного фонду досліджень України в межах реалізації проекту з виконання наукових досліджень і розробок «Підвищення ефективності кримінально-правової охорони довкілля в Україні: теоретико-прикладні засади» (державний реєстраційний номер 0122U000803).

необережності і кримінальна караність яких не пов'язується з конкретним показником майнової шкоди, передбачено штраф, мінімальна межа якого більше ніж утричі, а максимальна – у шість разів перевищують розміри штрафів, установлені за вчинення **умисного** діяння, передбаченого ч. 1 ст. 246 КК, яке, до того ж, обов'язково має спричинити істотну шкоду?

2) а чи справді кожен прояв знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, причому незалежно від форми вини та розміру заподіяних збитків, має каратися таким величезним як для чинного КК (зокрема і для розділу VIII його Особливої частини) штрафом, який, для порівняння, є більш ніж удвічі вищим за той, який передбачений за вчинення некваліфікованого грабежу (ч. 1 ст. 186 КК)? При цьому підкреслюю той факт, що я повністю усвідомляю суспільну небезпеку описаного у ст. 245 КК діяння, яка, до речі, була незвично якісно і детально описана у пояснювальній записці до згаданого вище законопроекту, в якій, зокрема, увага акцентується на масштабах забруднення повітря, яке відбувається внаслідок вчинення відповідних дій. Водночас хотілося б нагадати, що, наприклад, у санкції ст. 241 КК, якою передбачено відповідальність саме за забруднення атмосферного повітря, яке, що важливо, створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля, розмір штрафу був закріплений на рівні лише (порівняно зі ст. 245 КК) «від 1 800 до 3 600 НМДГ».

А доти, доки ми не отримали відповідь на це питання, можемо констатувати: якщо до набрання чинності Законом від 13 квітня 2020 р. суди досить частко призначали хоча й необґрунтовано малі, однак «реальні» штрафи, то з часу ухвалення згаданого закону жодній особі, яка була визнана винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 245 КК, не було призначено покарання у виді штрафу. Натомість усім цим особам призначаються значно «суворіші» покарання у виді обмеження волі чи позбавлення волі... від реального відбування яких абсолютно всі ці порушники у подальшому звільнялися.

Не менш очевидною виглядає і невинуватена суворість покарань, передбачених у ч. 2 та ч. 3 ст. 201-1, а також у ч. 2 ст. 245 КК. Причому маю зауважити, що ця неадекватність однаковою мірою проявляється при порівнянні цих покарань як із покараннями, що передбачені за вчинення інших економічних деліктів та кримінальних правопорушень проти довкілля, так і за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених іншими розділами Особливої частини КК. Для ілюстрації сказаного зазначу, що, наприклад:

1) передбачене ч. 3 ст. 201-1 КК основне покарання (від 10 до 12 років позбавлення волі) є значно суворішим за покарання, яке встановлене у ч. 2 ст. 201 КК (від 5 до 12 років позбавлення волі). Виходить, що, на думку парламентаріїв, поширена на практиці контрабанда деревини вартістю понад 48 тис. грн (особливо великий розмір) є небезпечнішою за контрабанду

ешелону зброї, боєприпасів, отруйних речовин тощо, вчиненого організованою групою? І це при тому, що, якщо порівнювати санкції, передбачені за некваліфіковані різновиди відповідних діянь (частини перші), то більш суспільно небезпечною (у чому переконаний і автор цих рядків) є саме контрабанда зброї;

2) відповідні санкції дають можливість суду призначити, скажімо, за ту ж таки контрабанду деревини, вартістю понад 48 312 тис. грн (тобто в особливо великого розмірі, ч. 3 ст. 201-1 КК) або знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, що спричинило інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 245 КК), якими на практиці визнається виключно завдання великої (особливо великої) матеріальної шкоди, більш суворе покарання, ніж навіть за умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК), катування, вчинене за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 127 КК), розбій, поєднаний із проникненням у житло (ч. 3 ст. 187 КК), теракт, що призвів до тяжких наслідків (наприклад, каліцтва десятків людей) (ч. 2 ст. 258 КК) тощо. До речі, навіть за вчинення передбаченого ч. 1 ст. 115 КК умисного вбивства винним украї рідко призначається позбавлення волі на строк, що перевищує 10 років, який, повторимо, є найменш суворим покаранням з-поміж тих, які мають призначатися на підставі ч. 3 ст. 201-1 КК.

Отже, наведені аргументи переконують у необхідності зменшення суворості передбачених відповідними нормами покарань та їхнього системного узгодження із покараннями, які встановлені за інші передбачені Особливою частиною КК діяння.

Список використаних джерел:

1. Музика А. А., Горох О. П. Покарання за незаконний обіг наркотиків : монографія. Хмельницький : Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2010. 256 с.
2. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Про напрями вдосконалення механізму кримінально-правової охорони довкілля (на замітку розробникам нового Кримінального кодексу України). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 1. С. 92–125. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2020.13.204733>
3. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері земельних відносин: законодавство, доктрина, практика : монографія; передмова д-ра юрид. наук, проф., заслуженого діяча науки і техніки України О. О. Дудорова. Вінниця : ТОВ «Твори», 2020. 1152 с.

Недюха М. П.,

доктор юридичних та філософських наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри соціології та політології
факультету міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
м. Київ

ДЕРЖАВНА МОВНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Мові як соціально-історичному феномену, засобу людського спілкування, мислення та вираження (об'єктивації самосвідомості) належить, як відомо, визначальна роль у процесі формування людини як особистості, становленні її як громадянина, інтеграції в соціальне середовище, освоєння його норм, традицій, цінностей, залучення до надбань культури, накопичення знання, інформації та соціального досвіду. Потенціал мови, її багатство та можливості, будучи обумовленими ментальністю суб'єктів соціальної дії, їх світобаченням, світосприйняттям і світовідношенням, справедливо розглядаються як уособлення багатотисячолітніх духовно-інтелектуальних і культурних надбань етносу, потужний засіб формування загальноприйнятних значень, які реалізуються у функціях мови, її соціальному призначенні. Приміром, консолідаційний потенціал мови проявляється, насамперед, у сприянні розгортанню етнонаціональних процесів як загальнолюдських, забезпеченні єдності народу, утвердженні його неповторності, вічності у Природі та Космосі.

Розв'язання мовних проблем в Україні, реалізація державної мовної політики справедливо пов'язується з використанням теоретико-методологічного потенціалу правової ідеології [1], філософії та соціології права, конституційної юрисдикції, законотворчого та законодавчого процесу, забезпеченням стабільного розвитку правової системи та її соціальним виміром.

Важливий потенціал мови пов'язується також з її можливостями як засобу ідентифікації різних суб'єктів соціальної дії – індивідів, етнонаціональних спільнот, націй, держав, союзів держав як наддержавних утворень. Відповідно, ієрархія мовних ідентичностей може набувати різних форм, постаючи при цьому своєрідною цілісністю як єдністю визначальних ознак: а) базисних, вихідних (особистісне самовизначення); б) соціогрупових і соціокультурних (освітніх, релігійних, етнічних, національних, політичних, вікових, гендерних, професійних тощо); в) континентальних, трансконтинентальних, глобальних (Європейський Союз, Рада Європи, НАТО, ООН).

Відповідно, державна мовна політика може розумітися як сукупність політико-ідеологічних та нормативно-правових положень, практичних дій,

спрямованих на регулювання мовних відносин у поліетнічному суспільстві. При цьому держава здійснює політико-ідеологічне, організаційно-правове, адміністративне та фінансове забезпечення мовної політики.

Державна мовна політика в Україні здійснюється відповідно до конституційних положень статей 10, 11, 53 Основного Закону України, якими гарантується всебічний розвиток і функціонування української мови як державної в усіх сферах соціального життя, вільний розвиток, використання і захист мов національних меншин, що знаходить своє втілення у сприянні консолідації та розвиткові української нації, корінних народів і національних меншин України. Вищезазначеними положеннями статей Конституції України також гарантовано право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства [2].

Реалізація державної мовної політики підпорядкована завданням утвердження гармонійних соціальних відносин (баланс інтересів) у сфері застосування та вільного, законодавчо унормованого функціонування мов в Україні шляхом задоволення мовних, культурних, освітніх, інформаційних потреб, дотримання прав і свобод громадян України.

При цьому основними принципами реалізації державної мовної політики в Україні є: а) державний захист і підтримка, забезпечення розвитку української мови, утвердження її державного статусу, престижності та значущості, розширення сфери її функціонування як засобу комунікації, міжетнічного, міжнаціонального та міжнародного спілкування; б) забезпечення реалізації загальнолюдських гуманістичних і демократичних цінностей як визначальних ознак соціального середовища неконфліктного співіснування державної (офіційної) мови та міноритарних мов як мови національних меншин; в) усебічний розвиток і захист мови національних меншин як уособлення мовно-культурного різноманіття, задоволення мовних потреб представників різних національностей, етнонаціональних груп в частині формування національної самосвідомості; г) забезпечення мовних прав громадян, які належать до національних меншин, на навчання чи вивчення рідної мови в державних і комунальних навчальних закладах, різноманітних національно-культурних товариствах; д) сприяння вивченню мов міжнародного спілкування, передусім, офіційних мов ООН, заохочення до полілінгвізму як вихідної “клітинки” державної мовної політики.

Основні напрями реалізації державної мовної політики передбачають, зокрема: а) сприяння мовному різноманіттю щодо визнання та забезпечення мовних прав представників усіх націй, народностей і національних меншин, що проживають на певній території, задоволення їхніх мовних потреб; б) розвиток міжкультурної толерантності, становлення мовного балансу за умов формування українського суспільства як мультикультурного, перспектив його інтеграції до європейського та світового соціально-культурного й освітнього простору; в)

всебічний розвиток особистості, у тому числі в частині забезпечення її мобільності, формування соціального простору як багатомовного.

Законодавство України містить також низку дефініцій визначальних термінів, які обумовлюють сутність державної мовної політики. Так, зокрема, Конституційний суд України визначив, що державною (офіційною) мовою є мова, якій державою надано правовий статус обов'язкового засобу спілкування у публічних сферах суспільного життя. При цьому державна мова розуміється як закріплена законодавством мова, застосування якої є обов'язковим при здійсненні повноважень органами державної влади, органами місцевого самоврядування (об'єднаних територіальних громад), у державних та комунальних підприємствах, установах та організаціях, закладах освіти, науки, культури, засобах масової інформації, у сферах зв'язку та інформатизації, публічному житті України в цілому [3].

До актуальних завдань державної мовної політики в Україні можна віднести: а) сприяння всебічному розвитку особистості, у тому числі в частині забезпечення її мобільності, гарантуванні права вільного вибору мови як засобу комунікації, формуванні соціального простору як багатомовного; б) формування мовного різноманіття щодо визнання мовних прав представників усіх націй, народностей і національних меншин, що проживають на певній території, задоволенні їхніх мовних потреб; в) проголошення на регіональному та місцевому рівнях переліку мов, які визнаються в Україні регіональними або міноритарними (мовами меншин); г) з'ясування особливостей реалізації права громадян України на вільне визначення та застосування рідної мови, коліскової мови, родинної мови, мови навчання, мови спілкування з одночасним використанням української мови як державної; д) формування міжкультурної толерантності, становлення багатокультурного балансу за умов формування українського суспільства як мультикультурного, перспектив його інтеграції до європейського та світового соціально-культурного й освітнього простору.

Нормативно-правові положення вітчизняного законодавства, норми міжнародного права виходять з того, що: а) Україна склалася як демократична, правова, соціальна держава, кордони якої визнані міжнародним співтовариством; б) назву Української держави визначає титульний етнос – українці, який сформувався історично, борючись упродовж багатьох віків за власну державність і незалежність; в) український етнос складає абсолютну більшість населення країни, має усталені у віках традиції, звичаї та обряди, культуру та мову; г) статус української мови як державної законодавчо визначений, що означає її вільне функціонування в усіх сферах суспільного життя, інформаційному просторі, державному управлінні тощо, а також дозволяє розглядати українську мову як соціально-правовий феномен, який, маючи низку органічно притаманних йому функцій, спрямований на становлення людини як національно-мовної особистості, консолідацію

української нації як титульної нації, формування правової держави та громадянського суспільства [4].

Основний Закон, констатує, що державною мовою в Україні є українська мова (ст. 10), декларує лише загальні положення, не наводить уточнюючих положень, вимог чи особливостей практичного використання української мови як державної мови в Україні, міноритарних мов (мов національних меншин) як засобу задоволення гуманітарних і культурних потреб осіб, що належать до національних меншин. Зазначена обставина обумовила, як відомо, необхідність звернення вітчизняного законодавця до нормативно-правового забезпечення практики функціонування мов в Україні.

Своєрідною парадигмою гармонізації вітчизняного мовного простору можна розглядати полілінгвістичну мовну модель [5], яка утворює засадничу теоретико-методологічну підвалину формування атмосфери толерантності, злагоди та порозуміння, консолідації багатомовного суспільства шляхом оволодіння всім різноманіттям мов національного мовного простору – від коліскової, родинної і рідної, регіональної, мови меншини до мови державної (офіційної).

Список використаних джерел:

1. Недюха М. П. Правова ідеологія українського суспільства: монографія. К.: “МП “Леся”, 2012. 400 с.
2. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. // URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
3. Рішення Конституційного Суду України (справа про застосування української мови) № 10-рп/99 від 14.12.1999 р. // URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99
4. Про забезпечення функціонування української мови як державної. Закон України № 2704-УІІІ від 25 квітня 2019 р. // *Голос України*. 2019. 16 травня. С. 1-4.
5. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд : монографія. К.: НДІУ, 2007. 444 с.

Нікітенко В. М.,

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

**ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ ЯК УМОВА ДЛЯ
ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ (IN ABSENTIA)**

Доповнення Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) главою 24-1 «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» є одним із засобів забезпечення завдань кримінального провадження, визначених ст. 2 цього Кодексу.

У контексті цього ми цілком підтримуємо позицію В.Г. Дрозд, що необхідність запровадження інституту спеціального досудового розслідування (in absentia) була зумовлена відсутністю процедури притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які ухиляються від прибуття до органів досудового розслідування, що унеможливило забезпечення невідворотності покарання такої особи [1, с. 333].

Таке досудове розслідування має винятковий характер, здійснюється за відсутності підозрюваного та на підставі надання дозволу у формі ухвали слідчого судді, якою задоволено відповідне клопотання.

У ході підготовки клопотання слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування має бути дотримана його процесуальна форма, передбачена ст. 297-2 КПК. З приводу змісту цього клопотання варто звернути увагу на окремі питання, які істотно впливають на його задоволення або відмову у задоволенні слідчим суддею такого клопотання.

Однією із обов'язкових умов для застосування до особи процедури заочного досудового розслідування, що впливає зі змісту глави 24-1 КПК, є набуття нею статусу підозрюваного, визначеного ч. 1 ст. 42 КПК.

В аспекті цього важливими питаннями являють собою такі: 1) складання процесуального документу – повідомлення про підозру; 2) дотримання процесуальної процедури вручення письмового повідомлення про підозру.

За вимогами ч. 1 ст. 278 КПК письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення - у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень. Зі змісту цієї норми КПК впливає, що особа, відносно якої складено такий процесуальний документ, не прибула до слідчого, прокурора незалежно від поважності причин. У такому випадку сторона обвинувачення для вручення письмового повідомлення про підозру має керуватися ст. 135 КПК. Зокрема у ч. 2 цієї статті йдеться, що у разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй

вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи, тобто місцезнаходження особи, якій необхідно надати (передати) письмове повідомлення про підозру, не встановлено (не відомо). Саме додержання слідчим, прокурором такого процесуального порядку є належним врученням письмового повідомлення про підозру особі, щодо якої існують обставини підозрювати її у вчиненні злочину.

На відміну від загальних положень досудового розслідування повідомлення про підозру за відсутності підозрюваного (*in absentia*) має низку особливостей. Зокрема йдеться про обов'язок слідчого судді врахувати наявність достатніх доказів для підозри особи, відносно якої подано клопотання у вчиненні кримінального правопорушення, а також прокурор, слідчі зобов'язані довести, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук.

Важливим питанням у визначенні слідчим суддею обґрунтованості підозри, виходячи зі змісту ч. 2 ст. 274-4 КПК, є лише достатність доказів. На наш погляд, констатація лише достатності доказів без оцінки їх вагомості та, щонайменше, допустимості не відповідає деяким положенням КПК з огляду на наступне.

У рамках розгляду даного питання, на нашу думку, вагомість доказів, якими обґрунтовується висунута стороною обвинувачення підозра у вчиненні суспільно небезпечного діяння, безпосередньо пов'язані із подією кримінального правопорушення та винуватості особи. Фактично такі докази мають відповідати критеріям належності.

Згідно із ст. 62 Конституції України, ч. 3 ст. 17 КПК підозра не може ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом, проте не визначено загальне поняття таких доказів.

Роз'яснення з цього приводу міститься у постанові Верховного Суду від 07 серпня 2019 року у справі № 607/14707/17. Так, докази визнаються такими, що одержані незаконним шляхом, коли їх збирання й закріплення відбулося з порушенням прав людини і громадянина, гарантованих Конституцією України, порядку, встановленого кримінальним процесуальним законодавством, або не уповноваженою на це особою чи органом, або за допомогою дій, не передбачених процесуальними нормами. Отже, умовами допустимості доказів є: одержання фактичних даних із належного процесуального джерела; одержання фактичних даних належним суб'єктом; одержання фактичних даних у належному процесуальному порядку; належне оформлення джерела фактичних даних [2].

Отже, на підставі аналізу цієї постанови Верховного Суду можна дійти висновку, що у судовій практиці докази, отримані незаконним шляхом, ототожнюються з їх допустимістю. Таке твердження, на наш погляд,

кореспондує із вимогами ст. 87 КПК України щодо визнання очевидної недопустимості доказів.

Дещо по-іншому розглядається зазначене питання Вищим антикорупційним судом з приводу розгляду та вирішення скарг на повідомлення про підозру у ході досудового розслідування.

Так, в Огляді практики Вищого антикорупційного суду щодо розгляду та вирішення скарг на повідомлення про підозру за період з 05.09.2019 по 27.04.2020 вказується, що повідомлення про підозру на підставі п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК передбачає дотримання стандарту «достатніх підстав (доказів)». Рівень такого стандарту доказування і відповідно його перевірки слідчим суддею залежить від рівня обмеження прав, свобод та інтересів людини внаслідок повідомлення її про підозру та терміну здійснення ефективного розслідування. Для цілей повідомлення особі про підозру стандарт «достатніх підстав (доказів)» передбачає наявність доказів, які лише об'єктивно пов'язують підозрюваного з певним кримінальним правопорушенням (демонструють причетність до його вчинення) і є достатніми, щоб виправдати подальше розслідування для висунення обвинувачення або спростування такої підозри. Отже, рівень такого стандарту доказування і відповідно його перевірки слідчим суддею залежить від рівня обмеження прав, свобод та інтересів людини внаслідок повідомлення її про підозру та терміну здійснення досудового розслідування. Тому під час розгляду скарги на повідомлення про підозру слідчий суддя повинен оцінити достатність і належність доказів стосовно того, чи досягнуто стороною обвинувачення стандарту переконання «достатність доказів» для цілей повідомлення про підозру. Наявність достатніх доказів для підозри у вчиненні кримінального правопорушення повинна досягати мінімального рівня відповідного стандарту доказування (переконання) [3].

Із цього випливає, що, виконуючи вимоги ч. 2 ст. 297-4 КПК, у ході розгляду клопотання сторони обвинувачення про надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування слідчий суддя зобов'язаний врахувати лише наявність достатніх доказів для підозри особи щодо якої подано клопотання у вчиненні кримінального правопорушення.

З наведеного питання ми не можемо цілком погодитися із позицією законодавця та Вищого антикорупційного суду з огляду на наступне. По-перше, для прийняття відповідного процесуального рішення у відповідності до ст. 94 КПК слідчий суддя має оцінити докази з точки зору, щонайменше допустимості. По-друге, за вимогами ч. 4 ст. 87 КПК докази повинні визнаватися судом недопустимими під час будь-якого судового розгляду. В-третьє, зміст ч. 3 ст. 297-3 КПК передбачає, що під час розгляду клопотання слідчий суддя має право за клопотанням сторін кримінального провадження або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про здійснення

спеціального досудового розслідування. Фактично після допиту свідка обвинувачення або захисту слідчий суддя зобов'язаний надати оцінку цьому доказу згідно із ст. 94 КПК.

Видається, що при наданні дозволу на здійснення заочного досудового розслідування на обґрунтування підозри щодо особи, відносно якої подано стороною обвинувачення клопотання в порядку ст. 297-2 КПК, було б доцільним слідчим суддею оцінити кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку (ст. 91). Такий підхід, на наш погляд, має бути запобіжником та своєрідною гарантією на стадії досудового розслідування від незаконного кримінального переслідування.

Список використаних джерел:

1. Дрозд В.Г. Спеціальне досудове розслідування (in absentia) як диференційована форма кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право* № 7. 2020. С. 333-337.

2. Постанова Верховного Суду від 07 серпня 2019 року у справі № 607/14707/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83589933>

3. Огляд практики ВАКС суду щодо розгляду та вирішення скарг на повідомлення про підозру за період з 05.09.2019 по 27.04.2020. URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/VAKS/statistics/review_05.2020.pdf

Огерук І. С.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління
Університет Короля Данила
м. Івано-Франківськ

ПРЕДСТАВНИЦТВО ВИКРИВАЧА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» [3] було внесено ряд змін до чинного антикорупційного законодавства в частині, що стосується участі у викритті корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень викривачів. Незважаючи на те, що зміни мали місце ще в 2019 році, залишається ряд питань, котрі потребують з'ясування. Одне з них – представництво інтересів викривача у кримінальному провадженні.

Стаття 53 Закону України «Про запобігання корупції» регламентує державний захист викривачів. Серед іншого, частина 3 вказаної статті надає можливість викривачу з метою захисту прав та представництва своїх інтересів користуватися всіма видами правничої допомоги, що передбачені

Законом України «Про безоплатну правничу допомогу». Також, на власний розсуд, викривач може залучити адвоката самостійно [4]. Даний інститут захисту прав та інтересів викривача певним чином перекликається із інститутом представництва потерпілого у кримінальному провадженні за винятком того, що держава гарантує викривачу безоплатну правничу допомогу. Однак, незважаючи на те, що до кримінального процесуального законодавства вносилися зміни, які стосувалися участі викривача у кримінальному провадженні, у КПК України немає прямих вказівок чи посилянь на інші законодавчі акти щодо будь-якого представництва викривача, а тим паче не передбачається обов'язку осіб, які проводять досудове розслідування, надати викривачу безоплатного адвоката. Крім цього, аналізуючи Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» [2], зокрема, статтю 14 вказаного Закону, можна констатувати, що серед суб'єктів, які мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу викривач відсутній, хоча згідно Закону України «Про запобігання корупції» викривач має право користуватися всіма видами правничої допомоги. Відповідно, вказані положення потребують уточнення з метою синхронізації законодавчих актів та єдиного підходу у питанні представництва викривача у кримінальному провадженні зі сторони адвокатів та центрів з надання безоплатної правничої допомоги.

Представництво викривача не обмежується тільки правничою допомогою. У відповідності до тієї ж частини 3 статті 53 Закону України «Про запобігання корупції» [4] за умови звернення викривача правом представництва його інтересів наділене Національне агентство з питань запобігання корупції. Зокрема, п. 1 абзацу другого наділяє НАЗК правом представництва в суді інтересів викривача у тих випадках, коли викривач неспроможний самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження, а представники чи органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси викривача, не здійснюють або неналежним чином здійснюють його захист. Слід зазначити, що Закон України «Про запобігання корупції» не обмежує дане право якимось певним видом судочинства, тому воно в повній мірі стосується і судового розгляду кримінальних проваджень. Однак, як і в попередньому випадку, ніяких посилянь в КПК України на механізм реалізації вказаних функцій НАЗК немає.

Пункт 2 абзацу другого статті 53 Закону України «Про запобігання корупції» [4] надає право Національному агентству з питань запобігання корупції право бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій, у тому числі на закритих судових засіданнях, за умови згоди викривача, в інтересах якого судовий розгляд оголошено закритим. Однак, якщо проаналізувати норми кримінального процесуального законодавства, то можна констатувати, що вказане право НАЗК в Кримінальному процесуальному кодексі України ніяким чином не врегульовано. Зокрема, стаття 328 КПК України, яка

регламентує право на перебування в залі судового засідання, визначає окремі категорії осіб, що мають пріоритетне право на перебування в залі судового засідання. До них відносяться близькі родичі та члени сім'ї обвинуваченого і потерпілого, а також представники засобів масової інформації [1, ст. 328, п. 2]. Як бачимо, про Національне агентство з питань запобігання корупції тут не згадується, а враховуючи пункт 1 зазначеної статті, присутність представників НАЗК, як і інших осіб, може бути обмежена головною у разі недостатності місць у залі судового засідання.

Не менш цікавим є пункт 5 абзацу другого статті 53 Закону України «Про запобігання корупції» [4], який наділяє Національне агентство з питань запобігання корупції правом ініціювати у судовому провадженні перегляд судових рішень. Насамперед слід зазначити, що тут також немає обмежень щодо видів судочинства. Навіть більше, враховуючи те, що словосполучення «судове провадження», яке використано законодавцем у чинній редакції ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції», зазначається у назві Розділу IV КПК України «Судове провадження у першій інстанції» та у назві Розділу V КПК України «Судове провадження з перегляду судових рішень», дане право в повній мірі стосується кримінального провадження. Однак, знову ж таки спостерігається вище описана ситуація – ніяких посилань на зазначене право НАЗК у Кримінальному процесуальному кодексі України немає. Стаття 393 КПК України надає перелік учасників кримінального провадження, які мають право на апеляційне оскарження. Пункт 9³ частини першої вказаної статті надає таке право тільки викривачу, без зазначення представництва, – в частині, що стосується його інтересів під час вирішення питання виплати йому винагороди. Враховуючи положення п. 2 ч. 3 ст. 399 КПК України, який передбачає, що подання апеляційної скарги особою, яка не має права подавати апеляційну скаргу, тягне за собою повернення апеляційної скарги [1], можна констатувати, що за такої редакції КПК України існує ризик повернень апеляційних скарг, поданих НАЗК в інтересах викривача з тієї причини, що Національне агентство з питань запобігання корупції не зазначено у кримінальному процесуальному законодавстві як особа, що має право на апеляційне оскарження. Особливого значення вказана ситуація набуває в тих випадках, коли НАЗК до цього моменту не брало участі у судовому провадженні, хоча той же пункт 5 абзацу другого статті 53 Закону України «Про запобігання корупції» [4] наділяє Національне агентство з питань запобігання корупції правом ініціювати перегляд судових рішень незалежно від його участі у судовому провадженні.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що антикорупційне законодавство України надає широкі можливості представництва викривача у кримінальному провадженні як шляхом використання можливостей правничої допомоги, так і представництва Національним агентством з питань запобігання корупції. Однак, неузгодженість законодавчих актів між

собою у вказаному питанні може бути перешкодою у використанні викривачем інституту представництва у кримінальному процесі.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2767> (дата звернення: 15.09.2023).

2. Про безоплатну правничу допомогу Закон України від 2 червня 2011 року. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#n85> (дата звернення: 28.09.2023).

3. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції : Закон України від 17 жовтня 2019 року. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-20#n32> (дата звернення: 25.09.2023).

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n511> (дата звернення: 29.09.2023).

Орел Л. В.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри приватного права
Київський університет імені Бориса Грінченка

Чернега Р. Т.,

доктор юридичних наук,
професор кафедри приватного права
Київський університет імені Бориса Грінченка

Ковтун І. В.,

Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ

КИЇВСЬКА МІСЬКА РАДА ЯК СУБ'ЄКТ ПУБЛІЧНИХ ТА ПРИВАТНИХ ВІДНОСИН

Розглядаючи сучасний стан розвитку права на теренах України в парадигмі визначення основоположних рушійних елементів правової системи, що за своїм природнім «Я» є властивим відображенням специфіки суспільно-політичного життя населення, стала підвищення рівню освіченості

у питанні повної реалізації прав та свобод громадян, аспектів юридичної відповідальності у приватних та публічних відносинах визначається гостротою якнайшвидшого висвітлення та поширення пообразного аналізу установ із когорті органів місцевого самоврядування, правова основа яких бере свій невинний початок від актів законодавстві.

Середу всього діапазону установ особливу увагу привертає Київська міська рада (далі – КМР), а саме – аспекти її функціонування як суб'єкта публічних та приватних відносин, оскільки специфічна модель поведінки КМР є фактичним елементом затвердження характерних, принципівих за своїм механізмом втілення алгоритмів у системі органів місцевого самоврядування не тільки обласного, а й всеукраїнського рівню.

Найперше, розглядаючи КМР як суб'єкта публічних відносин, необхідно чітко визначити та виділити її правосуб'єктність як самостійної організаційної одиниці у системі органів місцевої влади. У частині 1 статті 9 Закону України «Про столицю України – місто-герой Київ» (далі – Закону¹) законодавець завбачливо визначає спеціальну юридичну форму суб'єкта правовідносин, завдяки чому можна чітко та об'єктивно визначити функціональну діяльність органу на імперативній площині верховенства права: «У місті Києві діють представницькі органи місцевого самоврядування - Київська міська рада, районні в місті ради (у разі їх утворення), які є юридичними особами» [1]. Побіжно, у частині 2 стаття 169 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) зазначається: «Територіальні громади можуть створювати юридичні особи публічного права (комунальні підприємства, спільні комунальні підприємства, навчальні заклади тощо) у випадках та в порядку, встановлених Конституцією України та законом» [2].

Однак серед однорідного ряду установ, законодавець не наводить визначальної характеристики, за якою відбувається розподіл між аспектами диференціації юридичних осіб публічного та приватно права, залишаючи питання відкритим, зокрема статтях 8, 9, 14, 19 у Законі України «Про центральні органи виконавчої влади» (Далі – Закон²) спостерігаємо загальну картину визначення допоміжних функцій із залучення органів місцевого самоврядування, зокрема КМР, у діяльність центральних органів виконавчої влади (Далі – ЦОВВ), проте визначення алгоритму дії та принципу інтеграції – відсутнє [3].

Виокремлення лише прикладів визначення, які собою не покривають всього діапазону повноти та цілісності елементів юридичної особи публічного права зумовлює недостатність чіткого розуміння у важливих питаннях функціонування органу, серед чого чільне місце займає питання приватної власності установи, фінансові питання, пов'язані з межами та об'ємами можливого залучення коштів до резерву органу місцевого самоврядування, тощо.

Суспільство та економіка, які є основним елементом удосконалення процесів у межах країни, постійно розвиваються, що стимулює до постійних

змін актів законодавства, а отже, може стати причиною виникненню юридичних колізій в майбутньому. Задля недопущення деструктивного впливу на функціональне життя всіх органів місцевого самоврядування, необхідно чітко формально закріпити у законодавстві формально визначені ознаки, за яким відбувається регулювання діяльності та визначається межа можливих елементів з ряду повноважень юридичної особи публічного права. Компетенція ж юридичних осіб публічного права прямо пропорційно залежить саме від організаційно-правової форми зазначеного утворення. Проте чинне законодавство не містить ані вичерпного переліку видів юридичних осіб публічного права, ані чітких указівок щодо організаційно-правових форм, у котрих їх може бути створено [4].

На нашу думку, для визначення функціональних ознак КМР як суб'єкта публічних відносин особливо влучною буде звернутися до характеристики Інни Кучеренко, яка серед всіх ознак юридичних осіб публічного права виділяє такі основні:

- 1) реалізація публічних інтересів держави чи територіальної громади, що покладаються на них Конституцією України й законодавчими актами;
- 2) створення таких осіб на підставі розпорядчого акту;
- 3) реалізація приватних інтересів і їх створення й дія на підставі установчих документів [5].

Родова взаємопов'язаність КМР з іншими органами публічної влади узагальнено розкриває, що у периферії реалізації владних повноважень орган місцевого самоврядування керується саме імперативним методом правового регулювання, який використовується задля всестороннього забезпечення можливості реалізації поставлених цілей та завдань, які викликані стратегічною необхідністю метаморфози конструкції існування кластеру в суспільно-політичному житті країни.

У свою чергу, звертаючи увагу до концепції існування та функціонування КМР як суб'єкта приватних відносин, важливо зазначити, що на площині доміанти «Alter ego» (з лат. – Друге «Я»), де питому вагу має окремий юридичний пріоритет (на відміну від норм публічного права) у питаннях реалізації приватних інтересів суб'єктів правовідносин, відбувається на засадах спільної узгодженої координації, а, власне, за принципами юридичної рівності, автономії та незалежності таких суб'єктів.

Як зазначав Василь Костицький, «переосмислення теоретичних та методологічних засад права та формування нової філософії права та соціології права у сучасних умовах є надзвичайно привабливими для суспільно-політичних дискусій, політико-правових проєктів...» [6, с. 12-13].

Суголосся в аспекті кінцевої мети та співнезалежність поглядів щодо новацій вдосконалення системи благоустрою Києва, що за своєю природою належить до одного із основних завдань КМР у специфіці формування та реалізації ідеї існування органу, відображає ту цілісну єдину константу, яка

лежить в основі приватного права. У статті 22 Закону¹ законодавець визначає додаткові права Київської міської ради, пов'язані зі здійсненням містом Києвом столичних функцій [1]. Фактично створення обов'язку до виконання певних дій у встановленому Законом порядку відображає імперативну частину правового життя в моменті реалізації своїх владних повноважень. Проте, законодавство не передбачає чіткої структури виконання цього зобов'язання, залишаючи право вибору за народними обранцями.

Характерний методологічний підхід до оцінки діяльності КМР у загальному розумінні не є вузькоорієнтованим лише на один теоретичний елемент суспільно-політичного життя регіону, а визначається властивим специфічним характером: завдяки ньому вдається «визначити можливості та межі використання тих чи інших інститутів у тотожних або трансформаційних умовах у різних країнах» [7, с. 93]. Власне, від самого смислового навантаження, яке законодавець використовує в актах законодавства для відображення цільної ідеї, «місцеве самоврядування» передбачає представництво саме інтересів громади, регіону, у випадки КМР – інтересів територіальної громади міста Києва.

КМР як учасник приватного права виступає самостійною одиницею у середовищі «рівних серед рівних», що стверджується завдяки «вираженню права у юридичних документах, дозволяє більш якісно та повно втілювати в життя ті суспільні потреби, що були покладені в основу формування бажання врегулювати певні відносини, чи возвести на відповідне зовнішньому закону становище, окремі суб'єкти, об'єкти, дії» [8, с. 18].

Отже, на шляху постійних змін у контексті українського права розуміння ключових аспектів правової системи стає критично важливим для комплексної, цілісної та влучної реалізації прав і свобод громадян, а також принципів юридичної відповідальності суб'єктів в сферах як публічного, так і приватного права.

Складність визначення КМР як суб'єкта публічних відносин полягає в відсутності формальних ознак, що відокремлюють її від інших юридичних осіб в контексті публічного та приватного права. Ця неоднозначність залишає важливі питання без відповідей, такі як обсяг приватної власності, фінансові питання і обсяг коштів, що можуть бути виділені на рахунок органу місцевого самоврядування.

Порушуючи питання функціонування Київської міської ради (КМР) як суб'єкта приватних відносин, слід враховувати, що на площині приватного права законодавець робить акцент саме на індивідуальних правах і свободах суб'єктів правовідносин.

Спільна координація та взаємодія різних суб'єктів, які діють у межах приватного права, важлива для досягнення цілей та повної реалізації стратегічних завдань, покладених у загальнонаціональну програму розвитку.

Список використаних джерел:

1. Про столицю України – місто-герой Київ: Закон України від 13.07.2001 р. № 1089-IX від 16.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-14#Text> (Дата звернення 13.10.2023 р.)
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 14.10.2023 р.)
3. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI від 22.06.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/316617#Text> (Дата звернення 14.10.2023 р.)
4. Москаленко А.О. Компетенція як ознака ідентифікації адміністративно-правового статусу юридичних осіб публічного права Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2021, №11. С. 482–492
5. Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права : дис. докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І.М. Кучеренко ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України – К., 2004 – 475 с.
6. Костицький В. Соціологія сучасного праворозуміння та проблеми конституційного закріплення теорії розподілу влади (теорія розподілу влади В. Костицького). Матеріали третьої щорічної міжнародної конференції «Парламентські читання» (15 лютого 2013 року м. Київ). «Вістка», 2013. С. 6 – 15.
7. Доктринальні засади розвитку держави та права: національні та міжнародні тенденції: монографія / заг. ред. Проф. Бошицького Ю. Л., Київського університету права – К : Видавництво Ліра-К, 2014. – 440 с.
8. Манько Д. Г. Технології формалізації права / Д. Г. Манько // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2013. – № 5 - С. 18-21.

Острогляд О. В.,

к.ю.н., доц., доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»
професор кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»

ЗМІ, СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА ЗАКОНОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В СФЕРІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У відповідності до статті 3 Кримінального кодексу України: «Законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права».

Також ця ж стаття врегульовує питання неможливості застосування кримінального закону за аналогією і заборону внесення змін інакше ніж через закони про внесення змін до цього Кодексу та/або до кримінального процесуального законодавства України, та/або до законодавства України про адміністративні правопорушення

Відповідно роль ВРУ в удосконаленні кримінально-правового регулювання є ключовою і визначальною. Саме парламент є єдиним органом, що несе повну відповідальність за якість чинного кримінального закону.

І коли цей орган через своїх представників приймає м'яко кажучи дискусійні норми, то наслідки можуть бути дуже не прогнозованими.

Саме в цьому аспекті запобіжником від безладного доповнення КК України може бути висвітлення в ЗМІ і соціальних мережах (бо вони вже стали частиною нашого життя і часто громадяни за їх допомогою більш оперативно реагують на ситуацію шляхом надання їй розголосу) законопроектної діяльності ВРУ, особливо до того часу поки проект не отримав статус Закону.

З останніх прикладів такого розголосу в позитивному аспекті можна назвати «Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення строку відбування покарання засудженим, яким призначено покарання у виді позбавлення волі на певний строк, у зв'язку із суспільно корисною діяльністю, пов'язаною з генеруванням електричної енергії». Цей законопроект в ЗМІ та соціальних мережах було висвітлено під кричущим заголовком «Нардеп пропонує ув'язненим крутити педалі в обмін на зменшення строку: у мережі відреагували» (<https://life.pravda.com.ua/society/2023/09/19/256619/>). І хоча законопроект ще не знято з розгляду (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42794>), але завдяки суспільному резонансу він навряд чи буде прийнятий.

Інший же законопроект, який на стадії його розробки оминули увагою ЗМІ і соціальні мережі, отримав вже статус Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» і набере чинності 28.03.2024 року. Хоча вже після його прийняття 23.08.2023 року розгорілася жвава дискусія щодо його доцільності в такому вигляді, оскільки запропоноване покарання у вигляді пробаційного нагляду умовами відбування мало чим відрізняється від звільнення від покарання з випробуванням в порядку статей 75-76 КК України.

Але можна сподіватися, що вже отриманий розголос, надасть народним депутатам необхідний стимул удосконалити прийняті норми до моменту набрання ними чинності.

Як проміжний висновок можна сказати наступне: діяльність ВРУ має перебувати під постійним контролем громадськості; ЗМІ і соціальні мережі є дієвим доповненням для такого контролю; ЗМІ варто розглянути можливість спеціалізації журналістів саме на контроль над законопроектною роботою.

На сьогодні тільки у вересні поточного року зареєстровано 9 законопроектів, які мають відношення до кримінального законодавства України. Жодним чином не заперечуючи необхідність розвитку законодавства як такого, слід підкреслити, що така кількість за один місяць пропозицій чи змін до кримінального законодавства навряд чи є прийнятною.

Зрозуміло, що в умовах сьогодення, коли висновки профільних наукових відділів не є обов'язковими, зупинити «вал» змін може лише суспільний розголос.

Стосовно зареєстрованих законопроектів, то необхідність прийняття окремих з них, викликає серйозні сумніви. Наприклад:

- Проект Закону про внесення змін до статті 263 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за незаконне придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв в умовах воєнного або надзвичайного стану (Номер, дата реєстрації: 10041 від 13.09.2023) передбачає посилення відповідальності за вказані дії в ч.1 ст. 263 ККУ в умовах воєнного або надзвичайного стану шляхом доповнення вказаної статті ч.2.

Хоча сам автор законопроекту в пояснювальній записці зазначає: «разом з тим, як констатують працівники правоохоронних органів, на даний час існують проблеми з реальним притягненням до відповідальності осіб, винних у передбачених частиною першою статті 263 КК України діяннях. Крім того, існуюча санкція за вказані кримінальні правопорушення не забезпечує належним чином профілактику відповідних правопорушень. З урахуванням всього викладеного вище, доцільним є посилення відповідальності за найбільш небезпечні форми незаконного поводження зі зброєю - придбання, передачу та збут вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин та

вибухових пристроїв, вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану» (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1982616>).

Таким чином автор наголошуючи на проблемах з реальним притягненням до відповідальності, пропонує вирішити його за рахунок посилення санкції, покладаючи саме на неї профілактику відповідних правопорушень. Вказане положення викликає як мінімум сумнів.

- Наступний законопроект про внесення змін до пункту 2 примітки до статті 201-2 Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (Номер, дата реєстрації: 10043 від 13.09.2023) передбачає зменшення розмірів незаконного використання гуманітарної допомоги (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1982703>). Тобто законодавець прагне виправити своє поспішне попереднє рішення, яке до речі відбулося не так давно 2022 року, саме таким чином. Хоча дослідниками в цій сфері неодноразово зазначалося, що для притягнення до кримінальної відповідальності за такі дії достатньо наявної статті 191 ККУ «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем».

- Деякі законопроекти про прочитанні викликають лише одне запитання – навіщо? Наприклад, Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення юридичного імунітету Голови, інших членів Рахункової палати відповідно до євроінтеграційних зобов'язань України (Номер, дата реєстрації: 10049 від 14.09.2023) передбачає уточнення складу кримінального правопорушення. Зокрема, замість діючої норми статті 351-1 «Перешкоджання діяльності органу державного фінансового контролю, Рахункової палати, члена Рахункової палати» (яка вже і так була змінена 13.07.2023 року)

«1. Невиконання службовою особою законних вимог органу державного фінансового контролю, Рахункової палати, члена Рахункової палати, створення штучних перешкод у їх роботі, надання їм завідомо неправдивої інформації»

Пропонується:

«Стаття 351-1. Перешкоджання діяльності органу державного фінансового контролю, Рахункової палати, Голови, іншого члена Рахункової палати або втручання у їх діяльність

1. Невиконання службовою особою законних вимог органу державного фінансового контролю, Рахункової палати, Голови, іншого члена Рахункової палати, надання їм завідомо неправдивої інформації, вплив на них у будь-якій формі з метою перешкодити виконанню службових обов'язків або добитися прийняття незаконного рішення».

Зміст цього уточнення? Голова Рахункової палати не є її членом?

- Кілька слід про стабільність кримінального закону в ракурсі розгляду законопроектної роботи ВРУ. Проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за деякі злочини проти основ національної безпеки України (Номер, дата реєстрації: 10136 від 09.10.2023) передбачає зміни до статті 55 ККУ. Вказана норма вже змінювалася за час свого існування згідно із Законами № 270-VI від 15.04.2008, № 1682-VII від 16.09.2014, № 2617-VIII від 22.11.2018, № 805-IX від 16.07.2020, № 1231-IX від 16.02.2021, № 2108-IX від 03.03.2022, № 2198-IX від 14.04.2022, тобто вже 7!!! разів.

Напевно потрібно було б просто змінити один раз формулювання ч.1 цієї статті, а не додавати до неї окремі можливі випадки її застосування.

Таким чином можна констатувати, що стан законопроектної роботи потребує вдосконалення на процедурному рівні, народним депутатам потрібно приділяти більшої уваги якості своєї роботи, поки вказані зміни не будуть внесені лише громадський контроль через різні форми, в тому числі ЗМІ і соціальні мережі, може стримати «вал» безглузвих змін.

Сонюк О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

СПОСОБИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ КОНФЛІКТІВ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

Відновлення українського бізнесу та адаптація його до європейського регуляторного середовища потребує узгодження ключових понять і стандартів корпоративного управління, формування корпоративної культури та забезпечення корпоративної безпеки.

Конфлікти в корпоративних відносинах створюють загрозу порушення прав учасників та вцілому ефективного досягнення цілей суб'єкта господарювання.

На сьогоднішній день визначення поняття «корпоративного конфлікту» не подається в нормах чинного національного законодавства, що підвищує ризик неоднозначної правової кваліфікації конфліктної ситуації в залежності від власних інтересів, переконань та правового становища учасників та суб'єктів, уповноважених на вирішення конфлікту.

Корпоративний конфлікт розглядаємо як протиріччя учасників (засновників, акціонерів, членів) господарської організації та/або

уповноважених суб'єктів управління щодо виникнення, здійснення, зміни і припинення корпоративних прав та інтересів.

Особливості корпоративного конфлікту:

- в основі конфлікту лежать протилежні й несумісні цілі, інтереси, типи управління, які супроводжуються негативними проявами у вигляді протиріччя, правового протиборства, спорів;
- виникає з корпоративних відносин, які врегульовані нормами чинного законодавства та локальними актами суб'єкта господарювання;
- юридичною підставою виникнення конфліктних взаємовідносин є юридикозначимий факт порушення/обмеження суб'єктивного корпоративного права/інтересу;
- подальша взаємодія сторін щодо розв'язання конфлікту здійснюється дозволеними правовими методами і засобами у межах визначених процедур;
- конфліктна взаємодія може відбуватися як між суб'єктами різних груп (наприклад, акціонер - генеральний директор), так і між представниками одного суб'єктного виду (міноритарний - мажоритарний акціонер);
- конструктивним наслідком корпоративного конфлікту є компромісне рішення, досягнення згоди сторін, деструктивним наслідком - трансформація конфлікту в корпоративний спір.

Конфлікт вичерпується, якщо сторони досягають згоди щодо процесу реалізації ними їх корпоративних прав та припиненні дій, які створюють перешкоду в їх здійсненні [1, с. 115]. Тобто, сторони повертаються у правове становище позитивної (безконфліктної) узгодженої реалізації корпоративних прав, а взаємодія сторін спрямована на досягнення балансу інтересів між собою та з господарським товариством, яке вони створили.

Виокремлюють найбільш поширені підстави припинення корпоративного конфлікту: визнання права на частку (акції); забезпечення можливості голосування; надання інформації про фінансово-господарську діяльність товариства; забезпечення можливості проведення аудиторської перевірки; визнання недійсними актів органів управління (загальних зборів, наглядової ради, виконавчого органу); виплата дивідендів; примусовий продаж/обов'язковий викуп акцій; безперешкодний вихід з товариства; визначення та сплата вартості частки (акцій); усунення наслідків недійсних правочинів; відшкодування збитків; поновлення на посаді члена органу управління [2, с. 228; 3, с.342].

До способів попередження корпоративного конфлікту варто віднести такі:

- Реалізація корпоративних прав добросовісно, в межах, визначених корпоративним законодавством. Загальна зобов'язальна норма ст. 13 ЦК України покладає обов'язок утримуватися від дій, які можуть порушувати права інших осіб або завдавати їм шкоду [4, с. 504].

Спеціальні закони, що регулюють діяльність певної організаційно-правової форми товариства, встановлюють межі реалізації права на управління юридичною особою в залежності від правового статусу учасника товариства. Наприклад, ст.ст. 27-35, р. VII, ст.113 Закону України «Про акціонерні товариства» регулюють порядок виплати дивідендів, надання інформації про АТ, проведення і межі управлінських можливостей загальних зборів акціонерів, голосування та оскарження рішень таких зборів.

- Укладення справедливих корпоративних договорів та договорів про відчуження корпоративних прав (ст. 29 Закону України «Про акціонерні товариства», ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»). Цей інститут був запроваджений законодавцем для встановлення меж реалізації права на управління належними корпоративними правами на локальному рівні з метою збалансування інтересів всіх учасників товариства. Укладення корпоративного договору спрямоване на ефективне управління корпоративними правами шляхом визначення порядку їх здійснення з метою координації діяльності та реалізації спільних охоронюваних законом інтересів в сфері корпоративного управління.

- Дотримання принципів корпоративного управління, що визначені юридичною доктриною та рекомендовані до виконання державними органами. Серед базових засад корпоративного управління, що сприятимуть попередженню корпоративних конфліктів виділяють такі: зобов'язання управлінських органів та посадових осіб діяти в інтересах компанії та акціонерів, справедливо ставитися до останніх; надавати рівні можливості в управлінні міноритарним та мажоритарним акціонерам, зокрема, забезпечувати участь у голосуванні щодо фундаментальних рішень, надавати істотну інформацію про товариство; прозоро управляти та звітувати в питаннях корпоративного управління. Корпоративне управління розглядається не лише як слідування правилам, передбаченим в законодавчих актах, рекомендаційних документах, а радше як спосіб втілення місії компанії та врахуванні інтересів зацікавлених осіб.

- Належне управління, орієнтоване на попередження корпоративних конфліктів, а не ліквідацію негативних наслідків від вирішення корпоративних спорів, являє собою безперервний процес пошуку і застосування різноманітних засобів, методів, практик, які спрямовують формування партнерських відносин, фактично між внутрішнім і зовнішнім середовищем.

Орієнтація господарської організації на формування партнерських відносин між товариством та його учасниками і заінтересованими особами має бути висвітлена в Статуті товариства та інших локальних документах. Рекомендовано ухвалення таких нормативних актів, як Стратегія безпеки товариства, Кодекс корпоративного управління, Етичний кодекс,

Антикорупційна програма товариства, Стратегія сталого розвитку, Політика взаємодії з учасниками, Політика конфлікту інтересів та корпоративного конфлікту тощо.

- Для попередження корпоративних конфліктів важливе значення має також запровадження відповідних структурних елементів в організації, зокрема створення нових/розширення існуючих підрозділів/посад, діяльність яких спрямована на консультування, розгляд запитів, пошук компромісу, досягнення згоди в конфліктних ситуаціях. Наприклад, утворення комітету наглядової ради з питань корпоративного управління та/або розширення повноважень незалежного директора; формування комітету ради директорів з питань врегулювання корпоративних конфліктів та/або розширення повноважень невиконавчого директора; створення відділу по роботі з учасниками/інвесторами; деталізація компетенції корпоративного секретаря, комплаєнс-менеджера щодо врегулювання конфліктних ситуацій тощо. Крім того, корисно запровадити процедури перевірки кандидатів на управлінські посади на предмет їх кваліфікації та благонадійності.

- Проведення переговорів, у тому числі медіації між учасниками організації у випадку виявлення неузгодженості корпоративних інтересів чи загрози порушення корпоративних прав.

- Систематичне навчання, підвищення кваліфікації, проведення тренінгів, що спрямовані на формування асертивної та етичної поведінки, ефективного управління, партнерства для засновників, представників органів управління та посадових осіб товариства.

- Забезпечення доступу до інформації про діяльність товариства на офіційному вебсайті, що покликано зміцнити довіру інвесторів, сприяти реалізації інтересів учасників та заінтересованих осіб, висвітлити роль учасників та зобов'язання суб'єктів управління.

Зокрема, висвітленню підлягають місія і цілі товариства, структурна організація, питання виключної компетенції загальних зборів, наглядової ради та делеговані виконавчому органу, локальні нормативні акти, якими керуються в діяльності посадові особи, порядок проведення загальних зборів учасників, сприяння участі в зборах та інформування про ухвалені рішення, порядок розгляду звернень учасників та взаємодії із стейкхолдерами, в тому числі інформування про правопорушення і неправомірну діяльність, порядок функціонування і обрання членів наглядової ради, звіти про корпоративне управління, звіти про фінансовий стан товариства, виплату дивідендів, звіт про діяльність комітету з питань аудиту, заходи комплаєнсу, орієнтація товариства на сталий розвиток і відповідність міжнародним стандартам.

Список використаних джерел:

1. Корпоративне право крізь призму судової практики: монографія / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2021. 512 с;
2. Когут Ю.І. Корпоративна безпека: практичний посібник. Київ: Консалтингова компанія «СІДКОН», 2021. 460 с.;
3. Корпоративне право України: проблеми теорії та практики: монографія / за заг. ред. В.А. Васильєвої. Харків: Право, 2018. 616 с.;
4. Бігняк О.В. Захист корпоративних прав: проблеми теорії і практики: монографія. Одеса: Юридична література, 2018. 408 с.

Сушицька Ю. О.,

старший викладач кафедри права
та правоохоронної діяльності

Державний університет «Житомирська політехніка»

Дідковський В. О.,

Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ В УКРАЇНІ

Важливою складовою державотворення, забезпечення режиму законності та правопорядку, дії конституційного принципу верховенства права тощо є високий рівень правової свідомості та правової культури громадян як результат цілеспрямованого впливу правового виховання. Особливої ваги ця проблема набуває в умовах надзвичайного або військового стану, гібридної війни. Наразі загальновідомим є той факт, що однією з найважливіших причин стійкості, мужності й незламності Збройних Сил України, Національної гвардії України, Національної поліції України та пересічних громадян є високі патріотичні почуття, любов до Батьківщини та готовність її боронити, захищати, звільняти від окупантів.

На сьогодні одним з важливих завдань будь-якого цивілізованого суспільства є створення умов для вільного розвитку людської особистості. Виконання цього завдання є неможливим без належної організації освіти в державі. Через здобуття освіти закладається та основа світосприйняття і світорозуміння, яка дозволяє людині бути активним учасником суспільних відносин. При цьому важливим є чітке розуміння змісту навчання та тих явищ, що підлягають вивченню. Саме зважаючи на означене вважаємо за необхідне акцентувати увагу на аспектах освіти правників [6, ст.71].

У контексті правничої освіти замість беззмістовного терміну «правове виховання» доцільно вести мову про професійну етику, правничу деонтологію.

Саме правники багато у чому і впливають на розвиток справедливості, її трансформацію. Показовим у цьому контексті є ставлення західного суспільства до смертної кари, зокрема, через аналіз тексту Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та протоколів до неї. Відтак, суспільством і ставляться підвищені етичні вимоги до правників. Саме тому надзвичайно велику вагу у західній традиції права має професійна правнича деонтологія. Недоброчесна людина, навіть з найкращими знаннями законодавства, не отримає право займатися правничою діяльністю або, якщо вже займається, буде позбавлена такої можливості організаціями самих правників (відповідними етичними комісіями тощо). На жаль, така практика тільки набуває впровадження у національну систему права і на прикладі Вищої ради правосуддя та Етичної ради бачимо який спротив відбувається зі сторони суддівського корпусу.

Також метою даної статті є розгляд правового нігілізму у контексті цінності правового інституту та його розвитку в Україні, а також вплив правового виховання на таке явище. Спробуємо зрозуміти характерні риси правового нігілізму як масового явища, враховуючи Конституцію, яка визначає Україну як демократичну, соціальну та правову державу [1]. Подолання різноманітних деформацій правової свідомості та культури українського суспільства, зокрема правового нігілізму, є важливим завданням правового виховання.

Загалом нігілізм – це заперечення усталених суспільних норм, ідеалів, принципів, законів, авторитетів, традицій тощо [2, с. 425]. Розглядаючи нігілізм у кожній конкретній сфері – моральній, естетичній, релігійній, політичній, правовій тощо, можна відзначити, що його характер, причини виникнення та наслідки можуть суттєво відрізнятися. В кожній з цих сфер нігілізм проявляється у своїй формі, аналізуючи яку, можна краще зрозуміти його вплив на суспільство та індивіда.

Якщо говорити про правовий нігілізм, то слід відрізнити його від критики права й правового негативізму. Критика спрямована на заперечення «дефектних» норм, консервативних правових звичок, негативних правових стереотипів, недосконалих юридичних інститутів, тоді як правовий нігілізм – це незгода з прогресивними ідеями, ідеалами, цінностями в правовій сфері [3, с. 17].

Правовий нігілізм в Україні може бути спричинений різними чинниками. Як приклад можна назвати наступне:

1. Високий рівень корупції в системі правосуддя та неспроможність судів надавати справедливі рішення підбивають довіру громадян до правової системи. Це може призвести до поширення правового нігілізму, коли люди втрачають віру в ефективність закону.

2. Політична нестабільність: Політичні кризи, неконтрольовані зміни у владі та відсутність стабільного правового середовища можуть збільшити невпевненість громадян у законності та стабільності правового порядку.

3. Економічні фактори: Соціальна нерівність, високий рівень безробіття та відсутність можливостей для полегшення економічного становища можуть сприяти негативному ставленню до закону та правопорядку.

Розвиток правового нігілізму є складним явищем, і він може виникати з різних причин та у різних контекстах. Подолання цього явища вимагає комплексного підходу, включаючи реформу правової системи, підвищення правосуддя, політичну та економічну стабільність, а також освіту та інформаційну роботу щодо прав та обов'язків громадян.

Спеціальними засобами, що сприяють зведенню до мінімуму правового нігілізму, слід назвати:

- якість законів та інших нормативно-правових актів. Забезпечення належної ролі закону в системі правових актів. Наявність стабільності та однаковості в регулюванні суспільних відносин;
- авторитет державної влади і налагодженість механізму її дії. Наявність розвинутої державної структури, здатної забезпечити виконання права. Вдосконалення системи правоохоронних органів і правозастосовної діяльності. Зміцнення законності. Підвищення ролі суду;
- високий рівень правосвідомості, який дозволив би закону працювати. Збереження самотутності правової культури. Поліпшення системи правової інформації, професійного навчання і виховання юристів, інших посадових осіб [4].

За умови наявності та розповсюдження в суспільстві правового нігілізму, жодна з країн не може бути лідером у сфері безпеки життєдіяльності свого населення, не буде на перших щаблях рейтингів високого рівня життя та достатку і ризикує у майбутньому втратити довіру на міжнародній арені в багатьох питаннях (наприклад, туризм та освіта). Держава з несвідомими громадянами має великий шанс стати осередком безкарної злочинності, стимулюючи кримінальні елементи своєю бездіяльністю [5, с. 48].

Головним шляхом подолання правового нігілізму – побудова правової держави, усвідомлення її абсолютної цінності, становлення і закріплення правового характеру взаємовідносин громадянина, влади та держави. Виправлення можливе лише за умови ретельного підходу до виховання у населення принципів належної поведінки, правового мислення, загальної обізнаності у сфері права, проведення профілактичних робіт із населенням, посилення антикорупційних заходів та виходу на новий рівень якості законодавства.

Правове виховання є одним з необхідних механізмів розвитку правового суспільства, а також засобом подолання деформацій правосвідомості та правової культури громадян. Ефективність механізму управління

правовиховним процесом залежить не лише від зусиль державних організацій, а й від активної участі інститутів громадянського суспільства. Крім того, правове виховання не може бути відокремлене від національно патріотичного як на рівні державних програм, дошкільного, шкільного та навчання в закладах вищої освіти, так і на рівні діяльності громадських організацій. Адже метою патріотичного виховання є формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського й конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до Українського народу, Батьківщини, держави, нації тощо [6, с. 75].

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В.І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
3. Луцький А.І. Правовий нігілізм в умовах формування української правової держави. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2010. № 1. С. 16–19.
4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
5. Ляхович М., Павлович-Сенета Я. Правовий нігілізм в Україні: поняття, форми прояву та шляхи подолання. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2016. Вип. 2. С. 44-51. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/1838>
6. Актуальні питання правового та патріотичного виховання здобувачів вищої освіти ЗВО зі специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану. Матеріали науково-теоретичної конференції. Київ. 2022. 369 с.

Цимбалюк В. С.,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри теорії та історії держави і права,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир

ПРАВОНАВЧІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ

У порядку загальної постановки проблеми пропонується звернути увагу на такі юридичні феномени під умовними назвами: «державницька ідеологія», «державна ідеологія», «ідеологія держави», «правова ідеологія держави», «правова ідеологія державної політики»; «ідеологія державного управління»; «національна ідеологія держави» та інші, що близькі до них за сутністю у окремих правознавчих аспектах. Нерідко, серед багатьох, переважно через історичні обставини, складається упереджене, однобоке, нерідко негативне, сприйняття слова «ідеологія».

Мета цієї публікації – ознайомлення зацікавленої громадськості з окремими результатами дослідження правознавчих аспектів державницької ідеології, у тому числі ідеології державної політики у контексті прояву окремих методологічних ідеологем, що сформувалися в теорії і практиці юриспруденції.

Методологічні положення дослідження сформовані на публікаціях таких науковців як: Т.В.Барановська, І.Г.Богатирьов, В.М.Бутузов, О.С.Горай, О.В.Грабчук, Д.О.Грицишен, О.Г.Денисюк, І.О.Драган, А.П.Дикий, В.В.Євдокимов, К.В.Катеринчук, І.М.Леган, Г.Д.Ліпська-Романченко, В.А.Молотай, А.В.Морозов, В.В.Нонік, О.В.Олійник, О.В.Острогляд, О.С.Павлюк, І.М.Павліченко, Є.Ю.Романченко, І.А.Світличина, Л.В.Сергієнко, О.Л.Сіделковський, Ю.О.Сушицька, В.П.Тичина, Г.А.Шпиталенко та інші.

Окремі прикладні результати дослідження за визначеною темою знайшли відображення у ряді публікацій, у тому числі й щодо організаційно-правових аспектів науково-освітньої діяльності [1–14].

Виклад окремих результатів основного дослідження пропонується розпочати із з'ясування поняття «ідеологія».

Для прикладу, у юридичному аспекті, в Конституції України, у ч.1 ст. 15, зазначається, що суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. У ч.2 цієї ж статті зазначено, що жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова.

Зі змісту ч.1 зазначеної статті випливає суспільне розуміння та визнання не лише суб'єктивності, а й об'єктивності існування ідеології. Однак положення ч.2 ст. 15 можуть викликати суспільний когнітивний дисонанс. Проблематичним для багатьох є усвідомлення того, що у правовому сенсі державна політика, як прояв державного управління, а отже й економіка,

апріорі не можуть бути без ідеології, як складової їх системних ознак. Визнання цього більшістю свідомих громадян, які сформували чи продовжують суспільне життя на рівні держави, має велике значення для подальшого її буття, безпеки, розвитку тощо.

В окремих джерелах також існують оперування такими категоріями як: «політична ідеологія», «економічна ідеологія», «ідеологія політики», «ідеологія економіки», «правова ідеологія» тощо у різноманітному вузькому змісті.

Виходячи із тематики дослідження, його цілі та завдань, сформувалися наступні думки щодо формулювання сутності, змісту ідеології як категорії. Вона складається з двох слів: ідея і логіка. Аналіз наукових джерел свідчить, що обидва ці слова мають багатофункціональні, багатозначні визначення, їх розуміння. Для цілей дослідження були формалізовані такі змісти цих слів:

Під поняттям «ідея» пропонується розуміти форму відображення духовно-пізнавального мислення окремими індивідами, спільнотами, суспільством в цілому певних закономірних зв'язків та відношень зовнішнього світу, суспільного життя, для цілей і завдань його підтримання або перетворень.

Під поняттям «логіка» – пропонується розуміти різновид науки, вчення про формалізацію конкретних законів існування буття, різновиди мислення щодо них, способи, методи, засоби, умови пізнання їх та доведення істинності окремих знань, суджень про них, як принципів. Логіка, як наука проявляється у здатності передачі, сприйняття та застосування інформації у статусі знання про зовнішній світ шляхом аналізу та синтезу складових навколишнього життя.

У єдності слів «ідея» та «логіка», як категорію «ідеологія», пропонується розуміти за сутністю і як науку про принципи, засади, основи, основні засади системного, комплексного мислення щодо сприйняття певних явищ буття.

На зазначених теоретичних положеннях значення ідеології впливає можливість формалізувати інші конструкції категорій де вживається, вже як термін «ідеологія». Наприклад, категорію «правова ідеологія держави» пропонується розуміти як – суб'єктивно сформований комплекс структурованої множини ідей, що є результатом домінуючих у соціумі філософських поглядів, концепцій, концептів стосовно моделей, методологічних, методичних настанов у програмних документах певної владної організаційної структури суспільства тощо, у тому числі держави на певному історичному етапі їх існування.

У науково-практичному аспекті правова ідеологія, незалежно від того чи має вона юридичну форму є обов'язковою складовою існування конкретної політичної, економічної багатоманітності суспільного життя народу (ментальності громадян у їх єдності), у тому числі тих, які сформували свою державу, незалежно, або залежно від їх етнічного, расового походження.

Основні висновки, що сформувався у ході узагальнення окремих результатів дослідження зацікавленій громадськості пропонуються у таких аспектах:

1) Якщо хтось (окремий індивід, спільнота індивідів) стверджує, що не притримується чи для нього не існує ніякої ідеології то це вже і є ідеологія. При цьому такий суб'єкт або лукавить, приховуючи свою ідеологію, або не розуміє сутності ідеології, або її поняття у його свідомості має однобокий, нерідко негативно спотворене розуміння.

2) У правовому сенсі, юридично, як базова, ідеологія держави знаходить вираз у Основних законах її будови для існування, зокрема таких, що структуровані у юридичній формі одного Основного закону – Конституції країни.

3). Хибність, шкідливість (не правової) чи правильність (правової) ідеології держави на певному етапі її існування визначається лише результатами практики у певних її сферах, галузях, напрямках тощо.

Ключовим питанням ідеології держави і права, як науки залишається: наскільки юридично визначені норми Конституції держави вірно реалізуються у самому суспільстві, що забезпечує його існування як нації, народу?

Список додаткових джерел:

1. Цимбалюк В. С. Науково-освітнє право України: методологічні, концептуальні, доктринальні положення до стратегії державної політики розвитку країни. *Інформація і право*. 2016. №2(17). С.173-180.

2. Цимбалюк В.С. Поєднання академічності та креативності в сучасній теорії права, у контексті науково-освітнього права. *Публічне право*. 2017. №3(27). С.65-72.

3. Цимбалюк В.С. Чи є Сократ науковцем і освітянином за публічним правом України. *Публічне право*. 2019. №3(35). С.131-139.

4. Цимбалюк В.С. Функції наукового часопису університету як інституція науково-освітнього права. *Університетські наукові записки*. 2019. Том 18. № 3(71). С.7-20. http://unz.univer.km.ua/article/view/71_7-20/pdf

5. Цимбалюк В.С. Правовий статус знання, як консолідованого об'єкта в інформаційному праві та праві інтелектуальної власності: методологічний аспект. *Роль і місце інформаційного права і права інтелектуальної власності в сучасних умовах*. Мат. наук.-практ. конф. К. 2016. С.18–23.

6. Цимбалюк В. С. Науково-освітнє право як основа гуманітарного, а отже і економічного розвитку суспільства. *Наукові пошуки у III тисячолітті: соціальний, правовий, економічний та гуманітарний виміри*. Зб. мат. міжнар. наук.-практ. конф. Кіровоград. «КОД». 2016. С. 166-169. https://www.researchgate.net/profile/Igor_Babin/publication/304396882_Osoblivosti_realizacii_dosudovogo_poradku_virisenna_podatkovich_sporiv_v_Ukraini/lin

ks/576e7cf208ae842225a87f82/Osoblivosti-realizacii-dosudovogo-poradku-virisenna-podatkovih-sporiv-v-Ukraini.pdf#page=166

7. Цимбалюк В. С. Взаємозв'язок інноваційного права з науково-освітнім правом. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі*. Зб. наук. ст. за мат. V міжнар. наук.-практ. конф. ЖНАЕУ. Житомир. Видавець О.О.Євенок. 2017. С.196–199.

8. Цимбалюк В.С. Окремі конституційно-правові засади модернізації науково-освітньої сфери в контексті євроінтеграції України. *Літописець*. Випуск 14. 2019. С.22-28. http://eprints.zu.edu.ua/28640/1/Літописець_14.pdf.

9. Цимбалюк В.С. Діалектика у адміністративно-правовому регулюванні науково-освітньої сфери. *Діалектичні та практичні питання перспектив розвитку правової науки в сучасних умовах*. Мат. IX міжнар. наук.-практ. конф. К. ДУІТ. 2019. С.276-282.

10. Цимбалюк В.С. Тенденції адміністративно-правового стимулювання публікаційної активності у науково-освітній сфері України. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі*. Зб. наук. ст. за мат. VII міжнар. наук.-практ. конф. ЖНАЕУ. Житомир. Вид. О.О.Євенок. 2019. С.47-49.

11. Цимбалюк В.С. Ціннісний вимір права у науково-освітній політиці України: здобутки, недоліки та перспективи. *Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації*. Зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. Хмельницький. ХУУП ім. Леоніда Юзькова. У 2-х част. Ч.2. 2019. С.256-260.

12. Цимбалюк В.С. Юридичне визначення публічних наукових заходів. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права*. Зб. мат.V міжнар. наук-практ. конф. Кременчук: Видавець ПП Щербатих О. В., 2019. С.25-28.

13. Цимбалюк В.С. Концептуальні проблеми розвитку науково-освітнього права України. *Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки*. Мат. IV всеукр. нау.-практ. Університету Короля Данила. Івано-Франківськ. 2020. С. 407-411.

14. Цимбалюк В.С. Конструктивна критика окремих положень стратегії розвитку вищої освіти в Україні. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики в XXI столітті*. Зб. мат. міжнарод. наук.-практ. конф. Ч.ІІ. Рівне. МЕНУ ім. С.Дем'янчука. Гельветика. 2020. С.87-91.

Шайхаєва О. М.,

аспірантка

Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України
м. Харків

**ОХОРОНА АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Незалежна природа професії адвоката покладає на них певну вимогу щодо дотримання чинного законодавства та норм професійної етики. Особливі та довірчі відносини між клієнтами та адвокатами матимуть успіх лише у випадках відсутності у клієнта сумнівів з приводу чесності, порядності та добросовісності адвоката та професійної діяльності, що він здійснює.

Одним із ключових обов'язків адвоката, виходячи із довірчого характеру відносин між ними є звичайно дотримання принципу конфіденційності, а відповідно одним із складових такого принципу виступає адвокатська таємниця.

У той же час, гарантована нормами права адвокатська таємниця не тільки визначає права та обов'язки учасників процесуального провадження, але й має глибокий морально-етичний зміст, що робить її одним із найважливіших принципів адвокатської діяльності.

Варто зауважити, що основні принципи ООН та інші міжнародні документи в обов'язковому порядку передбачають, "уряди визнають і забезпечують конфіденційний характер будь-яких відносин і консультацій між юристами та їх клієнтами в межах їх професійних відносин" [5, с. 146].

Міжнародні та національні норми, які регулюють охорону адвокатської таємниці у кримінальному провадженні, відіграють важливу роль у забезпеченні права на конфіденційність спілкування між адвокатами і їхніми клієнтами. Нижче наведено загальний огляд таких норм на міжнародному та національному рівнях:

1. Європейська конвенція з прав людини, статтею 6(3)(с) визнає право обвинуваченого на вільний вибір адвоката та конфіденційність спілкування між адвокатом і клієнтом.

2. Прийняті в 1990 році Основні положення ООН щодо ролі адвокатів зазначають, що адвокати мають право на конфіденційність та недоторканість у виконанні своїх обов'язків.

3. Міжнародна асоціація юристів (ІВА), встановлює міжнародні етичні стандарти для адвокатів, включаючи засади конфіденційності та право на відмову від свідчень у відношенні своїх клієнтів.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України, статтю 65 встановлює право адвоката відмовитися від свідчень та обов'язок зберігати

конфіденційність інформації, яка стала відомою під час надання юридичної допомоги та становить адвокатську таємницю.

5. Закон України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”, визначає права та обов’язки адвокатів, включаючи засади конфіденційності та відмови від свідчень.

6. Інструкції та розпорядження адвокатських палат, які зазвичай встановлюють свої власні стандарти щодо конфіденційності та етики для адвокатів тощо.

Вище вказані норми спрямовані на забезпечення конфіденційності спілкування між адвокатами та їхніми клієнтами у кримінальному провадженні, з метою забезпечення справедливого судочинства та дотримання права на захист. Однак важливо постійно вдосконалювати та виконувати ці норми, а також проводити наукові дослідження для забезпечення їхньої ефективності та реального застосування та виконання на практиці.

Охорона адвокатської таємниці при здійсненні кримінального провадження є важливою складовою правової системи, яка забезпечує справедливе судочинство, правовий захист особи, підозрюваної або обвинуваченої у скоєнні кримінального правопорушення право обвинуваченого на захист та дотримання конфіденційності спілкування з адвокатом. Розглянемо кілька ключових аспектів охорони адвокатської таємниці в контексті кримінального провадження:

1. Конфіденційність спілкування. Адвокати мають право на конфіденційність спілкування зі своїми клієнтами. Це включає в себе не лише зміст розмов, документів та інших матеріалів, які обговорюються в ході кримінального провадження, але і сам факт звернення до адвоката. Адвокат не може розкривати інформацію, яка стала відомою під час надання юридичної допомоги, без згоди клієнта. За порушення цієї конфіденційності можуть передбачатися правові наслідки.

Немає значення, на яких носіях зберігається інформація про клієнта. Однак це правило не є настільки беззаперечним для працівників правоохоронних органів. Наприклад, часто у ході слідчих дій представники ради адвокатів сперечаються зі слідчими, які хочуть електронні накопичувачі інформації, візитки, різного роду записки, мотивуючи це тим, що вони не зберігаються в адвокатському досьє та на них не позначено, що інформація належить адвокату [4, с.24].

2. Адвокатська таємниця як привілей. Закони країни можуть визначати адвокатську таємницю як привілей, що захищений від розкриття, навіть в судовому провадженні. Тобто адвокат не може бути вимушений свідчити проти свого клієнта або розкривати інформацію, що стала відомою в результаті спілкування з клієнтом під час надання юридичної допомоги.

3. Захист адвоката від тиску та переслідувань. На законодавчому рівні держава має забезпечувати захист адвокатів від будь-яких тисків або

переслідувань за виконання своїх професійних обов'язків. Це включає в себе запобігання незаконним обшукам адвокатських кабінетів і перешкодам у їхній діяльності.

При проведенні слідчих дій державні органи не повинні порушувати право адвокатів на професійну таємницю. На думку ЄСПЛ, національне законодавство, що регулює питання дотримання професійної таємниці адвокатів, не достатньо забезпечує належний ступінь захисту адвокатів від свавілля влади, у зв'язку з чим ЄСПЛ зробив висновок, що в Україні відсутні ефективні засоби захисту від порушення права адвокатів на професійну таємницю (Головань (Golovan) проти України (2012)). Так, предметом особливо ретельної перевірки повинен бути обшук приміщень адвокатів. ЄСПЛ вважає, що національне законодавство не дає відповідні гарантії з нагляду при здійсненні таких обшуків для понять, які б робили їх здатними запобігати довільному втручання в роботу адвоката. Ні Кримінальний процесуальний кодекс України, ні Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не містять будь-яких вимог до кваліфікації (освіта, досвід, місце роботи і т. д.) для понять, що спостерігають за обшуком в офісі адвоката. Також такі спостерігачі не мають всіх необхідних засобів запобігання свавіллю в ході обшуку (Головань (Golovan) проти України (2012)) [2, с.36-37].

Заслуговує на увагу й досвід зарубіжних країн враховуючи спрямованість на додаткове гарантування збереження адвокатської таємниці під час проведення обшуку відносно адвоката. Так, вилучені в австрійських адвокатів документи передаються до суду, де судді в складі трьох осіб перевіряють їх конфіденційність, тоді як проведення обшуку в приміщенні французького або албанського адвоката здійснюється особисто суддею. На жаль, положення вказаної гарантії професійної діяльності адвоката не завжди дотримується в практичній діяльності слідчого судді під час постановлення відповідної ухвали [3, с.154].

4. Професійна етика адвокатів. Адвокати повинні дотримуватися строгих професійних етичних стандартів, включаючи обов'язок зберігати конфіденційність інформації клієнта. В порушенні цих стандартів може бути застосована дисциплінарна відповідальність.

Таким чином, можливо сказати, що дотримання адвокатської таємниці визнається важливим обов'язком адвоката не лише в українському законодавстві, а й на міжнародному рівні, що потребує окремого дослідження з метою здійснення порівняльного аналізу нормативно-правового забезпечення адвокатської таємниці в Україні та міжнародних державах світу, що зумовлює актуальність даного дослідження [5, с.146]. Охорона адвокатської таємниці є важливим елементом справедливого кримінального провадження та гарантує, що будь-яка особа, яка є підозрюваною або обвинуваченою, має можливість належного захисту та конфіденційного спілкування зі своїм адвокатом, а також фундаментальною складовою

забезпечення справедливого судочинства та збереження довіри до адвокатської професії.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. № 5076-VI (ред. від 03.08.2023 р.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5076-17>
2. Вільчик Т.Б. Гарантії дотримання принципу конфіденційності в адвокатській діяльності (порівняльний аналіз законодавства Європейського Союзу та України). Юрист України. №3-4.2015. С. 36-37
3. Заборовський В.В. Деякі практичні проблеми реалізації гарантій адвокатської діяльності в контексті проведення обшуку відносно адвоката. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 50. Том 2. 2018. С.154
4. Ілля Костін Адвокатська таємниця. Трагедія у 4 частинах. Юридична газета. 27 грудня 2016 р. №52. С. 24
5. Крупнова Л.В. Адвокатська таємниця: сучасні реалії та міжнародний досвід. Право.Людина.Довкілля. №4.2020. С.146

Шведова Г. А.,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
кандидат юридичних наук, доцент,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

У 2019 році Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII було впроваджено зміни до Основного Закону України, яким його преамбулу доповнено положеннями щодо підтвердження європейської ідентичності Українського народу і незворотності європейського та євроатлантичного курсу нашої держави [1]. Конституційний Суд України 22 листопада 2018 року надав висновок № 3-в/2018, в якому зазначив, що відповідні зміни відповідають вимогам статей 157 і 158 Конституції України, а висновок є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено [2].

З тих часів європейський вектор розвитку Української держави закріплено на найвищому законодавчому рівні.

З огляду на це, а також враховуючи, що Україна нещодавно отримала статус країни-кандидата в члени Європейського Союзу, й продовжує рухатися в напрямі отримання статусу повноцінного члена європейської спільноти, питання євроінтеграційності вітчизняного законодавства є надзвичайно актуальним.

Як правило, це питання розглядається науковцями в ракурсі відповідності національного законодавства актам Європейського Союзу, а також в контексті закріплення у вітчизняних актах норм, спрямованих на пришвидшення євроінтеграції, однак без урахування історико-соціальних особливостей адаптації вітчизняної правової системи

Попри те, що Україна лише цього року отримала статус країни-кандидата, а конституційний вектор на євроінтеграцію проголошено в 2019 році, процес євроінтеграційної адаптації законодавства України розпочався ще на початку 21 століття. Так, Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затверджена Законом України від 18 березня 2004 року № 1629-IV визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Відповідний механізм передбачає не лише адаптацію вітчизняного законодавства, а й утворення відповідних інституцій, інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування. Водночас, саме адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. Державна політика України направлена на адаптацію законодавства до законодавства ЄС формується як складова частина правової реформи загалом, та спрямовується на забезпечення уніфікованих підходів до нормопроєктування [3].

Починаючи з 2014 року активно реформується система боротьби з корупцією, яка стала однією з причин Революції гідності. Зокрема, було створено:

– Національне агентство з питань запобігання корупції (орган, що перевіряє статки посадовців у порядку, визначеному Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII [4]);

– Національне антикорупційне бюро України (орган, який має попереджати, виявляти, припиняти, розслідувати та розкривати корупційні та інші кримінальні правопорушення). Основи його організації та діяльності врегульовані приписами Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII [5];

Для реального розслідування вчинених корупційних правопорушень та притягнення до відповідальності, осіб що їх вчиняють, створено:

- Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора, затверджено Наказом Генерального прокурора від 5 березня 2020 року № 125 [6]);

- Вищий антикорупційний суд (засади організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальні вимоги до суддів цього суду та гарантії їх діяльності визначаються Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 року № 2447-VIII [7]).

Розслідування злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище покладено на Державне бюро розслідувань (Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року № 794-VIII [8]).

На жаль, той факт, що реформування законодавства щодо протидії корупції відбувалося в різні часові проміжки, не сприяв узгодженості дій антикорупційних органів і як наслідок, не призвів до створення ефективної системи органів протидії цьому явищу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) (реєстр. № 9037) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 22 лист. 2018 р. № 3-в/2018 // Офіційний вісник України. – 2019. – № 7, Ст. 227.

3. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 бер. 2004 р. № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України офіційне видання. 2004. № 29. Ст. 367.

4. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

5. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII // Офіційний вісник України. 2014. № 87. Ст. 2472.

6. Наказ Офісу Генерального Прокурора «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора» від 5 бер. 2020 р. № 125 [Електронний ресурс] // Оприлюднення на офіц. веб-сайтах орг. держ. влади України. – 2020. – 6 бер.

7. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 черв. 2018 р. № 2447-VIII // Офіційний вісник України. – 2018. – № 48. – Ст. 1656.

8. Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 лист. 2015 р. № 794-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 6. – Ст. 55.

Правова політика України: погляд молоді

Афонін Д. О.,

«Державний торговельно-економічний університет»

Науковий керівник: Шведова Г. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
правового забезпечення безпеки бізнесу,

«Державний торговельно-економічний університет»
м. Київ

ЗЛОЧИННА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК ФОРМА СПІВУЧАСТІ

Злочинність завжди була складною та актуальною проблемою суспільства. У світі існує безліч видів злочинів, від нетяжких до особливо тяжких, що завдають значної шкоди суспільству. Однією з основних форм співучасті у злочинах є діяльність злочинних організацій, які діють як один злочинний механізм, залучаючи різних співучасників до своєї діяльності.

Поняття співучасті у теорії кримінального права визначається різними способами. Так, наприклад, Ф. Г. Бурчак та І. Хакімов зазначають що співучасть – це спільна участь двох і більше осіб у вчиненні одного й того ж умисного злочину, а П. Ф. Тельнов та О. Ф. Ковітіді формулюють його як вчинення умисного злочину свідомими спільними об'єднаними діяннями двох або більше осіб. У цей же час Г. П. Жаровська визначає поняття співучасті через призму множинності суб'єктів, які умисно та спільно виконують злочин [1]. Проаналізувавши визначення різних вчених можна чітко визначити спільну думку щодо кількісного складу, однак з розбіжностями у якісному складі.

Однією з найбільш суспільно небезпечних форм співучасті є злочинна організація, визначення якої закріплено у ст. 28 ч.4 КК УК [2]. Така організація являється стійким ієрархічним угрупованням, що складається з п'яти або більше осіб, які спільно діють з метою скоєння тяжких або особливо тяжких злочинів. Вони діють на підставі попередньої домовленості та спільних планів, відповідають за керівництво злочинними діями інших осіб, а також забезпечують нормальне функціонування самої злочинної організації. За даними інфографіки «Слово і діло» з 2015 по 2021 рік кількість злочинних груп та організацій значно виросла та у 2020 році досягла 377 злочинних груп та організацій (в сумі скоїли 3595 кримінальних правопорушень), у порівнянні із 135 у 2015 [4]. За даними Офісу Генерального прокурора, протягом усього 2022 року було виявлено 395 злочинних груп і організацій, більшість з яких займалися полікримінальною діяльністю [5]. При цьому це тільки ті злочинні організації, які правоохоронні органи змогли виявити та розкрити ці злочини.

З точки зору кримінального права кримінальне правопорушення, яке вчинене стійким ієрархічним угрупованням декількох осіб (п'ять і більше) за попередньою змовою, для спільної діяльності виконання тяжких або особливо тяжких злочинів всіма учасниками чи її структурних підрозділів буде вважатися таким, який вчинений саме злочинною організацією. В такому випадку всі члени такої організації будуть нести кримінальну відповідальність незалежно від того, чи були вони виконавцями, оскільки вони могли брати участь у ролі організатора, підбурювача або пособника [3]. Але при цьому вони не будуть притягуватися до відповідальності за вчинки виконавця, які не охоплювалися їхнім умислом. Однією особливістю відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень у складі злочинної організації слід вважати те, що така організація має на меті вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, отже навіть кримінальне правопорушення невеликої та середньої тяжкості буде кваліфікуватися за ст.255 ч.1 КК УК [2].

Отже, злочинна організація – це надзвичайно складна і загрозлива форма злочинності, що має глибокий вплив на суспільство. Її співучасники виконують різні ролі в рамках організації, від лідерів до виконавців злочинів та несуть колективну відповідальність за скоєні злочини у рамках мети створення цієї організації.

З боку законодавства і правопорядку важливо надавати належну увагу протидії злочинним організаціям, розкривати їхню діяльність і припиняти їхні злочинні операції. Це вимагає постійного посилення законодавчого регулювання, розвитку превентивних заходів та забезпечення належного співробітництва між правоохоронними органами для зменшення впливу злочинних організацій на суспільство та забезпечення загальної безпеки. Уникнення мінімізації їх впливу можливо лише за умови постійного вдосконалення стратегій і методів протидії з цією серйозною соціальною проблемою.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій : монографія / А. А. Вознюк. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с.
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 11 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.09.2023).
3. Вознюк А. А. Організовані форми співучасті за кримінальним кодексом України URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/489/1/13.pdf>
4. «Слово і діло»: Організована злочинність в Україні в 2015-2021 роках URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/11/infografika/suspilstvo/orhanizovana-zlochynnist-skilky-hrup-orhanizacij-vyyavyly-2015-2021-rokax>

5. Офіс Генерального прокурора. Про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями, звіт: Про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями за січень-грудень 2022 року URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-rezultati-borotbi-z-organizovanimi-grupami-ta-zlochinnimi-organizacijami-2>

Боярчук Є. М.,

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Павліченко І. М.,

старший викладач кафедри права та правоохоронної діяльності

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ – ІСТОРИК І ПРЕЗИДЕНТ

В історії українського суспільного життя ХХ сторіччя важко знайти таку яскраву і самобутню особистість, якою був Михайло Сергійович Грушевський. Видатний вчений – енциклопедист, історик, якому вдалося пробудити національну свідомість цілого народу просвітницьким, науковим шляхом, теоретик і практик українського парламентаризму, перший і єдиний Голова Центральної Ради УНР, творець її Конституції, громадсько-політичний діяч, якого і друзі і вороги по праву вважали «головним ідеологом українства».

Як говорить Любомир Винар «він дав своєму народові історичну метрику» і став «творцем модерної демократичної держави» [3]. Він належить до тієї когорти славетних постатей української історії, що й Володимир Хреститель, Ярослав Мудрий, Богдан Хмельницький, Тарас Шевченко.

Михайло Сергійович Грушевський народився 17 (29) вересня 1866 року в невеликому місті Холм, в сім'ї вчителя. 1869 року Михайлик разом з батьками переїжджає на Кавказ, де протягом 1880-1886 років навчається в Тифліській гімназії. У гімназійні роки майбутній історик зачитувався книгами М. Костомарова, П. Куліша, М. Максимовича, А. Метлинського та інших відомих істориків, фольклористів, етнографів.

У липні 1886 року Михайло Сергійович звернувся з листом до ректора Київського Університету святого Володимира з проханням зарахувати його на історичне відділення історико-філологічного факультету. Студентська робота М.С. Грушевського «Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV сторіччя» отримала золоту медаль і після закінчення Університету в 1890 р. М.С. Грушевського залишили при Університеті на кафедрі російської історії, де він працював як професорський стипендіат.

Близку захистивши у 1894 році магістерську дисертацію «Барське староство», Михайло Грушевський, за рекомендацією Володимира Антоновича, переїздить до Львова, де очолює при університеті кафедру всесвітньої історії.

Це була справжня золота доба його діяльності і творчості: Грушевський очолив Наукове Товариство ім. Т. Шевченка (НТШ) у Львові, приєднався до створення Українського Наукового Товариства у Києві і став на чолі його. За час його головування НТШ видало понад 420 томів праць з української історії, філософії, літературознавства, етнографії, бібліографії та інших наукових напрямків. Вийшло також 110 томів «Записок НТШ», 8 томів «Джерел до історії України-Руси», 15 томів Збірника історично-філософічного відділу НТШ, 7 томів "Українсько-руського архіву", був започаткований «Літературно-науковий вісник». Найважливішою справою життя М. С. Грушевського стала «Історія України-Руси», хронологічно доведена до 1658 року. Перший том наукової праці вийшов у Львові в 1898 році, згодом виходить другий том, 1900 року - третій. Останній був виданий у Києві вже по смерті автора, в 1936 році. Винятково важливе значення для розвитку української історичної науки має заснування і діяльність львівської історичної школи М. С. Грушевського [1].

У 1905 році М.С. Грушевський у Києві заснував Українське наукове товариство, взяв активну участь у створенні та діяльності громадсько-політичної організації - Товариства українських поступовців. *Вчений виступав за парламентські форми боротьби, наголошував на українізації шкільництва, судочинства, церковного життя.*

У листопаді 1914 р. сім'я Грушевських повернулася у Київ, але там на підставі наклепницького звинувачення його заарештували і вислали етапом до Симбірська. У Симбірську М.С. Грушевський прожив до осені того ж року. На прохання Російської Академії наук, та після протестів української та російської інтелігенції, Грушевським дозволено переселитися до Казані, а через рік – до Москви, під нагляд поліції і з позбавленням права педагогічної та іншої діяльності. З переїздом до Москви Михайло Сергійович продовжував роботу над багатотомною «Історією України-Руси», написання якої перервала війна. Московське заслання М.С. Грушевський використовував для активної участі у виданні журналу «Украинская жизнь» та тижневика «Промінь», організації української видавничої спілки і наукового товариства. Але йому категорично заборонено було відвідувати Україну.

4 березня 1917 року у Києві утворено Українську Центральну Раду. Михайла Сергійовича Грушевського обрали її головою. Почався новий період життя Грушевського як політика. Центральна Рада існувала протягом 14 місяців, від березня 1917 по квітень 1918 року, і Грушевський був її незмінним головою. 10 червня 1917 року Центральна Рада першим своїм Універсалом проголосила автономію України в складі Російської федерації, а 15 червня обрала і затвердила перший український уряд - Генеральний Секретаріат. 7 листопада 1917 року Третім Універсалом Центральна Рада проголосила Українську Народну Республіку, а 22 січня 1918 року - Четвертим Універсалом - повну політичну незалежність України від Росії. 29 квітня 1918 року на засіданні

Центральної Ради Михайло Грушевський був обраний Головою Всенародних зборів Української Народної Республіки.

Очолюючи боротьбу України за незалежність і створення власної держави, М. С. Грушевський знаходив час і для публіцистичної та наукової роботи. Виходять друком цілий ряд його статей в періодичних виданнях «Народна Воля» та «Нова Рада». З падінням Центральної Ради М. С. Грушевський знаходився в підпіллі і переховувався за межами Києва. До міста він повернувся в грудні 1918 року. На початку лютого 1919 року виїхав спочатку до Кам'янця-Подільського, де редагував газету «Голос Поділля» і займався роботою над підручником «Історія України для трудової школи», а у квітні – до Праги. Восени того ж 1919 року М. С. Грушевський виступив з проектом організації Українського соціологічного інституту в Празі і одержав на це кошти. Перебуваючи в еміграції, Михайло Сергійович вимушений був змінювати місця проживання, мешкаючи з сім'єю то в Празі (квітень-листопад 1919 р., 1920- 1921 рр.), то в Женеві (1919-1920 рр.), то у Відні (1921-1923 рр.). В цей час він редагував часописи «Борітеся - поборете!», «Наш стяг», а також працював над багатотомною «Історією української літератури». В еміграції Грушевський дедалі більше відходить від політики, він повністю поринув у наукову роботу в Українському соціологічному інституті. Оселившись 1922 року в Бадені під Віднем, Михайло Сергійович займався виключно «Історією української літератури». Написав чотири томи, перші три з яких тоді ж опублікував у Львові, четвертий закінчив і видав вже в Україні в 1925 році.

На початку 1921 р. українська делегація на ризьких переговорах передала Михайлу Сергійовичу запрошення повернутися в країну. Восени 1923 року його обрали дійсним членом Всеукраїнської академії наук (ВУАН). За ним було зарезервовано кафедру української історії. Одержавши гарантію своєї безпеки та дозвіл від більшовицького уряду на повернення в Україну, 7 березня 1924 року Михайло Сергійович приїхав з сім'єю до Києва.

В цей час навколо М.С. Грушевського створилася школа дослідників різних напрямків історії, культури, літератури українського народу, відтворюються академічні інституції. Вчений зав'язує контакти з науковим зарубіжжям, насамперед в Європі. Визнанням світового значення його наукової діяльності стало святкування 60-річчя вченого-енциклопедиста в жовтні 1928 р. З цієї нагоди на його адресу надійшли поздоровлення від наукових центрів США, Німеччини, Австрії, Чехословаччини, Польщі, інших країн, від різних установ Росії і України, приватних осіб. В січні 1929 року Михайла Сергійовича єдиного з тодішніх членів Всеукраїнської академії наук, було обрано дійсним членом Академії наук СРСР. Але дедалі ширше розгорталася і кампанія проти Грушевського, його історичної школи. Його арештовують, звинувачують в антирадянській діяльності та організації «Українського національного центру», відправляють до Москви на постійне місце проживання. В цей час він закінчує 10-ий том «Історії України-Руси»,

роботу над 7-м, 8-м, і частиною 9-го тому історії української літератури, видає серію трактатів з історії громадської думки XVIII століття в Україні.

Помер Михайло Грушевський раптово 25 листопада 1934 року на 68-му році життя в Кисловодську, де він перебував на відпочинку в санаторії разом із сім'єю. Похований у Києві на Байковому цвинтарі.

Звертаючись сьогодні до історичної постаті і драматичної долі М.С. Грушевського – видатного вченого, державного і громадського діяча, який започаткував у шаленій революційній бурі українську державність, ми вбачаємо в його науковому і громадсько-політичному доробку одне з головних життєвих джерел нинішнього відродження незалежної України, в її нестримному пориванні до миру, злагоди і щасливого майбуття. Наукова спадщина документально засвідчує геніальну багатогранність Михайла Грушевського, людини енциклопедичних знань, організатора українського наукового життя, українського парламентаризму, провідного історичного діяча у всеукраїнському і світовому вимірі.

Сьогодні М. Грушевського порівнюють із Феніксом, що відродився з попелу після десятиліття заборон, перекручень, фальсифікацій. Вчений світового рівня, творча спадщина якого вражає своїм тематичним діапазоном, енциклопедичністю, фундаментальністю, перший фактичний президент України М. Грушевський належав до тих видатних особистостей, які сповна пізнали велич і насолоду тріумфу і гіркоту поразки, але до кінця залишилися вірними ідеї усього свого життя. Беззаперечною його заслугою визнається те, що на початку ХХ ст. один рік на світовій мапі була Українська Народна Республіка. «Хоч би які тяжкі проби судила переходити Україні і українському народові історична доля, – писав 1918 року М. Грушевський у статті «На порозі нової України», – хоч би які пертурбації лежали ще перед ними, великі часи творчості Української Центральної Ради й її акти зостануться великою епохою її розвою, твердою підставою національного будівництва» [4].

Список використаних джерел:

1. Великий Українець : матеріали з життя та діяльності М.С. Грушевського / упоряд. А. Демиденка ; вступ. сл. А. Кравчука ; післямова Ф. Шевченка ; худож. оформ. О. Коваля. — К. : Веселка, 1992. 551 с. : 23 окр. арк. фотоілюстр., ілюстр. — (Світочі). Бібліогр.: 548-550.
2. Верстюк В. М.С. Грушевський : коротка хроніка життя та діяльн. / В. Верстюк. К. : Либідь, 1996. 143 с. Текст укр. та рос. мовами. Бібліогр.: с.139-142.
3. Винар Л. Грушевськознавство. Генеза й історичний розвиток. Серія: Грушевськіяна, том 5. – Київ: Українське історичне товариство; Міжнародне товариство ім. М. Грушевського; Видавництво ім. Олени Теліги. – 1998. – 216 с.
4. Грабовецький В. Михайло Грушевський — видатний історик України, громадсько-політичний і державний діяч : до 125-річчя з дня

народж. / В. Грабовецький; худож. Р. Пащин. Івано-Франківськ : Галичина, 1991. 42с. (Відродження).

5. Грушевський М. «Я не належу до породи героїв...»
[//http://ukraine.webstil.info/news.php?action=newsdescription&target=235&spec=news](http://ukraine.webstil.info/news.php?action=newsdescription&target=235&spec=news)

6. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Велігурська О. А.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Шпиталенко Г. А.,

к.іст.н., доц., доцент кафедри теорії та історії держави і права

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

СУДОВА РЕФОРМА ГЕТЬМАНА КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО

Судова система є важливою складовою будь-якого суспільства, оскільки вона покликана забезпечувати справедливість, правопорядок та захист прав і свобод громадян. Судова система України не є винятком, і має непросту історію свого становлення і розвитку. Одним із важливих періодів у розвитку української судової системи стало гетьманство Кирила Розумовського у XVIII столітті.

Гетьман Кирило Розумовський, який обіймав пост гетьмана Війська Запорозького з 1750 по 1764 роки, здійснив ряд важливих реформ у культурному, соціальному і політичному житті Гетьманщини, намагаючись перебудувати її на європейський лад. Однією з цих реформ була судова, спрямована на поліпшення судової системи та правосуддя в Гетьманщині.

Дореформенна система судочинства мала таку структуру:

- сільські суди: Нижчою інстанцією були сільські суди, де отаман судив козаків, а війт (із 2-3 помічниками) – посполитих.
- міські суди: У містах, залежно від їхньої категорії, діяли магістратські або ратушні суди.
- сотенні суди: Сотенний суд складався з сотника, городского отамана, писаря, хорунжого, війта та бурмистра.
- полковий суд: Полковий суд включав полковника, полкового суддю, судового писаря, а при розгляді кримінальних справ обов'язково була присутня вся полкова старшина.
- Генеральний військовий суд: Генеральний військовий суд був найвищою апеляційною судовою інстанцією, рішення якого затверджувалися гетьманом.
- Генеральна військова канцелярія: Генеральна військова канцелярія була найвищою адміністративною установою, що здійснювала контроль за судовими змінами і за діяльністю судів, розглядала справи, подані на апеляцію.

Правосуддя переважно належало адміністративно-управлінському апарату, багато чиновників втручалися у судові справи, що часто призводило до погіршення роботи місцевих судів.

Судова реформа розпочалася з універсалу гетьмана Розумовського від 17 листопада 1760 року, який передбачав реорганізацію Генерального військового суду. Основні зміни, внесені реформою, включали:

- відкликання російських чиновників: Гетьман Розумовський відкликав російських чиновників зі складу Генерального військового суду, зменшуючи вплив царського уряду на судову систему України;
- залучення представників козацької старшини: до складу Генерального військового суду включили десять обраних від кожного полку депутатів із числа козацької старшини, що підвищило демократизацію судової системи;
- зменшення кількості судових інстанцій: гетьман дозволяв подавати справи прямо до Генерального військового суду, зменшуючи кількість судових інстанцій і скасовуючи судові функції Генеральної військової канцелярії, а Генеральний військовий суд знову ставав найвищою апеляційною інстанцією.

Ці заходи підвищили престиж Генерального військового суду і водночас сприяли розмежуванню судової, виконавчої і законодавчої влади в Гетьманщині. Реформа Гетьмана Розумовського була важливим кроком у вдосконаленні судової системи та забезпеченні більшої незалежності судів від зовнішнього впливу.

Судова реформа наприкінці 1763 року в Гетьманщині була однією з найсуттєвіших. Основні моменти цієї реформи можна подати так:

- створення нових судових інстанцій: Під час реформи було створено станові шляхетські суди, а саме земські суди, підкоморські суди і гродські суди. Ці суди були регламентовані відповідно положенням Литовського статуту 1588 року.
- поділ території на повіти: У зв'язку з реформою, всю територію Гетьманщини було поділено на 20 повітів, в кожному з яких розміщувалися суди. Кожен повіт мав по два земські, два підкоморські суди та один гродський суд, котрі замінили колишні полкові суди.
- введення посади возного: У новостворених судах була введена посада возного, який обирався з числа значкових товаришів і сотенних старшин.
- Головний трибунальний суд: Вищою апеляційною установою за реформою став Головний трибунальний суд. З кожного судового повіту обиралися по два депутати, а також вводилися 4 духовні особи до складу цього суду. Рішення Головного трибунального суду вважалося остаточним і не підлягало оскарженню, за винятком вироків про позбавлення шляхетської честі та смертну кару, в яких останнє слово належало російському монархові.

- розмежування цивільних і кримінальних справ: Результатом реформи стала більш спрощена система судів, де вже чітко розмежувалися цивільні і кримінальні справи.

Ці реформи великою мірою вдосконалили судову систему Гетьманщини, забезпечили більшу незалежність судів від зовнішнього впливу та демократизувала судові установи, залучивши представників козацької старшини до роботи судів. Таким чином, судова реформа Кирила Розумовського стала важливим кроком в удосконаленні судової системи Гетьманщини в другій половині XVIII століття.

Список використаних джерел:

1. Путро О. І. Судова реформа в Гетьманщині. Енциклопедія історії України : у 10 т. редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2012. Т. 9 .944 с.

2. Судова реформа в Лівобережній Україні 1760—63. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003.Т. 5 : 736 с.

3. Мельник М. О. Судова реформа гетьмана К. Розумовського наприкінці XVIII ст. Сіверщина в історії України: Зб. наук. пр.К.: Глухів, 2014. Вип. 7. — С. 137-139.

Вербицька Р.-А. Р.

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник: Острогляд О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

м. Івано-Франківськ

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ОБСТАВИНА, ЯКА ВПЛИВАЄ НА ЗМІНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

На жаль, після 24 лютого, початку повномасштабного вторгнення, усі аспекти нашого життя кардинально змінилися, кримінальне право та кримінальний кодекс України не є винятком.

Перед країною виникла необхідність пристосувати своє законодавство до нових реалій та ефективно боротися зі злочинністю, що збільшилася в умовах збройної агресії з боку російської федерації.

Мета даного наукового тезису проаналізувати процес змін кримінального кодексу у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення та введенням воєнного стану. Початок війни є непередбаченою ситуацією, яка вносить різнобічні зміни в юридичну систему країни.

Відповідно до чинного законодавства України воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

З початком повномасштабного вторгнення та воєнного стану від 24 лютого 2022 року загострилося питання про поняття мародерства і відмінність його від інших кримінальних правопорушень проти власності та кримінальної відповідальності щодо вчинення даних кримінальних правопорушень.

Все частіше у ЗМІ або ж різних соціальних мережах ми можемо почути хибну інформацію щодо тлумачення терміну «мародерство». Цей термін часто використовується для позначення будь-яких розкрадань, скоєних у період воєнного стану, будь то товари в магазинах або майно з житлових будинків [2, с.184]. Насправді визначення даного явища зовсім інше, про нього ми можемо дізнатися із Кримінального кодексу України.

Відповідно до статті 432 Кримінального кодексу України, мародерство - викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених. До об'єкта злочину у даному випадку відноситься порядок несення військової служби під час ведення бойових дій [3]. Після 24 лютого мінімальне покарання за дане кримінальне правопорушення збільшили з 3 до 5 років позбавлення волі. Це вимушені зміни, адже в умовах війни мародерство стає одним з найпоширеніших протиправних діянь, що може суттєво погіршити вже складну ситуацію під час війни.

Варто зазначити, що головною проблемою чому виникають конфлікти щодо тлумачення даного поняття є те, що суспільство не ознайомлене з іншими кримінальними правопорушеннями, які за своїм змістом є дуже схожі до мародерства. Для кваліфікації кримінального правопорушення як мародерства місце злочину має бути полем бою, а особа, майно якої постраждало від таких дій, - поранена або вбита. Дії, вчинені в містах, які не є окупованими або де не тривають активні бойові дії, залежно від форми вчинення треба кваліфікувати як крадіжку, грабіж або розбій [4, с.6]. З вищезазначеного можна зробити висновок, що головними відмінностями між мародерством та іншими кримінальними правопорушення є той факт, де було здійснене викрадення та безпосередньо у якої особи.

Щоб краще розібратися у різниці між цими кримінальними правопорушеннями потрібно розглянути їхнє конкретне тлумачення, яке ми можемо знайти у Кримінальному кодексі України. Потрібно додати, що за вчинення даних кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану відповідальність також стала жорсткішою.

Отже:

-ст. 185, ч.1 Крадіжка (таємне викрадення чужого майна) – порушнику загрожує позбавлення волі на строк від 5 до 8 років;

-ст. 186, ч.1 Грабіж (відкрите викрадення чужого майна) – строк від 7 до 10 років;

-ст. 187, ч.1 Розбій (напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства) – злочинцю загрожує не лише позбавлення волі на строк від 8 до 15 років, а ще й конфіскація майна; [5].

Під час воєнного стану, коли загроза для безпеки держави є надзвичайною, влада може посилити покарання з різних причин:

1. Збереження дисципліни: у воєнний період дисципліна та порядок є критично важливими для успішного функціонування військових сил. Суворі покарання можуть використовуватися, щоб забезпечити покору та відповідність законам.

2. Запобігання кримінальним правопорушенням: під час війни звичайно збільшується ризик вчинення кримінальних правопорушень різного складу. Посилення покарань може виступити як засіб запобігання таким діям.

3. Запобігання зраді: коли країна знаходиться у стані військового конфлікту, то існує ризик зради або співпраці з ворогом. На протипагу цьому зміни у Кримінальному кодексі України можуть зменшити цей ризик, завдаючи страху серед тих, хто може бути схильним до таких дій.

Таким чином, загальна тенденція змін до Кримінального кодексу України через воєнний стан відображає необхідність адаптації правового середовища до надзвичайних обставин. Ці зміни мають на меті забезпечити національну безпеку, громадський порядок та захист прав громадян в умовах військового конфлікту. У підсумку зміни до Кримінального кодексу, проведені у воєнний період, є необхідними для забезпечення функціонування справедливого та ефективного правосуддя в умовах надзвичайних ситуацій. Також важливий факт аналізу інформації, яку ми читаємо у медіа джерелах. Тому що без аналізу та критичного мислення щодо деяких термінів виникають проблеми у підміні понять, як ми побачили на прикладі мародерства та інших кримінальних правопорушень проти майна.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про правовий статус воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Діяльність державних органів в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного онлайн-семінару (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 29 квітня 2022 року). Кривий Ріг, 2022. 505с. URL: https://dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/zbirnyk-z-oblozhkoju_29.04.2022.pdf#page=184
3. Кримінальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Академічні візії. Випуск 20/2023. Кримінальна відповідальність за мародерство в умовах воєнного часу (українські реалії) URL: <https://zenodo.org/record/8002682>
5. Роз'яснення щодо відповідальності за мародерство та інші злочини, скоєні під час воєнного стану. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rozyasnennya-shchodo-vidpovidalnosti-zamaroderstvo-ta-inshi-zlochiny-skoyeni-pid-chas-voynnogo-stanu>

Гайдучок В. О.

Державний торговельно-економічного університету

Науковий керівник: Мельниченко Р. В.,

кандидат юридичних наук,

завідувач кафедри правового забезпечення безпеки підприємництва

Держаний торговельно-економічний університет

м. Київ

ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРАВОВИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ

Розвиток штучного інтелекту (в подальшому - ШІ) в правовому секторі України є важливим напрямком, який може поліпшити якість надання правничих послуг, підвищити рівень ефективності правопорядку і сприяти більшій доступності до правничої допомоги, юридичної допомоги.

В Україні вже були зроблені перші кроки для створення механізму правового регулювання в галузі штучного інтелекту. Ключовим документом для розвитку ШІ в Україні є Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, яку Кабінет міністрів України 2 грудня 2020 року. У ній визначено, що правосуддя є пріоритетною сферою для впровадження технологій ШІ, та поставлено завдання: затвердив 2 грудня 2020 року. У ній визначено, що правосуддя є пріоритетною сферою для впровадження технологій ШІ, та поставлено завдання:

- здійснювати подальший розвиток наявних технологій у сфері правосуддя (Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, Електронний суд, Єдиний реєстр досудових розслідувань тощо);
- впроваджувати консультативні програми на основі ШІ, які відкриють доступ до юридичної консультації широким верствам населення;
- попереджувати суспільно небезпечні явища шляхом аналізу наявних даних за допомогою ШІ;
- визначати необхідні заходи ресоціалізації засуджених шляхом проведення аналізу наявних даних за допомогою технологій ШІ;
- виносити судові рішення у справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) на основі аналізу, здійсненого з використанням технологій ШІ, стану дотримання законодавства та судової практики.[1]

Також у Національній асоціації адвокатів України була створена робоча група з правового регулювання штучного інтелекту, яка займається аналізом найважливіших юридичних питань розвитку та використання штучного інтелекту, визначення меж його використання в різних галузях, а також захистом персональних даних, зібраних системами штучного інтелекту, визначенням правил щодо їх збереження та використання.

Визначальною складовою частиною принципу захисту прав та інтересів є забезпечення гарантій права кожної людини на ефективний судовий захист. Стаття 55 Конституції України забезпечує захист прав і свобод людини і громадянина судом. Важливо зазначити, що орієнтація України на європейський та євроатлантичний шлях вимагає від держави не лише організації судової системи, а й приведення правової системи у відповідність із вимогами дотримання її принципів верховенства права.

Варто зазначити, що судова реформа, започаткована у 2014 році після Революції Гідності, та інші реформи, що відбулися після неї, не вирішили основних проблем, які зумовили реформування судової системи України. Так, на національному та законодавчому рівні визначаються наступні проблеми: дискредитація суддівського корпусу щодо їх незалежності та неупередженості під час розгляду справ у суді [2]; систематичне порушення суддівської присяги [3; 4]; великий рівень та ризику корупції у сфері правосуддя [5; 6]; залежність суддів від виконавчої та законодавчої гілок влади [6]; інша політична залежність чи інший протиправний вплив на прийняття рішень у суді [5]; недостатній рівень єдності та послідовності судової практики [6] тощо.

Багато людей вважають, що (ШІ) не в змозі зрозуміти тонкощі юридичної справи, однак експеримент, проведений дослідниками з університетів Пенсільванії, Шеффілда та Лондона, частково спростував це твердження. Так, вчені навчили штучний інтелект досліджувати стенограми судових справ і на основі певних алгоритмів і шаблонів оцінювати, чи відповідали попередні рішення положенням Європейської конвенції з прав людини. Всього за допомогою ШІ було розглянуто 584 справи, які стосувалися випадків

катування, приниження гідності, права на справедливий суд та конфіденційності. Узагальненою оцінкою штучного інтелекту було встановлено, що в 79% випадків судові рішення були прийняті правильно.

У Великобританії почалася реформа судової системи в галузі онлайн-правосуддя у 2016 році. Онлайн-суди були повністю запроваджені для вирішення цивільних, сімейних та простих адміністративних справ. Запуск реформи призвів до розгляду понад 2 мільйонів справ в онлайн-режимі, а швидкість вирішення справ зросла у 4 рази. Наразі близько 80% таких спорів вирішуються онлайн. Під час впровадження онлайн-судів для справ невеликої вартості враховувалася особливість, що 99,99% таких справ не містять складних юридичних питань і можуть бути вирішені за допомогою алгоритмів. В цьому контексті мотивація судового рішення не має вирішального значення. Сам текст судового рішення генерується комп'ютером і майже не містить в собі мотиваційного наповнення. Головною метою такого підходу до правосуддя є забезпечення швидкого та вартісно-ефективного вирішення спорів.

Інший приклад розглядається в контексті Китаю. У Китаї функціонує система "Розумний суд" з 2016 року, а з 2017 року запрацював онлайн-суд у вигляді мобільного додатку головної китайської програми WeChat. Замість традиційного судового приміщення, проведення судових засідань відбувається у відеочаті, де аватар виступає в ролі судді. З 2022 року Китай використовує штучний інтелект для покращення судової системи, надаючи рекомендації щодо законів, складання документів і попередження щодо можливих "людських помилок" у судових рішеннях. Судді тепер зобов'язані консультуватися зі штучним інтелектом у кожній справі, а в разі відхилення його рекомендацій повинні надати письмове обґрунтування своїх рішень. Також штучний інтелект скоротив середнє робоче навантаження суддів більш ніж на третину. З 2019 до 2021 року програма заощадила громадянам Китаю 1,7 млрд робочих годин. Система також скоротила витрати китайців на юридичні послуги: у зазначений період громадяни заощадили понад 300 млрд. юанів (\$45 млрд.). Це приблизно половина від загальної суми гонорарів адвокатів у Китаї минулого року.

Отже, впровадження штучного інтелекту в українське судочинство повинно дотримуватися основних принципів, які закладені в Етичній хартії щодо використання штучного інтелекту у судовій системі та її оточенні, а також в Білій книзі з штучного інтелекту. Важливим етапом цього процесу є тестування, яке дозволить перевірити ефективність та здатність цієї інновації, а також сприятиме підтвердженню необхідності впровадження в судовій системі елементів цифрової технології. При цьому провадження штучного інтелекту в українську судову систему можливе лише за умови, що його технічний рівень забезпечить строге дотримання основних прав людини, запобігаючи будь-якій дискримінації між окремими особами чи групами осіб.

Крім того, це повинно забезпечити прозорість, неупередженість та справедливість розгляду справи, а також захист конфіденційності, електронних комунікацій та обробки персональних даних. Необхідно також забезпечити технічну та програмну надійність і безпеку як для окремої особи, так і для всього суспільства загалом. Запровадження штучного інтелекту в судову систему України в умовах цифрової трансформації та збільшення майнового обороту може вирішити проблему зростаючої кількості судових процесів, пов'язаних з покупками та оплатою через Інтернет. Крім того, це може позитивно вплинути на розвиток економіки та бізнесу в Україні, мінімізуючи роль людського фактору, особливо у контексті судового процесу, та сприяючи зменшенню можливості судового свавілля.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження від 2 грудня 2020 р. №1556-р.
2. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020" : Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015.
3. Про відновлення довіри до судової влади в Україні : Закон України від 08.04.2014 № 1188-VII.
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про відновлення довіри до судової влади в Україні" від 25.03.2014.
5. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII.
6. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки : Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015.

Гоняна К. В.,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Шведова Г. А.,

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ

ПРАВОВЕ РОЗМЕЖУВАННЯ КРАДІЖКИ ТА ГРАБЕЖУ

Перш за все, слід зазначити, що крадіжка, грабіж належить до категорії кримінальних правопорушень проти власності. Право власності займає центральне місце в житті кожного індивіда і тому його охорона значно мірою впливає на нормальне функціонування суспільства.

Відповідно до ч. 1 ст. 185 Кримінального кодексу України (далі - ККУ) під крадіжкою слід розуміти таємне викрадення чужого майна. Кваліфікованим складом вказаного правопорушення є вчинення вказаного протиправного діяння повторно або за попередньою змовою групою осіб. Особливо кваліфікований склад, в свою чергу, матиме місце у разі вчинення крадіжки, що поєднана з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище або за умови, що вона завдала значної шкоди потерпілому. Особливо кваліфікованим складом крадіжки вважається також вчинення її у великих розмірах чи в умовах воєнного або надзвичайного стану та/або в особливо великих розмірах або організованою групою [1].

Вартою уваги є думка Бабенко А.М та Палія М.В, згідно з якою ознака таємності містить об'єктивну (факт вчинення злочинного посягання за відсутності осіб, які усвідомлюють факт викрадення) та суб'єктивну (винний вважає, що вчинює посягання непомітно для тих осіб, які усвідомлюють факт викрадення) складову [2, с. 565].

Відповідно до статі 186 ККУ під грабежем слід розуміти відкрите викрадення чужого майна. Кваліфікований склад грабежу матиме місце, якщо останній поєднаний з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, або вчинений повторно, або за попередньою змовою групою осіб. Особливо кваліфікований склад даного правопорушення характеризується його поєднанням з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище або завданням значної шкоди потерпілому, а також вчиненням у великих розмірах чи в умовах воєнного або надзвичайного стану та/або вчиненням в особливо великих розмірах або організованою групою [1]. Кваліфікуючи грабіж (як відкрите викрадення чужого майна) за об'єктивною стороною відповідно ч. 1 ст. 186 ККУ варто пам'ятати, що його обов'язковими ознаками є:

- дія (відкрите, незаконне, безоплатне, поза волею власника вилучення чужого майна);
- наслідок, який полягає в заволодінні чужим майном;
- причиновий зв'язок між дією та наслідком;
- спосіб вчинення злочину, що характеризується відкритістю [3].

Важливою ознакою грабежу (в контексті аналізу правил здійснення кваліфікації цього кримінального правопорушення) є саме відкритий спосіб вчинення: правопорушник здійснює його у присутності інших осіб, усвідомлюючи й ігноруючи той факт, що його дії помітили зазначені особи та оцінюють їх як протиправні.

Таким чином, з вищезазначеного можна дійти висновку, що такі суспільно небезпечні протиправні діяння як крадіжка та грабіж мають ряд спільних ознак. Разом з тим, компаративний аналіз крадіжки та грабежу дозволяє стверджувати, що правова природа цих діянь не є тотожною, оскільки їх об'єктивна сторона має різну форму вираження, від якої залежить ступінь суспільної небезпечності даних кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квітня 2001 року № 2341-III// База даних «Законодавство України» /ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> .
2. Бабенко А.М., Палій М.В. Крадіжка та шахрайство як види корисливих кримінальних правопорушень проти власності: соціально-правова та віктимологічна характеристика URL: http://lsej.org.ua/1_2023/131.pdf
3. Національна академія внутрішніх справ: мультимедійний підручник/[Савченко.А.В, Вартилецька.І.А, Кісілюк.Е.М, Кришевич .О.В та ін] URL:https://arm.naiu.kiev.ua/books/kval-ok-zlochuniv-25-04-207/lectures/lecture_4.html

Гусак В. М.

Університет Короля Данила

Науковий керівник: Острогляд О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент

м. Івано-Франківськ

ВІК КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Перед умовою будь-якого законотворчого процесу є порівняння з міжнародним законодавством оскільки потрібно перш ніж запозичувати нормативний акт перевірити чи буде він доречний для нашого суспільства та публічного інтересу громадян так само говорячи про кримінальний кодекс зарубіжних країн становлення віку кримінальної відповідальності в кожній країні є різним однак ті країни які приймають такі закони повинні спиратися на нормативно-правову базу міжнародного права в тому числі конвенції ООН захист прав людини і основоположних свобод та інших ратифікованих Україною конвенцій.

Мета: даного наукового тезису є аналіз такого поняття як: „ Вік кримінальної відповідальності в Україні “

Кожна країна при становленні віку повинна спиратися на класифікації видів правопорушень за які проявляється кримінальна відповідальність.

В кримінальному кодексі України Вік кримінальної відповідальності тлумачиться в статті 22 так :

1. Кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років.

2. Особи, що вчинили кримінальні правопорушення у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності лише за умисне вбивство(статті 115-117), посягання на життя державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця, судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, представника іноземної держави (статті 112, 348, 379, 400, 443), умисне тяжке тілесне ушкодження (стаття 121, частина третя статей 345, 346, 350, 377, 398), жорстоке поводження з тваринами (стаття 299), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження(стаття 122, частина друга статей 345, 346, 350, 377, 398).... (1).

Варто зазначити що кожен вид кримінального правопорушення є унікальним і стосується кожного суб'єкта права .

Актуальною проблемою на даний момент є - реалізація кримінального примусу, щоб запобігти зростання рівня вчинених кримінальних

правопорушень неповнолітніми. На даний момент найбільшою проблемою в порушенні закону молодим поколінням є вживання наркотичних препаратів та розпивання спиртних напоїв в громадських місцях, з наслідком хуліганства статті 296 ККУ та інших порушень.

На мою думку : слід проводити ретельну перевірку правоохоронним органам дрібні маркети, оскільки в них найбільше здійснюються такі правопорушення з продажу алкоголю та тютюнових виробів, а також слід спостерігати за нелегальним продажем наркотичних препаратів, тому що наслідки негативно впливають на громадський порядок, їх дії згідно статті 21 ККУ (під впливом алкогольного сп'яніння чи наркотичних препаратів) (1). Згідно ч.1 ст. 2 КК України підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно-небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України. (3)

Згідно Кримінального Кодексу України Становлення віку Кримінальної відповідальності становить 16 – років а в деяких випадках з 14 це прописано в статті 22 ККУ.

Слушною думкою є пропозиція Ю. Є. Пудовочкіна щодо відокремлення особливого виду юридичної відповідальності - ювенальної. Ювенальна відповідальність розглядається ним як відповідальність в кримінальному праві, що застосовується до неповнолітніх осіб, які не можуть бути суб'єктами кримінальної відповідальності (2)

Я підтримую думку Ю. Є. Пудовочкіна, оскільки вважаю, що багато неповнолітніх осіб які вчиняють кримінальне правопорушення навіть не здогадуються які наслідки несе таке діяння, тому я думаю, що доцільно проводити заходи ознайомлення дітей шкільного віку з правом і пояснити їм, що за певні дії існує відповідальність цими заходами можуть займатися: як і вчителі так і батьки, в крайньому випадку працівники правоохоронних органів які пройшли навчання з поводженнями з дітьми щоб не зашкодити їхньому психічному здоров'ю.

Позиція Ю. Є. Пудовочкіна є обґрунтованою і повністю збігається з українськими реаліями правового регулювання кримінальної відповідальності неповнолітніх. В чинному законодавстві не сформовано загального поняття суб'єкта до якого застосовується заходи виховного характеру, тобто практично, у кримінальному провадженні до даного суб'єкта застосовується статус «неповнолітній свідок». Також відсутня окрема стаття, яка б роз'яснювала права та обов'язки суб'єкта, до якого застосовуються заходи виховного характеру (ст.63 джерело 2).

Як бачимо і чинне законодавство в рамках такого поняття не дає точної відповіді тому слід звертати увагу законодавчим органам на такі звернення.

Згідно чинного законодавства до неповнолітнього застосовуються такі примусові заходи виховного характеру: 1) застереження; 2) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; 3)

передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх заміняють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання; 4) покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; 5) направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років (1)

На мою думку таке роз'яснення цілком відповідає сучасним реаліям життя дитини та його виховному відбуванню відповідальності. Вказані заходи мають не карний, а суто виховний за своїми функціями та спрямованістю характер

Висновок: Зважаючи на вище перелічені аргументи можна підвести підсумок, що становлення віку кримінальної відповідальності в Україні залежить від багатьох факторів які впливають на досудове розслідування, але в основному він закріплений в статті 22 ККУ та на проведених дослідках в міжнародному праві наш кодекс цілком врівноважений в рамках закону та Статті 4 ООН в конвенції Прав людини тому можна сказати, що сучасне законодавство є недостатньо вірним в цій відповіді оскільки суспільство пішло на крок вперед, а стаття залишилася на тому ж місці.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності: проблемні питання [Електронний ресурс] / Л. В. Котова, Т. В. Бабенко C:\Users\User\Downloads\cgitbis_64.html
3. Острогляд О.В. Основні положення кримінально-правової політики України та Кримінального права України (Загальна частина) [Текст] : навчальний посібник [в схемах та визначеннях, практичні завдання] 3-ге вид., переробл. та допов. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2021. 340 с.

Денисюк В. В.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Шпиталенко Г.А.,

к.іст.н., доц., доцент кафедр теорії та історії держави і права

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

ЛЕВКО ЛУК'ЯНЕНКО - СУМЛІННЯ УКРАЇНИ

Серед найбільш відомих українських громадсько-політичних діячів сучасності Левко Григорович Лук'яненко є у прямому сенсі епохальною постаттю. Свобода та незалежність України, захист її національних інтересів - основа його світосприйняття, головний життєвий орієнтир. Метою даної наукової розвідки є дослідження процесу еволюції світогляду відомого правозахисника та політика і впливу його особистості на історичні події другої половини ХХ - початку ХХІ століття.

24 серпня Лук'яненку виповнилося б 95 років. Автор Акту проголошення незалежності України не дожив до 27 річниці незалежності півтора місяці. Він боровся за незалежність, і за це його засудили до розстрілу. 72 дні він провів в очікуванні страти. 25 років у таборах. У вільній Україні, за яку боровся Лук'яненко, він став політиком і навіть балотувався в президенти. Зазначимо, що Левко Лук'яненко воював з 15 років. Його мобілізували, бо він не міг довести, що ще неповнолітній. З України Левка Лук'яненка перекинули в Австрію, де він прослужив до 1949 року. Звідти – у Грузію і Закавказзя, де він служив до 1953 року. Коли Лук'яненко приїздив додому, то бачив, що сім'я живе в злиднях. Тоді й дійшов висновку і вирішив для себе, що треба робити далі: боротися за незалежну Україну і присвятити цьому все життя. Для досягнення цієї мети необхідно дійти до вершин влади в державі, а оскільки влада зосереджена в руках партії, то треба просуватися по партійній лінії. У 1951-1953 рр. вступив на юридичний факультет Московського університету. Вів активне громадське життя.

Щоб вибороти незалежність, Лук'яненко вирішив створити Українську робітничо-селянську спілку (1960 р.). Це була перша підпільна організація партійного типу в Україні у повоєнний період, що після поразки ОУН та УПА вдалася до ненасильницьких, правових методів здобуття незалежності. Член УРСС М. Ващук відніс програму організації УРСС, написану Лук'яненком, в львівське КДБ, зрадивши організаторів спілки. Через кілька днів Лук'яненка затримують вночі. В установі йшлося про існування на Львівщині антисоветської націоналістичної організації, яка ставить своїм завданням від'єднання України від Союзу та створення "Самостійної України". Проте, в програмі УРСС було передбачено демократичні норми місцевого самоврядування, проголошено прозорість і гласність. "Методи досягнення

нашої мети мирні, конституційні", - так було задекларовано в них. Агітація і пропаганда - ось способи діяльності УРСС. Вже пройшло понад півстоліття, і те, що передбачав Лук'яненко у своїй програмі - відкритість сесій та можливість позбавити депутата повноважень за непідзвітність, - це вже норми українського законодавства. У травні 1961 у Львові відбувся судовий процес над засновником та активістами УРСС, відомий на Заході як "Справа юристів", адже всі члени УРСС мали вищу освіту, більшість з них була юристами. Вони хотіли виборювати права людини і права нації на основі радянської Конституції, радянських законів. Члени підпільної партії були звинувачені "у зраді Батьківщини" і на підставі ст. 56 ч. 1, 64 Карного кодексу УРСР засуджені: А.Лук'яненко — до смерті, І.Кандиба — до 15 років, С.Вірун — до 11 років, інші — до 10 років позбавлення волі. Згодом смертний вирок А.Лук'яненку був замінений 15 роками ув'язнення, а І.Кіпишу та Й.Боровницькому термін ув'язнення скорочено до 7 років таборів.

Левко говорив відкрито про незалежність. За це його спершу засудили на смерть, але тільки завдяки його власному переконливому як юристу посилянню на саму Конституцію СРСР, яка дозволяла вихід України з Союзу, навіть радянське судівництво було змушене замінити його кару на 15 років. Пізніше дали йому ще 10 років. Левка повезли у Мордовію на покарання. Для нього це була нагода організувати націоналістів, що він і робив. Не було більш непоправного політичного в'язня. Він бачив ув'язнення як ще одну нагоду для боротьби. Таким чином, Левко Григорович розпочав у таборах правозахисну діяльність, яку продовжував і після звільнення 1976 року, коли став одним із засновників правозахисної Української Гельсінської групи (УГГ). У грудні 1977 р. знову заарештований, у червні 1978 р. засуджений до 10 років тюремного ув'язнення і 5 років заслання. Та все одно продовжував відстоювати свої переконання. Після виходу з ув'язнення і повернення в Україну Лук'яненко відновив свою громадсько-політичну діяльність у 1988 році в УГС і був обраний її головою.

У 1990 році на установчому з'їзді Української Республіканської партії Українську Гельсінську Спілку було перетворено на партію. Левко Лук'яненко був знову обраний головою. Головною метою партії проголошувалось створення Української незалежної соборної держави як неодмінної умови політичного, економічного та культурного відродження, виведення України з міжнародної ізоляції та посідання нею гідного місця серед вільних народів світу. Як народний депутат Левко Григорович розпочинав свою діяльність у складі Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки 1-го скликання у травні 1990 року. Був членом комісії ВР УРСР з питань законодавства і законності, членом Конституційної комісії та заступником голови Народної Ради. Він є автором Акту про незалежність України від 24 серпня 1991 року. До слова, Екс-депутат Володимир Яворівський пригадав, як ухвалювали Акт проголошення незалежності в серпні 1991 року. "Кожен із

насдесь на коліні писав свій Акт про незалежність. Але в нього (Лук'яненко) був найкращий, бо він був юрист, і саме його акт був зачитаний з трибуни Верховної Ради", - розповів він. Кандидат у Президенти України на виборах 1991 року (3 місце, 4,7% голосів). У травні 1992 року склав повноваження депутата у зв'язку з призначенням Надзвичайним і Повноважним послом України в Канаді. Не маючи досвіду дипломатичної діяльності Л. Лук'яненко у доволі складних умовах зміг налагодити роботу дипломатичного представництва та плідно співпрацював з представниками української діаспори в Канаді. Згодом, після повернення з-за кордону Левко Лук'яненко продовжив участь у політичному житті країни. Він став депутатом 2-го скликання у 1994 році, депутатом 4-го скликання з 2002-2006 рр. і депутатом 5-го скликання у 2006 році. Склав депутатські повноваження 15 червня 2007 року та відмовився від висування на позачергових виборах, пославшись на поважний вік і почав займатись публіцистичною діяльністю, яку вважав також суспільною справою. За життя він написав багато книжок, а в 2016 році навіть отримав Шевченківську премію за 13-томну книгу "Шлях до відродження", яку писав 27 років.

Як активний громадський і політичний діяч Левко Лук'яненко послідовно втілював у життя ідеї здобуття Україною незалежності, а згодом і розбудову української держави на демократичних засадах. Це людина, яка віддала понад чверть життя в'язницям за спроби створити незалежну Україну і зробила вагомий внесок у розвиток політичної системи України у новітній час.

Список використаних джерел:

1. Смертник Лук'яненко: "Я дав обітницю небу – здобути Україні волю". [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://vybory.pravda.com.ua/files/graph/smertnyk-lukjanenko/>
2. Левко Лук'яненко був і залишився сумлінням України/ [Електронний ресурс].– Режим доступу:<https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2496009-levko-lukanenko-buv-i-zalisivsa-sumlinnam-ukraini.html>
3. Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956—1987). Х., 2003

Дідковський В. О.,

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Світличина І. А.,

асистент кафедри історії та теорії держави і права

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року, після початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, Указом Президента України та Верховною Радою України було введено воєнний стан [1]. Відповідно до статті 1 Закону України №389 –VIII від 12.05.2015 року, воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Війна завжди вносить певні корективи у багатьох сферах країни, особливо з чималою кількістю викликів зіштовхується економічний сектор. Умови воєнного стану ставлять перед суб'єктами господарювання суттєву мету – попри все продовжувати свою діяльність з метою забезпечення нормального функціонування національної економіки. У цьому контексті, держава впроваджує ряд законодавчих змін, які спрямовані на надання підтримки підприємствам у цей важкий період.

Однією з головних особливостей стала можливість реєстрації фізичної особи-підприємця або юридичної особи за спрощеною процедурою. Реєстрація може бути здійснена в будь-якому місті, незалежно від місця розташування майна, юридичної особи чи фізичної особи підприємця. Документи для реєстрації можна подати в електронному вигляді електронною поштою або за допомогою інших засобів зв'язку. Також не вимагається нотаріальне засвідчення справжності підпису на документах, якщо ці документи підписані в присутності державного реєстратора [3].

Не менш важливим стало те, що під час дії воєнного стану, якщо в особи немає можливості своєчасно сплатити податки та збори, подати звітність (за винятком податкової), зареєструвати податкові та акцизні накладні тощо –

вона звільняється від фінансової та адміністративної відповідальності. Таке звільнення поширюється як на фізичних так і на юридичних осіб. Водночас такі обов'язки необхідно виконати протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного стану. На цей період також зупиняється перебіг строків, контроль за дотриманням яких покладено на податкові органи [4].

Наступним важливим кроком для покращення становища стала реалізація програми релокації бізнесу з територій, де тривають бойові дії на територію, де ситуація спокійніша, а саме на Захід України. Станом на сьогодні цією можливістю може скористатися будь-яке підприємство, що перебуває в зоні ризику. Проте першочергово будуть переміщувати стратегічні підприємства та ті, які виготовляють товари першої необхідності.

В умовах воєнного стану функціонування економіки потребує нестандартних рішень, одним із яких виступає саме релокація підприємств. Це можливість не лише врятувати бізнес, а і підвищити його ефективність. Якщо підприємству потрібно евакуювати своє підприємство, то держава допомагає шукати нове місце розташування потужностей, допомагає з переїздом, сприяє в розселенні працівників тощо. Однак на практиці більшість підприємств намагаються діяти самостійно. При пошуку таких місць звертають увагу на близькість до державного кордону, наявність зручного логістичного сполучення тощо. Крім того, на території Західної України є населені пункти, що мають статус зон пріоритетного розвитку, а отже, у таких зонах діють пільги при оподаткуванні податком на прибуток, ПДВ, рентної плати, плати за землю тощо[5].

Держава запровадила вже чимало змін на законодавчому рівні, але навіть після закінчення дії воєнного стану нас чекатиме багато змін. Тому, на думку експертів, суттєвим викликом подальшої відбудови України буде перекваліфікація працівників та інтеграція до ринку праці ветеранів, переселенців (ВПО) та біженців, які повертатимуться в країну. Разом з тим центри зайнятості пропонують українцям різні програми перекваліфікації, даючи їм можливість перекваліфікації та здобути нову затребувану на ринку спеціальність. Також Державний центр зайнятості спільно з Мінекономіки запустили програму «Національний кадровий резерв», а уряд планує розширити програму громадських робіт (проте наразі до неї залучено не так багато людей) [6].

Отже, війна великою мірою нашкодила економіці країни, і зараз дуже важливо забезпечити її подальшу функціональність. Для досягнення цієї мети варто ретельно оцінити всі ризики та використовувати всі доступні стимули та переваги, щоб забезпечити тривалу діяльність поточного бізнесу або розглядати можливості створення нового. Заходи, запроваджені урядом, є виправданими, оскільки вони сприятимуть переходу країни в реалії

військової економіки та дозволять бізнесу функціонувати, тим самим підтримуючи економіку України.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні (Указ Президента України). № 64. (2022). Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Про правовий режим воєнного стану (Закон України). № 389-VIII. (2015). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 р. № 209 : станом на 23 трав. 2023 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-п#Text>.
4. Тил працює – Україна воює: підтримка бізнесу в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html>.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» від 25 березня 2022 року №246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-р#Text> (дата звернення 11.05.2022)
6. Як війна вплинула на ринок праці: зарплати, попит, вакансії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://businessua.com/robota/81778yak-viina-vplinu-la-na-rinok-praci-zarplati-popit-vakansii.html>

Дмитришен Д. А.

Державний торговельно-економічний університет

Радочинський О. Д.

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Шведова Г. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИДИ ПОКАРАНЬ В УКРАЇНІ

Навколо теми покарання є багато суперечностей, наприклад, надто м'який або навпаки надто суворий вирок суду, але, в основному, далі локальних суперечок діло не доходить, хоча їх також можна було б уникнути, якби всі розуміли основну мету покарання, та його розвиток. З рештою, одним із пріоритетних завдань держави є захист своїх громадян і збереження порядку в суспільстві, але все проконтролювати неможливо, тож вчиняються ті чи інші правопорушення, тоді до завдання захистити, додається нове: покарати правопорушника, застосовуються покарання.

Покарання супроводжує суспільство впродовж усього його розвитку. У цьому питанні важко не погодитись з Юрієм Пономаренко про те, що з появою в суспільстві норм права з'явилася й правомірна поведінка людини, тобто така, що узгоджується з вимогами згаданих норм. Але з того ж самого моменту з'явилась поведінка неправомірна, що порушує вимоги норм права[4]. Тобто, питання покарання було актуальним абсолютно завжди, оскільки постійно були ті, хто порушують певні норми, поводять себе неправомірно. Впродовж історії в різних країнах світу змінювались методи та погляди на покарання як таке, правового значення покарання почало набувати з 19 століття, під саме таким значенням існує і зараз.

Що собою являє покарання в Україні? Згідно ст. 50 КК України покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого[3]. Таким чином покарання - це негативна оцінка від імені держави до вчиненого кримінального правопорушення, злочину та злочинця. В нашій правовій системі покарання, з жорстокої системи покарань, еволюціонувало в більш гуманну систему репресивності санкцій, влучною є думка Басалюк Н. В., що з часом покарання стає дедалі важче виміряти за суворістю; сприйняття покарання засудженим індивідуальне – врахування фактичної суворості покарання стосовно конкретного засудженого можливе винятково на рівні індивідуалізації[6.5]. Наприклад, в 1960 році в КК України

більшість санкцій передбачали позбавлення волі і тоді покарання було важливим інструментом у руках держави, але з часом цю позицію почали змінювати (прикладом стало скасування смертної кари, пожиттєве ув'язнення змінено на позбавлення волі на певний строк, а довічне ув'язнення давали тільки за вчинення особливо тяжких злочинів проти життя), бо стало зрозуміло, що позиція "чим жорсткіше покарання, тим краще людина зрозуміє свій вчинок", не приводило до позитивного результату[1.318]. А тільки породжувало у винного почуття певної агресії на владу та суспільство.

Такий вид державного примусу дає можливість діяти на випередження, та в перспективі зменшувати кількість злочинів, показовим є те, що покарання ніяк не заперечує та не порушує одні з найголовніших прав людини, а саме право на повагу до гідності людини, та право на свободу, та особисту недоторканість, які закріплені у статтях 28 і 29 Конституції України[5]. Без цих елементарних та зрозумілих прав, неможливий хоч якийсь розвиток суспільства. Здавалося б, покарання повністю заперечує їх, людина за провину, не зважаючи на її тяжкість, чинники вчинення порушення, мотиви, позбавляється таких своїх прав, але це не так, кожне покарання застосовується до винної особи вироком суду, а всі обмеження людини в такому випадку передбачені законом, воно не несе за свою мету страждання та приниження особи. Так, наприклад, І.В. Гриб та І.І. Цилюрник стверджували: «Під покаранням розуміють негативну оцінку злочинця та його діяння з боку держави і суспільства, яке служить заходом державного примусу, що призначається від імені держави до особи, визнаною винною, у вчиненні злочину, і полягає в позбавленні й обмеженні прав і свобод засудженого. Отже, у будь-якому разі покарання було і залишається суворим, історично мінливим, але необхідним засобом ефективної боротьби зі злочинністю» [16, с. 276-277]. Звісно, щодо питання суворості в плані чи дійсно покарання було суворим або навпаки залежить в тому числі від індивідуального світогляду кожного. Згідно ч.1 ст. 149 КК України, під торгівлею людьми розуміють, торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію,- караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років[3]. Комуś таке покарання може видадись надто м'яким, а іншим достатнім, але одне залишається незмінним в розумінні, покарання є просто необхідним, оскільки злочинність має каратись.

Ознаками покарання є:

1. Покарання та винуватість встановлюється лише за вироком суду

2. Є певним заходом примусу, також має об'єкти своєї дії: майно, свобода
3. Це певна міра, яка може призначатися лише за вчинений злочин
4. Покарання повинно бути пропорційно тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, злочину, кримінального проступку[2].

Їх можуть застосувати до певних осіб, які будуть визнані у вчиненні певних кримінальних правопорушень. Однак не всі вони є такими простими, як здаються на перший погляд, відомий учений І.І. Мітрофанов, наприклад, вважає покарання під порядковим номером 2 (позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу), специфічними, такими, що рідко призначаються суддями, тому вони, на його думку, підлягають виключенню із системи покарань або заміни на більш ефективні. Звісно, така думка є слушною, але, як ми вважаємо, вона була б абсолютно точною, якби мова заходила саме за покарання, які призначаються найчастіше або ж найрідше, а не загальний список конкретних покарань, які так чи інакше, займають місце встановлене кримінальним законом (ст. 51 КК) і саме ця ознака вказує, що в сучасній кримінально-правовій доктрині існує ще й принцип «немає покарання без вказівки на те в законі» (*nulla poena sine lege*), тобто, якщо такі покарання просто прибрати, то їх не будуть призначати тимпаче, адже в законі вони не зазначені, до того ж саме за цією статтею, 51 КК, можна визначити, що суд скованою системою, та не може просто відступити від неї, її мета законність в діях суду. Мітрофанов І.І. також вважає, що: «штраф, за своєю природою та розмірами, які на теперішній час встановлені чинним КК, вже не може вважатися м'яким покаранням і знаходиться на вказаному місці в системі покарань» [1]. Це саме те, що ми описали раніше, а саме суб'єктивна думка, щодо доцільності та суворості покарання. Саме з цією метою в ст. 52 всі покарання поділено на основні та додаткові. Основні - все, що пов'язано з позбавленням волі та роботою; додаткові - позбавлення майна, посад, чинів.

Отже, проаналізувавши це питання, ми дійшли висновку, що правомірне суспільство неможливе без існування покарання, покарання є одним із засобів, який дозволяє втримувати порядок на належному рівні, але не ставить за мету знуцання над порушником, а зміну його світогляду, на той який буде безпечним для суспільства. Тож, для кожної правової держави це питання є вкрай важливим і потребує чіткого врегулювання на законодавчому рівні.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 318-32с.

2. Студенська бібліотека Буккліб: сайт.URL: <https://buklib.net/books/29200/> (дата звернення 25.09.2023)
3. Кримінальний кодекс України, редакція 11.08.2023: сайт.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Пономаренко Ю. А. Кримінальна відповідальність і покарання як обмеження прав людини // Боротьба зі злочинністю та права людини: Зб. наук. Статей / За ред. М. П. Орзіха, В. М. Дьоміна. – Б-ка журн. «Юридичний вісник». – О.: Фенікс, 2006. – С. 212-216.
5. Конституція України, редакція 01.05.2023 р:сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Басалюк Н. В. Система покарань у кримінальному праві та законодавстві України : дис...доктора філос. / Басалюк, Наталія Василівна ; Національний університет «Одеська юридична академія» – Одеса, 2023. – 233 с. : сайт:URL:<http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/23664?locale-attribute=en>
7. Олена Олійник «Проблемні питання сучасної системи покарань: вітчизняний та зарубіжний досвід» 192с.: сайт:URL:http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/9456/1/%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB.%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD.%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0_p238-239.pdf

Доманська Х. Ю.

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Бондаренко Н. О.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри

правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ

ДО ПИТАННЯ ПРО РЕЦИДИВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Рецидив є серйозною проблемою для кримінальної юстиції та суспільства загалом, і тому, на нашу думку, важливо розглянути його поняття, ознаки та значення, адже відомості про рецидив кримінальних правопорушень є важливими для забезпечення безпеки, ефективності правосуддя та соціальної реабілітації, а також для зміцнення взаємодії між суспільством та органами правопорядку.

Якщо починати з етимології поняття «рецидив», то це слово в перекладі з латинської мови означає «той, що відновлюється», «повторюється» [1, с. 215] Згідно зі статтею 34 Кримінального кодексу України, «рецидивом кримінальних правопорушень визнається вчинення нового умисного кримінального правопорушення особою, яка має судимість за умисне

кримінальне правопорушення» [2]. Це - легальне кримінально-правове визначення поняття рецидиву злочинів, яке слід відрізняти від кримінологічного (вивчається в науці кримінології) і тим паче побутового розуміння рецидиву злочинів. Оскільки в даній нормі зазначено, що рецидив має місце лише за наявності судимості за вчинення умисного злочину, то чи вважатиметься рецидивістом особа, яка, маючи погашену або зняту судимість, знову вчиняє злочин? Дослідивши це питання, ми дійшли висновку, що відповідно до частини першої статті 88 КК України особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості, то вчинення саме в цей період нового умисного злочину утворює з попереднім умисним злочином їх рецидив [3].

Ознаки рецидиву кримінальних правопорушень впливають із його законодавчого визначення і є такими:

- 1) вчинення особою двох чи більше самостійних одиничних злочинів;
- 2) новий злочин (або злочини) має бути вчинено особою в період, коли вона вважається такою, що має судимість за раніше вчинений злочин;
- 3) злочин, за який особа має судимість, і злочин, вчинений нею під час цієї судимості, мають бути умисними.

Якщо особа до засудження або в період судимості вчиняє декілька злочинів, одні з яких є умисними, а інші - необережними, то рецидив можуть становити тільки умисні злочини, тобто вчинення цією самою особою ще й необережних злочинів не заперечує за інших необхідних умов наявності у неї рецидиву злочинів [4, с. 261-262]. Проте можуть бути випадки, коли рецидив злочинів у поведінці особи відсутній. Таке буває, коли після вчинення особою нового злочину виникли обставини, які усувають передбачені статтею 34 КК підстави для визнання вчинених нею діянь рецидивом злочинів (наприклад, обвинувальний вирок за попередній злочин (злочини) було скасовано як неправосудний і особу було реабілітовано; обвинувальний вирок за попередній або наступний злочин було змінено й особа у зв'язку з цим вважається такою, що має судимість за необережний злочин; новим законом було скасовано злочинність діяння тощо). Як результат, усі несприятливі для особи наслідки, що виникли внаслідок визнання рецидивом злочинів вчинених нею діянь, втрачають своє юридичне значення.

Також, звертаючись до Кримінального кодексу України, можемо сказати те, що згідно з ч. 1 п. 1 ст. 67, рецидив кримінального правопорушення вважається такою обставиною, що виключно обтяжує покарання [2].

Перейдемо до практичного значення рецидиву кримінальних правопорушень. Воно полягає в тому, що рецидив береться до уваги під час кваліфікації кримінальних правопорушень і призначення покарання [5, с. 69]. Якщо ж говорити у загальному контексті, то рецидив має важливе значення для забезпечення безпеки суспільства, ефективності правосуддя та

соціальної реабілітації засуджених осіб. Він є індикатором, що допомагає оцінювати ефективність кримінальної політики та визначати необхідність внесення змін до законодавства для запобігання повторним злочинам.

Також доречно буде з'ясувати те, яким є рівень рецидиву в Україні протягом останніх декількох років. За словами міністра юстиції України Малюська Дениса, рівень рецидиву зараз «надзвичайно високий» — понад 30%. У Мін'юсті хочуть знизити цей показник хоча б до 5%. У інтерв'ю громадській організації «Hromadske» міністр пояснив, що хоче побудувати в Україні систему, схожу на ту, що є в Північній Європі, де рівень ув'язнення низький, а безпеки — високий. «Найбезпечніші країни світу, двері будинків можна не зачиняти і це не тому, що вони всіх у тюрму відправили, а тому що вони зробили адекватну систему реагування на вчинені злочини. Мізерна кількість рецидиву. Тобто людина ресоціалізується і вихід з системи означає, що вона готова жити у суспільстві, а не те, що її покарано. Перехід до моделі, яка ставить собі за мету зробити людей безпечними шляхом невеликих коштів», — зазначив Малюська [6].

Отже, рецидивом кримінальних правопорушень визнається вчинення нового умисного кримінального правопорушення особою, яка має судимість за умисне кримінальне правопорушення. Розуміння цього допомагає забезпечити безпеку суспільства, покращити ефективність системи правосуддя та розробити програми реабілітації для засуджених осіб. Тому, аби впровадити нові, більш ефективні методи боротьби з рецидивом кримінальних правопорушень та в загальному запобігти цій проблемі, нам необхідно продовжити дослідження даного питання з новою силою.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / ред. О. М. Литвинов ; Рецензент О. М. Джужа. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 428 с.;
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III (зі змінами), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#top>
3. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Верхов. Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#top>
4. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Булін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. - Х. : Право, 2010. 456 с.;

5. Кримінальне право. Загальна частина (у таблицях і схемах) : навчальний посібник / О. С. Бондаренко, М. О. Думчиков. - Суми : Сумський державний університет, 2022. 114 с.

6. Рощина В. Рівень рецидиву в Україні планують знизити з 30% до 5% – міністр юстиції Малюська про тюремну реформу. URL: <https://hromadske.ua/posts/riven-recidivu-v-ukrayini-planuyut-zniziti-z-30-do-5-ministr-yusticiyi-malyuska-pro-tyuremnu-reformu>.

Дятел А. О.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Острогляд О. В.,

к.ю.н., доц., доцент кафедри права та правоохоронної діяльності

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ШТРАФУ

Інститут покарання та його види є ключовими поняттями в кримінальному праві. В українському законодавстві, зокрема в Кримінальному кодексі України, інститут покарання регулює види покарань, які можуть бути застосовані до осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення. Штраф відноситься до найменш суворих видів покарань.

Наразі, питання пов'язані з призначенням та виконанням покарання у вигляді штрафу, дійсно є актуальними і важливими в сучасному правосудді. Це пов'язано з багатьма проблемними аспектами, зокрема неоплачені штрафи через сплив строку давності, фінансова неспроможність осіб оплатити штраф і т.д. Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу.

Метою роботи є характеристика порядку призначення та виконання покарання у вигляді штрафу, визначення позитивних та негативних аспектів застосування такого виду покарання.

Гуманізація кримінальної політики та зростання важливості альтернативних видів покарань, таких як штрафи, є однією з характерних рис сучасної кримінальної юстиції, яка спостерігається в багатьох країнах світу, включаючи Україну [1, с. 222].

Штраф є одним із найм'якших видів покарання в кримінальному праві і часто використовується як альтернатива більш суворим заходам, таким як позбавлення волі. Його основна мета - накладення фінансового обтяження на особу, яка скоїла кримінальне правопорушення, з метою покарання та відшкодування збитків, завданих потерпілій стороні чи суспільству в цілому.

Відповідно до статті 53 Кримінального кодексу України суд визначає розмір штрафу, враховуючи тяжкість кримінального правопорушення та

ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного семінару (Житомир, 06 жовтня 2023 р.)

майновий стан винного. Розмір штрафу може коливатися від 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до 50 000 в залежності від конкретних обставин справи та передбачених законом меж [2].

Виконання судового рішення про призначення покарання у виді штрафу, здійснюється органами пробації за місцем проживання засудженого. Процедура виконання штрафів передбачає певні етапи:

- Внесення даних в журнал обліку: Органи, що відповідають за виконання рішення, заносять дані про засудженого до журналу обліку осіб, засуджених до покарання у виді штрафу.

- Виконання штрафу: Засуджений повинен сплатити штраф протягом місячного строку після набрання вироком суду законної сили.

- Повідомлення про виконання: Засуджений зобов'язаний повідомити кримінально-виконавчу інспекцію за місцем свого проживання про факт сплати штрафу, пред'явивши відповідний документ про сплату.

Отож, застосування покарань, які не пов'язані з позбавленням волі, такі як штрафи, вказує на більш гуманний та ефективний підхід до покарання в Україні. Це наочно ілюструє і судова практика. Так, найвищу кількість серед засуджених становлять особи, на яких судами було накладено саме штраф як основне покарання.

Протягом 2015–2019 років їх частка у середньому становила 24,6% від усіх засуджених осіб за всіма видами кримінальних правопорушень. Збільшилась також частота призначення судами основного покарання у вигляді штрафу. До прикладу у 2015 року даний вид кримінального покарання було застосовано до 19,7% засуджених осіб, то вже у 2019 році відповідний показник збільшився до 30,4% [3] (табл. 1)

Таблиця 1.

Найменування показника	2015	2016	2017	2018	2019
Засуджено осіб в Україні (усього), із них до:	94 798	76 217	76 804	73 659	70 375
штрафу	18 652	16 637	18 523	19 857	21 415
питома вага від числа усіх засуджених осіб,%	19,7%	21,8%	24,1%	27%	30,4%

В контексті досліджуваного питання не можемо не відмітити Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», який набрав чинності з 1 липня 2020 року. Він передбачив ряд важливих змін в кримінальному законодавстві України.

Зокрема, цей закон передбачає, що низка правопорушень, які раніше розглядалися як проступки з максимальним покаранням в розмірі не більше ніж 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (або 51000 гривень), тепер розглядаються як кримінальні правопорушення. Таких статей більше 100, до прикладу ст.ст. 190, 191, 194, 197, 204, 210, 212

Кримінального кодексу, де розмір штрафу збільшено від двох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. [4].

Штрафи, корисні та ефективні засоби покарання для багатьох видів кримінальних правопорушень, особливо для менш важких. Однак, для тяжких кримінальних правопорушень, які становлять серйозну загрозу суспільству, майнові санкції самі по собі можуть бути недостатніми. Це може призводити до рецидиву.

Тобто, попри всю свою ефективність та доцільність, покарання у вигляді штрафу все ж має недоліки, і при чому їх можна виділити декілька. Так, зарубіжні вчені вказують на одну з негативних сторін штрафу - нерівномірне застосування до різних категорій населення через його майновий характер. Штрафи можуть бути надто важкими для осіб з низькими доходами або можуть не відображати ступінь суспільної небезпеки, пов'язаної з конкретним правопорушенням. Це може порушувати принципи справедливості та рівності перед законом [5, с. 224].

На думку інших, штрафи впливають переважно на майновий стан засудженого і можуть не мати значущого впливу на інші аспекти їх життя, такі як репутація, соціальний статус або психологічний стан. У випадках, коли особа не вбачає цінності в матеріальних речах або має альтернативні мотивації для правопорушення, інші види покарань або інтервенцій можуть бути більш ефективними.

Тому важливо, щоб штраф був справедливим і реалістично виконуваним для засудженого, щоб він міг відчути його ефективність і відповідальність за вчинене правопорушення. Якщо штраф надто великий/великий для особи, то це може викликати негативний ефект, такий як уникнення сплати штрафу або навіть посилення наміру вчинити нові правопорушення, оскільки вона вже стикається з судовим покаранням. Розмір штрафу має відповідати важкості і обставинам кримінального правопорушення.

Також виникає ряд питань до безпосереднього виконання такого покарання, як штраф. Вище ми вже відзначили, що засуджений повинен сплатити штраф протягом місячного строку після набрання вироком суду законної сили і після повідомити відповідні правоохоронні органи про виконання. Тобто, служба пробації лише відповідає за контроль виконання штрафу, але сам акт сплати ініціюється та виконується засудженим. Чи не суперечить така практика ідеї кримінальної юстиції, де держава має бути виконавцем покарання?

Так, у статті 13 Кримінального виконавчого кодексу України відсутня згадка про те, що служба пробації виконує покарання у вигляді штрафу [6]. В той час як в Типовому положенні про уповноважений орган з питань пробації одним із завдань відповідного органу якраз і є виконання кримінальних покарань у вигляді штрафу [7]. Вважаємо, що національному законодавцю варто розглянути можливість внесення змін

до КВК, щоб чітко визначити, що служба пробації відповідає за виконання покарань у вигляді штрафу. Це спростило б практику виконання штрафу та уніфікувало б процедури в цій сфері.

Отже, штраф є одним із найрозповсюджених видів покарань в кримінальному праві України. Він передбачає виплату певної суми грошей на користь держави. Розмір штрафу визначається судом в залежності від тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та майнового стану засудженого. Застосування покарань, які не пов'язані з позбавленням волі, такі як штрафи, вказує на більш гуманний та ефективний підхід до покарання в Україні.

Попри наявність великої кількості переваг такого покарання, як штраф, ми також виділили і негативні аспекти, зокрема нерівномірне застосування до різних категорій населення через його майновий характер. Також потребує доопрацювання кримінально виконавче законодавство, в частині наділення служби пробації функції виконання кримінального покарання у вигляді штрафу, а не лише контролю.

Список використаних джерел:

1. Чебан О.М. Способи визначення одиниці виміру штрафу як кримінального покарання: вітчизняний та міжнародний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3/2022. С, 221-224.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст.131
3. Коляничук О. Засуджені місцевими загальними судами особи та застосовані до них види покарань упродовж 2015-2019 років. *Судебно-юрідическая газета*. 2020. URL: <http://surl.li/lfsft> (дата звернення: 24.09.2023)
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2019, № 17, ст.71
5. Попрас В.О. Штраф як вид покарання за кримінальним правом України: монографія. Харків: Право, 2009. 224 с.
6. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, № 3-4, ст. 21
7. Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації: Наказ Міністерства юстиції України від 18.08.2017 № 2649/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1030-17#Text> (дата звернення: 25.09.2023)

Дяченко М. Р.,

Державний торговельно-економічний університет

Євтушенко А. С.,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Ситніченко О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Звільнення від кримінальної відповідальності - це врегульована кримінальним та кримінально-процесуальним законодавством відмова держави в особі компетентних органів від засудження особи, яка вчинила злочин, а отже і від застосування будь-яких засобів кримінально-правового впливу, від покладання на неї обмежень особистого, майнового або іншого характеру, встановлених законом за вчинення цього злочину.

Звільнення від кримінальної відповідальності не означає ні виправдання особи, ні визнання її невинуватості у вчиненні злочину. Адже насамперед перш ніж прийняти рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності, мають бути повно та достовірно встановлені фактичні обставини та характер вчиненого правопорушення. Відповідно до ст. 44 Кримінального кодексу України: "Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, звільняється від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених цим Кодексом. Звільнення від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених цим Кодексом, здійснюються виключно судом" [1].

Слушною є думка Ю. В. Бауліна про те, що зміна кримінально-правового відношення, як і його поява чи зупинення, відбувається у зв'язку з наявністю юридичного факту. Отже, для того, щоб кримінально-правове відношення, в якому держава має повноваження покласти на особу кримінальну відповідальність, було змінено, впродовж часу його існування має з'явитися інший юридичний факт, відмінний від того, який породив це правовідношення (наприклад дійове каяття, примирення з потерпілим тощо) [2].

Умови звільнення від кримінальної відповідальності: якщо особа вчинила злочин, що передбачено в Кримінальному кодексі ,якщо особа є суб'єктом злочину, коли громадянин вчинив злочин вперше, позитивна поведінка злочинця (щире каяття, добровільне усунення заподіяної злочином шкоди), а також вчинений нетяжкий або тяжкий злочин.

Звільнення від кримінальної відповідальності поділене на два основні види: безумовне і умовне.1. Безумовне звільнення від кримінальної

відповідальності - це означає, що особа не буде нести кримінальну відповідальність за вчинені дії в будь-яких обставинах. Це може включати в себе випадки, коли правопорушення не було вчинено з вини (наприклад, в разі обмеженої дієздатності або психічної недієздатності) або коли діяння було вчинено в обставинах, коли закон передбачає безумовне звільнення (наприклад, у разі самозахисту).² Умовне звільнення від кримінальної відповідальності - це означає, що особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності за певними умовами. Зазвичай це включає в себе умови, такі як виконання покарання, сплату шкоди потерпілому, дотримання визначених обмежень або умов випробувального строку [3].

Також існують особливі умови, зазначені в кримінальному законі як обов'язкові. Основні умови для звільнення від кримінальної відповідальності на підставі дійового каяття (ст. 45 ККУ) в Україні включають наступне: співпрацю з правоохоронними органами тобто особа повинна співпрацювати з правоохоронними органами, надавати вичерпні показання і допомагати у розслідуванні кримінального правопорушення, каяття та компенсація збитків, особа повинна визнати свою вину, виразити дійовий каяття та відшкодувати збитки потерпілому, якщо вони є, та остання умова це - відсутність тяжких злочинів у злочинному реєстрі особи [4].

Умова для звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК). Ця умова може застосовуватися в певних кримінальних справах, де винний та потерпілий досягли взаємопорозуміння і бажають примиритися. Ось деякі ключові аспекти цієї умови: винний і потерпілий повинні домовитися про умови примирення, включаючи визнання вини та відшкодування збитків або інші компенсаційні заходи, примирення повинно бути узгоджено з органами дізнання або судом, які розглядають справу. Винний повинен відшкодувати потерпілому збитки або провести інші компенсаційні заходи, які були обумовлені в угоді про примирення.

Умова для звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки в Україні може стосуватися певних ситуацій, коли обставини справи змінилися так, що може бути обґрунтовано відмову від кримінального переслідування або покарання. Таким чином у ст. 48 КК передбачається: "Дві самостійні комбінації умов як підстав, за яких суд може звільнити винну особу від кримінальної відповідальності, це - вчинення особою злочину вперше, вчинений тяжкий або нетяжкий злочин, та на час розслідування або розгляду справи в суді внаслідок зміни обстановки ця особа перестала бути суспільно небезпечною".

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності. Досягнення мети запобігання злочинам загалом і спеціально може стати можливим лише в тому випадку, коли злочинець буде вчасно виявлений і притягнутий до кримінальної відповідальності. Після

завершення тривалого часу після скоєння злочину притягнення особи до відповідальності втрачає свою різкість і може бути неефективним, так як втрачається можливість вплинути на злочинця для виправлення його поведінки, і особа, яка скоїла злочин, вже не представляє суспільної небезпеки. Запізніле розслідування злочину також може бути невдалим. Враховуючи ці обставини і виходячи з принципів гуманізму в кримінальному законодавстві, стаття 49 Кримінального кодексу України надає обов'язкові і факультативні підстави для звільнення від кримінальної відповідальності.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки Частиною 1 ст.47 КК передбачається: "Особа, яка вперше скоїла тяжкий або нетяжкий злочин (крім корупційних діянь) і щиро виражає каяття, може бути звільнена від кримінальної відповідальності. Це можливо за умови, що колектив підприємства, установи або організації візьме особу під свою гарантію та за умови, що протягом року з моменту передачі її на поруки вона доведе свою надійність перед колективом та буде дотримуватися заходів виховного характеру, а також не буде порушувати громадський порядок."

Отже, звільнення від кримінальної відповідальності - це рішення держави відмовитись від переслідування та покарання особи, яка вчинила злочин, на підставі певних обставин та умов, визначених законом. Врегулювання звільнення від кримінальної відповідальності є значущою в сучасному суспільстві, де виникають різні ситуації і обставини, важливо мати систему звільнення від кримінальної відповідальності, яка враховує різноманітні аспекти правопорушень, та гарантує справедливість та захист прав індивідів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001р. №2341-III (зі змінами), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05#Text>
2. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія / Ю.В. Баулін; за заг. ред. Гайдук Н. М. – К. : Атіка, 2004. – 49 с.
3. Кримінальне право України: Загальна частина: навчальний посібник Молчанов Р.Ю. Грищак С.В; за заг. ред. к.ю.н., доц. С.А. Шалгунової. Херсон : Айлант, 2019. 117 с.
4. Кримінальне право України: Загальна та особлива частина (у схематичних діаграмах): навчальний посібник А. В. Савченко, Ю. Л. Шуляк. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. 78-80 с.

Yermak S.-Z.,

State University of Trade and Economics

Scientific supervisor: Melnychenko R. V.,

candidate of legal sciences,

head of the Department of Legal Support of Business Security

State University of Trade and Economics

Kyiv

UKRAINE’S TRADE EVOLUTION: FROM LEGISLATION ALIGNMENT TO OVERCOMING THE GRAIN CRISIS

On its way to acquiring membership in the European Union, Ukraine is working on conforming its legislation to the union laws. Since the implementation of the Association Agreement, which strengthened trade relations between the EU and Ukraine, this legislative compatibility process has become essential to guaranteeing seamless import and export operations between the sides.

To understand Ukraine’s current trade policies, it is crucial to examine its historical evolution. Ukraine’s history, including periods of Soviet influence and post-Soviet independence, has left a lasting imprint on its trade strategies. The Soviet era brought about central planning and trade policies that prioritized the Soviet bloc, restricting Ukraine’s international trade for a long time. As a result of the Soviet past, Ukraine lacks the institutions and traditions required for a legal system that could support the developing market economy [1, p.173]. Until recently, the CIS countries remained Ukraine’s largest trade partners. However, over the course of past years, the country has been strengthening trading links with the West.

As a result of this development The Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) was applied as a part of Association Agreement (hereinafter referred to as “AA”) between the EU and Ukraine. The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine at the time described it as “one of EU’s most ambitious bilateral agreements” [2]. It may be so, as the DCFTA helps Ukraine promote its trade relations while also allowing both concerned sides to trade goods without having to pay customs tariffs and quotas.

Adoption of European standards as national standards intends simultaneous cancellation of conflicting national standards. According to Association Agreement, Ukraine must ensure compliance of its legislation, infrastructure, and practices to EU standards. Per AA, Ukraine must adapt its sanitary and phytosanitary laws to the EU requirements (hereinafter referred to as “SPS”). Implementation of a significant part of the SPS strategy is executed at the level of normative legal acts of the responsible central bodies of executive power. Such adjustments in the system would not only improve the level of health care in Ukraine, but they would also facilitate the export of agricultural produce and food to the EU and third countries.

The EU is one of Ukraine's largest commercial partners. Thus, there are numerous opportunities to import and export to Ukraine from the EU and vice versa. Yet, several factors impede the competitiveness of Ukraine-produced agricultural products on foreign markets. These factors include high transportation costs, technical barriers, stringent phytosanitary regulations, and, more importantly, underdeveloped infrastructure and importing countries' protectionism policies. As part of the grain conflict, the latter two played critical roles in impeding Ukraine's international exports.

The grain crisis occurred when Ukraine's EU neighbours unilaterally embargoed grain exports. Since not being able to export goods through its Black Sea ports, Ukraine has been heavily reliant on its closest Western neighbours to deliver the produce to the EU and further. The aforementioned states expressed their dissatisfaction with the lifting of the export ban, since the exported grain, meant to eventually reach other EU countries, infiltrated their domestic markets. Consequently, significantly reducing the price of locally-produced items by as much as half.

Differing production standards again come into play in this case, as agricultural products from Ukraine are lower in price because of production costs in the country. Therefore, cheap grain from Ukraine caused a significant distortion of affected states' markets. Restriction of the import of Ukrainian grain by this group of countries focused on protecting each state's domestic market from foreign competition and, for this reason can be regarded as protectionism. However, the decision to ban grain imports was unilateral. Thus, Ukraine filed a lawsuit to the World Trade Organisation, stating that such actions can be considered a violation of international obligations by its EU neighbours.

WTO law states that "No prohibitions or restrictions other than duties, taxes or other charges, whether made effective through quotas, import or export licences or other measures, shall be instituted or maintained by any contracting party on the importation of any product of the territory of any other contracting party or on the exportation or sale for export of any product destined for the territory of any other contracting party" [3]. Therefore, if an EU member state imposes a unilateral ban on the exports of a non-EU European state, it would be in violation of its WTO commitments unless it can justify the ban under WTO-recognized exceptions. Overall, this situation could have been resolved more quickly or prevented altogether if there were alternate transit routes, EU neighbours ensured their domestic markets were fully saturated with locally produced goods, and the exporting side - that is, Ukraine - provided reports on the amount of grain exported and the amount of grain received by the countries it was originally intended for.

Strengthening of trading links as a result of the application of DCFTA was achieved. Furthermore, it is customary to view the signing of AA with a non-EU state as a stepping stone to becoming a member of the union. However, the EU-

Ukraine AA avoids any specification as to whether or when Ukraine will be given a chance to enter the EU. Therefore, the AA agreement is not a pre-accession to the EU formality, yet neither does it exclude a membership opportunity for Ukraine in the future. As with facilitated trading, Ukraine's partial integration into the EU can be ensured by aligning the Ukrainian judiciary and law enforcement systems with European standards. The process of legislative approximation is prognosed to take a long time and involve Ukraine's revision of its views on democracy, fundamental freedoms, respect for human rights, etc.

Overall, the DCFTA's impact on EU-Ukraine trade has been relatively positive. Although, the cooperation primarily relies on a single conditionality, allowing Ukraine to access the EU internal market once it approximates its national legislation with EU law. Therefore, legislative alignment of Ukrainian law to the EU requirements is unavoidable and is going to involve constitutional adjustments ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine. As of now, international agreements, laws, and treaties are not compulsory for Ukrainian legislation until they are adopted by the Verkhovna Rada, meaning that only after ratification the EU-Ukraine AA will be an integral part of the Ukrainian legal order.

So, since becoming a WTO member Ukraine has been faced with improvements as well as hardships in its trading business. The practical application of AA along with DCFTA expanded Ukraine's prospects of free trade and entailed the need for Ukraine to gradually implement various changes into its legal system with the end goal of completing the process of legislative approximation to the EU law. The AA and DCFTA combined constitute a viable instrument for encouraging economic reforms in Ukraine and help to partially integrate Ukraine into the EU Internal Market. The grain crisis clarified that Ukraine lacks transportation routes and suitable infrastructure for exporting its goods effectively to Central, Western Europe and beyond. The current grain crisis in Ukraine, characterized by logistical challenges and threats to grain shipments, can be resolved through a constructive approach involving the use of barges under the United Nations flag and the deployment of mobile air defence systems on board.

References:

1. Ukraine: Accelerating the Transition to Market, International Monetary Fund, World Bank, United States, 1997, ISBN9781557756190
2. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine Ukraine-EU Association Agreement from 04.08.2021, [Electronic resource]. – Website. – Access mode: <https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/european-integration/eu-ukraine-association-agreement#:~:text=The%20Deep%20and%20Comprehensive%20Free,the%20most%20ambitious%20bilateral%20agreements.> - (date of application 22.09.2023).

3. ASSOCIATION AGREEMENT [Electronic resource]: [Document]. Access mode <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/ASSOCIATION%20AGREEMENT.pdf>.
4. О. Гаманюк, С. Таран, М. Хорунжа, О. Шепотило, П. Яворський. Експорт України до ЄС: вплив нетарифних заходів [Electronic resource]: [Report]. – Kyiv. – Access mode https://kse.ua/wp-content/uploads/2020/02/EU-NTMs_2020-02-18_new-1.pdf.
5. Guillaume Van der Loo, Peter Van Elsuwege and Roman Petrov The EU-Ukraine Association Agreement: Assessment of an Innovative Legal Instrument [Electronic resource]: [Report]. – European University Institute, Florence, 2014. – Access mode https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/32031/LAW%20WP_2014_9%200.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
6. Jacek Lepiarz, Bernd Riegert, Rober Schwarz Ukrainian grain: Why are eastern EU members banning imports? [Electronic resource]: [Article]. – DW, 2023. – Access mode <https://www.dw.com/en/ukrainian-grain-why-are-eastern-eu-members-banning-imports/a-66872238>.
7. World Trade Organisation The General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947) [Electronic resource]: [Article]. — Access mode https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm.

Затула В.О.,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Шведова Г.Л.,

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ

СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Суб'єкт кримінального правопорушення - фізична особа, яка здатна підлягати кримінальній відповідальності в разі вчинення нею кримінального правопорушення. Суб'єкт - це обов'язковий елемент складу кримінального правопорушення. Спеціальний суб'єкт - фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність і яка наділена додатковими ознаками. Ці ознаки закріплені в Особливій частині КК України.

Ознайомившись з думками багатьох вчених у галузі кримінального права, ми дійшли до висновку, що спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення - окрім загальних обов'язкових ознак суб'єкта (ч.1 ст. 18 КК України)[1], повинен характеризуватися ще особливою низкою ознак, які дають можливість у відповідних статтях Особливої частини КК України

передбачати види кримінальних правопорушень зі спеціальним суб'єктом. Здебільшого, ці додаткові ознаки відображаються у диспозиції кримінально-правової норми. До таких ознак можна віднести :а) громадянство; б) особа, яка відбуває покарання; в) службове становище; г) військовослужбовець; д) професійне становище; е) родинні зв'язки, тощо.

Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень зі спеціальним суб'єктом звичайно охоплюють ряд проблемних питань. До них належить :

1. Значення ознак спеціального суб'єкта для кваліфікації кримінального правопорушення.

2. Спеціальні правила кваліфікації кримінальних правопорушень зі спеціальним суб'єктом[2,с.242]

В Особливій частині КК України передбачені склади кримінальних правопорушень, які можуть бути вчинені лише спеціальним суб'єктом. До таких прикладів можна навести : ст. 114 КК (Шпигунство), суб'єктом даного кримінального правопорушення може бути тільки іноземець або особа без громадянства; ст. 403 КК (Невиконання наказу), тут спеціальним суб'єктом буде виступати військовослужбовець; ст. 117 КК (Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини), із змісту диспозиції цієї статті, стає зрозумілим, що спеціальним суб'єктом може виступати лише матір своєї новонародженої дитини. [1]

Аналізуючи спеціальні правила кваліфікації, ми зіштовхуємося із ситуаціями, коли відсутність спеціальних властивостей і якостей суб'єкта могли служити підставою для притягнення особи до відповідальності як загального суб'єкта. [3, с. 15] Особи, які не мають ознак спеціального суб'єкта, можуть виступати як організатори, підбурювачі, пособники того кримінального правопорушення, виконавцем якого є спеціальний суб'єкт[4,с 91] Спеціальні правила кваліфікації кримінальних правопорушень зі спеціальним суб'єктом застосовуються при описуванні кваліфікованих складів кримінальних правопорушень. Дослідження використання законодавцем спеціальних ознак суб'єктів кримінальних правопорушень як кваліфікуючих ознак складів кримінальних правопорушень, а однаково, для встановлення привілейованих складів, дає можливість з одного боку диференціювати кримінальну відповідальність, а з іншого - з метою неможливості притягнення відповідальності осіб, що такими спеціальними ознаками не володіють чітко й однозначно визначити коло потенційних суб'єктів конкретних кримінальних правопорушень.[3,с.15]

Ми дійшли висновку, що спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення - є фізична осудна особа, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, яка вчинила кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа. Особа, яка окрім загальних ознак має ще додаткові ознаки. Дослідження даного питання є дуже важливим для правильної кваліфікації кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 11 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Актуальні проблеми держави і права : зб. науковий, В. І. Терентьєв “Окремі питання кваліфікації злочинів зі спеціальним суб’єктом у кримінальному праві України “ 2005р, с 242
3. В.І. Терентьєв “Відповідальність спеціального суб’єкта злочину за кримінальним правом України” Одеса-2003, с 15
4. Падалко Д. В. Юридичні науки : проблеми та перспективи, Івано-Франківськ, 2017, с 91
5. Ірина Гриненко “ Ознаки суб’єкта злочину як критерії класифікацій злочинів”, 2019 URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/7/34.pdf>

Збаражський О.,

Відокремлений підрозділ «Науковий ліцей»
Державного університету «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Шпиталенко Г. А.,

к.іст.н., доц., доцент кафедри теорії та історії держави і права
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Подолання злочинності неповнолітніх є одним із найбільш соціально гострих питань українського суспільства. Неповнолітні як особлива соціальна верства є формуючою основою сучасного та майбутнього української нації, тому дослідження проблем зміни антисуспільних настанов свідомості цієї категорії злочинців задля їх реабілітації та реінтеграції є надзвичайно актуальним. Дослідження історичних аспектів зарубіжного досвіду становлення та розвитку інституту ювенальної юстиції є надзвичайно актуальними при реформуванні українського судочинства.

Так, перший суд для дітей був створений в Бірмінгемі (Англія) в 1905 році. У зв’язку з позитивними результатами його роботи наприкінці цього ж року був виданий спеціальний акт Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) Великої Британії (циркуляр Дугласа Екерса), де говорилося про «бажаність» створити суди у справах про неповнолітніх на всій території Об’єднаного Королівства. У 1909 році в Англії було видано перший Закон про дітей (так звана «Хартія дітей»). Що стосується Шотландії, то в цій частині Об’єднаного Королівства вже на початку ХХ ст. стала створюватися дуже своєрідна юрисдикція для неповнолітніх. Вона була не судовою, а скоріше

адміністративна – спеціальні комісії у справах дітей (Children's Hearing). У дещо зміненому вигляді вони діють в Шотландії донині [3, с. 22].

Також зазначимо, що XIX століття в історії США та Європи стало часом великих соціальних і промислових перетворень. Ці процеси своєю чергою викликали посилення проблем бідності, злочинності, невлаштованості, безробіття. Таке небувале зростання злочинності неповнолітніх наприкінці XIX ст. стало поштовхом до перегляду ставлення до неповнолітніх правопорушників з боку держави. Так виникає рух «За порятунок дітей», який зосередив свої зусилля на захисті неповнолітніх, на виправленні порушників закону [2, с. 83].

В 70-х роках XIX ст. за почином громадян м. Бостона Кука і Огастуса була заснована система опікунського нагляду. Безпосередньо Кук і Огастус були присутні на судових процесах у справах неповнолітніх, і якщо суд приходив до висновку, що дитину можна виправити, вони просили суддю не призначати покарання, а віддати правопорушника під опікунський нагляд. Притулки почали проводити в життя особливі, реабілітаційні, підходи поводження з неповнолітніми. Відповідно до цих підходів саме суспільство бере на себе місію забезпечення позитивної соціалізації стосовно тих дітей, хто не має сім'ї, що піклується про них. Форми роботи з позитивної соціалізації повинні були дати запусненій і занедбаній дитині те, що іншим дітям давала сім'я. Саме в цей час, коли піклувальні (реабілітаційні) схеми поводження з підлітками були універсалізовані і поширені на підліткову злочинність, виникла ювенальна юстиція. При цьому такі спеціальні заклади зайняли те місце, яке раніше займали каральні способи реагування на злочини. Подібне порушення оцінювалося тепер не як злочин, а як відхилення, викликане певними соціальними обставинами і потребує реабілітаційного реагування, а не тюремного ув'язнення. Тривали пошуки практичних способів не карального впливу на підліткову злочинність. Для розгляду справ про неповнолітніх було введено нове поняття «правопорушник» (delinquent), відмінне від поняття «злочинець» (criminal). Так виник формальний статус неповнолітнього правопорушника – носія відхилення, куди входили такі групи підлітків, як жебраки, бродяги, недисципліновані і, власне, порушники кримінального закону. Усі ці групи, чиє життя або поведінка являли собою те чи інше відхилення, і утворили об'єкт діяльності в ювенальній юстиції. Поступово ювенальна юстиція стала оформлятися як особлива форма діяльності і знання.

«Законом про дітей покинутих, безпритульних і злочинних і про нагляд за ними» від 2 липня 1899 року в Чикаго (штат Іллінойс, США) було затверджено перший у світі суд у справах неповнолітніх. Вже сама назва закону досить точно відображала переверот у розумінні проблем злочинності неповнолітніх. Концептуальні зрушення змістили доктрину ювенальної юстиції в бік виховання і захисту неповнолітніх, які вчинили злочин. Саме в цей час

інститут ювенальної юстиції став впізнаваним з сьогоденної точки зору, оскільки був зорієнтований на потреби саме неповнолітніх [2, с. 84]. Таким чином, важливою особливістю американського (як заведено його називати – «чиказького») суду для неповнолітніх було те, що йому доручалося керувати установами опікунського нагляду над неповнолітніми. До 1911 р. мережа цих установ, як і самих судів для неповнолітніх, охопила більшість штатів США [1, с. 118]. Таким чином впровадження інституту піклувальників стало втіленням створення нових органів держави, які розслідували справи щодо неповнолітніх не з поліцейської чи слідчої точки зору, а з позиції потреб та інтересів самої дитини. Втручання ж загальної поліції у ці відносини майже було усунуто. Як свого часу зазначав П.І. Люблінський постановка нової ідеї поведження з неповнолітніми зводилася до реформи судового і частково досудового слідства у справах неповнолітніх [1, с. 119]. Як наслідок, у 90-ті роки XIX ст. значного поширення набули соціологічні пояснення, автори яких бачили причини злочинності в руйнуванні сімейних устоїв, викликаному нестабільністю життя в Америці в період швидкої індустріалізації. З'явився єдиний об'єкт діяльності фахівців ювенальної юстиції – діти з девіантною поведінкою. Засновники ювенальної юстиції зрозуміли, що об'єктивно мають справу зі своєрідними ситуаціями, що зумовлюють дефекти в соціалізації молодих людей, їх кримінальне зараження і тим самим програмують їх майбутнє. Якщо дітей вчасно не огородити від згубного впливу на них соціального оточення, така програма імовірніше за все відтвориться. Застосування ж кримінальних покарань приводило тільки до прискорення антисоціального результату, оскільки молоді люди в цьому випадку потрапляли у своєрідний «інкубатор злочинності» [2, с. 86].

З цього часу суспільно значимими функціями ювенальної юстиції та одночасно її проблемно-змістовним полем стали зусилля, спрямовані на: виведення підлітків із середовища і життєвих обставин, що перешкоджають їх нормальній соціалізації; на залучення їх в такі заходи і форми гуртожитку, в яких вони могли б формуватися як повноцінні члени суспільства. Відтак формування ювенальної юстиції полягало не лише у виданні певних законів, виділенні місць для спеціальних суддів тощо. Це був початок виникнення ювенальної юстиції як нової практики, створеної людством в XIX ст. Історична роль американського руху «За порятунок дітей» полягає в тому, що воно задало місію та інтелектуальний контекст нової практики, показало, що можна і потрібно відмовитися від кримінально-карального поведження з підлітками на користь реабілітаційних форм діяльності. Тому перші суди для неповнолітніх у XIX ст. в різних штатах США почали реалізовувати схему поведження з неповнолітніми на основі нового юридичного статусу дітей (делінквент). Виховна спрямованість ювенальної юстиції визначилася трьома ключовими положеннями, які регулювали її діяльність: діти-правопорушники підлягають турботі і піклуванню; суд берена себе управління цим процесом;

судове провадження розглядалося швидше як суперечка про опіку, ніж кримінальний процес [2, с.88]. Головні ролі в ювенальному суді відводилися судді й державним та громадським піклувальникам. При цьому суду доручалося керівництво службами опікунського нагляду. Обов'язки посадових піклувальників зводилися до наступного: розслідування стану і соціального середовища неповнолітнього, представленого в суді; повідомлення на суді відомостей про неповнолітнього і для підтримки його інтересів; проведення окремих розслідувань за дорученням суду; прийняття на себе опікунського нагляду за неповнолітнім до і після судового розгляду. До неповнолітніх могли бути застосовані такі заходи: лікування; ізоляція дитини від поганого середовища (товаришів, батьків і т.д.); відшкодування дитиною з кишенькових грошей матеріальної шкоди, якої вона завдала комусь; для менш дорослих дітей міг бути призначений той чи інший навчальний виховний захід (наприклад, суддя міг доручити дитині переписати ту чи іншу книгу, через деякий час винний повинен був з'явитися до судді і показати переписану книгу); тимчасове переселення в притулок. І лише у випадку серйозної зіпсованості могло бути призначене тюремне ув'язнення. Слід також зазначити, що особливо важлива роль відводилась способу взаємодії судді і дитини. Органи, яким доручався розгляд справ щодо неповнолітніх, в тому числі й органи, які проводили розслідування, повинні обиратися головним чином залежно від їхньої здатності розуміти дітей, симпатизувати їм, а також, що важливо, повинні мати спеціальні знання в галузі соціальних і психологічних наук [2, с. 92].

Тому цілком зрозумілим постає той факт, що інститути ювенальної юстиції як альтернатива кримінальному каральному підходу, як спосіб реагування на масові соціальні проблеми молодих людей стали сенсацією початку ХХ ст. і дуже швидко завоювали собі прихильників у всьому світі. Так, вже протягом перших двадцяти років після заснування чиказького суду національні системи ювенальної юстиції виникли в Канаді (1908 р.), в Англії та Уельсі (1905 р.), у Німеччині (1907–1908 рр.), у Франції (1914 р.), у Бельгії, Австрії, Іспанії, Італії, Росії, Угорщині, Румунії, Польщі. Протягом першої половини ХХ ст. ювенальна юстиція була створена на всіх континентах. Склались такі її моделі: 1) автономна судова система або, принаймні, окремі спеціалізовані суди у справах неповнолітніх; 2) опікунські (сімейні) суди; 3) суди змішаної юрисдикції; 4) підрозділи загального суду; 5) позасудові органи. До 1931 року ювенальні суди існували в 30 країнах світу [3, с. 23].

Отже, процес становлення та розвитку ювенальної юстиції був довготривалим та закінчився прийняттям нормативно-правових актів, які поклали основу сучасної її концепції. Піонерами ювенальної юстиції стали Великобританія та США, в подальшому їхньому прикладу послідували Канада, Австралія, скандинавські країни, де пробаційна система щодо неповнолітніх діє близько 25 років, інші країни.

Список використаних джерел:

1. Веселов М.Ю. Адміністративно-правові засади функціонування ювенальної юстиції в системі забезпечення прав дітей в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: Київ 2020. - 381с.

2. Опацький Р.М. Ювенальна політика в Україні: адміністративно-правові засади формування та реалізації : монограф. ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. Б. О. Логвиненка. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; 2020. 520 с.

3. Ювенальна юстиція: навч. посіб. Гусєв А. І., Костова Ю. Б., Крестовська Н. М. та ін.; за заг. ред. Н. М. Крестовської. Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2006. 155 с.

Карпенко А. С.

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Шведова Г. А.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСУДНІСТЬ ТА НЕОСУДНІСТЬ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Встановлення стану осудності або неосудності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення - є важливим з точки зору притягнення до кримінальної відповідальності. І ось чому.

Осудність - це стан особи, яка під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Саме категорія осудності в кримінальному праві відображає ту міру вимог до психіки людини, яка дозволяє притягти її до кримінальної відповідальності у випадку скоєння нею злочину.

З правової точки зору, наприклад Сенченко Н.М, вважає, що існує презумпція психічного здоров'я: де кожна особа вважається такою, яка не має психічного розладу, доки не буде встановлено її осудність органами досудового слідства чи проведенням судово-психіатричної експертизи, яка встановить осудна особа чи ні, стосовно її діяння. А наприклад Р. І. Михеєв цю проблему бачить інакше. Він стверджує, що «в більшості випадків вона з достатньою очевидністю встановлюється, але не автоматично, а шляхом доказування інших соціальних ознак, (які мають кримінально-правове значення), що характеризують суб'єкта і вчинене ним діяння»

Неосудність - це стан особи яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними

внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. Хоча у кримінальному праві вважається, що неосудність належить до мало вивчених і дискусійних проблем. Поняття та критерії неосудності досліджувало багато вчених: Ю. М. Антонян, М. Н. Голоднюк, Р. І. Михеєв та інші. Право визнання особи осудною або неосудною належить лише суду. В Кримінальному кодексі зазначено, що до такої особи за рішенням суду можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру. А більш детально ці заходи вказано у статті 94 Кримінального кодексу.

При встановленні неосудності особи враховуються медичний та юридичний критерії. Якщо юридичний критерій неосудності охоплює відсутність в особі здатності усвідомлювати свої дії (інтелектуальна ознака) або керувати ними (вольова ознака). Щоб встановити наявність юридичного критерію, достатньо підтвердити хоча б одного елемента інтелектуального або вольового елемента.

То медичний (біологічний) критерій неосудності передбачає наявність в особі одного з чотирьох видів психічних захворювань:

- 1-хронічна психічна хвороба;
- 2-тимчасовий розлад психічної діяльності;
- 3-недоумство;
- 4-інший хворобливий стан психіки.

З правової точки зору неосудність, згідно з кримінальним законом, тягне за собою певні правові наслідки - вона виключає кримінальну відповідальність і покарання, а також може служити підставою для застосування примусових заходів медичного характеру.

Отже, обидва стани - «осудність» і «неосудність» - можуть мати різні значення в залежності від контексту. Осудність часто використовується для опису ситуацій або дій, які мають негативні наслідки або призводять до невдачі. Наприклад, можна сказати, що певне рішення було осудним для певної кар'єри або відносин.

З іншого боку неосудність може означати відсутність осуду або негативних наслідків. Це може стосуватися судових рішень, де людина не була засуджена, або морального осуду, коли людина не зазнає критики або втрати репутації.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. Редакція від 11.08.2023. № 2341-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Сенченко Н. М. Презумпція осудності. Повітряне і космічне право: матеріали II міжнародної наук. конф. Ніжин. 2012. С. 251-253.

3. Берш А. Я. Поняття та визначення неосудності в кримінальному праві. Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення. 2022.

4. Поняття осудності та її значення. Критерії неосудності. Кримінальне право України. Загальна частина: офіц. веб-сайт. (30.09.2023) http://lib-net.com/content/10748_Ponyattya_neosydnosti_ta_ii_znachennya_Kriterii_neosydnosti.html#

Ковальова Д. С.

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Шведова Г. А.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

АФЕКТ ТА ЙОГО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ

У Кримінальному кодексі України (далі ККУ) не надано вказівки на будь-який емоційний стан, який притаманний виразу «сильне душевне хвилювання». Термін «стан сильного душевного хвилювання» використано в п'яти нормах ККУ: ч. 4 ст. 36 «Необхідна оборона», ч. 3 ст. 39 «Крайня необхідність», п. 7 ч. 1 ст. 66 «Обставини, які пом'якшують покарання», ст. 116 «Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання», ст. 123 «Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання» [1].

Стан сильного душевного хвилювання звикли ототожнювати із такими поняттями, як афект. Зокрема, М. Й. Коржанський вважає, що жодний інший емоційний стан, окрім стану афекту, не може настільки суттєво вплинути на психічну діяльність людини, щоб особа втратила здатність усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними [2].

Афект - короточасний емоційний стан, який виникає у відповідь на раптову зміну важливих для людини життєвих обставин, супроводжується змінами у функціонуванні внутрішніх органів і різко вираженими руховими проявами. Він є різновидом емоційних порушень, та розвивається в критичних умовах при нездатності знайти адекватний вихід із небезпечних, найчастіше раптово сформованих ситуацій [3].

За своєю природою афект поділяється на два види:

- Афект фізіологічний – короточасний хворобливий розлад психічної діяльності непсихічного рівня, що виникає раптово під впливом зовнішніх факторів. Даний вид афекту виникає внаслідок вияву емоцій гніву, страху

тощо, і характеризується звуженням свідомості, руховим збудженням і діями, спрямованими на знищення подразника.

- Афект патологічний – короткочасний хворобливий розлад психіки, що виникає раптово під впливом зовнішніх факторів. Виявляється у глибокому затьмаренні свідомості, бурхливому руховому збудженні і діях, спрямованих проти подразника.

Афект фізіологічний відрізняється від афекту патологічного, тим що за одного стану людину визнають осудною, а за іншим – ні [4].

У Кримінальному кодексу існує декілька статей, які включають в себе це визначення. Наприклад ст. 116 ККУ «Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання» де законодавець прописав що, умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, зумовленому жорстоким поведінням, або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поведіння з боку потерпілого, - карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Так само як у ст. 123 ККУ «Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання» зазначається що, умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, викликаного жорстоким поведінням, або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поведіння з боку потерпілого, - карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років [1].

Якщо порівняти ці дві статі до відповідних: ст.115 ККУ «Умисне вбивство» та ст.121 ККУ «Умисне тяжке тілесне ушкодження», можна побачити наскільки сильно різняться санкції від статей які містять вираз «*стан душевного хвилювання*».

Підставою для пом'якшення відповідальності та покарання за злочини, учинені в стані сильного душевного хвилювання, є спрямованість діянь винуватої особи, яка їй загалом не властива і сформувалася під впливом сильних емоцій, що виникли у провокаційній ситуації. Так може бути лише за умови, якщо структурі особистості винуватого не притаманні такі риси, як жорстокість або схильність до насильства. Якщо ж під час кваліфікації злочину буде встановлено, що вчинення насильства постає основною метою дій винуватої особи, а мотив злочину не пов'язаний з конфліктною ситуацією, створеною потерпілим, то призначення покарання за такий злочин здійснюють на загальних підставах [5].

Аналізуючи весь вищевикладений матеріал, можна зробити висновки, що афект є складним психологічним процесом, який виникає через раптову зміну життєвих обставин, та призводить до того що людина не здатна

усвідомлювати значення своїх дій, та керувати ними. Кримінальна відповідальність за злочин у стані афекту обумовлена, здатністю особи усвідомлювати характер власних дій або керувати ними, а з іншого боку, визнанням того, що ця здатність певною мірою обмежена розладами контролю дій, освідомленості та сприйняття реальності. Стан афекту є одним з декількох обставин, у кримінальному праві, які можуть пом'якшити покарання, якщо його наявність доведена кваліфікованим фахівцем.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Коржанський М. Й. Проблеми кримінального права : монографія / М. Й. Коржанський. Київ : Атіка, 2003. 280 с.
3. Фармацевтична енциклопедія. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ, 1997. Термінологія. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/2926/afekt>
4. Критерії діагностики афективних станів особистості. URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/92>
5. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 1 (13). Сильне душевне хвилювання: поняття та кримінально-правове значення. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/2768/1/%D0%A1%D0%98%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%95%20%D0%94%D0%A3%D0%A8%D0%95%D0%92%D0%9D%D0%95%20%D0%A5%D0%92%D0%98%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf>

Конорчук Д. В.,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Шведова Г. А.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри

правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ

СТАТУС СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Впровадження воєнного стану є складною та надзвичайно складною ситуацією в житті будь-якої держави. Він передбачає ряд обмежень та змін у функціонуванні суспільства та правопорядку. Однією з таких суттєвих змін під час воєнного стану у кримінальному праві є статус суб'єкта кримінального правопорушення.

Українське законодавство визначає воєнний стан як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози збройної агресії, нападу, небезпеки державній незалежності та територіальній цілісності України і передбачає створення відповідних органів державної влади, військового командування, органів військового управління, органів місцевого самоврядування та надання їм необхідних повноважень для відвернення загрози, відсічі збройної агресії, забезпечення національної безпеки та усунення небезпеки державній незалежності та територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1]. Відповідно до цього визначення можна визначити те, що під час воєнного стану обмежуються деякі права фізичних та юридичних осіб.

Суб'єктом кримінального правопорушення є осудна фізична особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цих положень може наставати кримінальна відповідальність [2]. Відповідно до цих визначень можна виділити основні ознаки суб'єктів кримінального правопорушення, а саме: 1) фізичність (тобто, кримінальній відповідальності підлягає лише людина – фізична особа); 2) осудність (у особи присутній психологічний стан, відповідно до якого особа здатна під час учинення кримінального правопорушення усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними (ч.1 ст. 19 КК України); 3) досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність: з 16 років настає загальний вік, з 14 років – знижений вік.

Зазвичай до суб'єктів кримінального правопорушення відносять лише цивільне населення, але не слід забувати про військовослужбовців, які також можуть відбувати покарання як суб'єкт кримінального правопорушення.

Законодавець України виділяє таке військове кримінальне правопорушення як мародерство – викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених, і відповідно до цього, відповідальність за нього можуть нести лише військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів [2]. Не слід забувати про те, що для складу даного злочину не є важливим той факт, до якої армії належали убиті чи поранені на полі бою.

Відповідно до Кримінального кодексу України можна визначити критерії для кваліфікації кримінального правопорушення, як мародерства – це чітка локалізація місця вчинення злочину, а саме викрадення майна на полі бою (ділянка де ведуться або велись активні бойові дії, також зона, що перебуває під обстрілом військ) та викрадення майна у мертвих або поранених.

До суб'єктів кримінального правопорушення можуть бути застосовані обтяжуючі обставини, до прикладу алкогольне сп'яніння. Воєнний стан також може бути обтяжуючою обставиною відповідно до законодавства України. КК України визначає, що вчинення кримінального правопорушення з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій є обтяжуючою обставиною. Аналізуючи дані обставини, які обтяжують покарання для суб'єкту кримінального правопорушення, робимо висновок, що за мародерство під час воєнного стану відбувається посилення відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення. Законодавець виніс зміни до КК України щодо посилення відповідальності за мародерство і передбачив збільшення мінімального терміну покарання. Відтепер за чинним законодавством за мародерство встановлено відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від 5 до 10 років (до внесення змін мінімальний термін становив 3 роки) [3].

Проаналізувавши дану тематику, можна зробити висновок, що під час воєнного стану статус суб'єктів кримінального правопорушення супроводжується низкою значних змін у функціонуванні суспільства та правопорядку, які визначені у законодавстві України. Відповідно, законодавець України ретельно аналізує схожі справи, що були розглянуті вище та не оминає їх стороною, тим самим дані його дії є серйозним підходом під час воєнного стану, що відображають важливість збереження громадської дисципліни і відповідальності осіб, які порушують закони під час воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 20 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 11 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 03.03.2022 р. № 2117-IX.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-IX#Text>

Коршак В.С.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Острогляд О.В.,

к.ю.н., доц., доцент кафедри права та правоохоронної діяльності

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ ЗА КОРДОНОМ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ В УКРАЇНІ

Питання, пов'язане із зарахуванням строку тримання особи під вартою на території іноземної держави до загального строку відбування покарання в Україні, має важливе юридичне значення для забезпечення прав і законних інтересів осіб, які зазнали кримінального переслідування за кордоном та були визнані винними. Правовий фундамент цього питання визначається відповідними статтями Кримінального кодексу України, а саме: стаття 7 «Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо кримінальних правопорушень, вчинених громадянами України або особами без громадянства за межами України» та стаття 9 «Правові наслідки засудження особи за межами України» [1]. Стаття 72 Кримінального кодексу України, прийнята в 2001 році, регулює процедуру складання покарань за сукупністю злочинів і сукупністю вироків. Крім того, вона містить положення, яке передбачає, що суд при засудженні до позбавлення волі повинен зараховувати попереднє ув'язнення в строк покарання на принциповій основі, день за днем або відповідно до встановлених у статті норм. Це положення відображає необхідність врахування попереднього ув'язнення при визначенні строки покарання і підкреслює, що цей процес повинен відбуватися відповідно до закону та принципу справедливості [2, с. 198].

Рішення суду іноземної держави може бути враховане в українському судочинстві у випадку, коли громадянин України, іноземець або особа без громадянства були визнані винними у вчиненні кримінального правопорушення за межами території України і в подальшому вчинили кримінальне правопорушення на території України. Відповідно ст. 9 Кримінального кодексу України, рецидив кримінальних правопорушень, невідбуте покарання або інші юридичні наслідки рішення суду іноземної держави враховуються при кваліфікації нового кримінального правопорушення, визначенні міри покарання, розгляді можливості звільнення від кримінальної відповідальності або застосуванні покарання. Дана законодавча норма спрямована на врегулювання

правових наслідків випадків, коли особа вже була піддана кримінальному переслідуванню в іноземній країні, а потім скоїла нове кримінальне правопорушення на території України. Врахування рішення іноземного суду дозволяє забезпечити справедливість і об'єктивність при вирішенні питань кримінальної відповідальності та покарання в Україні [1].

Норма, що регулює кримінальну відповідальність громадян України та осіб без громадянства, які постійно проживають в Україні і вчинили кримінальні правопорушення за межами країни, визначається відповідним законом. У ст. 7 Кримінального кодексу України передбачено, що такі особи можуть бути піддані кримінальній відповідальності, за умови відсутності інших визначень у міжнародних договорах України, на які надана згода на обов'язковість Верховною Радою України. Зокрема, якщо такі особи вже підлягли кримінальному покаранню за кримінальні правопорушення, вчинені за межами України, вони не можуть бути знову притягнуті до кримінальної відповідальності в Україні за ті самі кримінальні правопорушення. Дана норма спрямована на забезпечення правової впевненості та відповідності засуджених осіб міжнародним нормам та зобов'язанням України перед міжнародним співтовариством [1].

Для більшого розуміння цього питання важливо врахувати судову практику Касаційного кримінального суду, яка надає деякі обґрунтування щодо зарахування строку тримання під вартою на території іноземної держави. Ухваюючи рішення в справі №754/1100/17, Касаційний кримінальний суд України встановив, що тривалість утримання особи під вартою на території іноземної держави для вирішення питання її видачі підлягає зарахуванню до загального строку відбування покарання, яке було призначене вироком суду України [3]. У даному випадку засуджений був знайдений винним у вчиненні кримінальних правопорушень згідно з частиною 2 статей 369 та частиною 2 статті 393 Кримінального кодексу України та був засуджений до 7 років позбавлення волі [1].

У процесі розгляду справи суди першої та апеляційної інстанцій не зарахували період тримання засудженого під вартою на території російської федерації до строку відбування покарання, посилаючись на відсутність видання засудженого за запитом України. Проте, Касаційний кримінальний суд України визнав, що на підставі наданих документів та матеріалів провадження було підтверджено, що засуджений перебував під вартою на території росії в рамках процедури екстрадиції, яка була ініційована Україною. Отже, Касаційний кримінальний суд зарахував цей період до загального строку відбування покарання відповідно до статті 577 Кримінального процесуального кодексу України [4].

Згідно з аналізом нормативного регулювання та судової практики, вирок суду іноземної держави може бути зарахований до загального строку відбування покарання в Україні, якщо докази вказують на те, що особу

тримали під вартою на території іноземної держави на виконання доручення України про її екстрадицію. Це забезпечує правовий захист осіб та дотримання принципу відсутності подвійного покарання за одну і ту ж злочинну дію.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

2. Острогляд О.В., Лотоцький М.В. Запобіжні заходи та зарахування строку попереднього ув'язнення: запрошення до дискусії в аспекті гуманізації. *Гуманізація кримінальної відповідальності* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. симпозіуму, м. Івано-Франківськ, 16-17 листопада 2018 р. Івано-Франківськ, 2018. С. 198-201

3. Коли попереднє ув'язнення за кордоном зараховується у строк відбування покарання. *Закон і бізнес* : веб-сайт. URL: <https://zib.com.ua/ua/157676.html>

4. Кримінальний процесуальний кодекс України 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Крусь Д. С.

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Сонюк О.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу

м. Київ

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Останнім часом досить часто піднімається питання безпеки підприємства. Різного роду загрози, такі як: економічні, організаційні, правові, кадрові, екологічні, політичні, тощо, несуть шкоду підприємству, завдаючи збитки або понижуючи його авторитет. Керівництво повинно ефективно та своєчасно приймати рішення щодо скорочення ризиків виникнення небезпеки. Необхідно сформулювати поняття безпеки підприємства. В науковій літературі виділяють такі підходи до розуміння поняття безпека [3, с.8],:

- стан об'єкта (суб'єкта);

- здатність об'єкта зберігати свій стан за умов цілеспрямованого і руйнівного внутрішнього чи зовнішнього впливу (безпека як гомеостаз);

- властивість системи;
- гарантія, необхідна умова функціонування об'єкта;
- відсутність небезпек та загроз для об'єкта;

Тобто безпека підприємства - це певний стан або здатність підприємства зберігати свій нормальний режим роботи під впливом внутрішніх або зовнішніх негативних факторів. Над безпекою підприємства необхідно здійснювати управління, від ефективності якого буде залежати наскільки воно стійке до тих чи інших загроз.

Безпеку сучасного підприємства слід розглядати як систему взаємодії основних її структурних елементів. Саме тому підтримка лише деяких її складових не забезпечить підприємству належний рівень його економічної безпеки. Потрібен комплексний підхід, що буде ґрунтуватись на запровадженні превентивних заходів та протидії основних структурних підрозділів підприємства, відповідальних осіб у разі настання тих чи інших ризикових подій та небезпек [2, с.5].

Більшість науковців вважає, що заходи з управління економічною безпекою підприємства повинні ґрунтуватися на таких принципах: комплексність, безперервність, законність, плановість, економічність, взаємодія, компетентність, поєднання гласності та конфіденційності, пріоритет заходів попередження (вчасність) [1, с.272]. Нижче буде зазначена таблиця, на основі інформації з джерела.

Таблиця 1.

Характеристика принципів організації заходів з управління безпекою підприємства

Принцип	Характеристика принципів
<i>1</i>	<i>2</i>
Комплексність	Має на меті створення системи безпеки, що сприятиме захищеності підприємства, його майна, персоналу, інформації, різних сфер діяльності від будь-яких небезпек та загроз у внутрішньому та зовнішньому середовищі.
Безперервність	Система безпеки повинна постійно захищати інтереси підприємства в умовах ризику та невизначеності.
Законність	Впровадження заходів з забезпечення економічної безпеки повинні відповідати чинному законодавству та не суперечити йому.
Плановість	Сприяє логічним, послідовним діям зі сторони осіб, що виконують роботу, чітко виконуючи покладені на них обов'язки та вирішуючи поставлені перед ними завдання.
Економічність	Побудова системи безпеки повинна бути економічно доцільною.
Взаємодія	Всі учасники даного процесу повинні взаємодіяти один з одним.
Поєднання гласності та конфіденційності	Система основних заходів безпеки повинна бути відома всім співробітникам підприємства. Однак, цілий ряд способів, сил, засобів, методів забезпечення безпеки повинні бути засекречені та відомі лише вузькому колу осіб.

ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного семінару (Житомир, 06 жовтня 2023 р.)

1	2
Компетентність	Управлінням економічною безпекою підприємства повинні займатись компетентні, спеціально навчені особи.
Пріоритет заходів попередження (вчасність)	Система безпеки повинна на ранніх стадіях виявляти різноманітні деструктивні фактори, з метою розробки заходів щодо попередження їх впливу.

Наука виділяє метод організації управління, який допоможе підтримувати систему безпеки підприємства на належному рівні. Цей метод називається програмно-цільове управління. Відповідно до думки науковця [3, с.33], програмно-цільове управління має бути реалізовано поетапно: виявляються і аналізуються проблеми, формується дерево цілей, розробляється відповідна програма, створюється механізм її реалізації, проектується система подальшого моніторингу виконання програми, проводиться її оцінка і корегування після здійснення моніторингу. Під час виявлення проблеми варто залучити SWOT-аналіз, аналіз ресурсів, механізму управління, аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища організації, ранжування проблем за пріоритетністю для організації, ресурсозабезпечення при їх вирішенні. В літературі виділяють основні етапи цього методу [3, с.33]:

- перший етап – виявлення проблем і обґрунтування їх актуальності;
- другий етап – визначення мети програми;
- третій етап – декомпозиція мети програми, на цьому етапі здійснюється побудова дерева цілей;
- четвертий етап – розробка варіантів програми.

Отже, ефективність управління безпекою підприємства має важливу роль для його розвитку. Нестабільний стан економіки та поява нових негативних факторів вимагають від керівництва займатися управлінням не тільки безпосередньо самого підприємства та господарською діяльністю, а й його безпекою, аби уникнути негативних наслідків у майбутньому та захистити свої прибутки і авторитет. Метод програмно-цільового управління має чітку структуру: вияв та аналіз проблем, формування дерева цілей, розробка програми, створення механізму її реалізації, проектування системи моніторингу, оцінка та корекція. Орієнтованість на принципах комплексності, безперервності, законності, плановості, економічності, взаємодії, компетентності, поєднанні гласності та конфіденційності, пріоритету заходів попередження(вчасності), під час впровадження методу програмно-цільового управління, сприятиме підвищенню ефективності управління безпекою підприємства.

Список використаних джерел:

1. Вісник економіки транспорту і промисловості № 49 / Управління економічною безпекою підприємства: організаційний аспект / Ус Ю. В., к.е.н., доцент (ХНЕУ ім. С. Кузнеця), 2015
2. Зайченко К. С., Діма Н. І. Економічна безпека підприємства: сутність та роль. Ефективна економіка. 2021. № 5. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8900> (дата звернення: 28.09.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.5.90
3. Організація та управління системою економічної безпеки підприємства: навчально-методичний посібник / З. Б. Живко, О.В. Черевко, Н.В. Зачосова, М. О. Живко, О.Б. Баворовська, В.О. Занора; за ред. З.Б. Живко. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 120 с.

Малашевська А. О.,

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Острогляд О. В.,

к.ю.н., доц., доцент кафедри права та правоохоронної діяльності

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ЗАГРОЗ

Особливої актуальності дана тематика набуває у наш час, коли на формування державної політики України чинить вплив ряд зовнішніх та внутрішніх загроз, однією з основних серед яких є повномасштабна російська збройна агресія на українській території. Зважаючи на вкрай складну ситуацію всередині держави, тематика формування державної політики України в умовах нинішніх загроз набуває особливої актуальності.

Сучасні тренди формування зовнішньої та внутрішньої політики української держави формуються із врахуванням однієї із найбільш серйозних зовнішніх загроз – російської агресивної політики на території України, триваючої з 2014 року та такої, що набула ще більш агресивного характеру у лютому 2022 року. Повномасштабне вторгнення росії в Україну зумовило помітну трансформацію життєдіяльності нашої держави, в якій в умовах воєнного стану на перший план виходять питання правового врегулювання та забезпечення стабільного становища суспільних відносин, що на пряму залежить від важливості відстоювання державного суверенітету, а також необхідності захисту особистої безпеки українських громадян.

До основних загроз зовнішньополітичного характеру, спричинених агресивною зовнішньою політикою рф на території України, слід віднести:

ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного семінару (Житомир, 06 жовтня 2023 р.)

- посягання на територіальну цілісність та суверенітет України;
- загроза ядерної війни;
- блокування спроможності України до вступу в ЄС та НАТО;
- здійснення розвідувально-підбивних дій російських спецслужб на території України;
- реалізація інформаційної підбивної діяльності на території України;
- використання незаконних збройних формувань на території України;
- поширення тероризму росії на території України, спрямованого на знищення цивільного населення та енергетичної інфраструктури України;
- кібератаки з боку рф на державні ресурси України;
- блокування морських портів України;
- інші загрози, спричинені негативним впливом російської зовнішньополітичної агресивної діяльності [1].

Повномасштабне вторгнення росії в Україну та введення воєнного стану в Україні зумовили переформатування ряду напрямів державної політики в нашій країні: економічної, соціальної, інформаційної, дипломатичної, культурної тощо.

Серед інших зовнішніх загроз, які негативно впливають на формування державної політики України на сучасному етапі, можна назвати:

- загрозу руйнування системи міжнародної безпеки, яка утвердилась після закінчення Другої світової війни, та пов'язана з нею загроза послаблення впливу міжнародних організацій, діяльність яких повинна спрямовуватись на дотримання норм міжнародного права;
- нарощення протистояння провідних світових держав у сфері розподілу впливу;
- глобальні екологічні загрози;
- міжнародний тероризм та міжнародну злочинність;
- неконтрольований технологічний розвиток тощо [2].

Серед внутрішніх загроз, які негативно впливають на формування та реалізацію державної політики України в сучасних умовах можна назвати: неспроможність політичної еліти затвердити та реалізувати ефективну стратегію розвитку України; слабкий стан зрілості політичної еліти, її роз'єднаний стан; готовність окремих представників еліт йти на поступки зовнішнім гравцям заради певних преференцій на шкоду національним інтересам України; нарощення потенціалу владних структур і бізнесу; високий рівень корупції в державі; неефективність та слабкість державно-владних інститутів; внутрішня нестабільність у політичному плані; непослідовність та незавершеність реформ; помітні відмінності на регіональному рівні у зовнішньополітичних та політико-ідеологічних орієнтаціях населення, що призводить до створення передумов для подальшого розколу українського суспільства та нарощення дезінтеграційних процесів в ньому; криза української економіки, зумовлена триваючою війною

на території України; загроза втрати економічного суверенітету у контексті триваючого військового протистояння та нарощення залежності від міжнародних партнерів; падіння рівня доходів українського населення та нарощення соціальної невдоволеності внаслідок поглиблення економічної кризи в умовах війни; зростання безробіття; демографічна криза; екологічні ризики; соціальні ризики тощо [3, с. 67; 4, с. 338].

На жаль, всі ці виклики неминуче чинять вплив на всі сфери державної політики в Україні, відображаючись негативним чином на розвитку нашої держави. Ряд негативних наслідків впливу цих загроз вже сьогодні свідчать про необхідність формування нової державної політики, яка була б адаптованою до новітніх викликів та загроз.

Таким чином, в нинішніх умовах Україна стикнулася із рядом зовнішніх та внутрішніх загроз, які потребують негайної реакції з боку держави у вигляді формування гнучкої та виваженої державної політики України у всіх сферах суспільного життя. Для формування нової політики держави в умовах нависання ряду внутрішніх та зовнішніх загроз, виявлених у ході дослідження, Україні необхідна концентрація управлінських зусиль та ресурсів як з боку держави, так і з боку бізнесу та науки, на кількох ключових напрямках:

- наданні державній політиці статусу пріоритетного напрямку в роботі органів державної влади;
- розширенні переліку викликів і загроз та конкретизації положень законів України, що регламентують діяльність суб'єктів формування та забезпечення державної політики України;
- розробці нових стратегій державної політики України в різних напрямках з врахуванням зазначених загроз;
- оптимізації структури та функцій механізмів формування і реалізації державної політики України з урахуванням існуючих на сучасному етапі загроз;
- удосконаленні концептуального підходу до реформування системи забезпечення державної політики в Україні;
- здійсненні технологізації державного реагування на сучасні загрози державній безпеці;
- наданні прогнозуванню майбутнього безпекового середовища статусу пріоритетного напрямку в роботі суб'єктів формування державної політики в Україні.

Зважаючи на вище викладене та на складну ситуацію в Україні, викликану триваючою війною на її території, суб'єкти формування державної політики України повинні більш відповідально підійти до питання формування нової державної політики та її реалізації.

Список використаних джерел:

1. Резнікова О.О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/strategichnyy-analiz-bezpekovo-ho-seredovyshcha-ukrayiny>. (дата звернення: 20.09.2023).
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>. (дата звернення: 20.09.2023).
3. Білас І., Галєєв В., Глазгов О. та ін. Аналіз сучасних загроз національній безпеці України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, 2020. С. 65-68.
4. Antonova L., Abdullayev V. Корупція як чинник загрози національній безпеці. Public Administration and Regional Development, 2021. №12. С. 336-355.

Марчук Н. Я.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Світличина І. А.,

асистент кафедри історії та теорії держави і права
Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

Правове регулювання використання альтернативних джерел енергії є важливим питанням для всього світу та для нашої країни конкретно. Воно має на меті підтримку та стимулювання використання альтернативних джерел енергії з метою зменшення залежності від традиційних видів енергетичних ресурсів, таких як вугілля, нафта чи природний газ, та зниження негативного впливу на довкілля.

Альтернативними, або «відновлюваними» називають поновлювані джерела енергії, або джерела енергії, які є альтернативою викопному паливу. До таких джерел відносять енергію вітру, сонця, річок та інші.

Економічному розвитку країни та стимулюванню використання відновлюваної енергії на заміну традиційним методам на пряму сприятиме правове регулювання джерел альтернативної енергії. Зокрема дане регулювання може допомогти для забезпечення сталого розвитку та боротьби з кліматичним змінами; для розробки законодавства, що сприяє розвитку та впровадженню альтернативних джерел енергії для забезпечення енергетичної безпеки та зменшення забруднення навколишнього середовища; вплинути на

економічний стан та розвиток галузей, пов'язаних з альтернативними джерелами енергії, таких як сонячна та вітрова енергетика. Вищевказаний вплив сприятиме співпраці та обміну досвідом у галузі альтернативних джерел енергії; правовому регулюванню у сфері фінансування та підтримки альтернативних джерел енергії, включаючи стимулюючі законодавчі акти та фінансові механізми.

Правове регулювання джерел альтернативної енергії має велике значення правової відповідальності для виробників та користувачів альтернативних джерел енергії з метою забезпечення безпеки та ефективного використання, адже перед ними постають виклики збереження інтелектуальної власності та інноваційного розвитку в галузі цих джерел енергії.

У нашій державі встановлює правові, економічні, екологічні та організаційні засади використання альтернативних джерел енергії Закон України "Про альтернативні джерела енергії". Закон України "Про охорону навколишнього середовища" встановлює вимоги щодо зменшення негативного впливу на довкілля за допомогою альтернативних джерел енергії та є прямою підставою їх використання. Існує низка законів, створених задля регулювання використання джерел відновлюваної енергії.

Наприклад Закон України "Про державну підтримку розвитку виробництва енергії з використанням альтернативних джерел" встановлює механізми підтримки та фінансування проектів, спрямованих на розвиток використання альтернативних джерел енергії. На підставі Закону України "Про електроенергетику" можна дійти висновку, що використання альтернативних джерел енергії має бути пріоритетним напрямом розвитку енергетичного сектору.

Закони України "Про відновлювану енергетику" та "Про енергоефективність будівель" встановлює правила щодо виробництва та споживання енергії з використанням альтернативних джерел, а також механізми підтримки цього сектору та вимоги щодо використання альтернативних джерел енергії у будівництві та експлуатації будівель. Закон України "Про зелені тарифи" встановлює механізм стимулювання виробництва електроенергії з використанням альтернативних джерел шляхом гарантованого відкупу та встановлення спеціальних тарифів. Закон України "Про енергозбереження" встановлює норми щодо енергоефективного використання альтернативних джерел енергії та заохочує громадян та підприємства до їх використання шляхом надання пільг та підтримки.

Задля заохочення, підтримки та фінансування проектів, спрямованих на розвиток використання альтернативних джерел є Закон України "Про державну підтримку розвитку виробництва енергії з використанням альтернативних джерел".

Це лише деякі приклади правового регулювання використання альтернативних джерел енергії. Подальший розвиток залежать від політики України та цілеспрямованості нашої влади.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Закон України "Про альтернативні джерела енергії". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>
3. Закон України "Про охорону навколишнього середовища". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2284-14#Text>
4. Закон України "Про зелені тарифи". URL: <https://www.president.gov.ua/documents/601vi-8069>
5. Закон України "Про державну підтримку розвитку виробництва енергії з використанням альтернативних джерел". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2712-19#Text>
6. Вікіпедія URL: «Альтернативні джерела енергії»
7. Правове регулювання використання альтернативних джерел енергії URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/211007244.pdf>

Мусієнко А. В.

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Сонюк О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕКИ: УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ МАЙНОВИМ СТАНОМ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасна ринкова економіка вимагає від підприємства організації контролю за безпекою. Варто розглянути саме поняття безпеки. О. М. Марченко характеризує поняття безпеки, як конкретний стан і ступінь захищеності будь-якого об'єкта (суб'єкта) від негативних впливів та його спроможність протистояти змінам умов функціонування [4, с. 371]. Л. А. Парфентій [4, с. 6,] визнав таке трактування не зовсім правильним, оскільки зміни умов функціонування не завжди несуть в собі загрозу, тому бувають випадки, коли їм треба не протистояти, а використовувати їх на власне благо. Доцільно розглянути інші підходи щодо поняття безпеки, аби більш детально його розтлумачити. Той самий Л. А. Парфентій [5, с. 6, 7] запропонував систематизувати підходи щодо визначення поняття безпеки. Нижче буде зазначена відповідна систематизація у вигляді таблиці.

Таблиця 1.

Систематизація підходів щодо визначення поняття «безпека»

Підхід до визначення	Переваги	Недоліки	Представники
Стан захищеності суб'єкта (об'єкта)	Містить основні аспекти досліджуваного поняття	Не вказані передумови виникнення такого стану	Т. Б. Кузенко, О. Ю. Литовченко, Н. В. Сабліна, О. М. Марченко
Відсутність або низький рівень загроз	Враховується зовнішнє середовище суб'єкта (об'єкта) через врахування рівня загроз	Є неповним: ситуація повної відсутності загроз є неможливою, а їх низький рівень не гарантує безпечного стану суб'єкта (об'єкта) за відсутності превенти	Я. А. Жаліло , В. Кузнецов
Діяльність по забезпеченню	Враховує необхідність здійснення заходів по забезпеченню суб'єкта (об'єкта)	Неадекватно розкриває поняття	В. Серебряніков
Стан захищеності суб'єкта (об'єкта) завдяки певній діяльності	Найповніше розкриває сутність досліджуваного поняття	Не враховується рівень загроз	Л. Коженювські

Важливою складовою безпеки підприємства є фінансова безпека. На думку О.Ю. Амосова [1] фінансова безпека підприємства визначається як найбільш ефективне використання ресурсів підприємства, що відображається у високих показниках прибутковості та рентабельності підприємства, структури капіталу, розміру дивідендів. Цінні папери, а також курсова вартість цінних паперів розглядається як зведений показник поточного фінансового стану та перспектив розвитку підприємства. В свою чергу О.В. Ареф'єва [2] визначає фінансову безпеку підприємства як діяльність з управління ризиками та захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку підприємства та зростання його капіталу з поточної та стратегічної точки зору.

Ефективність управління фінансовою безпекою буде залежати від методів оцінки фінансово-майнового стану. Нижче буде наведена таблиця, з методами, що запропонували Дяченко К. С., Хорєва А. Ю.[6, с. 3].

Таблиця 2

Характеристика методів оцінювання фінансово-майнового стану

Методи	Характеристики
Метод фінансових коефіцієнтів	Передбачає розрахунок певних показників, що характеризують фінансову стійкість, платоспроможність і ліквідність, рентабельність (прибутковість) діяльності, майновий стан та ділову активність. Склад і алгоритм розрахунку коефіцієнтів досить різноманітний і залежить від обраної методики, що затверджена нормативними документами або упорядкована певними науковцями
Оцінка фінансового стану з використанням абсолютних показників	Може бути використана для оцінки окремих сторін фінансового стану, наприклад для: характеристики рівня фінансової стійкості з боку прибутковості підприємства на основі використання результатів маржинального аналізу; визначення типів фінансової стійкості за критерієм стабільності джерел покриття запасів тощо.
Рейтингова оцінка	Полягає у класифікації підприємств за певними ознаками виходячи з фактичного рівня показників фінансового стану і рейтингу кожного показника. Перевагою є можливість ранжування ряду підприємств за обраною ознакою
Бальна оцінка (спектр бальна оцінка)	Полягає у проведенні аналізу фінансових коефіцієнтів шляхом порівняння отриманих значень із нормативними величинами і отриманні узагальнюючого показника, вираженого в балах.
Матрична оцінка	Базується на побудові матриці сукупності фінансових показників, яка перетворюється на матрицю стандартизованих коефіцієнтів. Надає змогу здійснювати порівняльну рейтингову оцінку за певними показниками. З іншого боку може використовуватися при складанні матричних балансів, балансів грошових надходжень і витрат
Інтегральна оцінка	Результатом проведення оцінки є визначення інтегрального показника на основі застосування різноманітних методичних підходів. При цьому інтегральний показник може характеризувати як окремі складові, так і в цілому фінансовий стан підприємства.
Дискримінантні моделі	Дозволяють визначити вірогідність настання банкрутства на основі розробки (або використання) інтегральної моделі аналізу

На думку Хотомлянський О. Л. найбільш вживаними методологічними підходами для оцінювання фінансово-майнового стану торгівельних підприємств є балансовий метод і балансові моделі, коефіцієнтна оцінка, рейтингова оцінка, інтегральна комплексна оцінка, оцінка ймовірності банкрутства на основі статистичних моделей [3, с. 112].

Отже, безпека підприємства-це певний стан захищеності підприємства, за якого загрози відсутні або зводяться до мінімуму. При організації безпеки підприємства варто звернути увагу на його фінансово-майновий стан.

Список використаних джерел:

1. Амосова. М. А., Кондюкова Є. С. Контрактна система у сфері закупівель: Навчальний посібник. Київ, 2017. 85с.
2. Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. Київ:КНЕУ, 2009. 112с.
3. Кузьмін О. Є. Економічна діагностика: навчальний посібник / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник. – К.:Знання, 2012. – 318 с
4. Марченко, О. М. Аналіз зовнішнього середовища в системі управління фінансовою безпекою підприємства [Текст] / О. М. Марченко // Вісник Львівського університету. – Сер. : Економічна. – 2004. – Вип. 33. – С. 370-379.
5. Управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності : монографія / Л. А. Парфентій. – Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. – 184 с.
6. Дяченко К. С., Хорєва А. Ю. Методичні підходи до оцінювання фінансово-майнового стану бізнес-структури. Ефективна економіка. 2020. № 11. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8369>

Муха М. О.

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Сонюк О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
правового забезпечення безпеки бізнесу

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА РЕЙДЕРСТВА В УКРАЇНІ

Сьогодні на підприємстві одне керівництво, а завтра по збігу невідомих обставин – нове? Дані офіційних українських сервісів свідчать про те, що проблема рейдерства не втрачає свою актуальність на теренах нашої держави і досі. Більш того, одна лише статистика дає можливість відслідкувати факт появи хронічної «тенденції» заволодіння українськими юридичними особами незалежно від форм їхньої власності.

Станом на сьогоднішній день на законодавчому рівні не спостерігається тлумачення поняття «рейдерства», але застосовуються аналогічне поняття на кшталт «протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації», що у відповідності до положень ч. 1 ст. 206-2 Кримінального кодексу України становить собою: «протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації у тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів, шляхом вчинення правочинів з

використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації», за що передбачається відповідна кримінальна відповідальність – виправні роботи на строк до двох років або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років [6]. В свою чергу, кримінальне законодавство регламентує настання кримінальної відповідальності навіть і за обтяження вчинення такого правопорушення – зокрема за вчинення подібних дій повторно, залучення до цього групи осіб, погрозу застосування насильницьких дій чи використання свого службового становища.

Згідно статистичних даних, представлених на офіційному сервісі «Опендатабот», лише за останніх 10 років спостерігається стабільна кількість рейдерських захоплень в Україні – не менше 130, що вже змушує дійти до певних висновків щодо становлення глобальної масштабності в цій сфері. Тільки за перші декілька місяців 2023-го року вже зафіксовано 147 випадків кримінальних проваджень за статтею 206-2 Кримінального кодексу України, що становить лише 43% від повноцінної ситуації в країні [1].

Цікавим фактом в статистичних даних стало і те, що в період з 2019-го по 2021-й рік кримінальних проваджень щодо незаконного заволодіння підприємствами фіксувалося в кількості від 500 та більше. Можна зробити логічний висновок, що коли життя в більшості українських регіонах було здебільшого стабільним як в плані економічних факторів, так і соціальних, тенденція «хапати все, що погано лежить» набирала великих обертів, чому держава в особі владних представників, в свою чергу, навіть не чинила супротиву. Якщо ж казати за період, що починається з моменту повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, то статистика дає дещо зменшену кількість зафіксованих кримінальних проваджень за фактом рейдерських захоплень – від 131 до 147. Не секрет, що навіть ці показники не є кінцевими і повними в своїх дослідженнях, оскільки збір та аналіз усіх даних потребує більшого часу та залежить від багатьох чинників, які в умовах сучасних реалій просто не можуть бути стабільними – від можливості потерпілих на тимчасово окупованих територіях подати заяву про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 205, 206 та 206-2 Кримінального кодексу України, до наявності обґрунтованої доказової бази, на основі якої можна було б розпочати досудове розслідування за фактом вчинення злочину.

Слід також наголосити і на тому, що в період «процвітання» рейдерства в Україні в період з 2019-го по 2020-й рік, місце України в рейтингу «Doing business» паралельно зростало на декілька сходинок вгору, внаслідок чого Україна посідала вищі місця, в порівнянні із попередніми роками – 71-е місце в 2019-му році та вже 64-е місце в 2020-му році [4]. Суттєва різниця статистичних даних в джерелах по дослідженню рейдерства та джерелах по

дослідженню доступності ведення бізнесу мотивована тим, що рейтинг «Doing Business» здебільшого був спрямований на дослідження правового регулювання в сфері ведення бізнесу країни, а не на його реальні проблеми. Дійсно, після відслідковування владними представниками зростання нашої країни в світовому рейтингу було прийнято одностороннє рішення – посилювати законодавче регулювання окремих питань, що зустрічаються при веденні бізнесу. Так, наприклад, 20 вересня 2019 року Верховна Рада України ухвалила проект закону №1059 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні", який був спрямований на отримання кредитів, дозволів на будівництво, забезпечення виконання контрактів, вирішення питань неплатоспроможності, реєстрацію власності, захист міноритарних інвесторів та реєстрацію підприємств. 3 жовтня Парламент України ухвалив проект закону №1052 "Про внесення змін до закону "Про будівельні норми" щодо вдосконалення нормування у будівництві", а також в жовтні був ухвалений проект закону щодо захисту права власності, який передбачав усунення основних юридичних прогалин, які створюють проблеми власникам нерухомості та бізнесу. Єдиний нюанс в цьому всьому, що спостерігається і станом на сьогодні, це відсутність конкретного правового регулювання у вигляді окремого, спеціального нормативно-правового акта відведеного під питання рейдерства в Україні, протидію та боротьбу з ним.

Не менш глобальною проблемою в боротьбі з рейдерством слід відокремити відсутність спеціального органу влади, до повноважень якого можна було б віднести запобігання та припинення дій, що завдають шкоди сучасному українському бізнесу. Хоча в 2019-му році Міністерством юстиції України і був створений Офіс протидії рейдерству, але до його повноважень не було відведено увесь перелік дій, що перешкоджає веденню бізнесу, а його права, обов'язки, завдання та функції взагалі не фіксувалися жодним нормативно-правовим актом. Зокрема, Офіс протидії рейдерству займався питаннями щодо проведення правомірних реєстраційних дій для юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців [5], і не більше. Тобто, як зазначав Опанасенко А.В. в своїй публікації: «...Офіс протидії рейдерству не є новим органом Мін'юсту, а є фактично ребредингом старого – Комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації» [2]. Але чи необхідно існування такого «ребредингу» в умовах військового стану? Як зазначала Рада бізнес-омбудсмена в особі українського бізнес-омбудсмена Романа Ващука на одному із інтерв'ю: «За період повномасштабного вторгнення до Ради бізнес-омбудсмена (РБО) надійшло лише три скарги щодо рейдерства/незаконної перереєстрації прав власності. ... Таких справ у РБО сьогодні значно менше, ніж у довоєнний час – це може бути обумовлено тим, що в період дії воєнного стану було обмежено перелік реєстраторів, які могли проводити реєстраційні дії щодо бізнесу та нерухомості» [3]. Тобто, в умовах форс-мажору дії так

званих «чорних реєстраторів» обмежуються законодавчо, а, відповідно, це впливає на кількість незаконних реєстрацій права власності на нерухомість, прав володіння юридичними особами тощо. Таким чином, можна зробити висновок, що Офіс протидії рейдерству в сучасних реаліях виконує здебільшого «декоративну» функцію, аніж функції, що спрямовані на допомогу українському бізнесу.

На відміну від Офісу протидії рейдерству функціонує Бюро економічної безпеки України, до повноважень якої і досі, по незрозумілим обставинам, не відносяться дії, що спрямовуються на боротьбу із незаконними заволодіннями установами, підробкою документів про право власності та незаконне втручання у здійснення господарської діяльності. Основним завданням Бюро економічної безпеки України є забезпечення економічної безпеки України, але навіть станом на сьогодні законодавчо не врегульовано що саме собою становить економічна безпека України. Якщо розцінювати безпеку бізнесу як стан захищеності суб'єкта господарювання, його майна та інтересів від дестабілізуючих факторів, то тоді можна вмотивовано вважати прогалиною в праві те, що Бюро економічної безпеки України не уповноважене як спеціальний орган влади в сфері ведення бізнесу вчиняти дії щодо запобігання рейдерству як одній із загроз економічній безпеці.

Отже, можна дійти висновку, що в сфері боротьби з рейдерством в Україні наявний дефіцит єдиної правової регламентації рейдерства як окремого інституту правопорушень, спрямованого на завдання збитків і шкоди сучасному бізнесу, та відсутність спеціально відведених органів публічної влади для виконання дій, що б запобігали, виявляли та протидіяли рейдерським захопленням будь-якими способами, що не заборонені законодавством.

Список використаних джерел:

1. Рейдерство в Україні. Оpendatabot.
URL: <https://opendatabot.ua/ru/open/raiders>
(дата звернення: 30.09.2023).
2. Опанасенко А. Офіс протидії рейдерству як позасудовий спосіб захисту від дій "чорних" реєстраторів. Закон і Бізнес.
URL: <https://zib.com.ua/ua/147563.html>
(дата звернення: 30.09.2023).
3. Рада бізнес-омбудсмена отримала всього три звернення щодо рейдерства за період великого вторгнення. 2023.
URL: <https://mind.ua/news/20260143-rada-biznes-ombudsmena-otrimala-vsogo-tri-zvernennya-shchodo-rejderstva-za-period-velikogo-vtorgnennya> (дата звернення: 30.09.2023).

4. Doing Business-2020. Завдяки чому Україна піднялася в рейтингу на 64 сходинку. Економічна правда. URL: <http://surl.li/lqusc> (дата звернення: 30.09.2023).

5. Офіс протидії рейдерству (на правах департаменту). Міністерство юстиції України. URL: <http://surl.li/lqusj> (дата звернення: 30.09.2023).

6. Кримінальний кодекс України. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 30.09.2023).

Омельчук Д. В.,

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Шпиталенко Г. А.,

к.іст.н., доц., доцент кафедри теорії та історії держави і права

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

НАРИС ГОЛОВНИХ ЗАКОНІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ МИКОЛИ СЦІБОРСЬКОГО

Державно-конституційна ідея часів Радянської України знайшла свій озвиток в Конституції Миколи Сціборського. Громадсько-політичні організації та партії в еміграції відстоювали право на національне самовизначення України. Показовою в цьому плані став проєкт Конституції Української держави Миколи Сціборського (1939 року), яка визначала Україну «суверенною, авторитарною, тоталітарною та професійно – становою».

Член Проводу українських націоналістів Микола Сціборський народився 1897 року в Житомирі, брав активну участь у національно-визвольних змаганнях Української революції 1917-1920 років. Служив у кавалерії Армії УНР у званні підполковника. Брав активну участь у підготовці Конгресу Українських Націоналістів як об'єднавчого форуму для діючих на той час націоналістичних організацій, що призвело до створення Організації Українських Націоналістів. Був автором багатьох праць зокрема: «Націократія» та «Нарис проєкту основних законів (Конституції) Української держави». Основна концепція Української держави задекларована вже у першій статті проєкту: «Україна є суверенною, авторитарною, тоталітарною, професійно становою державою, що носить назву Українська держава». Ознака суверенності, безумовно, мала політичний підтекст, бо в першу чергу всі українські націоналісти прагнули створення незалежної зовнішньо і внутрішньо держави з власним суверенітетом, що повинен бути основним правовим підґрунтям становлення нової держави. Але поєднання двох непокєднаних в одному контексті ознак ставить питання, в чому розумів автор різницю авторитаризму і тоталітаризму? Коментарів Сціборського щодо цього

співвідношення не залишилося. Сучасна наука розглядає їх як політичні режими, існування одного з яких виключає одночасне існування іншого.

Розглянемо докладніше, який режим пропонує Сціборський для України. Проект Конституції ототожнює Голову Держави із Вождем Нації, через якого справжній суверен – Українська Нація – здійснює всю повноту влади, надає йому неймовірно широкі повноваження: довічне правління; повнота верховної влади, «за здійснення якої він відповідає перед Богом, Нацією і власним сумлінням»; очолює Державний Уряд; має вищий догляд за чинністю законодавчих, виконавчих, судових органів; оголошує війну і заключає мир тощо. «Обсяг повноважень Голови дозволяє зробити висновок про його фактично необмежену владу». Отже, це класичний вождь середини ХХ ст.

Державний контроль передбачений проектом в сфері фінансів, економіки, в соціальній – зокрема, праця визнавалася як суспільний і етичний обов'язок всіх громадян. Заборона існування політичних партій, ідеологічно вільних гуртів. Єдиною ідеологією є ідеологія Українського Націоналізму, а єдиною формою політичної організації суспільства є ОУН. Отже, контроль держави над громадянами повинен бути дуже сильним, загальним, а засади державної політики – тотальність, інтегралізм і централізація влади. Водночас проектом допускалися «здорові» форми децентралізації і місцеве самоврядування, але в межах залишкової компетенції. За громадянами визнавалася низка цивільних прав (власності, на шлюб та ін.) і свобод (вільного вибору професії, місця проживання тощо), навіть політичних, проте в обмеженому вигляді, чужоземці обмежувалися лише в політичних правах.

Отже, за низкою ознак М.Сціборським пропонувався тип сильної держави з тоталітарним режимом. Андрій Мельник писав: «Цей проект виявився конструкційно не гіршим зі всіх дотепер відомих, хоч автор його не був юристом, не мав штабу співробітників і опрацював його сам один не продовж років чи місяців, а в сімдесят дві години». Нарис основних законів Української держави випереджає час на декілька століть.

Список використаних джерел:

1. Конституція Миколи Сціборського 1939. URL: <http://constituanta.blogspot.com/2012/04/1939.html>
2. Рибак А. Концепції формування органів державної влади у політичній думці ОУН (м) 1940-1950-х років. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=79&c=1912>.

Панасюк В. О.,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Погарченко Т. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри

міжнародного, цивільного та комерційного права

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Вже давно в Україні є актуальним питання вступу України до Європейського Союзу та децентралізація влади. Вступ України до Європейського Союзу- це великий крок до розвитку. Він матиме великий вплив на зростання торгівлі, вихід на якісний розвиток нашої держави, продовження реформування держави, оскільки головна перевага вступу України до Європейського Союзу полягає у можливості виходу України на один рівень з провідними країнами Європи. Європейський Союз є найбільш успішним інтеграційним об'єднанням у світі. Вступ України до Європейського Союзу- це великий крок у майбутнє.

Варто зазначити, президент України Володимир Зеленський 28 лютого 2022 року підписав заяву на членство України до Європейського Союзу [2].

Вже 23 червня 2022 року Європейська рада надала Україні статус кандидата на членство у Європейському Союзі [3]. Цей статус має багато перспектив.

По-перше, це фінансова допомога країні- кандидату у Європейській Союз, ця допомога допомагає проводити політичні, інституційні, соціальні та економічні реформи, необхідні для вирішення складних переговорів. По-друге, Європейський Союз підтримує Україну військово, зокрема дає гроші зі своїх фондів на навчання українських сил та сприяє європейським країнам і постачанні озброєння.

Загальна військова допомога Україні з боку Європейського Союзу і країн- членів сягає 8 мільярдів євро [4].

Водночас Єврокомісія надала Україні рекомендації щодо впровадження необхідних реформ, які Україна повинна зробити для вступу. Також, серед цих рекомендацій – пришвидшення відбору суддів Конституційного суду, продовження втілення реформи системи правосуддя, боротьба з корупцією і відмиванням коштів, демонстрація відчутних результатів закону про деолігархізацію, узгодження аудіовізуального законодавства з європейським, схвалення і втілення закону про національні меншини тощо. Станом на середину червня, як зазначали в ЄС, Україна виконала дві з цих семи умов [5].

Наразі українські урядовці та дипломати працюють з високопосадовцями Євросоюзу, аби максимально спростити та

пришвидшити бюрократичні процеси. Україна вже направила до Європейського Союзу заповнений запитальник. Україна отримала сім рекомендацій для вступу до ЄС:

- 1) Законодавство по нацменшини. Завершити реформу законодавства відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії;
- 2) Боротьба з відмиванням коштів. Забезпечити відповідність законодавства стандартам Групи з фінансових заходів та ухвалити стратегічний план реформування правоохоронного сектору.
- 3) Антикорупція. Забезпечити динаміку судових справ та винесених вироків;
Призначити директора НАБУ;
- 4) Судова реформа. Завершити перевірку доброчесності кандидатів у члени Вищої ради юстиції та відбір кандидатів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- 5) Антиолігархічний закон. Запровадити антиолігархічний закон з ухваленням висновку Венеціанської комісії;
- 6) Аудіовізуальне законодавство. Ухвалити закон ЗМІ, який узгоджує законодавство України з Директивою Європейського Союзу про аудіовізуальні медіа послуги та надає повноваження незалежному медіа-регулятору;
- 7) Реформа КСУ. Ухвалити та провадити законодавство щодо процедури відбору суддів;

Також Україна має пройти децентралізацію перед вступом до Європейського Союзу. Зараз триває цей процес. Він потребує тривалих і значних зусиль та заходів з боку центральних і місцевих органів влади, враховуючи європейські прагнення нашої країни. Цей шлях, поза сумнівом, є важливим і невідкладним. Рух України до цих змін, які мають відбутись на рівні територіальних одиниць, вимагає виваженої інституційно-національної політики децентралізації - системи заходів держави у правовій, економічній та ідеологічній сферах, що регулюються багатьма державними інститутами.

Законодавча основа децентралізації виконавчої влади в Україні має формуватися на декількох рівнях:

- 1) законодавчо-спеціалізованому, який передбачає прийняття пакет законопроектів про самоврядування громади в межах району та передбачатиме забезпечення реалізації принципу повсюдності місцевого самоврядування, функціонування самоврядування на трьох його рівнях і надання радам права формування власних виконавчих органів;
- 2) конституційно-правовому, який стосується положень чинної Конституції, проектів змін і доповнень до неї в частині територіальної організації державної влади. Необхідно зробити певні зміни, які передбачали б створення моделі місцевого самоврядування, що відповідала б європейським стандартам. Комплексна реформа державної влади, в тому числі місцевого рівня, має

вирішити проблеми щодо регулювання роботи органів публічної адміністрації та формування системи органів влади на місцях.

Таким чином, реалізація процесу вдосконалення законодавства, нормами якого регламентується децентралізація державної влади, в реаліях становить об'єктивну необхідність як для здійснення євроінтеграційного вектору держави, так і посилення регіонального рівня у процесі міжрегіонального співробітництва.

На мою думку, що вищезазначені кроки сприятимуть демократизації суспільства та розвитку нашої країни. Вони вже мають свої наслідки. Вступ України до Європейського Союзу- це стрімкий розвиток в усіх сферах держави.

Список використаних джерел:

1. Право Європейського Союзу: Навчальний посібник / За ред. Р.А. Петрова.- 4-те видання, змінене і доповнене.- К.: Істина, 2011.-376.
2. Сайт Вступ України в ЄС - Єврокомісія прийняла важливе рішення — УНІАН (unian.ua)
3. Сайт Офіційно! Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС | Національний інститут стратегічних досліджень (niss.gov.ua)
4. Сайт Загальна військова допомога Україні з боку ЄС і країн-членів сягає €8 мільярдів (ukrinform.ua)
5. Сайт Підрив Каховської ГЕС: постраждалі можуть отримати грошову допомогу від уряду та ООН — УНІАН (unian.ua)

Пивовар О. М.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник Леган І. М.,

д.ю.н., доц., професор кафедри
права та правоохоронної діяльності

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану в Україні ставлять перед суспільством безліч викликів, проте однією з найбільш вразливих категорій населення в цих умовах завжди були і залишаються діти. Забезпечення прав дітей є невід'ємною частиною гуманітарних зусиль, спрямованих на мінімізацію та усунення негативного впливу воєнних конфліктів на майбутні покоління.

У різні періоди часу вчені-правники України, такі як І. Бандурка, С.Коталейчук, Н. Крестовська, С. Несинова, Н. Оніщенко, Н. Опольська та інші, проводили теоретико-правові дослідження щодо забезпечення прав

дитини. Проблему захисту прав дітей в умовах воєнного стану розглядали такі вчені, як П. Зеленька, Л. Левицька, Н. Лесько та інші.

Війна стала причиною порушень одразу багатьох прав дитини, а саме: право на життя та особисту недоторканність, право на освіту, право на захист від насильства, право на повагу до людської гідності, право на відпочинок, дозвілля та розваги, участь у житті спільноти. Наслідками воєнних дій зокрема й для дітей стали: втрата домівки, батьків чи рідних, фізичні, психологічні та емоційні травми, сексуальне насильство, примусове переміщення до країни агресора. У цьому контексті, вивчення та розгляд аспектів забезпечення прав дітей у воєнних умовах стає надзвичайно важливим завданням для врегулювання ситуації та вдосконалення законодавства та практики захисту цих прав.

Одним із основоположних документів, які регулюють права дитини на міжнародному рівні є Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. Зокрема, стаття 39 Конвенції передбачає вжиття державами-учасницями всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, що є жертвою війни [2]. Це в свою чергу узгоджується з Женевськими конвенціями 1949 року та Додатковими протоколами до них 1977 року, які також регулюють захист дітей від наслідків війни. Додатковий протокол I та протокол II до Женевських конвенцій розглядають питання забезпечення дітям необхідного піклування в період війни, зокрема, освіти і недопущення участі у воєнних діях [1].

Однією із ключових проблем у забезпеченні прав дитини виділяють влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування через вторгнення РФ на територію України. У засобах масової інформації активно розповсюджується інформація про необхідність усиновлення таких дітей, однак з іншого боку, Мінсоцполітики України підкреслює ризики шахрайства та порушення прав дітей, висловлюючи обурення недостовірною інформацією і наголошуючи на неможливості спрощення процедур усиновлення.

Статтею 24 Конвенції про захист цивільного населення під час війни встановлено заходи для захисту дітей від наслідків війни, зокрема тих, що осиротіли чи розлучені з сім'ями. Важливо забезпечити їм належні умови для освіти, зокрема з урахуванням їхніх культурних традицій. Стаття 27 гарантує особам, що перебувають під захистом, право за будь-яких обставин, на особисту повагу, повагу до своєї честі, права на сім'ю, їхніх релігійних переконань та обрядів, звичок та звичаїв. До них завжди слід ставитися гуманно й захищати їх, зокрема, від будь-якого акту насильства чи залякування, від образ та цікавості натовпу [1].

Згідно із статтею 30-1 Закону України «Про охорону дитинства», держава вживає всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, та дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, догляду за ними

та возз'єднання їх із членами сім'ї, включаючи розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон, а уповноважені органи створюють умови для їх реабілітації у сфері охорони здоров'я, психологічної, педагогічної реабілітації та соціальної реінтеграції [5].

17 березня 2022 року набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану» № 302, згідно змісту якої Координаційний штаб є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, який створено для сприяння координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану.

Основними завданнями Координаційного штабу є координація дій органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо організації евакуації дітей, зокрема дітей з інвалідністю, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, неповнолітніх дітей, що проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, які влаштовані на виховання та спільне проживання до прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, які перебувають під опікою, піклуванням, які влаштовані до сімей патронатних вихователів, з небезпечних територій, а також створення безпечних умов для їх перебування.

У той же час, змінами до Положення про дитячий будинок сімейного типу та Положення про прийомну сім'ю, внесеними Постановою КМУ №349 від 22 березня 2022 року, передбачено тимчасове влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах надзвичайного або воєнного стану. Це може бути здійснено в межах передбаченої граничної чисельності в дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях. Постанова також розширила Порядок проведення заходів, пов'язаних із захистом прав дитини, дозволяючи тимчасове влаштування дітей до функціонуючих прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу [3,4].

Попри те, що відповідно до статті 19 Закону України «Про охорону дитинства» кожна дитина має право на освіту, під час воєнних дій забезпечення цього права для дітей стає дуже складним, що здебільшого пов'язано з руйнуванням інфраструктури, необхідністю переміщення населення до більш безпечних регіонів, браком кваліфікованих педагогічних працівників.

У 2019 році Україна приєдналася до Декларації про безпеку шкіл, яка, закликає сторони збройного конфлікту утримуватися від дій, які перешкоджають доступу дітей до освіти, та розглянути конкретні заходи щодо обмеження використання шкіл збройними силами та озброєними недержавними формуваннями із порушенням застосованих норм міжнародного права.

28 березня 2022 року Міністерством освіти України було видано наказ №274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні». Згідно з цим наказом,

забезпечується зарахування учнів, які змінили місце навчання чи проживання через воєнний стан, до закладів освіти, а також здобуття загальної середньої освіти будь-якою доступною формою. Закон України від 15 березня 2022 року 2126-IX доповнив Закон України «Про освіту» статтею 57-1, яка гарантує особам право на організацію освітнього процесу в безпечних умовах, включаючи дистанційну форму навчання. Слід відмітити і те, що значна кількість учнів зазнає труднощів з доступом до дистанційного навчання через відсутність покриття мережі Інтернет на певних територіях та технічних засобів для підключення до мережі.

Варто звернути увагу і на те, що практично неможливо вберегти дітей від злочинів, які вчиняються країною-агресором, всупереч нормам міжнародного права. У зв'язку з цим, Україна вимушена звертатися до Міжнародного кримінального суду, Міжнародного Суду ООН та інших міжнародних організацій з метою притягнення до відповідальності винних за жорстокі порушення прав людини, зокрема дитини.

У березні 2022 року розпочалися судові засідання Міжнародного суду ООН у справі України проти російської федерації щодо звинувачень у геноциді, відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього 1948 року. Крім того, 38 держав звернулися щодо вторгнення росії до України до Міжнародного кримінального суду, юрисдикція якого розповсюджується на злочин геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини, злочин агресії. Але оскільки ні Україна, ні рф не є сторонами Римського статуту Міжнародного кримінального суду, за індивідуальною заявою України розслідування може стосуватися лише окремих осіб, причетних до злочинів, передбачених міжнародним гуманітарним правом.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок про те, що сьогодні наша держава максимально ефективно намагається забезпечувати захист прав дитини: законодавство адаптувалось до умов, які виникли, однак залишається багато прогалин, які необхідно усувати шляхом прийняття та внесення змін до нормативно-правових актів, що регулюють досліджуване питання. Державі, як основному відповідальну суб'єкту за життя, безпеку населення, бажано підвищувати рівень координації і взаємодії щодо потреб. Разом із тим це вкрай важко, тому у ці тяжкі та важливі для нашої держави часи кожен небайдужий громадянин України має допомагати захистити та реалізувати права найбільш незахищеної категорії осіб – дітей.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

3. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 р. №564. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF>

4. Про затвердження Положення прийомну сім'ю типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 р. №565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF>

5. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

Поліщук О. О.

Державний університет «Житомирська політехніка»,
Науковий керівник: Світличина І. А.,
асистент кафедри права та правоохоронної діяльності,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир

ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ТА РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ

На сьогоднішній день Україна перебуває у складних економічних умовах. На жаль, малий та середній бізнес зазнали великих складнощів, адже дохід є нестабільним, а головним завданням підприємців є збереження робочих місць, забезпечення безпечних умов праці. Всі роботодавці мають надати своїм найманим працівникам всі необхідні засоби індивідуального захисту та дотримуватись всіх стандартів та норм щодо безпеки праці.

Із початком повномасштабного вторгнення на територію України більшість підприємств залишилися без висококваліфікованих працівників. Задля збереження фінансової стійкості бізнесу в умовах воєнного стану власники надають робочі місця людям, яких навчають за власні кошти, починають працювати дистанційно. Проте навіть в умовах війни, люди мають право на захист та гідність, та не можуть залучатись до будь яких робіт примусово.

Збройна агресія внесла кардинальні зміни на ринку праці в Україні. Це призвело до того, що збільшився рівень безробіття та знизився рівень платоспроможності та доходів населення. На території нашої держави було багато зруйнованих підприємств, підприємств які просто перестали функціонувати, підприємств, які втратили працівників тому, що вони залишили територію нашої країни, інші стали на захист нашої Батьківщини. Це все призвело до дефіциту працівників на ринку праці. У результаті ракетних обстрілів по підприємствах України в державі відбулося зростання цін. Однією з головних проблем малого та середнього бізнесу- є логістичні труднощі, через які населення відчуло дефіцит

медичних препаратів, експорту та імпорту товарів загального користування, брак палива на АЗК та інші труднощі.

Після введення в країні воєнного стану відбулися зміни щодо організації трудових відносин. Задля збереження гарних умов праці до трудового законодавства України були внесені зміни Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року. 1 липня 2022 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин». А вже 26 вересня 2022 року були прийняті зміни до Закону України «Про зайнятість населення».

Ці деякі зміни в законодавстві мають деякі обмеження в конституційних правах та свободи громадян. Зокрема вони передбачають, що роботодавці можуть укладати строкові трудові договори з працівниками, які заміщають тимчасово відсутніх штатних працівників, переведення деяких працівників на іншу роботу (за винятком місцевості де активно ведуться бойові дії), змінах тривалості робочого дня та тижня. А працівники в свою чергу мають можливість розірвати трудовий договір за власним бажанням без двотижневого попередження (в районі проведення бойових дій).

Держава мусить не залишитись осторонь проблем, які виникли на підприємствах та у приватних підприємців, фермерів. Влада може допомогти різноманітними способами такими як фінансова підтримка, до якої буде входити кредитування з малою відсотковою ставкою, субсидії, тимчасові податкові пільги, відстрочки платежів, надання гуманітарної допомоги, захист майнових прав. Держава може інвестувати у відновлення інфраструктури, яка була пошкоджена або знищена країною агресором. Так як під час військових конфліктів завжди виникає нестача деяких матеріалів, ресурсів уряд має надати дозвіл на спрощення процедури оформлення пакету документів на надання допомоги військовим організаціям, медичним закладам та цивільному населенню.

Потрібно враховувати, що відновлення економіки - це складний та довготривалий процес, який вимагає великих зусиль, капіталовкладень, залучення іноземних партнерів, підтримки держави. Завдяки міжнародній підтримці та правильній стратегії є шанси на швидше відновлення нашої складної економічної ситуації у післявоєнний час. Так як малий та середній бізнес відіграють велику важливу роль тому потрібно забезпечити його безпечними умовами їхнього відновлення. Одним із ключових кроків у відновленні економіки є визначення реальної оцінки збитків та потреб. Першочергово потрібно зробити детальний аналіз збитків та визначити сфери, які найбільше потребують уваги, потрібно відновити енергетичну систему, дороги, залізничні дороги, мости тощо. Також велику увагу потрібно приділити медичній сфері та закладам освіти.

На мою думку, наша Україна має великі можливості, ресурси, наші вищі навчальні заклади випускають висококваліфікованих спеціалістів і це є найперспективнішою умовою для швидшого відновлення країни.

Список використаних джерел:

1. Трудові відносини в умовах війни : <https://eba.com.ua/trudovi-vidnosyny-v-umovah-vijny/>
2. Трудові відносини під час війни: огляд новацій законодавства: https://biz.ligazakon.net/analytics/219486_trudov-vdnosini-pd-chas-vyni-oglyad-novatsy-zakonodavstva
3. Стан ринку праці та перспективи його відновлення після війни: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3574736-nerajduznij-stand-riunku-praci-ta-perspektivi-jogo-vidnovlenna-pisla-vijni.html>
4. Трудові відносини під час війни: https://jurliga.ligazakon.net/news/215139_trudov-vdnosini-pd-chas-vyni-top-5-zmn

Проценко А. Р.

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Шведова Г. А.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ У СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО СП'ЯНІННЯ, В УКРАЇНІ ТА В ДЕРЖАВАХ ЄС

Вивчення законодавства держав-учасниць ЄС в порівняльному контексті є одним з необхідних заходів для вдосконалення вітчизняної правової системи. Досліджуючи іноземне законодавство ми переймаємо їх досвід та практику. Так як Україна є державою-кандидаткою на членство в ЄС, такі дослідження є невід'ємною частиною для гармонізації національної правової система з європейською.

Деякі дослідження також підтверджують наявний зв'язок між рівнем вживання алкоголю та рівнем злочинності у суспільстві. Зарубіжні вчені (Д. Халтурін, Р. Рум) також помітили таку закономірність – рівень злочинності прямо залежить від рівня вживання спиртних напоїв. З цим погоджуються і експерти ВООЗ.

Насамперед, для розуміння ситуації, що пов'язана з даними злочинами, в нашій країні, звернемося до статистики. Серед загальних правопорушень, відсоток тих, що вчинені у стані алкогольного сп'яніння доволі значний. Серед «п'яних злочинів» найпоширенішими вважаються злочини проти власності, на другому місці – злочини проти життя і здоров'я людини, на третьому – правопорушення проти безпеки руху [1].

На сьогоднішній день, дослідники кримінального права тлумачать сп'яніння, як звичайне фізіологічне сп'яніння, яке виникло в наслідок вживання алкогольних напоїв (алкогольне), наркотичних речовин (наркотичне) та інших психотропних та одурманюючих речовин (токсичне). Люди, які доводять себе до подібного стану, попередньо добре усвідомлювали негативний вплив таких речовин на організм людини та на функціонування мозку. Вживаючи шкідливі речовини, роблять це свідомо і, головне, невимушено. Тому, ні в якому разі, такий стан, на момент вчинення злочину, не може слугувати пом'якшувальним фактом.

Часто, правопорушники спираються на те, що нічого не пам'ятають або не контролювали свої дії. Такі виправдання також не варто брати до уваги, адже: а) важкий стан сп'яніння не настає в один момент (накопичувальний ефект); б) повністю не викривляється сприйняття навколишнього світу та об'єктивної реальності; в) спостерігається лише короточасне психічної діяльності.

Безсумнівним є той факт, що сп'яніння є причиною скоєння великої кількості злочинів, тому такий стан визнається обставиною, що обтяжує покарання (ч.1 п.13 ст. 67 КК України) [2].

Кримінальний кодекс Австрії має абсолютно інший погляд на вирішення питань з приводу кримінального правопорушення, вчинене в стані алкогольного сп'яніння. До стану неосудності прирівнюється стан «повного» сп'яніння, що виключає осудність (§ 287 КК Австрії) [3].

КК Данії зазначає, якщо обвинувачений тимчасово перебував у стані психічного розладу або у стані, прирівняному до психічного захворювання у зв'язку із вживанням алкоголю чи інших п'яних речовин, він в деяких ситуаціях може бути покараний. На відміну від Австрії, де такий стан розглядається як пом'якшувальна обставина, КК Данії встановлює відповідальність за приведення особи себе у стан алкогольного сп'яніння, умисно або через грубу недбалість, якщо в цьому стані вона наражає на небезпеку інших осіб або цінне майно, а за обтяжуючих обставин, особливо коли завдано значної шкоди і в разі рецидиву, покарання збільшується [3].

Відповідно до КК Іспанії особу не притягнуть до відповідальності, якщо той, хто під час скоєння злочину перебував у стані сильного алкогольного отруєння, під дією токсичних або одурманюючих наркотичних засобів, психотропних речовин тощо і не мав наміру вчинити злочин або не передбачав і не повинен був передбачити можливість його вчинення, а також перебував під впливом синдрому абстиненції (група симптомів, фізичних та

ментальних страждань, спричинені припиненням вживання алкоголю) через вплив таких речовин, що перешкоджало розумінню ним протиправності діяння або керування своїми діями.

У кн. 2-й КК Швейцарії є норма, що встановлює відповідальність за вчинення злочинного діяння особою у стані неосудності, якщо до такого стану вона сама себе довела (ст. 263 КК Швейцарії): особа, яка є неосудною внаслідок того, що перебувала у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, до якого вона сама себе довела, і в цьому стані вчиняє злочинне діяння, що є злочином або проступком, підлягає покаранню ув'язненням або штрафом. Схоже бачення на цю ситуацію має КК Швеції [3].

В ч. 2 ст. 260 Кримінального закону Латвійської Республіки передбачений кваліфікований різновид злочину з ознакою «заподіяння смерті кільком потерпілим» - діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені в стані алкогольного сп'яніння, під впливом наркотичних, психотропних або інших одурманюючих засобів карається позбавленням волі на строк від трьох до п'ятнадцяти років з позбавленням права управління транспортних засобів та строк до п'яти років [4].

В КК Литовської Республіки слід відзначити вдале викладення відповідної проблеми в ст. 281. По-перше, встановлено кримінальну відповідальність за керування транспортним засобом в стані алкогольного сп'яніння, а також чітке визначення цього стану в самому тексті кодексу, в самому законі, по-друге, позитивним є той момент, що в самій статті стани алкогольного, наркотичного сп'яніння передбачений як кваліфікуюча ознака.

Особливу зацікавленість привертає до себе норма, яка міститься в ст. 178а КК Республіки Польща. До кримінальної відповідальності притягається особа, яка знаходячись в стані алкогольного сп'яніння або під впливом одурманюючих речовин, управляє механічним сухопутним, водним або повітряним транспортним засобом. Покаранням за цей злочин є штраф, обмеження волі або позбавлення волі на строк до двох років. У § 2 ст. 178а передбачена відповідальність за аналогічні дії, але пов'язані із управлінням іншим транспортним засобом на дорозі або на заселеній території. Карається це діяння штрафом, обмеженням волі або позбавленням волі на строк до одного року. Для кримінального законодавства Франції і ФРН є позитивною ознакою встановлення кримінальної відповідальності за такі делікти створення небезпеки як управління транспортним засобом в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння [4].

Отже, кримінальний закон деяких країн-учасниць ЄС ставиться до питання відповідальності за злочини скоєні у стані алкогольного сп'яніння, наркотичного або токсичного сп'яніння лояльніше ніж український (КК Австрії, КК Іспанії), а інші, такі як ФРН, Франція, Швеція, Швейцарія, навпаки намагаються найбільш точним та повним способом кваліфікувати такі злочини, їх ознаки та покарання.

Список використаних джерел:

1. Ukrinform. В Opendatabot порахували, скільки злочинів в Україні сталося під впливом оковитої. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2509968-v-opendatabot-porahuvali-skilki-zlociniv-v-ukraini-stalosa-pid-vplivom-okovitoi.html>
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 11 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.09.2023).
3. Резник Ю. З. Характеристика категорії «суб'єкт злочинного діяння» за законодавством країн-учасниць Європейського Союзу. УДК 343.2/7 DOI <https://doi.org/10.32841/PLA.2019.21.03>
4. Лихова С. Я. Кримінальна відповідальність за порушення безпеки людини за законодавством держав-учасниць Європейського Союзу : монографія. — К. : Ред. журн. «Право України», 2012. Випуск № . «Академічні правові дослідження». – Дод. до юрид. журн. «Право України». — 89 с.

Решивська Я. В.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Острогляд О. В.,

к.ю.н., доц., доцент кафедри права та правоохоронної діяльності

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД ЯК НОВЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

23 серпня 2023 Верховна Рада України прийняла законопроект № 9185 «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань в умовах воєнного стану» (надалі – Закон), у результаті чого до Кримінального кодексу (далі – КК) України внесені наступні зміни: КК доповниться новим видом основного покарання у вигляді пробаційного нагляду; застосування арешту як покарання буде здійснюватися виключно до військовослужбовців, які в свою чергу будуть утримуватись на гаупвахті, строком від одного до шести місяців. Остаточо Закон набере чинності 23 березня 2024 року.

Перш ніж аналізувати можливі наслідки таких нововведень слід дати пояснення пробаційному нагляду. Відповідно до нової ст. 59¹ КК пробаційний нагляд — це покарання у вигляді обмеження прав і свобод засудженого,

визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових і соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства [3].

Суд покладає на засудженого до пробаційного нагляду такі обов'язки: періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації; повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну свого місця проживання, роботи або навчання; не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації [3].

Суд також може покласти на засудженого до пробаційного нагляду додаткові обов'язки: використовувати електронний засіб контролю і нагляду та проживати за вказаною у рішенні суду адресою; дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля; працевлаштуватися або за направленням уповноваженого органу з питань пробації звернутися до органів державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного та працевлаштуватися, якщо йому буде запропоновано посаду (роботу); виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою; пройти курс лікування від наркотичної, алкогольної залежності, розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб [3].

Пробаційний нагляд призначається на строк від одного до п'яти років. Даний вид покарання не призначається особам, які під час відбування цього виду покарання вчинили кримінальне правопорушення [3].

Згідно зі змінами пробаційний нагляд зможуть застосовувати за такі злочини: умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони; перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; навмисне легке тілесне ушкодження; побої та тортури; домашнє насильство; погрози вбивством; зараження вірусом імунодефіциту людини або іншою невиліковною інфекційною хворобою; зараження венеричною хворобою; ненадання допомоги хворому на медпрацівника; насильницьке донорство; експлуатація дітей; примушування до вступу в статевий зв'язок; порушення порядку фінансування політичної партії та передвиборчої агітації; ухилення від сплати аліментів; розголошення таємниці усиновлення; перешкоджання професійній діяльності журналістів; грубе порушення законодавства про працю; не виплату зарплати, стипендії, пенсії чи інших встановлених законом виплат; порушення недоторканності приватного життя, права на здобуття освіти та на безоплатну медичну допомогу; крадіжка, грабіж, хуліганство та шахрайство; незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги та благодійних пожертвувань; підробка документів; розголошення банківської таємниці; незаконну порубку, перевезення, зберігання і збут лісу; за браконьєрство; громадські заклики до скоєння теракту; наругу над могилою; ввезення, виготовлення, збут та

розповсюдження порнографічних предметів; створення або утримання місць розпусти та зведення; посів чи вирощування снодійного маку чи конопель; незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їхніх аналогів без мети збуту [2; 3].

Законодавець обґрунтовує впровадження таких змін слідуванням тенденціям до гуманізації кримінальної відповідальності, задоволенням рекомендацій Європейського суду з прав людини щодо необхідності оптимізації пенітенціарної системи та зменшення кількості засуджених та розбудовою демократичної правової держави у напрямку якої ми рухаємося. Однак які ж насправді є причинами та наслідками таких значних змін?

Законодавцем визнано арешт таким видом покаранням, що втратив соціальне і правове значення, а також проблемним у застосуванні та виконанні у зв'язку з відсутністю необхідної інфраструктури. Скасування покарання у вигляді арешту вирішує проблему, що виникла в умовах воєнного стану – обмеженої кількості місць для тримання військовополонених. Так, виключення арешту призведе до звільнення приміщення арештних домів, які функціонують при слідчих ізоляторах, які й стануть подальшому місцями утримання військовополонених.

Щодо впровадження пробаційного нагляду як основного виду покарання, то таке нововведення безперечно має позитивні наслідки, що доводиться міжнародною практикою застосування подібного покарання: значне зменшення кількості осіб, що перебувають у в'язницях, де умови для перебування здебільшого жахливі, що також зменшить навантаження на систему в'язниць; можливість виправлення правопорушників без ізоляції від родини та суспільства; можливість збереження особою роботи та соціального статусу; забезпечення швидкої та більш ефективної соціалізації та реабілітації правопорушників.

Однак, з огляду на досить широкий перелік кримінальних правопорушень за скоєння яких передбачається покарання у вигляді пробаційного нагляду, існує достатньо багато ризиків щодо реалізації таких нововведень.

По-перше, цей вид покарання може бути недостатнім для запобігання скоєнню нових кримінальних правопорушень, а також для ефективного впливу на поведінку правопорушника. Правник Врублевський Б. в своїй публікації застерігає, що в деяких випадках засуджені можуть вийти з-під контролю і порушити умови пробаційного нагляду. Так, наприклад, якщо на засудженого судом додатково покладено обмеження спілкування із певними особами, то як контролювати, що він дійсно буде дотримуватись цього? Це може призвести до того, що деякі правопорушники не дотримуватимуться умов пробаційного нагляду, що порушуватиме закон та загрожуватиме безпеці громадськості [1].

По-друге, в Україні недостатньо розвинена система пробаційного нагляду, що створюватиме проблеми зі здійсненням контролю за

дотриманням умов пробаційного нагляду. Також, з наведеного вище аналізу Закону вбачається, що до великої кількості санкцій Особливо частини КК України внесено зміни у вигляді пробаційного нагляду, зокрема до «найпопулярніших» – ст. 185 (крадіжка), ст. 309 (незаконний обіг наркотиків), що матиме наслідком надвелике навантаження на ще не до кінця сформовані органи пробації, що надалі, на думку керуючого компанії АО ALERTES Терещенко Д., передбачатиме залучення додаткового фінансування і розширення їх штату [4].

По-третє, в деяких випадках правопорушники можуть використовувати цей вид покарання як спосіб уникнення від понесення суворої кримінальної відповідальності, що дозволить правопорушникам завідомо почувати себе безкарними. Наприклад, законодавець пропонує застосовувати до особи, яка погрожувала іншій особі вбивством (ст. 129 КК) пробаційний нагляд як єдиний можливий вид покарання. Однак, яким чином буде здійснюватися контроль за засудженим, щоб ця погроза не стала реальністю?

Терещенко Д. у своїй статті наголошує, що питання виникають й щодо практичної реалізації можливості покладення судом обов'язків виконання заходів, передбачених пробаційною програмою, оскільки перелік заходів і зміст самої програми будуть встановлюватися не судом, а іншими особами, які у такий спосіб фактично наділятимуться повноваженнями замість суду регулювати суворість покарання, послаблюючи або посилюючи відповідну програму [4].

Висновки. Впровадження пробаційного нагляду як нового виду основного покарання має позитивні наслідки, оскільки найбільш ефективно здатне виконувати одне з головних завдань покарання – виправлення засудженого. Однак, вбачається більше ризиків та недоліків застосування такого виду кримінального покарання: пробаційний нагляд може бути недостатньою карою; перелік кримінальних правопорушень щодо яких застосовуватиметься пробаційний нагляд є занадто широким та необґрунтованим; в Україні досі не існує надійної системи органів пробації, яка могла б витримати навантаження, що на неї покладатиметься; законодавство щодо реалізації пробаційного нагляду має багато прогалин та потребує подальших доповнень.

Варто зауважити, що остаточні висновки щодо доцільності таких змін до кримінального законодавства можна буде зробити лише після періоду адаптації законодавчо прийнятих нововведень.

Список використаних джерел:

- 1) Врублевський Б. Позитиви і ризики заміни арешту на пробаційний нагляд [Електронний ресурс] / Богдан Врублевський // Закон і Бізнес. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://zib.com.ua/ua/155950.html>.

2) Кримінальний кодекс України: від 05.04.2001 р. № 2341-III: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1209>

3) Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань в умовах воєнного стану: Закон України від 23.08.2023 р. № 3342-IX: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-IX#Text>

4) Терещенко Д. Пробаційний нагляд [Електронний ресурс] / Денис Терещенко // Юридична газета онлайн, № 9–10 (767–768). – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/probaciyniy-naglyad.html>

Різник Г. В.

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Шведова Г. А.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

Однією з складових кримінального права є кримінальна відповідальність. На сучасному етапі постає питання стрімкого поширення злочинності. Окреме місце посідає саме злочинність неповнолітніх осіб.

Кримінальна відповідальність – це певний механізм кримінально – правового регулювання держави на скоєний злочин, який тягне за собою вид і міру обмежень особистого, майнового або іншого характеру. Але кримінальна відповідальність неповнолітніх є цікавою та актуальною темою, оскільки велика кількість молодого покоління не обізнані у цьому питанні, тому не можуть проаналізувати вчинення певного правопорушення та які наслідки можуть наставати [1; с. 28].

Аналізуючи різні джерела щодо цього питання, можна визначити, що причиною вчинення кримінальних правопорушень неповнолітніми є результатом недбайливого відношення до дітей. Даною думкою поділилася у своїй статті Британська О.В. Ми повністю погоджуємось з нею, оскільки в результаті у дітей виникає почуття самотності та певної відчужуваності, що призводить до вчинення різного роду правопорушень, зазвичай, через неусвідомлення значення вчинюваних ними дій [2; с. 102].

На нашу думку, одним з головних питань є вік з якого може наставати кримінальна відповідальність. Шукаючи відповідь на це питання ми

однозначно можемо посилатися на статтю 22 Кримінального Кодексу України, яка чітко вказує, що під кримінальну відповідальність можуть підлягати особи віком з 14 років за окремі види кримінальних правопорушень. Наприклад, посягання на життя державного чи громадського діяча – ст. 112, умисне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження – ст. 121 та ст. 122, жорстоке поводження з тваринами – ст. 299, тощо [3; ст. 22].

Не менш важливою проблемою є вчинення кримінального правопорушення неповнолітніми у стані сп'яніння. Щодо цієї проблеми слухним є дослідження О.С. Стеблинської, яка зазначає, що у структурі злочинів, вчинених неповнолітніми у стані сп'яніння, переважали злочини проти власності, злочини проти життя та здоров'я особи; злочини проти громадського порядку та моральності; статеві злочини [4; с.482]. Тобто, можна сказати, що цей випадок є результатом недбайливого ставлення до неповнолітньої особи та психологічного тиску.

Яких же заходів варто застосовувати до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення? Досить багато вчених досліджували це питання, але їхні думки є практично аналогічними. Такі вчені як А.П. Чугаєв, Н.А. Орловська вважають, що ознаки неповнолітньої особи, яка має затримку у розвитку, слід визнавати ознаками неосудності [5; с. 9]. Ми вважаємо, що ця думка є слушною, оскільки до таких осіб мають застосовуватися заходи медичного характеру. Але на нашу думку, важливо також застосовувати заходи виховного характеру, адже завдяки цьому особа зможе отримати соціальну допомогу. Прикладом може слугувати освіта, медична допомога у спеціальних навчально-виховних установах.

Отже, кримінальна відповідальність неповнолітніх є надзвичайно важливим чинником, оскільки злочинність неповнолітніх є суспільно-небезпечним явищем, яке має певні особливості та містить у собі важливі чинники. На нашу думку, цій темі потрібно приділяти більше уваги, оскільки розуміння цього надає можливість більше контролювати та аналізувати дії неповнолітніх осіб, а також своєчасно вжити запобіжних заходів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / [Ю. В. Булін, В. І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.]; за ред. В. В. Сташиса; В. Я. Тація. 4-те вид., переробл і допов. - Харків. Право. 2010 року. 456 с.;
2. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх: генеза, міжнародні аспекти і сучасність України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 29 (68) № 6 2018. Британська О.В. ст.101-105.;
3. Кримінальний Кодекс України: Документ 2341-III (зі змінами) від 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

4. Деякі негативні соціальні аспекти пияцтва і наркотизму та їх криміногенні властивості в структурі злочинності неповнолітніх. // Визначальні тенденції генезу державності і права: зб. наук. пр. Стеблинська О. С. Миколаїв. Іюн. 2007 р. 556 с.;

5. Осудність та її види (Порівняльний аналіз законодавства України та інших держав). Орловська Н. А; автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Одеса, 2001 р. 20 с. .

Романько В. В.

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Ситніченко О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ДАНИХ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ У КІБЕРПРОСТОРИ

За статистикою, кожного дня відбуваються спроби скоєння кіберзлочину на різні рівні державних установ. За наявністю подібних ризиків формування унікального підходу до забезпечення кібербезпеки та його підпорядкуванню закону сьогодні є необхідним для будь-якої держави. Тому, розвиток нового типу стратегій протистояння, інформаційна боротьба формують актуальність дослідження правових відносин даних державних установ у кіберпросторі.

Кібернапади – це найбільші ризики, з якими може стикнутися будь-яка організація. Команда CERT-UA реєструє кіберінциденти та активно веде статистику. І протягом останніх 2-3 років стостерігалось постійне зростання кількості кібезнападів - приблизно 10% за квартал від 14 січня 2022 року. [1] Завдяки пересиланню електронними засобами великого обсягу конфіденційної та пресоноальної інформації, несанкціонований доступ до неї може спричинити серйозні наслідки. Каталізатором змін закону у технологічній сфері в нашій державі стала повномасштабна війна, розв'язана РФ із застосуванням як класичної, так і нелетальної зброї, в тому числі в кіберпросторі та через кіберпростір.

Одним із пріоритетних напрямків діяльності державних та правоохоронних органів в залежності від наслідків та масштабу є захист даних від протиправних дій, інформаційно-телекомунікаційних систем, міжнародних організацій, великих підприємств, державних реєстрів, об'єктів критичної інфраструктури та інших. У чинному Кримінальному кодексі наявний «спеціалізований» розділ, який визначає відповідальність за кіберзлочини — Розділ XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-

обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку», який складається із 3 основних статей:

1. ст. 361 – несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку;

2. ст. 362 – несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї;

3. ст. 363 – порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється; [2], [5].

Згідно рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію кібербезпеки України" вирішення проблеми інформаційної безпеки має здійснюватися шляхом: посилення спроможності національної системи кібербезпеки для унеможливлення збройної агресії проти України у кіберпросторі або з його використанням, нейтралізації розвідувально-підривної діяльності, мінімізації загроз кіберзлочинності та кібертероризму (стримування); набуття здатності швидко адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх загроз у кіберпросторі, підтримувати та відновлювати стає функціонування національної інформаційної інфраструктури, насамперед об'єктів критичної інформаційної інфраструктури (кіберстійкість); збалансованому забезпеченні потреб держави і прав громадян, дотриманні законності, повазі до основоположних цінностей, прав людини і громадянина; чіткому визначенні ролей та механізмів взаємодії під час розв'язання завдань кібербезпеки, стимулюванні до обміну інформацією, знаннями і досвідом [3].

З огляду на це формування нормативної основи забезпечення кібербезпеки має бути засноване на чіткій та зрозумілій послідовності дій. При розробці нової сучасної Стратегії кібербезпеки України варто враховувати наявний досвід як професійного середовища, так і іноземних партнерів. Вона повинна містити аналіз попереднього досвіду, визначення перспектив підвищення захищеності в інфопросторі та притягування до відповідальності у разі порушення законів щодо захисту інформації.

Одним із ключових чинників, що сприяє попередженню кібератак, є ефективна система захисту та жорстка система покарань кіберзлочинців, наприклад, така, як існує у США. Україна, на жаль, на даний момент не може похвалитися настільки розвиненим і вдосконаленим законодавством щодо притягнення до відповідальності за незаконні шкідливі дії хакерів. [4] Натомість, внаслідок стрімкого підвищення інтересу до даних державних урядів, спеціалісти з кіберзахисту й досі вдосконалюють технічні,

криптографічні методи захисту даних, що значно скорочують вплив загроз з боку зовнішніх ресурсів.

Отже, кіберзлочинність в Україні розвивається дуже швидкими темпами, також як і кіберполіція не стоїть на місці та з кожним роком підвищує свої показники викриття злочинців. Задля зміцнення захисту даних у державі, уряд має забезпечити проінформованість кожного: від громадянина України до великих підприємств, установ тощо. Враховуючи виклики та загрози, що постали перед Україною, нова система збереження цілісності, доступності та конфіденційності інформації має суворо підпорядковуватись правилам та законам, залучити до співробітництва інші держави та міжнародні організації, підтримувати та відновлювати стале функціонування об'єктів національної критичної інформаційної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. "Україна є другою країною у світі за кількістю кібератак на неї". URL: <https://dou.ua/lenta/interviews/derzhspetszviazku/>
2. Правове регулювання відповідальності за кіберзлочини в Україні URL: <https://legalitgroup.com/pravove-regulyuvannya-vidpovidalnosti-za-kiberzlochiny-v-ukrayini/>
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію кібербезпеки України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>
4. Клименко А. Правові аспекти кібербезпеки бізнесу. URL: <https://cpk.ua/publications/articles/full/pravovyye-aspekty-kiberbezopasnosti-biznesa-2/> (дата звернення: 02.09.2019).
5. Кримінальний Кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131), документ 2341-III, чинний, поточна редакція від 11.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Савіцька Є. А.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Острогляд О. В.,

к.ю.н., доц., доцент кафедри права та правоохоронної діяльності

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Для розгляду та дослідження юридичної природи будь-якого правового інституту необхідно вести аналіз його історичного розвитку. У цьому контексті важливим є вивчення історії формування та еволюції умовного засудження як міжгалузевого правового інституту, що має важливе значення у системі здійснення та виконання кримінальних покарань.

У 1977 році до Кримінального кодексу 1960 року були внесені зміни, які впровадили можливість відкладеного виконання вироку, що в багатьох відношеннях було подібним до умовного засудження, але можна було застосовувати до осіб, які отримали свій перший вирок.[1]. З прийняттям чинного Кримінального Кодексу 2001 р. умовне засудження та відстрочка виконання вироку були трансформовані у звільнення від відбування покарання з випробуванням [2].

Звільнення від відбування покарання з випробуванням передбачає, що суд виносить вирок і визначає вид та розмір покарання для засудженого. Однак суд також може вирішити, що засуджений може бути виправлений без фактичного відбування покарання, якщо він виконає певні умови, встановлені судом, протягом випробувального періоду. Важливо зазначити, що ця можливість обмежена: вона застосовується до певних видів покарань, таких як виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, обмеження волі і позбавлення волі, а також обмежена тривалістю вироку, яка не може перевищувати п'ять років.

Суд може вирішити звільнити засудженого з випробуванням на основі своєї оцінки його здатності до самопокарання без фактичного відбування призначеного покарання.

Цей висновок ґрунтується на урахуванні серйозності злочину, вини особи та інших факторів у справі. Суд також бере до уваги інші обставини, які можуть впливати на рішення щодо звільнення від відбування покарання, включаючи обставини, які можуть полегшити або посилити покарання.

Як зазначено в ст. 77 Кримінального Кодексу України під час випробувального періоду, коли особа звільнена від відбування покарання з випробуванням, суд може накласти на неї різні обов'язки. Ці обов'язки визначаються залежно від різних факторів, таких як серйозність і характер

кримінального правопорушення, вік засудженої особи, її стан здоров'я та професійний статус.

Резніченко Г. С. та Мурадян Г. Р. у своїй статті поділили період іспитового строку на дві групи:

1. періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації; повідомляти уповноважений орган із питань пробації про зміну місця проживання, роботи або навчання; на осіб, засуджених за кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, суд може покласти інші обов'язки й заборони, що передбачені для осіб, які вчинили домашнє насильство;

2. попросити публічно або в іншій формі пробачення в потерпілого; не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом із питань пробації; працевлаштуватися або за направленням уповноваженого органу з питань пробації звернутися до органів державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного й працевлаштуватися, якщо йому буде запропоновано відповідну посаду (роботу); виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою; пройти курс лікування від розладів психіки й поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб; дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля [3].

Під час випробувального періоду, за ініціативою уповноваженого органу з пробації, суд може змінювати обов'язки, які були визначені вироком, якщо з'являються незалежні обставини, які перешкоджають засудженому їх виконати.

Після закінчення іспитового строку засуджений, який виконав покладені на нього обов'язки та не вчинив нового злочину, звільняється судом від призначеного йому покарання.

Якщо засуджений не виконує покладені на нього обов'язки або систематично вчинює правопорушення, що потягли за собою адміністративні стягнення і свідчать про його небажання стати на шлях виправлення, суд направляє засудженого для відбування призначеного покарання.

У разі вчинення засудженим протягом іспитового строку нового злочину суд призначає йому покарання за правилами, передбаченими в статтях 71, 72 Кримінального кодексу України [2].

Традиційно звільнення від відбування призначеного судом покарання з випробуванням розглядається в доктрині кримінального права як форма реалізації кримінальної відповідальності [4, с. 235].

Якщо суд визнає, що крім випадків засудження за корупційне злочинне діяння, злочинну дію, пов'язану з корупцією, які були скоєні в умовах воєнного стану або бойової обстановки, порушення правил дорожнього руху або експлуатації транспортних засобів особами, що керували ними в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом

лікарських препаратів, а також катування, яке передбачене частиною третьою статті 127 Кримінального кодексу, при вирішенні питання про накладення покарання, яке може включати виправні роботи, службове обмеження для військовослужбовців, обмеження волі або позбавлення волі строком не більше п'яти років, з урахуванням тяжкості злочину, особи винного та інших обставин справи, суд може прийняти рішення про відмову від відбування покарання з умовним випробуванням [2; 6, с. 179].

Суд може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням, якщо сторони угоди про примирення або про визнання вини погодилися на такий варіант. Угода містить умову, що засуджений повинен виконувати виправні роботи, службове обмеження для військовослужбовців, обмеження волі або позбавлення волі на строк не більше п'яти років, і також передбачає звільнення від фактичного відбування покарання з умовним випробуванням [2].

Звільнення від відбування покарання з випробуванням не є тим самим, що і покарання, навіть якщо воно має деякі спільні ознаки з кримінальним покаранням. Ця форма кримінальної відповідальності застосовується до особи за вчинене кримінальне правопорушення, але не обов'язково призводить до відбування кримінального покарання. З цього приводу вірною є думка професора В.О. Меркулової, що вже сам факт публічного засудження, визначення обсягу кримінальної репресії, виду й терміну покарання (незалежно від того, чи буде воно реально виконуватися) забезпечує певною мірою виконання цілей покарання [5, с. 115].

Отже, звільнення від відбування покарання з випробуванням є важливим правовим інститутом в кримінальному праві, який дозволяє судам засуджувати осіб за кримінальні правопорушення, але надає можливість їм виправитися та уникнути реального відбування покарання за умови дотримання встановлених обов'язків протягом іспитового строку. Цей інститут виник і розвивався внаслідок історичного контексту та законодавчих змін, які зумовили перехід від умовного засудження до звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Важливою особливістю цього інституту є можливість зміни обов'язків засудженого протягом іспитового строку та можливість суду призначити покарання у разі порушення умов випробування або вчинення нового злочину. Звільнення від відбування покарання з випробуванням дозволяє судам забезпечувати відповідність покарання індивідуальним обставинам кожного випадку.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс УРСР // Відомості Верховної Ради СРСР. 1977. № 14. Ст. 128.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page3>

3. Резніченко Г. С., Мурадян Г. Р. Правова природа звільнення від відбування покарання з випробуванням 2020. 154-158с-
<http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2020/4/28.pdf>

4. Павлова Т.О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням як примусовий захід кримінально-правового характеру. Правова держава. 2016. № 21. С. 234–239.

5. Меркулова В.О., Гритенко О.А., Резніченко Г.С. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок та жінок, які мають малолітніх дітей : монографія. Одеса : ОДУВС, 2015. 286 с.

6. Острогляд О.В. Основні положення кримінально-правової політики України та Кримінального права України (Загальна частина) [Текст] : навчальний посібник [в схемах та визначеннях, практичні завдання] 3-ге вид., переробл. та допов. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2021. 340 с.

Самотес С. О.

Державний університет «Житомирська політехніка»,

Науковий керівник: Острогляд О. В.,

к.ю.н., доц., доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДИСТАНЦІЙНА УЧАСТЬ В СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

Актуальність. 24 лютого 2022 року у зв'язку із вторгненням окупантів російської федерації в Україну по всій території нашої держави було введено воєнний стан. Судова гілка влади так як і інші правові інституції нашої держави зазнали впливу війни, і цей вплив вніс свої корективи, відповідно, в процес здійснення судочинства. Війна в країні не може ніяк не впливати на процес здійснення правосуддя. Проте, навіть в умовах повномасштабного вторгнення конституційне право людини на судовий захист ні при яких обставинах не може бути обмеженим.

Відповідно до статті 26 Закону України “Про правовий режим воєнного стану” скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства в умовах воєнного стану забороняється. [2] І в той час забезпечити безперервну роботу суду під час війни не завжди вдається. І навіть на сьогоднішній день існують суди, які взагалі не здійснюють судочинства або працюють, не проводячи судові засідання, оскільки за даними Верховного Суду 20% судів опинилися під окупацією або на території, де ведуться бойові дії. Для врегулювання

даного питання 24.02.2022 Рада суддів України прийняла ряд важливих та актуальних рішень “Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв’язку зі збройною агресією з боку РФ”. Тому посилаючись на дані рішення, я вважаю, що дана тема підлягає обговоренню і є максимально актуальною в нас час. [8]

Мета. Дізнатися і проаналізувати діяльність судів під час воєнного стану. Ознайомитися з прикладами впливу повномасштабного вторгнення РФ на діяльність судової гілки та інших правових інституцій. Обговорення дистанційної участі в судовому засіданні.

Виклад основного матеріалу. Поняття «дистанційна участь в судовому засіданні» набуло своєї найбільшої популярності не після 24.02.2022. Це сталося ще в березні 2020 року, коли у світі з’явилися питання і проблеми пов’язані з COVID-19. І вже на той час, навесні, Верховна Рада України прийняла відповідні закони, які надали можливість реалізувати право учасникам різних справ брати участь в судових засіданнях дистанційно, тим самим реалізуючи своє право на справедливий судовий розгляд, як було зазначено раніше, в дистанційному форматі.

В той час, Державна судова адміністрація України створила порядок проведення відеозв’язку під час судового засідання з участю сторін поза межами приміщення суду. Тоді Державною судовою адміністрацією було передбачено використання певних систем (до прикладу система EasyCon) або інших доступних для суду та учасників судового процесу засобів, що забезпечують проведення судових засідань в режимі он-лайн. [3]

І відповідно, такий механізм проведення судових засідань в дистанційному форматі, без присутності учасника справи безпосередньо в залі судового засідання, дійсно допоміг стабілізувати здійснення правосуддя в умовах карантину. І звичайно, дистанційна участь в судових засіданнях, можливо, навіть стала більш зручною та доступною для інших випадків, які навіть не стосувались карантинних умов. Чинний Закон України «Про судоустрій і статус суддів», у частині восьмій ст. 11 містить імперативну вимогу про те, що судові засідання проводяться виключно в спеціально обладнаному для цього приміщенні суду – залі засідань, яке придатне для розміщення сторін та інших учасників судового процесу і дає змогу реалізовувати надані їм процесуальні права і виконувати процесуальні обов’язки [4].

На сьогоднішній день в нашій країні йде війна. І якщо на 2020 рік було достатньо захистити себе масками, рукавичками, тощо, і бути впевненим в тому що ми в безпеці, то на сьогодні, як показує практика що умови воєнного стану перешкоджають реалізувати права осіб на розгляд їх справи судом навіть у такий спосіб. На жаль, сьогодні в нашій країні відсутнє абсолютно безпечне місце і майже щодня у кожній місцевості нашої держави лунають

сирени, що, в свою чергу, передбачає необхідність особи (судді, учасників справи або працівників суду) переміститись в укриття.

З цього приводу, були висловлені аргументовані пропозиції про необхідність доповнити ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» нормою про те, що у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку з військовими діями, судові засідання можуть проводитися у залах засідань інших судів, а також в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду (зали засідань), у тому числі й суддею, з використанням власних технічних засобів [5, с. 30].

Ігнорування вказівок, щодо дій під час повітряних тривог, може мати таргетні наслідки, які нажалі були Миколаївській області, коли російська ракета влучила по Миколаївській ОДА, де був розміщений Господарський суд Миколаївської області. Як стало відомо пізніше загинули працівники суду. [6]

Тому постає питання, що на час повітряних тривог судові засідання має бути тимчасово поставлене на паузу, до відбою повітряної тривоги. Кількість тривог за день може бути різною, як і різною тривалість, тому ця проблема потребує свого подальшого опрацювання та вирішення з урахуванням засад судочинства та забезпечення безпеки працівників суду та учасників справи. Звичайно, ініціативні групи по вирішенню даного питання працюють над цим, задля забезпечення можливості не лише учасникам справи, але й суддям брати участь в судових засіданнях дистанційно. І поки це питання знаходиться на стадії вирішення, то варто використовувати певні ресурси електронного суду, тобто учасник справи або його представник може зареєструватися за певним посиланням та подати заяву про вступ у справу. Після реєстрації кожна особа матиме свій електронний особистий кабінет, де зможе подавати документи до суду, отримувати документи, знайомитись з матеріалами справи тощо.

Але варто враховувати, що наразі далеко не всі суди України приєднались до підсистеми «Електронний суд», що в свою чергу уповільнює застосування повною мірою можливостей та ресурсів цієї підсистеми [8].

Навесні 2022 року у Верховній Раді України зареєстровано законопроект «Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України». Метою прийняття цього проекту є запровадження певних діючих механізмів здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану, зокрема, шляхом надання можливості здійснення повноважень, до прикладу, секретаря судового засідання іншими працівниками апарату суду, можливості виконувати повноваження секретаря судового засідання дистанційно, тощо [8].

На сьогоднішній день цей законопроект не прийнятий, відхилений і знятий з розгляду. У багатьох судах не завжди наявна технічна можливість

проводити судові засідання онлайн, необхідно заздалегідь уточнювати відповідну інформацію в суді. Підсумовуючи, можна стверджувати, що воєнний стан в Україні вніс свої корективи у процес розгляду судових справ. Попри це судова система витримала удар та продовжує працювати на професійному рівні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Арсірій Р. Електронне судочинство в період воєнного стану: очікування та реальність // URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/242253-elektronne-sudochinstvo-v-period-voyennogo-stanu-ochikuvannya-ta-realnist>
4. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» No 1402 – VIII від 02.06.2016 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
5. Міністерство юстиції України. Директорат правосуддя та кримінальної юстиції. «Оперативний моніторинг: правосуддя в умовах війни» / відпов. ред. к.ю.н. Олійник О.М. – <https://minjust.gov.ua/m/monitoring-vprovadjennya-ta-analiz-efektivnosti-npa> - 188 с.
6. Ракетний удар по адмінбудівлі Миколаївської ОДА [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.telegraf.in.ua/kremenchug/10104886-raketnij-udar-po-adminbudivli-mikolajivskoj-oda-9-zagiblih-28-poranenih.html>
Дата публікації : 29.03.2022.
7. Проект Закону про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану)
8. Чернілевська К. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211140_osoblivostzdysnennya-sudochinstva-v-umovakh-vonnogo-stanu.

Slobodianik A.

State University of Trade and Economics

Melnychenko R.

Candidate of Law, Head of the Department of Legal

Security of Business, lawyer

State University of Trade and Economics

Kyiv

PROBLEMS OF ENSURING THE RIGHTS OF PERSONS WITH DISABILITIES IN HIGHER EDUCATION: UKRAINIAN EXPERIENCE

The modern world faces various challenges in the field of functional limitations and health.

The World Health Organization estimates that more than 1 billion people, approximately 15% of the world's population, live with some form of disability. Between 110 and 190 million adults face severe difficulties in their daily lives. Disability rates are rising due to factors such as an aging population and an increase in chronic diseases.

As of January 1, 2021, there were 2.7 million disabled people in Ukraine. Among them, there are 222,300 people with disabilities in the first category, 900,800 people with disabilities in the second category, and 1.4 million people with disabilities in the third category. According to the Office for National Statistics, 163,900 children are disabled [1].

In Ukraine, all people with disabilities have the right to quality education, which is enshrined in the legislation of all levels. Here are some key legal issues regarding education for people with disabilities in Ukraine.

According to the constitutional law of Ukraine and directly to Article 24 «Citizens have equal constitutional rights and freedoms and are equal before the law» [2].

Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Article 24: Education «People with disabilities have a right to education without discrimination. Countries must ensure that people with disabilities can access an inclusive, quality and free primary and secondary education in their own community. Countries must also provide reasonable accommodation and individualised support to maximise academic and social development». [3]

According to the Law of Ukraine "On the basics of social protection of persons with disabilities in Ukraine" Article 22. For the realization of the right to professional (vocational), professional pre-higher and higher education by persons with disabilities, institutions of professional (vocational), professional pre-higher and higher education create the necessary conditions for them to obtain appropriate education. [4]

In all developed countries around the world, there is support for students with physical limitations. It began with the "light program for the disabled,"

adopted by the United Nations General Assembly in resolution in accordance with the " Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities." First, they take into account the demands of unselfish work in a university city - society as well as domestic institutions - and the incapacitated provide educational facilities, counselors and service assistants, mental health and social support [5].

Admission to higher and professional pre-higher education institutions of persons with disabilities is carried out on a competitive basis in accordance with the Conditions for admission to higher and professional pre-higher education institutions approved by the central executive body, which ensures the formation of state policy in the field of education and science.

The legislative framework of Ukraine on the rights of people with disabilities meets international standards, but its implementation and control are problematic. Laws and regulations are not always effectively controlled and enforced.

The issue of accessibility of educational institutions for students with disabilities is really an important problem in Ukraine. Below is a detailed consideration of this problem and ways to solve it in accordance with the legislation of Ukraine.

Many Ukrainian higher education institutions do not have adapted conditions for students with disabilities, including the lack of ramps, special classrooms and elevators. This creates significant barriers to the physical access of persons with disabilities to education and the use of teaching facilities.

Due to physical or mental impairments, adapted teaching materials such as audio or text versions of textbooks may be required. However, such adapted educational materials are not always provided in Ukrainian higher education institutions, which creates a barrier to studies performance with disability.

Financial support from the state for higher education institutions in order to ensure accessibility for students with disabilities is indeed an important component in ensuring equal opportunities in higher education. Let's look at this aspect in more detail.

Financial support from the state can be directed to the construction of ramps for physical access for students with disabilities, as well as the adaptation of classrooms and infrastructure to ensure unhindered learning and movement.

Funds can be allocated for the purchase of technological equipment that facilitates the training of students with different types of limitations, for example, computer programs for blind students or special hearing aids.

Support for students with special needs: State support may also include the allocation of funds for scholarships, grants and other types of financial assistance for students with disabilities.

For example, students with disabilities of Vinnytsia Social and Economic University "Ukraine" made a video appeal to the authorities, in which they ask to

give students with disabilities the opportunity to study, to allocate and adapt new buildings for training.

Let's consider concrete steps to solve problems related to the rights of persons with disabilities in higher education in accordance with the legislation of Ukraine, together with examples:

1. A higher education institution installs special ramps and lifts for students with disabilities to ensure their physical access to all educational premises. This helps students with disabilities to move freely around the campus.

2. The faculty of the university organizes training courses for teachers to work with students with disabilities. Teachers receive the necessary training that helps them create adaptive learning materials and work with the different needs of students.

3. The University establishes a scholarship program for students with disabilities that helps them financially secure their education and lifecooperates with local public organizations of disabled people to organize seminars and trainings on the rights and needs of students with disabilities.

A higher education institution conducts annual monitoring of the accessibility of its infrastructure and services for students with disabilities and submits a report to the authorities and the public.

4. The University offers individual study plans and support for students with different types of limitations, including extra time on exams or individual consultations with teachers.

In conclusion, the challenges of ensuring the rights of persons with disabilities in higher education in Ukraine are a pressing issue that requires immediate attention and action. As we have explored in this article, a significant percentage of the population in Ukraine lives with disabilities, and it is imperative to provide them with equal opportunities for education and social inclusion.

In light of these considerations, it is evident that addressing the rights of persons with disabilities in higher education in Ukraine requires a concerted effort from both government bodies and educational institutions. It is crucial to translate the legal framework into tangible actions that eliminate barriers and promote inclusivity.

Ensuring inclusivity and equal access to education for all, regardless of physical or cognitive limitations, is not only a legal obligation but also a moral imperative that can contribute to a more equitable and prosperous society. It is incumbent upon all stakeholders to collaborate and work diligently towards this goal.

References:

1) Rights of persons with disabilities during the war in Ukraine [Електронний ресурс] / Kharkiv Institute of Social Research (KhISR), League of the Strong (LS), National Assembly of People with Disabilities (NAPD), European

Disability Forum (EDF) – Режим доступу до ресурсу: <https://www.edf-feph.org/content/uploads/2023/02/PDF-Summary-of-monitoring-report-Rights-of-persons-with-disabilities-during-the-war-in-Ukraine.pdf>.

2) Конституція України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>.

3) Convention on the Rights of Persons with Disabilities [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.coe.int/en/web/compass/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities>

4) ЗАКОН УКРАЇНИ Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>.

5) Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities [Електронний ресурс] // United Nations.Department of Economic and Social Affairs Disability – Режим доступу до ресурсу: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/standard-rules-on-the-equalization-of-opportunities-for-persons-with-disabilities.html>.

Танащук А. В.

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Солюк О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу

Державний торговельно-економічний університет

м.Київ

ЗАГРОЗИ У СФЕРІ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І ШЛЯХИ ЇХ ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Для більшості розвинених країн (США, Канада, Японія), та тих, котрі розвиваються (Бразилія, Мексика), біржова діяльність – є одним з головних факторів, який впливає на фінансову стабільність і в результаті на економіку держави в цілому. На даний час сфера біржової діяльності в Україні переживає доволі складні часи, які спричинені як зовнішніми, так і внутрішніми дестабілізуючими чинниками.

Біржи посідають значне місце в системі ринкової інфраструктури, оскільки є основними елементами фінансових активів, центрів торгівлі, вони устанавлюють ціни на фінансові та інші угоди, є гарантами, посередниками між двома сторонами, коли ті, заключаю договори. За результатами біржових торгів рахуються показники динаміки курсових цін, індексів активності, ринкової капіталізації та ринкової вартості підприємств. Біржова діяльність є

важливою складовою таких ринків, як валютний, товарний, фондовий, ринок облігацій. І саме на ці ринки мають великий вплив дестабілізуючі фактори.

Один з головних факторів, який сповільнює розвиток біржової діяльності – це недосконала законодавчо-нормативна база, яка регулює торги на біржах. А саме, через відсутність чітких умов для їхнього функціонування, недоброчесні організації, компанії, можуть використовувати біржу, як платформу для вирішення непрозорих завдань та чисельних маніпуляцій з фінансами, ресурсами та документами. З іншого боку, через недосконалість законів, важче контролювати кількість та діяльність, власне бірж. Оскільки в Україні існує понад 600 бірж різного спрямування [5, с. 5].

Усунення даної проблеми можна досягти шляхом прийняття законів для урегулювання роботи біржової діяльності. Зараз в Україні діє нова редакція закону “Про товарну біржу” 2021 року, відповідно до якої розмір початкового капіталу біржі повинен бути щонайменше 20 млн грн, а також біржа для здійснення своєї діяльності повинна одержати ліцензію НКЦПФР [1, с. 6]. Дана редакція дозволила суттєво зменшити кількість бірж, які ведуть свою діяльність без ліцензії та займаються чорними справами.

Ще однією перешкодою для розвитку біржової діяльності є низький рівень ліквідності біржових операцій на товарних біржах. Існує декілька факторів, які погіршують ліквідність, а саме: недостатня зацікавленість учасників ринку у тих чи інших товарах, чи послугах. Також, на даний час в Україні не має достатньої кількості привабливих проєктів та підприємств, які б користувалися попитом на біржах. Низьким є рівень конкуренції на біржах, що у свою чергу, зменшує зацікавленість покупців та інвесторів. [2, с. 4]

Для вирішення проблеми ліквідності, на мою думку, потрібно стимулювати учасників ринку, зацікавити привабливими компаніями, у які захочеться вкладати кошти не тільки національним інвесторам, а й закордонним. Також контроль та швидка реакція на загрозу ліквідності може зменшити негативний вплив на ринок.

Важливою проблемою у сфері біржової діяльності є те, що населення України необізнане щодо принципів та взагалі сутності біржи. Це має негативний вплив, оскільки спричиняє відплив, відсутність, звичайних людей на біржах, які б, теоретично, мали змогу купувати акції національних та державних підприємств, тим самим стимулювали б економіку [4, с. 6].

Вирішенням цієї проблеми, може бути, покращення інформування населення щодо біржової діяльності, починаючи від школи, та закінчуючи пенсіонерами. Я вважаю, що культура інвестування має бути закладена у українське населення така само, як у жителів Сполучених Штатів Америки.

Ще один метод, який допоможе розвитку біржової діяльності – це створення прозорої системи статистичних даних щодо діяльності товарних бірж, за допомогою яких можна буде спостерігати тенденції розвитку цих бірж. Для цього необхідний збір наступних показників: дослідження кількості,

структури, розмірів бірж, аналіз темпів зростання кількості у прямому зв'язку з обсягами укладених угод, аналіз біржового обороту, аналіз біржових цін, аналіз обсягів попиту та пропозиції на біржах з метою виявлення формально діючих бірж. Завдяки збору цих показників можна покращити діяльність товарних бірж [3, с. 10].

Сучасний етап розвитку біржової діяльності в Україні характеризується низькою ефективністю, оскільки розвитку заважають, вище перераховані чинники. Додатковими дестабілізуючими факторами є падіння платоспроможності громадян України та відсутність умов для впровадження ф'ючерсного обігу. Наразі є багато проблем у сфері біржової діяльності, які необхідно усунути для подальшого розвитку цієї сфери. Проте, варто зазначити, що зараз робляться певні кроки, такі як: зміни у законодавстві, зменшення кількості бірж, підвищення прозорості біржових угод, з метою покращення у сфері біржової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Ольга Ніколайчук, Розвиток біржової торгівлі: сучасний стан та перспективи, 2022, <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/01/2022-312-62-02.pdf>, (дата звернення 29.09.2023).
2. Близьнюк А.Л., Становлення біржової діяльності в Україні, 2019, http://bses.in.ua/journals/2019/41_2019/17.pdf, (дата звернення 29.09.2023).
3. Сохацька О.М., Біржа і війна: історичні паралелі та Український кейс, <file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/963-2091-1-PB.pdf>, (дата звернення 29.09.2023)
4. Бойко Владислав, Особливості нормативно-правового забезпечення біржової торгівлі на ринку цінних паперів в Україні, <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Boyko.pdf>, (дата звернення 29.09.2023)
5. Ольга Ніколайчук, Розвиток біржової торгівлі: сучасний стан та перспективи, 2022, <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/01/2022-312-62-02.pdf>, (дата звернення 29.09.2023).

Терехова А. Ю.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Шпиталенко Г. А.,

к.іст.н., доц., доцент кафедри теорії та історії держави і права

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВНИЧОЇ ДУМКИ УКРАЇНИ

Дослідження проблем еволюції правничої думки України є надзвичайно актуальним у формуванні особистості майбутнього юриста, його професійних якостей та громадянської позиції.

Українська держава, її правова система виникли поступально в процесі розвитку української правничої думки. Історичні передумови розвитку вітчизняного права сягають часів Київської Русі, і біля його витоків лежить збірка стародавнього українського права «Руська Правда», а також відомі науковому світові пізніші історичні пам'ятки правової культури України — «Литовські статuti», в основі яких лежала «Руська Правда».

Українське правотворення інколи випереджало європейське. Так, освічений правознавець і політик П. Орлик розумів, щоб стати справжнім гетьманом України, її треба звільнити від іноземного панування. "Пакти й конституції законів і вольностей Запорозького Війська" ще називають Конституція Пилипа Орлика. Це була перша європейська конституція в сучасному її розумінні. Оригінальність і значення Конституції П. Орлика полягає у поєднанні загальнодемократичних засад з козацькими традиціями Запорозької Січі. Конституція передбачала цілковиту незалежність України від іноземного панування.

Філософ свободи і права Григорій Сковорода засуджував кріпосне право і всю феодальну систему разом з її правом і судочинством, за яких правда за тим, хто сильніший. Він був ворогом монархічного ладу, тиранії, визнавав волю найбільшим здобутком людини. Суспільно-політичний ідеал Сковороди – республіка. В ній немає майнової нерівності, гноблення людини людиною. Закони тут зовсім не підходять тиранії, тому що забезпечують права всім громадянам, а республікансько-демократичний устрій дає можливість чесно працювати усім вільним людям відповідно до їх здібностей та схильностей. [1]

«Коли ми діждемося Вашингтона з новим і праведним законом? А діждемось-таки колись...» – ці рядки з поезії Тараса Шевченка викарбувані на постаменті його постаті в американській столиці. Тарас Шевченко був не тільки великим поетом України, а й її трибуном, пророком, правозахисником. Так, у поемі «Юродивий» (1857 р.) Т. Шевченко звертає свій духовний зір до американської держави з Джорджем Вашингтоном на чолі як певної моделі й орієнтира для українського суспільства. Так поет промовисто висловив

невмирущу рішучість людини боротися за волю та її незгасаючу віру в кінцеву перемогу. Він був більше, як українець,— він був державним мужем і громадянином світу. Він був більше, як поетом,— він був хоробрим войовником за права і волю людей. Він писав вірші, щоб вести рішучий бій за волю. Його поезія подавала надію тим, що впадали в розпач, і спонукала до дії тих, хто без неї погодився б на рабство.

Блискучий харківський юрист, вмілий фахівець-державник у 1900 році написав свою працю «Самостійна Україна», де фактично вперше була проголошена ідея державної незалежності України. Існує думка, що якби Україна під час визвольних змагань 1917–1921 років пішла шляхом Міхновського, ми би, певно, ще сто років тому створили свою державу, яка зайняла достойне місце в європейському домі. Ідеї Миколи Міхновського не втратили своєї актуальності й донині. «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказ». Міхновський розумів, що «боротьба буде люта й довга, що ворог безпощадний і дужий». І в цій боротьбі доведеться вдаватися до зброї. Чи не був він правий? І чи далі не доводиться українцям відстоювати свою державу зі зброєю в руках? «Доки хоч на однім клапті української території пануватиме чужинець, доти усі покоління йтимуть на війну», - писав Микола Міхновський у 1900 році.

На останньому засіданні Центральної Ради 29 квітня 1918 року було заслухано і ухвалено проект Конституції, або «Статут про державний устрій. Права і вільності УНР». Авторами документа стали Михайло Грушевський, С. Шелухін і М. Ткаченко. Конституція була надзвичайно демократичною. Вона проголосувала Українську Народну Республіку «суверенною, самостійною і ні від кого незалежною» державою, суверенне право в якій належить народові України. Конституція УНР мала надзвичайно важливе значення для подальшого політико-правового розвитку Української держави. Вона проголосила Українську Народну Республіку суверенною демократичною парламентською державою з розподілом державної влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Вона запровадила та здійснила правове регулювання зовсім нових для тогочасної української правової системи принципів, зокрема таких як: визнання народу основним джерелом влади, децентралізації влади, принцип рівності політичних і громадянських прав тощо. Конституція УНР в правовому полі зафіксувала нові для української правової системи інститути, зокрема, інститут адміністративно-територіального поділу, громадянства, депутатської недоторканності тощо. Основний Закон УНР здійснив реальне, а не декларативне закріплення демократичних цінностей та принципів, значна частина яких була використана під час розробки Конституції незалежної Української держави, прийнятої 28 червня 1996 р. [2].

Державно-конституційна ідея продовжувала існувати і в часи Радянської України. Громадсько-політичні організації та партії в еміграції

відстоювали право на національне самовизначення України. Показовою в цьому плані є Конституція Миколи Сціборського (1939 року), яка визначала Україну «суверенною, авторитарною, тоталітарною та професійно – становою. Андрій Мельник писав: «Цей проєкт виявився конструкційно не гіршим зі всіх дотепер відомих, хоч автор його не був юристом, не мав штабу співробітників і опрацював його сам один не продовж років чи місяців, а в сімдесят дві години» [3].

Відомий дисидент і правозахисник, співзасновник Української Гельсінської групи, співавтор Акту проголошення незалежності України, Герой України, лауреат Шевченківської премії, багаторічний голова Асоціації дослідників голодоморів в Україні Левко Лук'яненко, великий Українець саме Україною жив Левко Григорович усе своє довге і непросте життя, за неї відсидів 27 років, її майбутнім переймався до останнього подиху. Так, у травні 1961 у Львові відбувся судовий процес над засновником та активістами Української Робітничо-селянської Спілки, відомий на Заході як "Справа юристів". Члени підпільної партії були звинувачені "у зраді Батьківщини" і на підставі ст. 56 ч. 1, ст. 64 Карного кодексу УРСР засуджені: Л.Лук'яненко — до смерті, І.Кандиба — до 15 років, С.Вірун — до 11 років, інші — до 10 років позбавлення волі. Згодом смертний вирок Л.Лук'яненку був замінений 15 роками ув'язнення, а Івану Кіпищу та Й.Боровницькому термін ув'язнення скорочено до 7 років. Левко Лук'яненко вірив у перемогу України на шляху до незалежності. При цьому конфлікт із Росією після Євромайдану Лук'яненко вважав неминучим. «Війна із Московією – це необхідна умова, і ми маємо боротися, бо тільки поборовши Москву, Україна стане по-справжньому незалежною. Вперше за багато століть Україна не має багато ворогів. Україна має тільки одного ворога, а багато держав нас підтримує». [4]

Реабілітований історією юрист, адвокат Іван Кандиба. У 1953 році закінчив юридичний факультет Львівського університету. Згодом працював нотаріусом, суддею та адвокатом. За участь у створенні та діяльності Українській Робітничо-Селянській Спілці, в програмі якої були мирні методи боротьби за вихід України з СРСР та за участь в організації й діяльності Української Гельсінської групи Іван Кандиба був засуджений до 25 років позбавлення волі в таборах суворого режиму і 5 років заслання. В знак протесту, Іван Кандиба розпочав голодування. І вже у вересні 1988 року, за вимогою президента США Рональда Рейгана, Президія Верховної Ради СРСР помилувала його і відпустила на волю. [5]

У боротьбі за незалежність України пліч-о-пліч з Іваном Кандибою та Левком Лук'яненком став юрист за фахом, випускник юридичного факультету Львівського університету Йосиф Юліанович Боровницький, радянський дисидент, борець за незалежність України. За участь у створенні та діяльності Української Робітничо-Селянської Спілки був засуджений Львівським обласним

судом за статтю 62 до 7 років позбавлення волі. Разом з Іваном Кандибою та іншими однодумцями був відправлений до Мордовії, де відбував термін ув'язнення. Й. Боровницький відбув чотири роки ув'язнення. 30 квітня 1965 року був звільнений. На основі Закону Української РСР «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» 8 жовтня 1991 року він був реабілітований.

Отже, українська правнича думка пройшла довгий і тернистий шлях. Її подальший розвиток потребує великої праці як з боку правників-науковців, так і юристів-практиків. Як зазначав Левко Лук'яненко, *"Усі великі революціонери – юристи. Значить, це найкраща освіта, щоб боротися"*.

Список використаних джерел:

1. Політико-правові погляди Григорія Сковороди [Електронний ресурс] // Київський національний університет імені Тараса Шевченка – Режим доступу до ресурсу: <https://studfile.net/preview/2265864/page:13/>.

2. Кралюк П. Ідеолог Микола Міхновський. До 120-річчя брошури «Самостійна Україна» [Електронний ресурс] / Петро Кралюк // Радіо Свобода. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/30651733.html>.

3. Конституція Миколи Сціборського 1939. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constituanta.blogspot.com/2012/04/1939.html>.

4. Позняк-Хоменко Н. з когорти Праведників: Левко Лук'яненко [Електронний ресурс] / Наталка Позняк-Хоменко // Український інститут національної пам'яті – Режим доступу до ресурсу: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/statti/iz-kogorty-pravednykiv-levko-lukyanenko>.

5. 1930 – народився Іван Кандиба, дисидент, один з членів-засновників Української Гельсінської групи [Електронний ресурс] // Український інститут національної пам'яті – Режим доступу до ресурсу: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/cherven/7/1930-narodyvsya-ivan-kandyba-dysident-odyn-z-chleniv-zasnovnykiv-ukrayinskoyi-gelsinskoyi-grupy>.

Цаплюк В. В.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Острогляд О.В.,

к.ю.н., доц., доцент кафедри права та правоохоронної діяльності

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

РЕЗОНАНСНІ СПРАВИ ЩОДО ЕКСТРАДИЦІЇ ЗА УЧАСТЮ УКРАЇНИ

Актуальність обраної теми полягає у з'ясуванні попереднього досвіду застосування Україною процедури екстрадиції для поглиблення теоретичних знань у проведеному дослідженні. Також, у зв'язку з останніми новинами щодо можливості застосування екстрадиції до чоловіків призовного віку, які незаконно виїхали за межі України після початку повномасштабного вторгнення росії, вважаю за потрібне проаналізувати наведені нижче справи в яких, незважаючи на те, що екстрадиція не була застосована, але початок цієї процедури було закладено.

Мета обраної теми полягає в окресленні найголовніших етапів початку проведення екстрадиції та формулювання причинно-наслідкових зв'язків не доведення до кінця цієї процедури. А також, відображення хронологічного розвитку вирішення зазначених нижче справ.

У першу чергу варто з'ясувати суть поняття екстрадиція. Як зазначає доктор юридичних наук Черноус Ю.М, екстрадиція – це видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку [2, с. 143].

Також, екстрадицію можна визначити як одну з форм міжнародної співпраці у кримінальному провадженні.

Процес екстрадиції складається з кількох етапів :

1. офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи;
2. перевірка обставин, що можуть перешкоджати видачі;
3. прийняття рішення за запитом;
4. фактична передача такої особи під юрисдикцію запитуючої держави.

Коротко з'ясувавши суть поняття можна перейти до дослідження першої, мною обраної, резонансної справи щодо екстрадиції за участю України.

Савченко Надія Вікторівна - українська політична діячка та активістка, військова.

8 липня 2014 року стало відомо, що Савченко перебуває у слідчому ізоляторі на території росії. Її підозрювали у вбивстві двох російських журналістів, а саме Ігоря Корнелюка та Антона Волошина.

16 вересня 2014 року в сторону Надії Савченко з'явилось нове обвинувачення, а саме як зазначали російські пропагандисти, що вона «особисто брала участь у тортурях полонених та хотіла їх здати на органи».

Усі ці обвинувачення були незаконними та неправдивими. На момент вбивства двох журналістів Савченко вже була викрадена та вивезена на ворожу територію. За словами Надії, її перевозили на шести різних машинах з мішком на голові, а також їй були виставлені умови, а саме, або йти на співпрацю з ворожою владою, або її посадять до в'язниці.

22 березня 2016 року міським судом ростовської області Савченко було засуджено до 22 років ув'язнення. 5 квітня цей вирок набрав чинності і

саме в цей момент в Україні з'явилась юридична можливість подавати росії запит на екстрадицію Савченко в Україну.

19 квітня 2016 року голова Міністерства юстиції України Павло Петренко зазначив, що Україна готує усі необхідні документи для передання Савченко до України.

27 квітня 2016 року Савченко було видано на заповнення пакет документів для екстрадиції. Водночас, президент України Петро Порошенко зазначив, що існує можливість обміну Савченко на засуджених в Україні до 15 років ув'язнення, російських ГРУшників Олександра Александрова та Євгена Єрофєєва.

Микола Полозов, адвокат Надії Савченко, зазначав, що процес екстрадиції зазвичай затягується приблизно на пів року, однак сподівався, що все буде відбуватись у прискореному режимі.

Однак, на заповненні документів процедура екстрадиції зупинилася. 25 травня президент росії путін підписав указ про помилування Надії і водночас Президент України Петро Порошенко помилував двох ГРУшників О.Александрова та Є.Єрофєєва. В цей же день за Надією Савченко вилетів президентський літак та перевіз її в Україну, де вона отримала нагороду «Героя України».

Перейдемо до ще однієї справи щодо екстрадиції за участю України.

Марків Віталій Михайлович - український військовослужбовець, учасник російсько-української війни.

В ніч з 30 червня на 1 липня 2017 року Віталій Марків був заарештований в місті Болонья, Італія. Місцева прокуратура звинуватила українського нацгвардійця у вбивстві Андреа Роккеллі та його російського перекладача Андрія Миронова, які загинули у наслідок мінометного обстрілу неподалік Слов'янську у травні 2014 року.

Однак, Віталій не був винний у вбивстві двох зазначених винних осіб адже у 2014 році в Національній Гвардії України в штатному або позаштатному розкладі не було мінометів. Отже, можна зробити висновок, що у Віталія не було навіть фізичної можливості вбити зазначених журналіста та перекладача.

Варто зазначити, що Марків є громадянином України та Італії. Суд в місті Павія розглядав його в першу чергу як громадянина України.

Італійський суд визнав Віталія винним і засудив його до 24 років ув'язнення. У 2015 році Генеральна Прокуратура Україна почала готувати все необхідне для процедури екстрадиції Марківа в Україну. Однак, процедура екстрадиції так і не відбулась.

Адвокати Марківа в листопаді 2019 року подали позов до апеляційного суду присяжних Мілана. Розгляд апеляції тривалий час відкладали через пандемію коронавірусу.

У листопаді 2020 року італійський суд виправдав Віталія Марківа через відсутність складу злочину та належних доказів щодо загибелі італійця та росіянина. Згодом, Віталій повернувся до служби в Національній Гвардії України.

Проаналізувавши наведені справи, варто підсумувати, що факт затримання громадянина України в іноземній державі за вчинене правопорушення не означає початок процедури екстрадиції. Цей процес є тривалим та не завжди гарантованим. Екстрадиція регламентується певними міжнародними договорами і звичайно, що порушення хоча б однієї з визначених нормами права вимог унеможлиблює цей процес. Також, вважаю за необхідне акцентувати увагу на наступних особливостях процедури екстрадиції:

1. Обов'язкова наявність правового обґрунтування необхідності екстрадиції
2. Екстрадиція в жодному випадку не виходить за рамки кримінального судочинства, вона є одним з етапів кримінального процесу
3. Екстрадиція має місце тільки тоді коли вчинене діяння є кримінальним правопорушенням з передбаченим покаранням як і в державі в якій було затримано особу, так і в державі куди особу буде видано
4. Міжнародними договорами передбачена ціла низка підстав, які можуть перешкоджати процесу екстрадиції та й цілком унеможлилювати.

Даний перелік допоможе краще зрозуміти навіть і без детального аналізу чому ж все таки в окремих справах процедуру екстрадиції може бути почато, однак не закінчено.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний Кодекс України; Закон від 05.04.2001 №2341-|||
2. Черноус Ю. М., Видача особи (екстрадиція) у кримінальному провадженні щодо злочинів міжнародного характеру. *Вісник кримінального судочинства* 2015, 1 : 143-150
3. Савченко видали пакет документів для екстрадиції в Україну, 27.04.2016. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2016/04/27/7106970/>

4. Процес екстрадиції Савченко в Україну ще не запущений, 07.04.2016. URL : <https://www.unian.ua/politics/1312220-protses-ekstraditsiji-savchenko-v-ukrajinu-sche-ne-zapuscheniy-petrenko.htm>

5. Суд в Італії обиратиме запобіжний захід для українського нацгв'їрдійця, 04.07.2017 URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/28595032.html>

Царик Д. В.

Державний торговельно-економічний університет
Науковий керівник: Шведова Г. А.,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

СПІВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНІ ТА ЇЇ ФОРМИ

Суспільна шкода групової злочинної діяльності зростає з кожним днем не тільки тому, що групові злочини легші, але й тому, що явище групових злочинів викликає обґрунтовану тривогу громадян, спотворює зовнішній вигляд суспільства, а в багатьох випадках спотворює і психічний світогляд людей. Проте не всі групові злочини є проявами співучасті. Тому необхідно уточнити визначення понять злочинної змови та групової злочинності.

Співучасть в кримінальному злочині - це складна проблема, яка виникає, коли одна або декілька осіб беруть участь у злочині, який завдає шкоду іншим. Співучасть може приймати різні форми і має серйозні наслідки для суспільства та правоохоронних органів.

Тому особливе значення системи змови в загальній кримінально-правовій системі України полягає у [2, с. 296]:

- визначенні об'єктивних і суб'єктивних ознак умисних злочинів, вчинених кількома суб'єктами;
- визначенні кола цих осіб, засад і умов їх вчинення. відповідальність за вчинення злочинних дій;
- передбачає стандарти покарання осіб, які спільно беруть участь у злочинах, тобто орієнтує суд на справедливий, законний і обґрунтований вибір конкретних кримінально-правових засобів впливу на співучасників злочинів;
- це може бути доведено що ті, хто сам безпосередньо не вчинив злочин, але певним чином йому сприяв. Це визначає коло діянь, які прямо не передбачені нормами особливої частини КК України, але є суспільно небезпечними, а тому потребують кримінально-правового нагляду.

Що стосується існуючих форм співучасті то слід звернути увагу на наступні аспекти. Перш за все, співучасть може бути активною або пасивною. Активна співучасть включає в себе пряму участь у вчиненні злочину, таку як фізичне виконання дій або надання допомоги злочинцю. Наприклад, дві або більше особи можуть спільно скоїти пограбування, ділити прибуток від нього або надавати скоєному злочинцю притулок [3, с. 512].

Пасивна співучасть, навпаки, виявляється у відомостях, допомозі або згоді із злочинцем без прямої участі у злочині. Наприклад, особа, яка знає про злочин і не повідомляє правоохоронців, може бути вважати пасивним співучасником. Ця форма співучасті може бути важливою для розкриття злочину та притягнення до відповідальності всіх винних сторін.

Крім того, важливо відзначити, що співучасть може бути змовою або угодою між співучасниками щодо вчинення злочину. Змовники можуть обговорювати деталі злочину, планувати його та об'єднувати зусилля для досягнення спільної мети. Змова може бути складною, а особи, які беруть в ній участь, можуть різнитися за своєю роллю та відповідальністю.

Співучасть – це важлива тема в кримінальному праві, яка розглядається в контексті злочинів, вчинених кількома особами. Основною метою співучасті є визначення рівня вини кожної з учасників і призначення відповідних покарань. Відомі два види співучасті: проста та складна. В цьому есе розглянемо основні особливості кожного з них.

Проста співучасть відбувається, коли кілька осіб вчиняють злочин разом, але кожна з них виконує окрему роль без явного поділу завдань. В цьому випадку, учасники можуть бути притягнуті до відповідальності за однаковий ступінь вини, якщо їхні дії спричинили шкоду чи злочин був завершений. Основні риси простої співучасті включають наступне [3, с. 544]:

1. Спільна ініціатива: Учасники простої співучасті активно долучаються до вчинення злочину, виконуючи різні функції або дії, але зазвичай без детального планування чи попередньої домовленості.

2. Спільна відповідальність: Кожен учасник несе відповідальність за власні дії у вчиненні злочину. Це означає, що кожен може бути притягнутий до відповідальності за дії, які він чи вона вчинив особисто.

3. Однакова кваліфікація злочину: Учасники простої співучасті, як правило, кваліфікуються за однією і тією ж статтею кримінального кодексу, оскільки їхні дії спільно призвели до вчинення злочину.

Розглянемо приклад, де двоє осіб пограбували магазин. Один викрав товари, а інший став на варту, щоб відвести увагу від покупців і персоналу. Обидва учасники брали участь у вчиненні злочину, але кожен виконував роль, яка була йому призначена, і немає чіткого планування заздалегідь.

Складна співучасть, навпаки, передбачає організацію та розподіл завдань між учасниками. Вони діють як спланована команда, де кожен має визначену роль. Складна співучасть відзначається більш важкими наслідками

для учасників, оскільки їм може бути призначено різні рівні відповідальності в залежності від їхнього внеску у вчинення злочину. Серед важливих ознак складної співучасті слід зазначити наступне [4].

1. Чітка організація і розподіл завдань: У складній співучасті учасники діють як організована група, існує чітко визначений план дій та розподіл завдань між ними. Кожен має свою роль і обов'язки у вчиненні злочину.

2. Різні ролі і функції: Кожен учасник зазвичай виконує важливу роль або функцію у вчиненні злочину. Наприклад, одна особа може бути відповідальна за планування, інша - за виконання фізичних дій, а третя - за транспортування здобичі.

3. Різні ступені відповідальності: Учасники складної співучасті можуть бути притягнуті до відповідальності залежно від їхнього внеску у злочин і ступеня їхньої участі. Деякі можуть бути визнані головними винуватцями, а інші - співучасниками.

Варто навести приклад складної співучасті. Припустимо, що група осіб зламала сейф у банку. Один із них був відповідальний за планування та надавав інструкції іншим двом, один з яких виконував фізичні дії зі зламу, а інший відвідував місце інциденту, щоб надавати звіти про обстановку. У цьому випадку маємо справу зі складною співучастю через організацію та розподіл завдань.

У підсумку, співучасть в кримінальному злочині - це серйозна проблема, яка може приймати різні форми та мати різні наслідки для суспільства. Правоохоронні органи та законодавці повинні приділити увагу цій проблемі та приймати необхідні заходи для протидії співучасті в злочині і забезпечення справедливого правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 11 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.09.2023).

2. ГО «Всеукраїнська Асоціація Кримінального Права». Кримінальне Право України. Особлива Частина Навчальний посібник. Ірпінь : ТОВ "Твори", 2021. 411 с.

3. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 768 с.

4. Співучасть у злочині: поняття та ознаки. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9677/> (дата звернення: 29.09.2023).

Шеремет Д. О.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Шпиталенко Г. А.,

к.іст.н., доц., доцент кафедри теорії та історії держави і права

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ: КОНСТИТУЦІЯ УНР

Михайло Сергійович Грушевський – громадський та політичний діяч, що очолював конституційну комісію, яка відповідала за створення Конституції Української Народної Республіки. Конституційну комісію УЦР створено ще у червні 1917 р., однак робота над «Статутом про державний устрій, права і вольності УНР» розпочалася лише після проголошення Української Народної Республіки III Універсалом від 7 (20) листопада 1917 р. Положення Основного Закону сформулював М. Грушевський наприкінці листопада 1917 р. На цей момент керівництво УЦР майже повністю вичерпало наявні можливості реалізувати свої федеративні пропозиції щодо перетворення унітарної Росії на спілку народів, де більшовицькій Раді народних комісарів не відводилося повноважень великоруського центру. Розуміння того, що настав момент побудови незалежної держави, яка потребувала конституційного оформлення, змусило керівників УЦР під час розробки Основного Закону звернутися до багатого європейського досвіду в галузі конституційного права

Конституція в проекті поділяється на шість частин. Насамперед іде частина загальна, декларативна, яка визначає державний характер України, її територію і основні права громадянина Української Республіки. Частина друга визначає її відносини до Федеративної Російської Республіки, до складу якої входить Республіка Українська. Частина третя займається вищою законодавчою владою України – її "Всенародними зборами" (соймом) і їх президією. Четверта частина присвячена виконавчій владі (Кабінетові міністрів). П'ята - найвищому органу судовому - "Генеральному суду". Думається, що творці Конституції УНР творчо використали такий документ, як "Пакти й Конституцію законів та вольностей Війська Запорізького", написаного гетьманом Війська Запорізького Пилипом Орликом і прийнятого 5 квітня 1710 року, в якому вперше було закріплено ідею поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову. Згідно Основного Закону УНР органи законодавчої, виконавчої та судової влади є незалежні одна від одної і виконують свої повноваження в установлених конституцією межах, жодна з гілок влади не може взяти на себе функції іншої. Так, відповідно до ст. 23 Конституції "верховним органом УНР є Всенародні збори, які безпосередньо здійснюють вищу законодавчу владу в УНР і формують вищі органи виконавчої і судової власті УНР"

Незважаючи на те, що Конституція УНР 1918 р. не увійшла в стадію набуття державно-правової практики, деякі її положення заслуговують на увагу, оскільки на той час вони були досить прогресивними. Так, згідно зі «Статутом про державний устрій, права і вольності УНР» усі українці, незалежно від статі, наділялися політичною, громадянською і актовою правомочністю після досягнення 20-річного віку. У статті 21 Конституції було розкрито поняття політичної правомочності та визначено, що з цього віку українці набувають не лише активного, а й пасивного виборчого права як до законодавчих органів УНР, так і до всіх виборчих органів місцевого самоврядування. Це положення Конституції УНР залишило позаду країни так званої ліберальної демократії. У провідних країнах Європи і в Сполучених Штатах Америки «вікова планка» була дещо вищою. Аналізуючи положення Конституції УНР, хотілося б зупинитися на її другому розділі «Права громадян України». На особливу увагу заслуговує ст. 14, в якій ідеться про те, що не тільки громадянин УНР, а й будь-хто інший, хто перебував на її території, «не може бути покараний смертю». Розробники цього документа відкинули політичні, економічні, культурні, релігійні та будь-які юридичні чинники при визначенні міри покарання. Ця конституційна вимога, якби вона була втілена у життя, надала б можливість Українській Народній Республіці на десятиліття випередити більшість країн «ліберальної демократії». Усі права, надані громадянам УНР Конституцією (недоторканність майна і житла, таємниця листування, свобода слова, друку, сумління, організації, страйку, свобода пересування та багато ін.), дають змогу дійти висновку, що УЦР передбачала побудову соціальної, правової та демократичної держави. Ці положення Конституції УНР 1918 р. через тридцять років було закріплено у Загальній декларації прав людини, затвердженій Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. Також слід зазначити, що Конституція УНР мала надзвичайно важливе значення для подальшого політико-правового розвитку Української держави. Конституція УНР проголосила Українську Народну Республіку суверенною демократичною парламентською державою з розподілом державної влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Вона запровадила та здійснила правове регулювання зовсім нових для тогочасної української правової системи принципів, зокрема таких як: визнання народу основним джерелом влади, децентралізації влади, принцип рівності політичних і громадянських прав тощо. Конституція УНР в правовому полі зафіксувала нові для української правової системи інститути, зокрема, інститут адміністративно-територіального поділу, громадянства, депутатської недоторканності тощо. Основний Закон УНР здійснив реальне, а не декларативне закріплення демократичних цінностей та принципів, значна частина яких була використана під час розробки Конституції незалежної Української держави, прийнятої 28 червня 1996 р.

Список використаних джерел:

1. Університетські наукові записки, 2005, № 1-2 (13-14), с. 49-56 .
2. Проект Конституції Української Народної Республіки. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: У двох томах. — К., 1997. — Т. 2. — С. 5—11).

Штурмак А. О.

Державний торговельно-економічний університет
Науковий керівник: Шведова Г. А.,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕДОБРОСОВІСНЕ ВОЛОНТЕРСТВО

Внаслідок збройної агресії РФ виникла потреба активізації руху волонтерства. Цей рух досяг небачених раніше в Україні масштабів. Волонтери - це ті люди, які з перших днів вторгнення агресора на територію України створили свій фронт оборони, забезпечуючи найнеобхіднішим ЗСУ, внутрішньо переміщених осіб, усіх тих, хто потребував допомоги, зокрема тварин.

У зв'язку з цим збільшилася кількість вантажів, активізувався грошовий потік від благодійників, і кількість псевдоволонтерів, тих недобросовісних розкрадачів також почала збільшуватися. Тож реакція держави була досить влучною та необхідною в такий тяжкий час.

Вже у квітні 2022 року набрали чинності зміни до Кримінального кодексу України, пов'язані із криміналізацією незаконного використання з отриманням прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги [1].

Волонтерська діяльність та основні засади її провадження закріплені в ст. 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 р. Відповідно до положень вище названої статті: «Волонтерська діяльність - добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, яка створюється волонтерами за рахунок надання волонтерської допомоги.» [2]. До того ж, що волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності (п. 3 ст.1 ЗУ «Про волонтерську діяльність» від 19.04.11р.) [2].

Волонтерська діяльність здійснюється за напрямками, закріпленими ст. 3 Закону України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.11р. [2].

Волонтер може здійснювати благодійну діяльність за наступними видами: «...1) безоплатна передача у власність бенефіціарів коштів, іншого майна, а також безоплатне відступлення бенефіціарам майнових прав;2)

безоплатна передача бенефіціарам права користування та інших речових прав на майно і майнові права; 3) безоплатна передача бенефіціарам доходів від майна і майнових прав; 4) безоплатне надання послуг та виконання робіт на користь бенефіціарів; 5) благодійна спільна діяльність та виконання інших контрактів (договорів) про благодійну діяльність; 6) публічний збір благодійних пожертв; 7) управління благодійними ендавментами; 8) виконання заповітів, заповідальних відказів і спадкових договорів для благодійної діяльності; 9) проведення благодійних аукціонів, негрошових лотерей, конкурсів та інших благодійних заходів, не заборонених законом» (п. 1-9 ч.1 ст. 5 ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.12р.) [3].

Займаючись благодійною діяльністю волонтери керуються положеннями, закріпленими в чинному законодавстві України, зокрема – Конституції України, ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.12р., ЗУ «Про волонтерську діяльність» від 19.04.11р. та не можуть виходити за межі прав, що закріплені в положеннях вище перелічених нормативно-правових актів.

За порушення законодавства про благодійну діяльність волонтер, як суб'єкт благодійної діяльності, може бути притягнутий до цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності у порядку, встановленому чинним законодавством України.

Кримінальна відповідальність настає за незаконне використання благодійної допомоги з метою отримання прибутку, зокрема, за зміну цільового призначення благодійної допомоги без згоди благодійників; використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги, укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном з метою отримання прибутку.

Недоброзичливий волонтер, який вчинив дії, що свідчать про незаконне використання благодійної допомоги з метою отримання прибутку, буде притягнутий до кримінальної відповідальності за статтю 201-2 Кримінального кодексу України, якою Законом України від 24.03.2022 було доповнено КК України. Положення ст. 201-2 КК України визначає, що:

«1. Продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або застосування інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку, вчинених у значному розмірі, -надаються штрафом від двох до трьох тисяч неоплачених мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до чотирьох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за заявою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або у великому розмірі, -караються залишаються волі на строк від трьох до п'яти років із збереженням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частиною першою або іншою цією статтею, вчинені організованою групою або в особливо великому розмірі, або під час тривалого або воєнного стану, - караються закриватися волі на строк від п'яти до семи років з відокремленим правом обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна...» [4].

Визначення значного, великого та особливо великого розміру міститься в положеннях закріплених у ч.1 примітки до ст. 201-2 КК України.

Отже, відповідно до положень статті 201-2 КК України при вчиненні правопорушення, що буде кваліфікуватися за вище вказаною статтею, псевдоволонтер за рішенням суду буде притягнутий до кримінальної відповідальності та нестиме покарання у вигляді щонайменше - штрафу та щонайбільше - обмеження волі на строк від п'яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна. Ступінь тяжкості покарання буде визначатись уповноваженою на те особою з урахуванням усіх обставин конкретної справи. Доцільно зауважити, що кримінальна відповідальність за ст.201-2 КК України настає лише якщо дії, передбачені в статті, будуть вчинені в значному розмірі, великому та особливо великому розмірах, а також буде визначена кваліфікуюча ознака злочину за цією статтею - вчинення дій з метою отримання прибутку.

Недобросовісний волонтер може бути притягнутий до кримінальної відповідальності також за ст. 190 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайством).

Таким чином, незважаючи на складну ситуацію в нашій країні, законодавець не залишає поза увагою питання регулювання благодійної діяльності та створює правовий бар'єр для запобігання розвитку волонтерської злочинності. Варто зазначити, що застосування заходів щодо запобігання розвитку недобросовісного волонтерства, спроможні не лише скоротити шахрайство під виглядом волонтерства та покарати винних осіб, але й захистити репутацію волонтерського руху України.

Список використаних джерел:

1. А.Полянецька, Вірйовкіна Л. Кримінальна відповідальність волонтерів [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.uny.org.ua/dopomoga/activities-of-volunteers/kryminalna-vidpovidalnist-volonteriv/> (дата звернення 27.09.2023).

2. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року №3236-VI. Дата оновлення: 31.03.2023. Офіційний сайт Верховної Ради України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 27.09.2023).

Матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного семінару (Житомир, 06 жовтня 2023 р.)

3. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05 липня 2012 року №5073-VI. Дата оновлення: 11.12.22. Офіційний сайт Верховної Ради України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#n41> (дата звернення: 27.09.2023).

4. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року №2341-III. Дата оновлення: 11.08.2023. Офіційний сайт Верховної Ради України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 27.09.2023).

Дискусії та обговорення:

Гальонкін С. С.,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків

ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ПОГЛЯДИ НА ЮРИДИЧНУ КЛІНІКУ ЯК ОСНОВУ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ТА ПРАВОВОГО ВСЕОБУЧУ

Клінічна юридична освіта за останні кілька десятиліть зазнала значного світового поширення, в основному як засіб надання студентам наглядного досвіду у практиці права як формальної частини навчального плану юридичної школи. Ніде цей феномен не росте швидше, як в Західній Європі. Європа поєднує в собі традицію лекції, метод, за який прихильники виступають з часів середньовіччя, з періодом практичної підготовки після закінчення юридичної школи, спрямованим на досягнення багатьох цілей клінічного досвіду в школі. Європейські професори, як правило, не є практиками в сфері права. Але феномен росте всюди, і Європа не є винятком.

Вивченням питання юридичної клініки та її значення займалися: О. А. Люблінський, Д. І. Мейер, К. Ф. Штой – за дореволюційних часів, А.О. Галай, В.О. Гончаренко, В.Ю. Горелова, В. М. Кравчук, Ю.В. Ломжець, В. В. Молдован – сучасні вітчизняні дослідники. Дисертаційними дослідженнями вказаного питання займалися: Н. С. Дубчак, М. Т. Лоджука, Ю. О. Фігель.

Згідно нормативного визначення “юридична клініка” — це структурний підрозділ юридичного факультету, в межах якого студенти майбутні юристи під керівництвом викладачів та практикуючих адвокатів набувають практичної підготовки шляхом надання безкоштовної юридичної допомоги та здійснення правової просвіти населення. Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України № 592 від 3 серпня 2006 року «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» (надалі – Положення), юридичні клініки повинні функціонувати в усіх навчальних закладах III–IV рівнів акредитації, що здійснюють підготовку фахівців за напрямом «Право» незалежно від форми власності та підпорядкування [1].

Юридична клініка визнана як особливий механізм сприяння якості юридичної освіти, що проявляється в створенні для студентів можливості під час навчання практикуватися в юридичній професії, виконуючи аналітичну та безпосередньо правозахисну роботу [2, с. 4].

Еліот Мілстейн стверджує, що клінічна юридична освіта є частиною спектру методів навчання, які можуть бути використані в навчальному плані юридичних шкіл, включаючи їх серед таких моделей, як зовнішні стажування, які передбачають виїзд студентів у юридичне бюро, зазвичай з

супровідним семінаром для зарахування у юридичну школу, або курси на основі симуляцій, які надають студентам ситуації щодо розв'язання юридичних проблем на основі фактів [5].

Р. Вілсон надає більш конкретне визначення клінічної юридичної освіти, так найбільш актуальні елементи в цьому контексті наступні:

- 1) надання юридичних консультацій або послуг реальним клієнтам, чи то в суді, чи в іншому місці, студентами-юристами;
- 2) клієнти клініки - це особи, які не мають ресурсів для найму адвоката, або особи чи групи в позбавлених обслуговування або маргінальних спільнотах;
- 3) усі роботи студентів ретельно перевіряються, регулярно наглядаються і можуть бути підтвержені членом адвокатської палати, бажано членом факультету школи, де розташована клініка.

І хоча трьох елементів достатньо для визначення природи юридичної клініки, двома додатковими елементами ідеальної концепції є:

- 4) участь студентів-юристів враховується як академічний кредит у навчальному закладі, в якому навчається студент, і є невід'ємною частиною навчального плану юридичної школи;
- 5) студент готується до взаємодії з клієнтами за допомогою підготовчого або паралельного курсу, який фокусується на доктрині, навичках, етиці та цінностях професійної практики в сфері права [4, с. 263].

Такий підхід ґрунтується на поглядах Брайнта, який стверджував, що найсильніші та найефективніші клініки поєднують усі п'ять елементів [4].

Щодо прикладів, які становлять окремий інтерес, варто виділити дві: польську модель та Juss-Buss (правовий автобус; норвезька модель). На нашу думку, ці дві моделі суперечать одна одній. Суперечність впливає з їх природи, так польську модель можна охарактеризувати як швидкозростаючу, полігалузеву, чисельну. Початок клінічної діяльності в Польщі відзначався скромними розмірами, але потім відбувся активний розвиток клінічних послуг на національному рівні. Основний акцент клінічної роботи був спрямований на забезпечення доступу до справедливості, соціальну місію клінік і надання юридичної допомоги, яку держава не надавала. Клініки швидко поширилися в Польщі. Починаючи з свого виникнення, клініки розповсюдилися по всій країні, і станом на навчальний рік 2019–2020 існували 27 клінік у 17 містах. Клініки були створені у всіх державних університетах країни, а також практично в усіх приватних університетах. З розвитком їх національного охоплення їх акцент перемістився на надання правової допомоги бідним [6, с. 2].

Однією з проблем щодо надання такого широкого спектру послуг є можливий конфлікт педагогічної та соціальної місії таких клінік. Якщо занадто багато справ обробляються недосвідченими майбутніми юристами, ні клієнти, ні студенти не отримують якісного обслуговування, і швидке, формальне представництво може призвести до реальних проблем для

інтересів клієнтів, кожен з яких несе власну унікальну історію. Для студентів має існувати освітній простір, в якому вони можуть здобути як доктринні, так і професійні навички, необхідні для забезпечення ефективного представництва у будь-якій реальній правовій справі [8, с. 278].

Щодо норвезького прикладу юридичної клініки - "Juss-Buss", на нашу думку, він заснований на якості. Так, дана клініка функціонує при Університеті Осло, отримує фінансування і складається з близько тридцяти студентів-юристів, які добровільно відпускають себе від навчання на рік, щоб повністю зосередитися на наданні правової допомоги. Потім, протягом одного семестру вони працюють неповний робочий день. За цей період вони отримують еквівалент кредитів одного семестру за добровільну роботу. Студентам сплачується невелика заробітна плата. Менеджментом клініки також займаються студенти, а нагляд ведеться членами факультету [7, с. 148-150].

Така клініка фактично має "особливий характер", коли студентам надається свобода дій, належне фінансування і належний нагляд, що стає неможливим при швидкому зростанні кількості клінік через брак ресурсів і часу.

Проте не дивлячись на явну відмінність прикладів і різноманітність практичної реалізації, всі моделі мають спільний недолік – відсутність основоположних стандартів. Це питання неодноразово обговорювалося на конференціях Європейської мережі клінічної юридичної освіти. Ці стандарти стосуються фінансування, поєднання з навчальною програмою закладу освіти, контроль за діяльністю такої клініки та її організаційно-правова форма [3, с.7].

Як висновок можливо зазначити, що юридична клініка є поширеним явищем у багатьох країнах і всюди є свої особливості, важливим буде встановлення основоположних стандартів і пошук кількісно-якісного балансу.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністерства освіти і науки України No 592 від 3 серпня 2006 року «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06>
2. Галай А. О. Основні навчальні компоненти юридичної клінічної освіти: шляхи впровадження клінічного спецкурсу та практики студентів у навчальний процес вищих навчальних закладів в Україні. Навчальний посібник / А. О. Галай. – К.: КНТ, 2009. – 96 с
3. Дуліба Є., Теремецький В. Юридична клініка як форма навчання і забезпечення права на правову допомогу / Дуліба Є., Теремецький В. //Приватне право і підприємництво: Збірник наукових праць №23/2023. – С. 132-139

4. Bryant, S., Milstein, E. S., & Shalleck, A. C. (2014). Transforming the education of lawyers: The theory and practice of clinical pedagogy. Durham: Carolina Academic Press
5. Elliot Milstein. Clinical Legal Education in the United States: In-House Clinics, Externships and Simulations // Journal of Legal Education. – 2001. – Vol. 51. – Pg. 375.
6. FUPP. (2020). Legal clinics in Poland: 2019–2020. Режим електронного доступу: <http://www.fupp.org.pl/en/>. Visited on 22 October 2015
7. Hammerslev O., Olesen A., Halvorsen Rønning O. Juss-Buss [Law Bus]: A Student-run Legal Aid Clinic In: Halvorsen Rønning O., Hammerslev O. (eds) Outsourcing Legal Aid in the Nordic Welfare States. 2018. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-46684-2_11
8. Wilson R.J. Legal Aid and Clinical Legal Education in Europe and the USA: Are They Compatible? In: Halvorsen Rønning O., Hammerslev O. (eds) Outsourcing Legal Aid in the Nordic Welfare States. 2018. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-46684-2_11

Новожилов В. С.,

магістр права, консультант ГО «Спілка безпеки управління «Антикорупція»,
м. Дрогобич

Науковий керівник: Тітко І. А.,

д.ю.н., проф., завідувач кафедри
кримінального права та кримінально-правових
дисциплін Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
м. Полтава

ВІДНОВЛЕННЯ БЕЗПЕКИ ЯК ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Безпека людини, на рівні з її життям і здоров'ям, честю і гідністю, а також недоторканністю, відповідно до ч. 1 ст. 3 Конституції України визнається найвищою соціальною цінністю.

На нормативному рівні існують визначення різного роду безпеки¹, які можна узагальнити до того, що безпекою є стан, за якого ризик заподіяння шкоди об'єкту знижений до прийняттого рівня. При цьому явища, тенденції чи чинники, які свідчать про існування неприпустимого ризику заподіяння шкоди, іменуються загрозами безпеці.

¹ Див. п.п. 2, 3, 4, 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», ст. 1 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», п.п. 33, 43 ч. 1 ст. 2 Кодексу цивільного захисту України, ч. 1 ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», п.п. 2, 20, 21 ч. 1 ст. 1 Повітряного кодексу України,

Слід розмежовувати фактичне заподіяння шкоди та порушення стану безпеки: заподіяння шкоди завжди свідчить про порушення безпеки; однак стан безпеки може бути відсутнім й у випадку відсутності фактичного заподіяння шкоди, а саме тоді, коли ризик настання такої є неприпустимим (або об'єктивно, або суб'єктивно з позиції об'єкта чи суб'єкта, що відповідає за стан безпеки).

Також існує відмінність між процесом забезпечення безпеки, процесом її відновлення (відновлюванням безпеки) і самим відновленням. Забезпечення безпеки – це здійснення заходів, спрямованих на охорону об'єкта, в основі яких покладено безперервний процес визначення (моніторингу) наявності загроз, оцінки їх рівня, а також необхідного реагування на такі. У разі, якщо безпека відсутня, тобто внаслідок певної реальної чи вдової кримінальної загрози стан безпеки перестав існувати – настала небезпека, – виникає необхідність ужиття відповідних заходів і засобів для її відновлювання. Відновлювання безпеки – це етап забезпечення безпеки, який полягає в усуненні загроз, тобто в ліквідації неприпустимого ризику завдання шкоди об'єкту. У результаті стан безпеки настає знову.

Варто зауважити про можливі розбіжності в даному випадку між об'єктивною дійсністю і суб'єктивним сприйняттям. Стан безпеки може розумітися і як об'єктивна категорія (у дійсності відсутні будь-які загрози), і як суб'єктивна (об'єкт забезпечення безпеки вважає, що перебуває в стані безпеки). Відтак, і відновлення безпеки як результат відновлювання може розумітися двояко: або як ліквідацію чи елімінацію реальної загрози, що призвела до порушення стану безпеки (**матеріалістичний підхід** до відновлення безпеки), або як відновлення в об'єкта забезпечення безпеки уявлення про те, що він перебуває в безпеці (**ідеалістичний підхід** до відновлення безпеки). Ці два підходи не є тотожними, однак мають сильний взаємозв'язок, який проявляється, у тому числі, і в межах кримінального провадження.

Кримінальне правопорушення за визначенням є суспільно небезпечним (ч. 2 ст. 1, ч. 1 ст. 2, ч. 1 ст. 11 КК). За вчинення кримінального правопорушення визнана винною обвинувальним вироком суду особа підлягає обмеженню її прав і свобод шляхом застосування інституту покарання. Згідно з ч. 2 ст. 50 КК покарання має на меті кару засудженого, його виправлення, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так й іншими особами. Постає питання: «а чи охоплюється завданням інституту покарання забезпечення безпеки, зокрема суспільної та національної?». Звичайно, так. Та застосуванню покарання, визначеного в санкціях кримінальних матеріальних норм права, і процедур, регламентованих кримінально-виконавчим правом, передують складний комплекс кримінальних процесуальних рішень, дій і пов'язані із ними правообмеження. Предметна суть цієї діяльності, крім ст. 2 КПК, сформульована в ст. 91 та 368 КПК.

Однак «з якого моменту кримінальне провадження здійснює відновлення безпеки?». З моменту винесення обвинувального вироку, яким встановлено покарання? Чи з моменту повідомлення особі про підозру? Або з моменту застосування до підозрюваного чи обвинуваченого запобіжного заходу?

Як видається, покарання – це фінальне знаряддя, одноразове чи триваюче застосування якого від імені суспільства має об'єктивно усунути явище чи чинник, який є джерелом загрози безпеці¹. Та юридично провідником такої волі Українського народу виступає змагальна відкрита судова процедура, за наслідком якої іменем України суд проголошує вирок. Та й інші процесуальні рішення, якими може бути закінчено по суті кримінальне провадження, завжди є кінцевим результатом реакції владно-управлінського апарату на стан суспільної небезпеки, що виник у зв'язку з істинним чи хибним учиненням кримінально протиправного діяння. Викладені в такому рішенні мотиви та вжиті заходи (застосування покарання чи ПЗМХ, ПЗВХ, звільнення від кримінальної відповідальності, закриття кримінального провадження) є офіційним засобом для системи управління **публічно відзвітувати** перед суспільством про відновлення безпеки (або внаслідок встановлення винних осіб і застосування до них покарання, або внаслідок встановлення відсутності загроз безпеці через хибність твердження про кримінальне правопорушення чи у зв'язку із закінченням строків давності та ін.).

Саме **необхідність** невідкладної публічної **реакції** з боку держави на симулякр загрози безпеці **стала** причиною відмови законодавця від етапів дослідчої перевірки, порушення кримінальної справи. Розвиток технологій комунікацій, потреба гарантувати стан безпеки, переконати потерпілих та інших членів суспільства в оперативному реагуванні на загрози зумовили запровадження автодинамічного процесу початку досудового розслідування.

Повернімось до питання взаємозв'язку матеріалістичного та ідеалістичного підходів до відновлення безпеки. Передумовою відновлення стану безпеки за матеріалістичного підходу є встановлення істинності загрози безпеці та її джерела. Після цього матеріалістичний підхід відновлення безпеки починає діяти та включає два можливих способи: (А) ліквідацію чи елімінацію існуючої загрози від певного джерела; (Б) попередження потенційних однотипних загроз від цього ж джерела. Якщо для нейтралізації джерела загрози безпеці застосовуються правові кримінальні процесуальні засоби, тоді відновлення безпеки у дійсності (матеріальний підхід) способом А досягається як похідний результат реалізації загального завдання кримінального провадження щодо захисту; а відновлення безпеки способом Б

¹ Зауважимо, що таке розуміння покарання не є цілком точним, адже поза увагою залишається домінуюча природа «для кари» деяких видів покарання, зокрема таких як штраф і виправні роботи. У випадках, коли внаслідок кримінального провадження винній особі призначається як співмірне покарання виключно «штрафне» покарання (а не «контрольно-наглядове»), фактично констатується повне відновлення безпеки вже на етапі набрання обвинувальним вирокком законної сили.

– реалізацією загального завдання кримінального провадження щодо охорони. Тобто за матеріального підходу відновлення безпеки в межах кримінального провадження – це одна з форм загального позитивного соціального впливу кримінального процесу. Але кримінальне провадження – лише одна з можливих правових форм досягнення соціально бажаного впливу – відновлення безпеки в дійсності, – на ряду з кримінально-правовими заходами, що можуть застосовуватися за результатами визнання особи винуватою у вчиненні кримінального правопорушення (покарання, ПЗМХ, ПЗВХ, заходи пробації). Крім цього, для подолання відповідних загроз у зв'язку з їх специфічністю та критичним характером законодавство України передбачає застосування й інших правових засобів, зокрема тих, які регулюють оборону Української держави, цивільний захист й ін.

Із цього висновуємо, що відновлення безпеки в дійсності (матеріалістичний підхід) в контексті кримінального провадження є похідним результатом реалізації завдань щодо захисту й охорони. За матеріалістичного підходу відновлення безпеки є таким же загальним прагненням, як і правовий захист у широкому розумінні, що так само не сприяє кристалізації точної мети-виконавця, не відображає специфіки відновлювання безпеки, яке може бути здійснене лише в межах кримінального провадження. Врахування ж ідеалістичного підходу до відновлення безпеки, на наше переконання, може бути продуктивнішим.

Відновлення безпеки за ідеалістичного підходу означає відновлення в об'єкта забезпечення безпеки уявлення про те, що він перебуває в безпеці. Варто звернути увагу, що ідеалістичний підхід відновлення безпеки не заперечує матеріалістичний підхід, не має протиставлятися йому. Більше того, якщо відновлювати безпеку лише у свідомості об'єктів без зв'язку з дійсністю, то реальні загрози безпеки не просто продовжуватимуть існувати, а призводитимуть до небезпеки, при тому в якийсь момент очевидної. До того ж не подолавши загрози безпеці в дійсності, не попередивши однотипні загрози від джерела не існує дійсних фактів, які би могли переконати об'єкт у відновленні стану його безпеки.

Відновлення безпеки за ідеалістичного підходу як завдання кримінального провадження має розглядатися як **інформаційний вплив** кримінального провадження на об'єкт, чия безпека порушена чи який вважає, що його безпека порушена, та з метою настання у його свідомості стану безпеки включати доведення до його відома даних про: істинність чи хибність загрози безпеці, її джерела; заходів і засобів, які були застосовані, будуть чи можуть бути застосовані до об'єкта безпеки для забезпечення його схоронності; а також про заходи та засоби ліквідації, елімінації та (чи) попередження загроз безпеці, які були застосовані, будуть чи можуть бути застосовані щодо джерела загрози безпеці.

Іншим вагомим аспектом відновлення безпеки є її відмінність від

приватно-правового захисту, що має місце в інших видах судочинства. Загальне завдання щодо відновлення безпеки процесуально проявляє свою особливість у формі загальної засади публічності кримінального провадження. Навіть у разі, якщо делінквентним діянням порушено лише безпеку однієї людини, відновленню підлягає не лише особиста безпека цього індивіда, але й безпека найменшої складової суспільства.

Відтак, вважаємо, що одним зі змістовних загальних завдань кримінального провадження є **відновлення безпеки – інформаційний вплив на постраждалих осіб і суспільство у формі офіційної кримінальної процесуальної реакції на відомості про ймовірну подію, що має ознаки кримінального правопорушення.**

Савіцька Є. А.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Горай О.С.,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри права та правоохоронної діяльності

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

ЛЮДСЬКІ ЦІННОСТІ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНІ КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ

Однією з ключових проблем у галузі права є встановлення загальновизнаних принципів, норм і цінностей, які мають бути основою правової системи. Часто ми намагаємося взяти приклад з правових систем інших країн, але ця практика не завжди є ефективною, іноді вона не відповідає потребам та цінностям наших громадян. Тому актуальним є дослідження того, як саме має бути сформована правова система України і що повинно бути її основними принципами.

Як відомо, стаття 3 Конституції України стверджує, що найвищою соціальною цінністю визнається людина, її життя і здоров'я, гідність і честь, недоторканість і безпека [1].

Людські цінності є виразом основних ідеалів та переконань, які суспільство вважає за критично важливі для належного та гідного життя кожної людини. Вони включають в себе різні аспекти, що охоплюють життя та здоров'я, свободу та права, честь та гідність, рівність та справедливість. Ці цінності є найважливішими і несуть на собі відповідальність за забезпечення і захист фундаментальних прав людини в більшості конституційних систем. Їх недоторканість означає, що ніякі обставини або дії держави не повинні порушувати або обмежувати ці цінності, і вони мають бути гарантовані кожному громадянину. Це створює основу для сталого та справедливого

суспільства, де кожна людина має можливість розвиватися та жити в гідності, дотримуючись визнаних загальними цінностями принципів [2].

Людські цінності відіграють ключову роль у формуванні конституційних принципів та правових норм. Вони стають фундаментом для визначення прав та обов'язків громадян, обмежень влади та забезпечення правосудності. Конституційні документи, які визнають людські цінності, надають їм захист від будь-яких порушень та дискримінації.

Людські цінності визначають стандарти поведінки та відносин між громадянами та владою. Вони сприяють формуванню суспільної свідомості та правосвідомості громадян, що сприяє підтримці правової держави. Крім того, вони впливають на процес законотворення, спонукаючи уряди до прийняття законів та політик, які відповідають цим цінностям [3].

Основні цінності формують стандарти поведінки та взаємодії між громадянами та владою. Вони сприяють розвитку суспільної свідомості та правосвідомості громадян, сприяючи зміцненню правової держави. Крім того, вони впливають на процес законотворення, підштовхуючи уряди до прийняття законів та політик, що відповідають цим базовим цінностям.

Найважливішими є принципи справедливості, гуманізму, добра, формальної рівності, істини, безпеки, адже саме вони містять особливо важливі людські цінності, які виступають високими ідеалами суспільства. Принципи права, у яких стверджуються людські цінності, закріплені у нормативно-правових актах. Цінність принципів права полягає у тому, що вони не просто містяться у нормах права, а виходять за їх межі, укорінюються в правосвідомості людей, стають внутрішнім регулятором поведінки індивідів [4].

Свідомість важливості гідності людини має вирішальне значення для процесу створення законів і їх виконання. Недостатнє розуміння цієї важливої концепції може мати негативні наслідки, оскільки ефективність дотримання прав і свобод людини тісно пов'язана з рівнем правової дисципліни в суспільстві і роботою державних органів.

Гідність грає важливу роль у самооцінці людини і визначає її самоповагу. Проте, в законодавстві, зокрема в українському, не завжди враховують цей аспект належним чином. Нагляд за дотриманням прийнятих законів не завжди здійснюється на відповідному рівні, і це може призводити до ситуацій, коли гідність та права людини не враховуються або порушуються.

Одним з головних завдань держави є забезпечення дотримання прав і свобод громадян, і це обов'язково базується на принципі верховенства права. Права людини не можуть існувати поза правовою системою, і право, в свою чергу, не може існувати без захисту і забезпечення цих прав. Важливо, щоб система норм права гарантувала свободу, рівність всіх осіб і захищала гідність людини. Це є основою основою для правової держави, і вона нерозривно пов'язана з загальнолюдськими цінностями.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996.
2. Філософія права: Підручник / За ред. Ю. Т. Тихого. - К.: Юридична думка, 2018.
3. Патей-Братасюк М. Г. Філософія права : [навч. посіб.] / ПатейБратасюк М. Г. - Тернопіль, 2006.
4. Кас Санштейн. Друга Білль прав людини: незакінчена революція ФДР і чому нам потрібно її більше, ніж коли-небудь / пер. з англ. В. Мартиненка. - К.: Видавництво "Наш Формат", 2017.

ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного семінару (Житомир, 06 жовтня 2023 р.)

ЗМІСТ

Альонкін О. А.	Конституційне закріплення правового статусу українського народу	3
Балобанова Д. О.	Ідеологічна складова кримінально-правової політики	6
Барабаш А.	Нормативний та доктринальний підхід до визначення дефініції «цифрового (електронного) доказу у кримінальному процесі	10
Бауман Ю. Т.	Особливості правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування під час дії воєнного стану	14
Більчук О. О., Коршак В. С.	Проблеми виведення страховика з ринку, які мають перспективи розвитку в правовому регулюванні	17
Богатирьов І. Г.	Реалізація людиною права на особисту безпеку в умовах війни	19
Бондаренко Н. О., Ситниченко О. М.	Інформаційна безпека – важлива складова правової політики України	22
Винник А. О.	Щодо питання підстав застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб	25
Gornostay A. V.	Continuity of Criminal Law Rules for Assigning Punishments for an Attempt to Commit a Crime	27
Гуменюк Т. І.	Євроінтеграція України в умовах війни: діалог та рівень підтримки державами ЄС	30
Загурський О. Б.	Юридична етика в контексті професійної діяльності юриста	34
Задорожня Г. В., Задорожний Ю. А.	Принципи римського права як висхідна основа уніфікації європейського права	36
Катеринчук К. В.	Систематичність як обов'язкова ознака булінгу	40
Кисельова М. С.	Щодо питання мікромобільності в Україні	43
Корягіна А. М.	Фаховість як принцип кримінологічної експертизи правових актів	45
Ландіна А. В.	Напрямки вдосконалення кримінально-правової політики у сфері боротьби із злочинністю в сучасних умовах	48
Луцький Р.	Теоретико-правова характеристика поняття права політика держави	51
Медвідь Ф. М., Твердохліб А. І., Красун А. Р.	Правове виховання студентської молоді в курсі «Правова політологія»	56
Мельниченко Р. В.	Формування громадянської свідомості через правове виховання	59
Михайліченко Т. О.	Кримінальні правопорушення проти здоров'я населення: історія та перспективи розвитку	63
Мовчан Р. О.	Про системну узгодженість санкцій, передбачених за вчинення кримінально караних порушень	67

ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного семінару (Житомир, 06 жовтня 2023 р.)

	лісового законодавства (статті 201-1, 245, 246 КК)	
Недюха М. П.	Державна мовна політика в Україні: нормативно-правове забезпечення	70
Нікітенко В. М.	Повідомлення про підозру як умова для здійснення досудового розслідування (In Absentia)	74
Огерук І. С.	Представництво викривача у кримінальному провадженні	77
Орел А. В., Чернега Р. Т., Ковтун І. В.	Київська міська рада як суб'єкт публічних та приватних відносин	80
Острогляд О. В.	ЗМІ, соціальні мережі та законотворча діяльність верховної ради України в сфері кримінально-правового регулювання	85
Сонюк О. В.	Способи попередження корпоративних конфліктів як засіб забезпечення безпеки бізнесу	88
Сушицька Ю.О., Дідковський В. О.	Правове виховання особистості та правовий нігілізм в Україні	92
Цимбалюк В. С.	Правознавчі аспекти державницької ідеології	96
Шайхаєва О. М.	Охорона адвокатської таємниці при здійсненні кримінального провадження	100
Шведова Г. А.	Євроінтеграційна адаптація законодавства України: актуальні проблеми	103

Правова політика України: погляд молоді

Афонін Д. О.	Злочинна організація як форма співучасті	106
Боярчук Є. М.	Михайло Грушевський – історик і президент	108
Велігурська О. А.	Судова реформа гетьмана Кирила Розумовського	112
Вербицька Р.-А. Р.	Воєнний стан як обставина, яка впливає на зміни в кримінальному кодексі України	114
Гайдучок В. О.	Інтеграція штучного інтелекту в правовий сектор України	117
Гоняна К. В.	Правове розмежування крадіжки та грабежу	121
Гусак В. М.	Вік кримінальної відповідальності в Україні	123
Денісюк В.В.	Левко Лук'яненко - сумління України	126
Дідковський В.О.	Особливості ведення бізнесу в умовах воєнного стану	129
Дмитришен Д. А., Радочинський О. Д.	До питання про види покарань в Україні	132
Доманська Х. Ю.	До питання про рецидив кримінальних правопорушень	135
Дятел А. О.	Особливості призначення та виконання покарання у вигляді штрафу	138
Дяченко М. Р., Євтушенко А. С.	Класифікація видів звільнення від кримінальної відповідальності	142
Yermak S.-Z.	Ukraine's Trade Evolution: from Legislation Alignment to Overcoming the Grain Crisis	145
Затула В.О.	Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення	148

ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного семінару (Житомир, 06 жовтня 2023 р.)

Збаражський О.	Зарубіжний досвід становлення та розвитку інституту ювенальної юстиції: історико-правовий аспект	150
Карпенко А. С.	До питання про осудність та неосудність в кримінальному праві	154
Ковальова Д. С.	Афект та його кримінально-правове значення	156
Конорчук Д. В.	Статус суб'єктів кримінального правопорушення під час воєнного стану	159
Коршак В.С.	Тримання під вартою за кордоном та його вплив на відбування покарання в Україні	161
Крусь Д. С.	Підвищення ефективності управління безпекою підприємства	163
Малашевська А. О.	Формування державної політики України в умовах зовнішніх та внутрішніх загроз	166
Марчук Н. Я.	Правове регулювання альтернативних джерел енергії	169
Мусієнко А. В.	Організація безпеки: управління фінансовим майновим станом підприємства	171
Муха М. О.	Сучасна проблематика рейдерства в Україні	174
Омельчук Д. В.	Нарис головних законів Української Держави Миколи Сціборського	178
Панасюк В. О.	Окремі питання вступу України до Європейського Союзу	180
Пивовар О. М.	Забезпечення прав дітей в умовах воєнного стану	182
Поліщук О. О.	Використання та відновлення трудових ресурсів та ринку праці в умовах війни	186
Проценко А. Р.	Правове регулювання кримінальних правопорушень, вчинених у стані алкогольного сп'яніння, в Україні та в державах ЄС	188
Решивська Я. В.	Пробаційний нагляд як новела кримінального законодавства України	191
Різник Г. В.	Кримінальна відповідальність неповнолітніх	195
Романько В. В.	Правове регулювання захисту даних державних установ у кіберпросторі	197
Савіцька Є. А.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням: перспективи та правові аспекти	200
Самотес С. О.	Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану: дистанційна участь в судовому засіданні	203
Slobodianik A.	Problems of Ensuring the Rights of Persons with Disabilities in Higher Education: Ukrainian Experience	207
Танащук А. В.	Загрози у сфері біржової діяльності і шляхи їх попередження	210
Терехова А. Ю.	Еволюція правничої думки України	213
Цаплюк В. В.	Резонансні справи щодо екстрадиції за участю України	217

Правова політика України: історія та сучасність

Матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного семінару (Житомир, 06 жовтня 2023 р.)

Царик Д. В.	Співучасть у злочині та її форми	220
Шеремет Д. О.	Михайло Грушевський: Конституція УНР	223
Штурмак А. О.	Кримінальна відповідальність за недобросовісне волонтерство	225

Дискусії та обговорення:

Гальонкін С. С.	Зарубіжний та вітчизняний погляди на юридичну клініку як основу правової допомоги та правового всеобучу	229
Новожилов В. С.	Відновлення безпеки як завдання кримінального провадження	232
Савіцька Є. А.	Людські цінності як фундаментальні конституційні засади	236

Наукове видання

Матеріали

IV Всеукраїнського науково-практичного семінару

ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Матеріали подані мовою оригіналу. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Упорядники:

О.В. Острогляд,

В.С. Коршак

Видано за авторською редакцією

Підп. до друку Формат 60x84/18

Папір офс. Друк різнографічний. Гран. Bookman Old Style

Умовн.др.арк. 15,2. Наклад 100.